

**УПРАВЛІННЯ,
АДМІНІСТРУВАННЯ
ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ,
ДОСЯГНЕННЯ**

Журнал студентських наукових праць

№1, 2021

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
№ 1, 2021**

Заснований у 2021 році у Вінницькому національному аграрному університеті під назвою «Управління, адміністрування та право: проблеми, тенденції, досягнення» на засіданні Вченої ради університету

Засновник:

Вінницький національний аграрний університет

Редакційна колегія:

Головний редактор доктор економічних наук, доцент **Лутковська С.М.**

Заступники головного редактора:

доктор економічних наук, доцент **Здирко Н.Г.**;
кандидат економічних наук, доцент **Пронько Л.М.**;
кандидат економічних наук, доцент **Брояка А.А.**

Члени редакційної колегії:

доктор економічних наук, доцент **Опольська Н.М.**;
доктор економічних наук, доцент **Польова О.Л.**;
доктор економічних наук, доцент **Підвальна О.Г.**;
доктор економічних наук, професор **Коляденко С.В.**;
доктор педагогічних наук, доцент **Кравець Р.А.**;
кандидат економічних наук, доцент **Березюк С.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мазур К.В.**;
кандидат економічних наук, доцент **Мулик Т.О.**;
кандидат економічних наук, доцент **Ставська Ю.В.**;
студентка II курсу факультету економіки та підприємництва **Федорова К.О.**;
студентка II курсу факультету обліку та аудиту **Козлан А.Д.**;
студентка II курсу факультету менеджменту та права **Петрівська О.П.**

Адреса редакції: **21008, Вінниця, вул. Сонячна, 3, тел. 0432-46-50-17**
Сайт журналу: <https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>, електронна адреса: **uap_vnau@ukr.net**

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS,
TRENDS, ACHIEVEMENTS»
№ 1, 2021

Founded in 2021 at Vinnytsia National Agrarian University under the title "Management, Administration and Law: Problems, Trends, Achievements" at a meeting of the Academic Council of the University

Founder:
Vinnytsia National Agrarian University

Editorial board:
Editor-in-Chief Doctor of Economics, Associate Professor Lutkovska S.
Deputy Editors-in-Chief:

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Zdyrko N.;**
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Pronko L.;**
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Broyaka A.;**

Members of the Editorial Board:

Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Opolska N.;**
Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Polova O.;**
Doctor of Economics Sciences, Associate Professor **Pidvalna O.;**
Doctor of Economics Sciences, Professor **Kolyadenko S.;**
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor **Kravets R.;**
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Berezyuk S.;**
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mazur K.;**
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Mulyk T.;**
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor **Stavska Yu.;**
second-year student of the Faculty of Economics and Entrepreneurship **Fedorova K.;**
second-year student of the Faculty of Accounting and Auditing **Kozlan A.;**
second-year student of the Faculty of Management and Law **Petrivska O.**

Address of the Editorial Office: **3 Soniachna St. Vinnytsia, 21008,**
tel. 0432-46-50-17

Web site of the Journal: **<https://vsau.org/pro-universitet/strukturni-pidrozdili/mizhnarodna-diyalnist>,** e-mail: **uap_vnau@ukr.net**

© Vinnytsia National Agrarian University, 2021

**Журнал студентських наукових праць
«УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»**

**До друку приймаються статті за спеціальностями:
051, 071, 072, 073, 074, 075, 076, 241, 242, 081**

**Журнал «УПРАВЛІННЯ, АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ПРАВО:
ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ДОСЯГНЕННЯ»
рекомендований для публікації студентських наукових праць**

Матеріали друкуються українською та англійською мовами.

Номер схвалено і рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Вінницького національного аграрного університету,
протокол № 11 від 27 травня 2021 року.

Усі права застережені. Тексти статей, таблиці, графічний матеріал, формули захищені законом про авторські права. Передрук і переклад статей дозволяється за згодою авторів. Відповідальність за зміст публікацій і достовірність наведених в них даних та іншої інформації несуть автори статей та їх наукові керівники. Висловлені у надрукованих статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії і не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Підписано до друку 27 травня 2021 року
Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. Друк. арк. 24,4. Тираж 75. Зам. № 13

Віддруковано у
ТОВ «Едельвейс» (м. Вінниця, вул. 600-річчя, 17)

Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 5009 від 10.11.2015

Journal of Student Research Papers
«MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS,
TRENDS, ACHIEVEMENTS»

Articles by specialties are accepted for publication:
051, 071, 072, 073, 074, 075, 076, 241, 242, 081

Journal «MANAGEMENT, ADMINISTRATION AND LAW: PROBLEMS,
TRENDS, ACHIEVEMENTS»
recommended for publication of student research papers

Materials are published in Ukrainian and English.

The issue was approved and recommended for publication by the decision of the Academic Council of Vinnytsia National Agrarian University, Minutes No 11 dated May 27, 2021.

All rights reserved. Texts of articles, tables, graphic material, formulas are protected by copyright law. Reprinting and translation of articles is permitted with the consent of the authors. The authors of articles and their supervisors are responsible for the content of publications and the accuracy of the data and other information provided in them. Opinions expressed in published articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Signed for printing on May 27, 2021

Format 60x84/8.

Offset paper. Offset printing.

Mind. Printing. Ark. 24,4. Circulation 50. Deputy. No 13

Printed at

LLC «Edelweiss» (Vinnytsia, 17, 600th Anniversary Street)

Certificate of entry into the State Register of Publishers, Manufacturers and Distributors of Publishing Products DK No 5009 dated 10/11/2015

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ТА АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯХ	
Д.В. БОГАТИРЧУК. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ	10
В.С. БОДНАР. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ	16
Н.В. КРАВЧУК. ОБЛІК ЗАПАСІВ В УПРАВЛІННІ ЛІСОВИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ	22
І.В. МЕЛЬНИК. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ	29
А.А. МОМОТЮК. ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: ДЕРЖАВНИЙ АСПЕКТ	34
М.В. ОБНЯВКО. НАЦІОНАЛЬНА ТА ЗАРУБІЖНА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ	40
А.В. ПЕТРОВСЬКА. КОНТРОЛЬНО-ПЕРЕВІРОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДАСУ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ	47
М.О. РАТУШНИЙ. ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ НА ВИМОГУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	53
Д.В. СТАШОК. МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ В ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	59
Н.В.ШАРГАЛО. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО, ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНДИКАТОР СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	65
НАПРЯМ 2. РОЗВИТОК ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І СТРАХУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
Ю.Ю. ВАШКІВСЬКА. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	71
М.О. ГРАБОВ'ЯК. ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	78
Т.І. ЗАВАЛЮК. ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ОЩАДБАНК» В УМОВАХ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	84
А.Д. КОЗЛАН. ОЦІНКА РИНКУ МІКРОКРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА	90

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ	
Є.В. КОНДРАТЮК. ОЦІНКА РІВНЯ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	97
К.Р. КТІТОР. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНОСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ: ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ	102
А.М. ЛУЦЕНКО. ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	108
Я.В. НІГРУЦА. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ: НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ	114
Б.О. САЛУН. САМОФІНАНСУВАННЯ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОФОРМУВАНЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	123
Н.І. ЯВОРСЬКА. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	130
НАПРЯМ 3. ЕКОНОМІКА, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ	
В.С. АТАМАНЕНКО. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ	137
М.Ю. БІЛА. ВИКОНАННЯ ЦІЛЕЙ ТИСЯЧОЛІТТЯ – ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ	142
А.Р. ВЕРДЕШ. СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	146
Д.В. ГАРАГОДА. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ	150
А.А. ДОЛОВАНЮК. ПРОБЛЕМА БІДНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	156
Л.Р. ЗЕЛЕНА. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	163
Т.О. КОНЯГА ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ ТА МЕТОДІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ В ЗАДАЧАХ МУЛЬТИМЕДІА	169
Д.Р. КРАВЧЕНКО ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ФЕРМЕРСТВА ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯМ ДОВКІЛЛЯ – ОСНОВА ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ	175
М.П. КУЛИК ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ	178
Р.О. ЛУКІЯНЕНКО ПОНЯТТЯ СТАРТАПУ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	185
В.І. МИКИЧУР ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ	191
А.А. ПРИСТУПНЮК ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ	197
В.В.СМІШНА ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	202

УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	
М.А. ШЕВЧУК ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФОРМУВАННЯ	208
НАПРЯМ 4. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ІННОВАЦІЇ	
К.В. БЕРЕЖНЮК. ІННОВАЦІЙНІ ВИДИ ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ГРС	213
О. HENRY. DOMESTIC TOURISM IN UKRAINE: STATE AND WAYS OF ACTIVATION	217
В.М. ДОВБИШ. ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	224
Т.Ю. КІЯШКО. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ: ТУРИЗМУ	230
А.М. НАЩУБСЬКА. АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	235
В.А. ПАЛЮХ. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ	241
Д.М. РОЗДОРОЖНЮК. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕСТОРАНІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	246
Т.І. РЯБОКОНЬ. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ	250
О.М. СІБЕРКО. ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПОСЛУГ	255
Д.Ю. ТРИГУБ. ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ	259
T. VAINER. IMAGE OF THE TOURIST ENTERPRISE	265
НАПРЯМ 5. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ: КОНКУРЕНТНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	
В.В. БАЛДИНЮК. ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВИРОБНИЦТВА ТА ВИКОРИСТАННЯ БІОГАЗУ ТА БІОМЕТАНУ В УКРАЇНІ	269
А.Ф. ГАРУСОВА. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	274
Т.В. ГЛАДКІХ. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЯМИ	280
В.Р. ГОРЕЦЬКА. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	286
В.М. ГОРІНСЬКА. СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	291
В.С. ГРАБАР. ПРОБЛЕМИ ЛОГІСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-	299

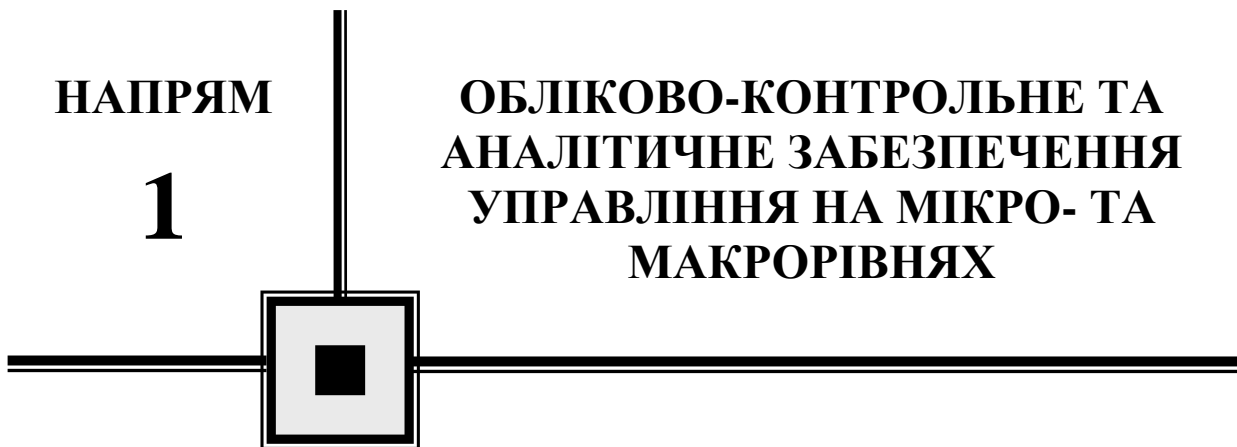

ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	
І.В. ДОБРЯНСЬКА. ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА – СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ	306
А.М. ДОКІЙЧУК. РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМАНСЬКОМУ РАЙОНІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ	312
О.А. ЗАСТАВНЮК. УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ	318
Д.А. КНИЖНИЙ. МАРКЕТИНГОВІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	324
О.В. КУЛИК. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	330
Є.С. МАКСИМЕНКО. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	335
Т.В. СЕМЕНЕНКО. ВПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	339
<i>НАПРЯМ 6. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ</i>	
К.В. БОГАТЧУК. МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	347
О.Д. ДЕРКАЧ. ВІДБУДОВА НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ПО ЗАКІНЧЕННЮ ІІ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: НАУКОВА ПРОБЛЕМА ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ	353
В.В. ІЛЬЯШОВА. ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	357
О.С. ЛЯТУРИНСЬКИЙ. ПРЕВЕНТИВНИЙ ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИЇ ОРГАНІЗАЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ РЕЦЕДИВНИМ ЗЛОЧИНАМ НЕПОВНОЛІТНІХ	362
А.О. ПРОНЬКО. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ КАРАНТИНУ	365
Б.М. САМОЙЛЕНКО. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО УНОРМУВАННЯ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА УМОВ ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ (90-І РОКИ ХХ СТ.)	370
А.І. СОЛОМОН. ПРИНЦИП ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	377

НАПРЯМ

1

ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНЕ ТА
АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
УПРАВЛІННЯ НА МІКРО- ТА
МАКРОРІВНЯХ

Діана БОГАТИРЧУК*,
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ЯК
ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ

Анотація. У статті розкрито сутність фінансового стану підприємства. Досліджено прийоми аналізу фінансового стану підприємства. Проаналізовано фінансову стабільність, платоспроможність та ділову активність за 2018-2020 р.р. відповідно до потреб СФГ «Подільське». Визначено складові економічної стійкості та заходи розвитку підприємства. Виокремлено шляхи покращення фінансового стану підприємства. Доведено, що шляхи покращення прямо пропорційно впливають на сталий розвиток, одержання додаткового прибутку, підвищують фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність підприємства.

Abstract. The article reveals the essence of the financial condition of the enterprise. Techniques of analysis of the financial condition of the enterprise are investigated. Financial stability, solvency and business activity for 2018-2020 are analyzed. in accordance with the needs of SFG "Podilske". The components of economic stability and measures of enterprise development are determined. Ways to improve the financial condition of the enterprise are identified. It is proved that the ways of improvement have a direct proportional effect on sustainable development, additional profit, increase financial stability, liquidity and solvency of the enterprise.

Вступ. Поняття фінансового стану підприємства передбачає результат впливу системи елементів та факторів, які ставлять відбиток на діяльність підприємства та його подальший розвиток. Особливо важливо здійснювати

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аналізу та статистики ВНАУ Томчук О.Ф

якісну та кваліфіковану аналітичну оцінку фінансового стану підприємства, адже вона є основою для розгляду та прийняття керівником рішень щодо подальшого економічного розвитку та управління. Критерії оцінки фінансового стану підприємств для кожного з користувачів є різними. Тому актуальним залишається питання правильного вибору інструментів щодо оцінки фінансового стану підприємства.

Дослідження сталого розвитку та фінансового стану підприємства знайшли відображення у наукових роботах таких вчених: Н.М. Богатська, Я.Р. Біленська, Л.О. Вдовенко, В.А. Мазур, О.М. Рудницька, Г.М. Рябенко, О.Ф. Томчук, О.Л. Хотомлянський та ін. Не зважаючи на ґрунтовні наукові здобутки в даній сфері низка питань потребує детальнішого висвітлення. Наукова новизна дослідження полягає у вдосконаленні методики аналізу фінансового стану, що ґрунтується на розрахунку лише показників, обраних користувачами. Це дозволяє значно скоротити затрати часу для отримання кінцевих результатів оцінки.

Виклад основного матеріалу. Нестабільна економічна ситуація в Україні нашоєхує підприємців до розуміння того, що ризики ведення ділової активності підприємства стають все гострішою проблемою. Необхідно вміти швидко адаптуватись до умов економічного середовища, щоб залишитись конкурентоспроможними на мінливому ринку. Одним з основних факторів ефективної економічної політики підприємства є фінансовий стан. Тому грамотна його аналітична оцінка є важливим кроком до прийняття правильних управлінських рішень, проте і цього не достатньо. Методи аналізу фінансового стану потрібно удосконалювати та змінювати через вимоги економічного та наукового прогресу [4].

Фінансовий стан підприємства – це складна система взаємопов'язаних показників, які формують висновок про результати діяльності підприємства та його конкурентоспроможність. Найповніший вигляд фінансового стану демонструє можливість підприємства забезпечити себе потрібними фінансовими ресурсами, доцільно їх розмістити під час господарської діяльності та вчасно провести розрахунки за зобов'язаннями. Таке пояснення терміну «фінансовий стан» дає змогу зрозуміти характер діяльності через грошовий вираз її результатів [1].

Автори звертають свою увагу, що існують такі прийоми аналізу фінансового стану: горизонтальний, вертикальний, трендовий, коефіцієнтний, порівняльний, факторний і спеціальний аналіз. Вихідні дані при цьому заносяться до аналітичних таблиць з відповідними показниками [6].

Л. Вдовенко наголошує, що показники фінансової стабільності та платоспроможності є важливими, адже платоспроможність означає готовність господарства негайно розрахуватись за кредиторською заборгованістю [2].

Вважаємо, що з великої кількості рекомендованих вітчизняними вченими і міжнародними стандартами показників необхідно обрати ті, які є найбільш цінними для певного кола користувачів.

Розрахунок фінансової стійкості та платоспроможності СФГ «Подільське» наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

**Фінансова стабільність та платоспроможність СФГ «Подільське»
за 2018- 2020 р.р.**

№ п/п	Показники	Нормативне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення, (+,-)
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт фінансової незалежності	≥0,5	0,63	0,66	0,83	0,20
2	Коефіцієнт фінансової залежності	Зменшення	1,59	1,52	1,2	-0,39
3	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,4-0,6	0,1	0,2	0,4	0,30
4	Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	0,5-0,8	0,9	0,8	0,6	-0,30
5	Коефіцієнт майна виробничого призначення	≥0,5	0,9	0,86	0,94	0,04
6	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	Зростання	0,5	0,44	0,47	-0,03
7	Коефіцієнт мобільності оборотних активів	Зростання	0,01	0,01	0,01	-
8	Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,3-0,5	0,41	0,52	0,55	0,14
9	Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,2-0,4	0,01	0,02	0,03	0,02
10	Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	2-2,25	1,54	2,8	3,02	1,48
11	Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,7-0,8	0,16	0,37	0,33	0,17
12	Власні оборотні кошти, тис. грн.	Зростання	3330,2	6903,2	17275,9	13945,7

* Джерело: сформовано на основі фінансової звітності СФГ «Подільське» с. Жежелів, Хмельницького району, Вінницької області

З даних таблиці 1 можна зробити висновки про позитивні та негативні аспекти господарювання даного підприємства. Зростання фінансової незалежності в динаміці на 0,20 пунктів, здатність фінансувати свої необоротні та оборотні активи, високий рівень виробничих можливостей, зменшення фінансового ризику на покриття авансованого капіталу в іммобілізовані активи можна віднести до позитивних аспектів.

Неефективне використання засобів підприємництва, зниження мобільності активів негативно впливає на фінансовий стан підприємства.

Коефіцієнти грошової розрахункової платоспроможності показують динаміку зменшення, що негативно характеризує фінансову стійкість господарства, а коефіцієнт ліквідної платоспроможності демонструє оптимальний рівень. Отже, підприємство зможе негайно погасити зобов'язання

лише завдяки використанню усіх оборотних засобів.

Ділова активність підприємства відображає зусилля, направлені на виставлення господарства на новий рівень ринків продукції, праці, капіталу; характеризує усі напрямки діяльності підприємства такими категоріями: репутація, місце на ринку, конкурентоспроможність, інвестиційна діяльність [7].

Для проведення аналізу фінансового стану СФГ «Подільське» за період 2018-2020 р.р. автором розраховано основні показники ділової активності, враховуючи інтереси господарства (таблиця 2).

Дані таблиці 2 свідчать, що активи використовуються ефективно; погашення дебіторської заборгованості пришвидшилось; ефективність управління запасами зросла; використання основних засобів є доцільним, але коефіцієнт обороту кредиторської заборгованості є дещо завищеним і в динаміці зростає. Загалом підприємство має гарний фінансовий стан, задовільну ділову активність, фінансово стабільне, платоспроможне та стійке. Однак існують суттєві недоліки, які потрібно виправити, але при цьому не втратити уже набуту позитивну динаміку.

Таблиця 2

**Аналітична оцінка ділової активності СФГ «Подільське»
за період 2018-2020 р.р.**

№ п/п	Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення, (+,-)	Нормативна тенденція зміни
1	2	3	4	5	6	7
1	Коефіцієнт оборотності активів	0,41	0,62	0,68	0,27	збільшення
2	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	12,01	17,00	19,31	7,30	збільшення
3	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,12	2,13	8,45	7,34	зменшення
4	Тривалість періоду обороту дебіторської заборгованості, днів	29,9	21,2	18,6	-11,3	зменшення
5	Тривалість періоду обороту кредиторської заборгованості, днів	322	169	42,6	-279,4	збільшення
6	Коефіцієнт оборотності запасів	0,60	0,92	1,26	0,65	збільшення
7	Фондовіддача основних засобів, грн.	0,40	0,80	1,23	0,82	збільшення
8	Продуктивність праці, грн.	605,3	842,8	896,2	290,9	збільшення

*Джерело: сформовано на основі фінансової звітності СФГ «Подільське», с. Жежелів, Хмельницького району, Вінницької області

З боку ділової активності фінансовий стан можна покращити шляхом впливу на оборотність, адже капітал постійно обертається, змінюючи стадії. Від швидкості обороту залежить величина прибутку підприємства без додаткових вкладень, тому доцільно прискорювати рух капіталу і намагатися збільшити

віддачу від нього [7].

Основою сталого розвитку через удосконалення фінансового стану підприємства є мобілізація внутрішніх резервів підприємства – явних та прихованих. Ці резерви можна знайти за допомогою аналітичної оцінки всіх елементів господарювання. Явні резерви виявляються при ліквідуванні втрат ресурсів та раціональному їх використанні.

Мобілізація передбачає: реструктуризацію активів підприємства; зміна структури та складу активів балансу; переведення матеріальних і фінансових активів господарства у грошову форму. Приховані резерви не показуються у балансі. Їх обсяг вираховується як різниця балансової вартості окремого майна господарства та його реальною вартістю.

Покращення фінансового стану можна досягти, якщо підвищити вхідні та знизити вихідні грошові потоки. В свою чергу зростання вхідного грошового потоку досягається при: зростанні виручки від реалізації; розпродажу частки основних засобів; рефінансування дебіторської заборгованості [5].

Потрібно звернути увагу на способи зниження собівартості продукції. Фактори, що впливають на собівартість виготовленої продукції: обсяги виробництва; номенклатура та асортимент продукції; технічний рівень виробництва та умови праці; ціна одиниці продукції.

На основі вищевикладеного сформуємо основні заходи покращення фінансового стану підприємства (рис. 1).

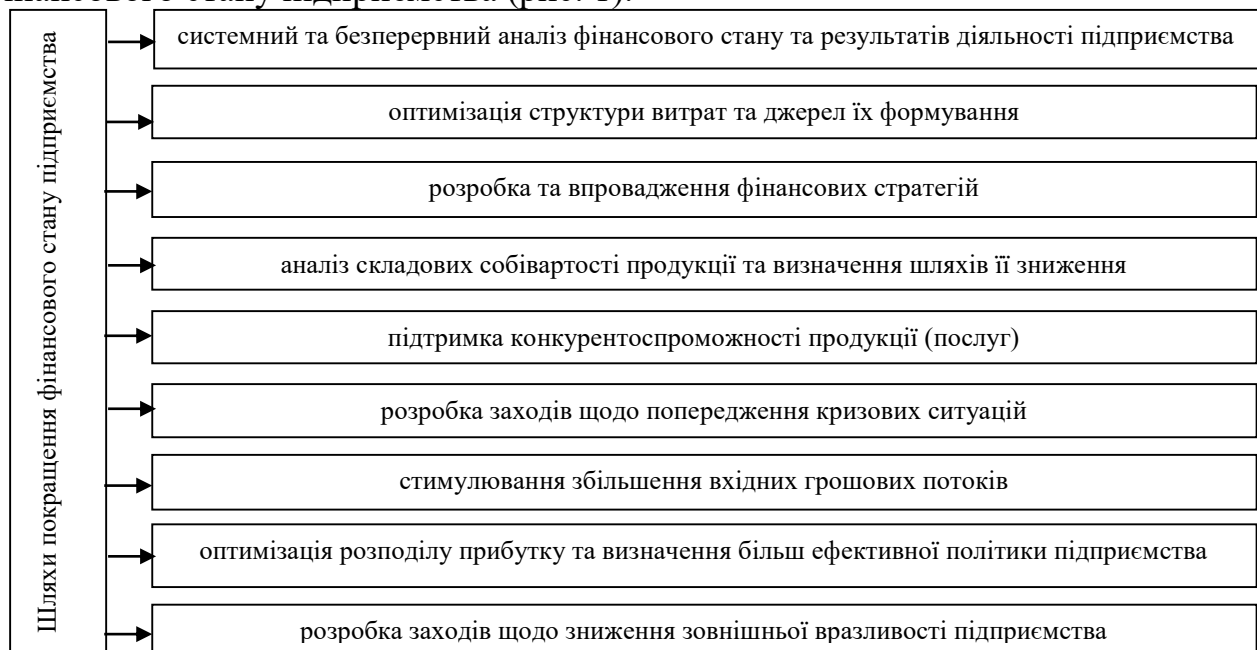

Рис. 1. Шляхи покращення фінансового стану господарства

*Джерело: сформовано на основі [5, 7]

Економічна стійкість – невід’ємна складова фінансового стану та запорука сталого розвитку підприємства. Вона досягається шляхом збалансованого процесу функціонування підприємства, максимальної злагодженості між усіма його елементами. Вважаємо, що заходами, які допоможуть підтримати сталий розвиток підприємства є:

- постійне стеження за зовнішнім і внутрішнім станом підприємства;
- розробка методів з пониження зовнішньої вразливості господарства;
- створення попередніх планів при виникненні проблемних ситуацій;
- розробка та застосування планів для кризових ситуацій, підготовка до можливого відхилення від плану;
- контроль учасників та координація їх дій.

Таким чином, систематичний контроль за фінансовим станом підприємства відповідно до вимог користувачів, дотримання зазначених заходів щодо підтримки стабільного стану дозволить укріпити становище підприємства на ринку та формувати його фінансову стратегію.

Висновки. Фінансовий стан – це його спроможність фінансувати свою діяльність. Правильний професійний аналіз фінансового стану – це запорука сталого розвитку господарства та успішного управління ним. Важливо виконувати цей аналіз комплексно шляхом дослідження фінансової стабільності, платоспроможності, ліквідності підприємства та його ділової активності. Заходи спрямовані на забезпечення задовільного фінансового стану та покращення його в динаміці є різносторонніми, мають свої ризики, але при доцільному їх використанні є дієвими у різних сферах підприємницької діяльності. Авторська концепція наукового обґрунтування вибору показників для аналізу фінансового стану підприємства спрямована на задоволення потреб конкретних користувачів-замовників щодо результатів його проведення.

Список використаних джерел:

1. Богацька Н.М., Галюк О.В. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства. *Молодий вчений*. 2013. №2. С.12-16.
2. Вдовенко Л. Платоспроможність підприємств: сутність та методика розрахунку показників. *Економічний аналіз*. 2012. №10(2). С. 27-29.
3. Москаленко В.П., Пластун О.Л. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 6. С. 180-192
4. Рудницька О.М., Біленська Я.Р. Шляхи покращання фінансового стану українських підприємств. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/2700/1/19.pdf>.
5. Рябенко Г.М. Шляхи покращення фінансового стану підприємства. *Інноваційна економіка*. 2012. С.105-108.
6. Мазур В.А., Томчук О.Ф., Браніцький Ю.Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3 (19). С. 7-20.
7. Томчук О.Ф., Томчук В.В. Роль звіту про фінансові результати в інформаційному забезпеченні аналізу фінансового стану підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. №17. С.462-470.
8. Співак Ю. Ділова активність як важливий показник діяльності

підприємства. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2014/dilova-aktyvnist-yak-vazhlyvyj-pokaznyk-diyalnosti-pidpryjemstva/>.

Вікторія БОДНАР*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** У статті розглянуто поняття фінансової стійкості підприємств в сучасних умовах. Вказані шляхи поліпшення ситуації для забезпечення стабільного розвитку підприємства та досягнення більшого прибутку. Наведено класифікацію факторів, які впливають на фінансову стійкість підприємства. Проведено аналіз фінансової стійкості підприємств України за 2017-2019 рр., а саме: проаналізовано динаміку основних показників фінансової стійкості, таких як власні оборотні кошти підприємств, коефіцієнтів автономії, фінансування, фінансового важеля, довгострокового залучення позикових коштів, короткострокової заборгованості та маневреності власного капіталу. За результатами проведеного аналізу виявлено, що для підприємств України характерний низький рівень фінансової стійкості. Тому в сьгоднішніх умовах господарювання їм доволі важко підтримувати достатній рівень фінансової стійкості та забезпечити ефективно впровадження інновацій.*

***Abstract.** The article considers the concept of financial stability of enterprises in modern conditions. Specified ways to improve the situation to ensure stable development of the enterprise and achieve greater profits. The classification of factors influencing the financial stability of the enterprise is given. The analysis of financial stability of Ukrainian enterprises for 2017-2019 is carried out, namely the dynamics of the main indicators of financial stability, such as own working capital of enterprises, coefficients of autonomy, financing, financial leverage, long-term borrowing, short-term debt and maneuverability of equity. According to the results of the analysis, it was found that Ukrainian enterprises are characterized by a low level of financial stability. Therefore, in today's economic conditions, it is quite difficult for them to maintain a sufficient level of financial stability and ensure the effective implementation of innovations.*

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аудиту та державного контролю ВНАУ Шевчук О.Д.

Вступ. В період організаційних та управлінських змін в Україні однією з необхідних умов сталого розвитку діючих вітчизняних підприємств є підтримка належного рівня їх фінансової стійкості.

Стале виробництво та безперебійний збут, збільшення прибутку і ефективне використання фінансів - запорука фінансової стійкості будь-якого виробничого підприємства.

Актуальність теми дослідження можна пояснити тим, що аналіз набору показників фінансової стійкості може визначити фактори, що впливають на неї, так, що можна вжити певних заходів для поліпшення фінансового стану підприємства, зменшення його залежності від зовнішніх фінансових ресурсів та забезпечення платоспроможності на майбутнє.

На сьогоднішній день ефективно управління фінансовими ресурсами підприємств, спрямованих на максимізацію прибутку, на підвищення ринкової вартості будь-яких підприємств, на підтримку стану фінансової стабільності та рівноваги, є запорукою ефективності функціонування та фінансової сталості суб'єктів господарювання. Тому проблема забезпечення фінансової стійкості підприємств на сьогодні належить до найбільш актуальних і потребує розробки заходів її підвищення.

Науковою новизною отриманих результатів досліджень є уточнення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства», класифікація чинників, які впливають на фінансову стійкість та визначення заходів зміцнення фінансової стійкості вітчизняного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Підприємства, які здійснюють неефективну діяльність, та які не в змозі погасити борги, зазвичай збанкрутують, тому керівникам потрібно уважно стежити за фінансовим становищем підприємств, а також приділяти увагу фінансовій стійкості підприємства. Тому під фінансовою стійкістю підприємства слід розуміти платоспроможність підприємства за умови дотримання фінансової рівноваги між власними та позиковими фінансовими ресурсами. Саме оцінювання фінансової стійкості дає змогу зовнішнім користувачам визначити фінансові можливості підприємства у майбутньому [1].

Підприємство, на яке не можуть суттєво вплинути зовнішні негативні чинники, що не залежить від кредиторів і має досить низький ризик банкрутства, можна вважати фінансово стійким. Через посилену ринкову конкуренцію, нестабільну політичну ситуацію в країні, діяльність будь-якого підприємства в умовах дедалі більш глобалізованої економіки постійно зазнає впливу різних факторів та невизначених чинників. Це може призвести як до позитивних, так і до негативних змін в організації підприємства. На сьогодні підтримка фінансової стійкості підприємства та мінімізація впливу цих факторів є необхідною умовою існування кожного підприємства. Тому необхідно вивчити фактори, що найбільш суттєво впливають на фінансову стійкість підприємств, проаналізувати причини негативних тенденцій та явищ у розвитку підприємств України. Загальної класифікації факторів, що впливають на фінансову стійкість немає. В процесі дослідження можна виділити таку

класифікацію факторів, що впливають на фінансову стійкість (табл. 1).

Ця класифікація факторів фінансової стійкості підприємств є основою для збереження його фінансового стану в умовах нестабільного та невизначеного ринкового середовища. Щоб підприємство працювало стабільно та ефективно, воно повинно швидко адаптуватися та мати можливість протистояти негативним факторам впливу в таких умовах.

Основними цілями управління фінансовою стійкістю підприємства є:

- підтримка рівня кредитоспроможності та платоспроможності;
- забезпечити довгострокову та стабільну фінансову безпеку та стабільний розвиток протягом тривалого часу;
- баланс грошових потоків;
- формування оптимальної структури капіталу.

Таблиця 1

Класифікація чинників, що впливають на фінансову стійкість підприємств

Зовнішні або екзогенні чинники	Внутрішні або ендогенні чинники
Економічні: – спад обсягу національного доходу; – зростання інфляції; – нестабільність податкової системи; – зниження рівня реальних доходів населення; – зростання безробіття	Операційні: – неефективний маркетинг; – неефективна структура поточних витрат; – низький рівень використання основних засобів; – неефективний виробничий менеджмент; – високий розмір страхових і сезонних запасів
Ринкові: – посилення монополізму на ринку; – істотне зниження попиту; – нестабільність валютного ринку; – зниження місткості внутрішнього ринку	Інвестиційні: – істотні перевитрати інвестиційних ресурсів; – недосягнення запланованих обсягів прибутку за реалізованими проектами; – неефективний інвестиційний менеджмент
Інші: – політична нестабільність; – стихійні лиха; – негативні демографічні тенденції	Фінансові: – неефективна фінансова стратегія; – неефективна структура активів; – висока вартість капіталу; – надмірна частка позикового капіталу

Джерело: узагальнено автором на основі [2]

Особливе значення в сучасних умовах повинно приділятися забезпеченню фінансової стійкості, що можливо за умови впровадження стратегічних підходів до управління підприємством. Актуальним напрямом сталого функціонування суб'єктів господарювання є розроблення дієвого механізму управління фінансовою стійкістю підприємства [3, с. 25].

Основною метою управління фінансовою стійкістю є забезпечення того, щоб фінансова безпека та довгострокова стабільна робота і розвиток підприємства знаходились у межах допустимого рівня ризику.

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має низку переваг перед іншими

підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вища стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від несподіваних змін ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик банкрутства. Фінансова стійкість підприємства визначається сукупністю показників, що свідчать про його можливості підтримувати нормальну виробничу рівновагу, про його здатність до економічного розвитку [4, с. 125].

Фінансова стійкість підприємства характеризується значною частиною показників: коефіцієнт фінансової залежності; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансового левериджу; коефіцієнт концентрації залученого капіталу; коефіцієнт заборгованості; коефіцієнт маневреності власних коштів; коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів; коефіцієнт фінансового ризику; коефіцієнт забезпеченості оборотних активів.

На сьогоднішній день найбільше впливають на фінансову стійкість економічні та фінансові фактори. Через них можливе виникнення кризових явищ, підвищення ризиків банкрутства або навіть ліквідація підприємства.

З метою визначення загальних тенденцій щодо оцінки рівня фінансової стійкості підприємств України проведемо аналіз основних відносних та абсолютних її показників за останні роки їх функціонування (табл. 2-3).

Таблиця 2

**Розмір власних обігових коштів підприємств України
за 2017-2019 рр., тис. грн.**

Показники	2017	2018	2019
1. Оборотні активи	5650817419,4	6285066560,4	6640282371,6
2. Поточні зобов'язання	5769538995,9	6408553734,3	6764591798,3
3. Власні оборотні кошти	-113777770,4	-118158085,3	-118029502,9

Джерело: узагальнено автором на основі [5]

За даними таблиці 2 можна зробити висновок, що впродовж цих років спостерігається від'ємне значення власного оборотного капіталу, тому його відсутність примушує підприємство звертатися до зовнішніх джерел фінансування, а отже, існує ризик втратити стабільність та ліквідність.

Динаміку основних відносних показників фінансової стійкості підприємств України наведено в табл. 3.

Таблиця 3

**Динаміка відносних показників фінансової стійкості підприємств
України за 2017-2019 рр.**

Показники	2017	2018	2019
1. Коефіцієнт автономії	0,25	0,25	0,27
2. Коефіцієнт фінансування	3,05	3,01	2,71
3. Коефіцієнт фінансового важеля	0,70	0,65	0,52
4. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0,41	0,39	0,35
5. Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,77	0,78	0,80
6. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-0,75	-0,69	0,57

Джерело: узагальнено автором на основі [5]

Можна зробити висновки, що розраховані показники фінансової стійкості підприємств України не відповідають значенням їх нормативів. Усі показники взаємопов'язані та відображають рівень фінансової стійкості підприємства. Тому ми можемо бачити залежність вітчизняних підприємств від позикових коштів, і це звичайно негативно відображається на фінансовій стійкості та можливості впровадження інновацій, однак деякі показники мають тенденцію до незначного покращення.

Рентабельність, яка характеризує прибутковість роботи підприємства, не є визначальним показником щодо проведення аналізу фінансової стійкості підприємства, однак цей показник є інформативним, і тому його можна розглядати як досить важливим для можливості здійснення інноваційного розвитку. Таким чином, вважаємо за доцільне проаналізувати рентабельність діяльності вітчизняних підприємств (табл. 4).

Тому, варто проаналізувати доволі низьку рентабельність діяльності вітчизняних підприємств, і це негативно впливає на можливості їх інноваційного розвитку.

Таблиця 4

Рентабельність операційної та всієї діяльності вітчизняних підприємств за 2017-2019 рр., %

Роки	Рентабельність операційної діяльності	Рентабельність операційної та всієї діяльності
2017	8,8	3,0
2018	8,1	4,5
2019	10,2	7,6

Джерело: узагальнено автором на основі [5]

Аналіз фінансової стійкості дає змогу отримати відомості про:

- а) наявність власного оборотного капіталу;
- б) розмір довгострокових та короткострокових зобов'язань підприємства;
- в) величину основних джерел формування запасів і витрат;
- г) ступінь фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- д) наявність фінансових ресурсів підприємства [6].

Дослідження щодо підвищення рівня фінансової стійкості є дуже важливим, оскільки основною проблемою ефективної діяльності підприємств є низький рівень фінансової стійкості. Кризові явища становлять загрозу для фінансової стійкості підприємств, але вони закономірно з'являються в контексті циклічного розвитку економіки. Тому в умовах кризи, ефективне планування та детальний прогностичний аналіз дозволяють уникнути серйозних помилок в оцінці можливих альтернатив ринкової динаміки, та поведінці вітчизняних та іноземних конкурентів та партнерів.

У разі стабільних фінансових умов рекомендується вживати заходів для збільшення прибутку від продажів, ретельно інвестувати у венчурний капітал та ранжувати інвестиції відповідно до терміновості виконання. При інвестуванні в підприємства з нестабільними фінансовими умовами

рекомендується надавати пріоритет операціям з меншим ризиком та найкоротшим терміном окупності.

Це також може мати позитивний вплив на поліпшення фінансової стійкості підприємства: посилення надходження дебіторської заборгованості, що призведе до збільшення частки грошових коштів, збільшення оборотності оборотних коштів та збільшення власних оборотних коштів.

Також позитивний вплив на поліпшення фінансової стійкості підприємства може мати: посилення роботи зі стягнення дебіторської заборгованості, що призведе до збільшення частки грошових коштів, прискорення оборотності оборотних коштів, збільшення власних оборотних засобів; прискорення оборотності дебіторської заборгованості і як наслідок, більш ритмічні надходження коштів від дебіторів тощо.

Ефективне прогнозування та моніторинг - це ще один спосіб поліпшення фінансового стану, оскільки для правильного управління виробництвом та позитивного впливу на формування показників економічної та фінансової діяльності необхідно постійно використовувати дані про його становище та вчасно отримувати інформацію про зміни, що в ньому відбуваються.

Для забезпечення фінансової стійкості важливе значення має фінансове прогнозування, змістом якого є дослідження й розробка можливих шляхів розвитку фінансів підприємства в довгостроковій перспективі. У кінцевому підсумку прогнозування дає змогу оцінити ймовірність фінансового благополуччя [7, с. 107].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що фінансова стійкість підприємства залежить від ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства та визначається співвідношенням позикових і власних коштів, активів і джерел їх фінансування. Головною проблемою сучасних підприємств є низький рівень окремих показників фінансової стійкості, і він зумовлений недостатнім власним капіталом для фінансування діяльності господарюючих суб'єктів. Процес забезпечення фінансової стійкості повинен бути спрямований на мінімізацію негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність підприємств; створення передумови для ефективного здійснення запланованих дій.

Проведений аналіз відносних і абсолютних показників діяльності підприємств свідчить про те, що на сьогоднішній день їм важко підтримувати достатній рівень фінансової стійкості підприємства і забезпечувати ефективно впровадження інновацій.

З метою поліпшення фінансової стійкості потрібно збільшити обсяг власних фінансових ресурсів, розробити оптимальне співвідношення елементів капіталу, при якому у підприємства буде можливість вільно використовувати грошові кошти, але при цьому буде забезпечено безперебійне виробництво та реалізація, достатній рівень рентабельності його діяльності.

Список використаних джерел

1. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.
2. Патута О.С., Пришко К.Є. Вплив структури капіталу на фінансову стійкість підприємства. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 323-327.
3. Донченко Т.В. Теоретичні основи формування механізму управління фінансовою стійкістю підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. № 1. Т. 1. С. 23-27.
4. Гудзь Т.П. Теорія і методологія формування фінансової рівноваги підприємства: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2018. 463 с.
5. Левкович О.В. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/78.pdf
6. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств. *Фінанси України*. 2015. № 3. С. 117-126.
7. Приймак І.І. Стратегія забезпечення фінансової стійкості суб'єктів господарювання в економіці України / автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Львів, 2007. 144 с.

Наталія КРАВЧУК*,
магістр 1-го року заочної форми навчання,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОБЛІК ЗАПАСІВ В УПРАВЛІННІ ЛІСОВИМИ ГОСПОДАРСТВАМИ

***Анотація:** У статті розглянуто особливості обліку запасів, його значення в управлінні лісовими господарствами України. За результатами проведеного дослідження виявлено низку проблематичних питань, які потребують вирішення. На рівні базового підприємства удосконалено облікову політику підприємства, в частині розробки Робочого плану рахунків, що забезпечить формування аналітичних даних для визначення ефективності використання запасів, з метою прийняття вчасних управлінських рішень; запропоновано обліковувати продукцію недеревного походження, що надасть змогу більш ефективно її використовувати для господарства.*

***Annotation.** The articles consider the peculiarities of inventory accounting in the management of forestry of Ukraine. The purpose of this article is to study the current problems of inventory accounting in forestry and proposals for their solution. The results*

---

*Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку ВНАУ Коваль Л.В.

of the study revealed a number of problematic issues that need to be addressed. At the level of the basic enterprise the accounting policy of the enterprise is improved, in part of development of the Working plan of accounts that will provide formation of analytical data for definition of efficiency of use of stocks, for the purpose of acceptance of timely administrative decisions; it is proposed to account for products of non-wood origin, which will allow it to be used more efficiently for the economy.

Вступ. За сучасних умов господарювання лісових господарств, проблеми обліку запасів набувають актуальності, адже виникає потреба у постійному перегляді існуючої практики організації бухгалтерського обліку запасів. Нині потрібно пристосувати сучасну систему обліку запасів до специфіки лісової галузі в умовах нестабільності економіки, постійних змін законодавства, оперативного надання достовірної інформації для потреб управління тощо. Розв'язання проблеми ефективного розвитку лісових господарств полягає у створенні системи управління виробництвом, в основу якої повинно бути покладено формування інформації про запаси. Таким чином, окреслення негативних аспектів обліку та управління запасами передбачає внесення пропозицій щодо його покращення, які забезпечують управлінський персонал необхідною інформацією для прийняття виважених управлінських рішень. Вище викладене окреслює наукову новизну дослідження.

Метою даної статті є дослідження сучасних проблем обліку запасів у лісових господарствах та надання пропозицій щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення ефективного здійснення виробничо-господарської діяльності лісовими господарствами використовуються запаси, які є невід'ємною частиною активів підприємств.

Наявність запасів та їх ефективне використання є важливою передумовою успішного здійснення виробничого процесу підприємств, адже вони використовуються у повному обсязі і потребують абсолютного поновлення на наступні цикли виробництва [6].

Поряд з цим постійна наявність необхідної кількості запасів (особливо на великих підприємствах) потребує великих капіталовкладень. Тому саме порядок організації та ведення обліку запасів впливає на точність визначення фінансового результату підприємства, показники його фінансового стану, плато- та конкурентоспроможність та загальну ефективність його роботи [2].

Запаси – це наявність відповідних матеріальних ресурсів, до яких належать засоби виробництва, предмети споживання, інші цінності, необхідні для забезпечення розширеного відтворення, обслуговування сфери нематеріального виробництва та задоволення потреб населення, і які іще не використовуються [3].

Підприємства лісового господарства – це специфічні суб'єкти господарювання, які займаються посадкою, вирощуванням, доглядом за лісом, а також заготівлею та реалізацією лісової продукції [12].

Станом на 01.01.2021 р. досліджуване нами ДП «Бершадське лісове господарство» функціонує у складі чотирьох структурних підрозділів загальною площею 15 644,15 га (табл. 1).

Бухгалтерський облік запасів є найважливішою частиною політики будь-якого підприємства, мета якого полягає в безперервному процесі як виробництва продукції, так і її реалізації. Правильна організація бухгалтерського обліку запасів на підприємстві дозволяє розрахувати вірну величину собівартості, податків і, отже, отримати найбільший чистий прибуток [10].

Таблиця 1

Структурні підрозділи ДП «Бершадське лісове господарство»

Назва структурного підрозділу	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	Площа, га	%	Площа, га	%	Площа, га	%
Бершадське лісове господарство	5 380,1	34,4	5 380,1	34,4	5 380,13	34,4
Цибулівське лісове господарство	4 544,4	29,1	4 544,4	29,1	4 551,58	29,1
Сумівське лісове господарство	2 906,3	18,6	2 906,3	18,6	2 906,27	18,6
Ободівське лісове господарство	2 806,2	17,9	2 806,2	17,9	2 806,17	17,9
Всього	15 637,0	100	15 637,0	100	15 644,15	100

Джерело: сформовано автором

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності в Україні регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [7] та Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 2 «Запаси» [5], які також поширюються на підприємства лісового господарства, як і інші П(С)БО, затверджені в Україні. Проте, досліджуване нами ДП «Бершадське лісове господарство», веде облік, складає та подає фінансову звітність лише за вітчизняними стандартами обліку. Враховуючи те, із якою швидкістю вносяться зміни у сфері бухгалтерського обліку на законодавчому рівні можемо припустити, що підприємства лісового господарства з часом перейдуть на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси», запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Причому запаси визнаються активами тільки в тому випадку, якщо є ймовірність того, що підприємство отримає економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, і їх вартість може бути достовірно визначена [7].

Особливістю запасів є те, що вони беруть участь у виробничому процесі одноразово і переносять свою вартість на кінцеву продукцію повністю. Запаси у лісових господарствах, як і на підприємствах інших галузей, включають: виробничі запаси, поточні біологічні активи, малоцінні та швидкозношувальні предмети, виробництво, брак у виробництві, напівфабрикати, готова продукція, продукція сільськогосподарського виробництва, товари.

Облік запасів не вважається складним, але він є однією з найбільш трудомістких частин бухгалтерського обліку, оскільки вона управляє десятками, сотнями, а то і тисячами найменувань запасів.

Неправильна організація обліку запасів значною мірою чинить вплив на

фінансові результати діяльності лісових господарств, тому задля поліпшення організації складського обліку та оптимізації їх наявності важливо вчасно виявити проблеми та удосконалити ведення обліку запасів.

У наш час існує необхідність й одночасно можливість нових організаційних і методичних підходів у вирішенні проблем обліку виробничих запасів, пов'язаних, з одного боку, з переходом на ринкові відносини й міжнародні стандарти, з іншої, широким впровадженням комп'ютерних технологій [3].

Перш за все, має місце така проблема, як несвоечасність надходження первинних документів, які містять інформацію про запаси, що, у свою чергу, тягне за собою несвоечасну реєстрацію, обробку та передачу цих документів управлінському персоналу. Як результат, керівники вищої ланки не спроможні прийняти ефективне управлінське рішення за відсутності цієї інформації.

З метою удосконалення оперативного та бухгалтерського обліку і контролю в лісовому господарстві, пропонуємо систему узагальнення обліково-інформаційного забезпечення управління лісовими ресурсами (рис. 1).

Рис. 1. Система обліково-інформаційного забезпечення управління лісовими ресурсами

Джерело: сформовано автором

Запропонована система підвищить контроль за збереженістю запасів та забезпечить достовірність ведення бухгалтерського обліку.

Навколо сучасних науковців та вчених відбуваються дискусії стосовно віднесення лісу та його компонентів (землю, зайняту лісом, лісові масиви, лісорозсадники, маточні плантації, лісонасінневі плантації, чагарники, ягідники, диких тварин і птахів) до біологічних активів. Проте, які би аргументи, пропозиції вони не наводили, це суперечить чинному законодавству.

Можемо свою думку аргументувати таким чином: норми П(С)БО 30 «Біологічні активи» [8] передбачають обов'язкове взяття біологічних активів на баланс підприємства. Відповідно до ст. 7 Лісового кодексу України, ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу [4]. Відтак, ліс та його компоненти не можуть перебувати на балансі підприємства та являтися його власністю, оскільки для цього немає законодавчих підстав. Щоб вирішити це питання, ми вважаємо, що на законодавчому рівні необхідно чітко затвердити, що ліс та його компоненти не є біологічними активами.

Не менш негативним аспектом обліку та управління запасами є те, що для підприємств лісового господарства відсутні будь-які методичні рекомендації на галузевому рівні з питань формування облікової політики об'єктів обліку, зокрема запасів. Зважаючи на специфіку лісової галузі, особливості технології та організацію виробництва, профільним комітетом розроблено лише форми спеціалізованих первинних документів, реєстри синтетичного та аналітичного обліку. З метою вирішення даної проблеми вважаємо, що на галузевому рівні виникає потреба у розробці методичних рекомендацій щодо формування облікової політики об'єктів обліку, зокрема запасів, саме для лісових господарств. Ми вважаємо, що облікова політика підприємств лісової галузі в частині запасів повинна включати велику кількість неоднорідних елементів, у результаті чого з'явиться можливість більш ефективно здійснювати фінансово-господарську діяльність, а також підвищити рівень правдивості та корисності облікової інформації.

У лісових господарствах мають місце невирішені питання щодо удосконалення синтетичного та аналітичного обліку запасів, особливо нагальної уваги заслуговує автоматизація обліку деревини. Необхідність ефективного контролю за лісозаготівлями зумовило ухвалення у 2009 році Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини, яка передбачає поштучне маркування деревини на лісосіках і складах пластиковими бирками, які містять штрих-код, на якому реєструється походження, якісні та кількісні показники деревини з використанням електронних засобів подальшого обліку та системного контролю легальності заготівлі [9].

Досліджуване нами ДП «Бершадське лісове господарство» дотримується чинної нормативно-правової бази, зокрема Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини, тому облік деревини автоматизований. Однак, як показали дослідження, у частині підприємств облік залишається не автоматизованим. Тому лісовим господарствам, які ще не автоматизували облік запасів, з метою оптимізації виробничої діяльності, підвищення якості обліку лісопродукції, скорочення часу оформлення документації, сприяння ефективній боротьбі з незаконними рубками та приведення вітчизняного ринку лісопродукції у відповідність до вимог Євросоюзу необхідно обов'язково запровадити електронний облік деревини.

В умовах сьогодення проблемою обліку недеревних лісових ресурсів (їстівні гриби, насіння та квіти лікарських трав, плоди та інша зібрана продукція

лісу недеревного походження) є те, що офіційні дані про їх запаси не лише загалом по Україні, але за окремими регіонами та підприємствами відсутні. Це є однією з перешкод у справі раціонального їх використання та складання реальних планів заготівель [12].

Для визначення грибних, ягідних та інших площ недеревних лісових ресурсів необхідно здійснювати їх натуральний облік в кварталах всіх лісових обходів, приймаючи до уваги площі поширення лише промислово значущих продуктів. Виявлення таких площ доцільно проводити за допомогою інвентаризації. Крім фактичного огляду території можна використовувати спосіб анкетної інвентаризації шляхом опитування державної лісової охорони і місцевого населення з нанесенням отриманої інформації на карту за переважаючими видами [12].

Є.І. Сенько, О.І. Фурдичко [11] доводять, що у лісовому фонді України це можливо здійснити, оскільки всі ліси добре впорядковані, вся лісова площа розбита на відносно невеликі квартали і всі посадові особи державної лісової охорони добре знають свої обходи. Кількісні та якісні показники щодо лісових ресурсів недеревного походження можна визначити досить умовно через складність і трудомісткість процесу [12].

Таким чином, нами раніше запропоновано обліковувати продукцію недеревного походження, що дасть змогу більш ефективно її використовувати для лісового господарства. Для цього у вигляді додатку до наказу про облікову політику слід сформулювати перелік первинних документів з обліку готової продукції недеревного походження, в Робочому плані рахунків передбачити відповідні рахунки, створити комісію з оцінки такої продукції (табл. 2).

Таблиця 2

**Робочий план рахунків у частині обліку готової продукції ДП
«Бершадське лісове господарство»**

Синтетичні рахунки		Субрахунки	
Код	Найменування	Код	Найменування
1	2	3	4
26	Готова продукція	261	Продукція рослинного походження
		2611	Продукція рослинного походження деревна
		2612	Продукція рослинного походження недеревна
		262	Продукція тваринного походження

Джерело: таблиця сформована автором

Не менш вагомою проблемою у лісових господарств є оцінка лісопродукції та порядок формування її фактичної собівартості. Для більш достовірної оцінки лісових ресурсів у лісгоспах доцільно створювати спеціалізовані оціночні комісії з такими повноваженнями:

- збір інформації про ціни на ринку лісопродукції;
- здійснення моніторингу ринкових цін на лісопродукцію за її видами;
- оформлення результатів оцінки та передача їх із центрів відповідальності (лісництва) до відділу збуту деревини і бухгалтерії головного підприємства [1].

Висновки. Запаси займають вагоме місце у складі оборотних активів

лісових підприємств. Ефективність виробничої діяльності підприємств значною мірою залежить від раціональної організації системи управління запасами. Однак, ефективне управління запасами, яке має бути спрямованим на визначення їх оптимального обсягу та зменшення витрат, пов'язаних з їх зберіганням, на сьогодні для більшості підприємств залишається складним питанням. Удосконалення теоретичних і методичних засад бухгалтерського обліку формування і використання запасів сприятиме підвищенню ефективності управління лісогосподарською галуззю та нарощуванню її виробничого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Жураковська І.В., Чудовець В.В. Облікове забезпечення діяльності підприємств лісової галузі: стан та перспективи. *Облік і фінанси*. 2018. № 2. С. 11-15.
2. Коваль Л.В. Облікова політика щодо запасів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 1. С. 101-110.
3. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 93-105.
4. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. № 3852-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 11.05.2021 р.).
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси», затверджений Комітетом з міжнародних бухгалтерських стандартів від 01.01.2005 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_021.
6. Подолянчук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 88-101.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1456-05>.
9. Про схвалення Концепції створення єдиної державної системи електронного обліку деревини: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р. № 1090-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1090-2009>.
10. Рагуліна І.І., Нижня А.С. Облік та внутрішній аудит запасів на підприємстві: сучасний аспект. *Scientificcollection «InterConf»*. 2021. № 40. С. 180-188.
11. Сенько Є.І., Фурдичко О.І. Економіка комплексного використання і відтворення харчових продуктів лісу. Львів: Місіонер. 1996 р. С. 296.
12. Суліменко Л.А., Вітер С.А., Киян А.В. Особливості обліку біологічних активів та продукції на підприємствах лісового господарства. *Молодий вчений*. 2017. № 8. С. 474-480.

Ірина МЕЛЬНИК*
студентка 3 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО ОБЛІКУ ДОХОДІВ І ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

***Анотація:** Ефективність роботи підприємства виражається у фінансових результатах діяльності суб'єктів господарювання. З метою визначення фінансового результату в системі бухгалтерського обліку проводиться послідовне порівняння доходів і витрат. Питання, пов'язані з обліком фінансових результатів є предметом постійного обговорення серед науковців та практиків у сфері економіки та управління підприємством. Сутність та поняття фінансових доходів і витрат для підприємців і бухгалтерів наочно відображається під час формування і відображення його в бухгалтерському обліку. В статті досліджено суть доходів і витрат, розкрито їх значення для діяльності підприємства, описано практичний аспект ведення їх обліку. Наведено основні нормативно-правові акти, які регулюють облік доходів і витрат та особливості їх визнання.*

***Annotation.** The efficiency of the enterprise is expressed in the financial results of economic entities. In order to determine the financial result in the accounting system is a consistent comparison of income and expenses. Issues related to accounting for financial results are the subject of constant discussion among scientists and practitioners in the field of economics and business management.*

The essence and concept of financial income and expenses for entrepreneurs and accountants are clearly reflected in the formation and reflection of it in accounting. The article investigates the essence of income and expenses, reveals their significance for the enterprise, and describes the practical aspect of their accounting. The basic normative-legal acts regulating the accounting of incomes and expenses and features of their recognition are resulted.

Вступ. Без фінансового обліку неможливо дізнатися, чи підприємство являється прибутковим чи ні, тому важливою передумовою ефективної діяльності є налагоджена організація обліку доходів і витрат.

Проблемні питання фінансового обліку витратами і доходами стали об'єктами досліджень багатьох науковців, зокрема: Дерія В.А., Іщенко Я.П., Любар О.О., Подолянчук О.А., Рета М.В. та інших.

Метою статті є розкриття поняття доходів і витрат, розгляд поділу та

---

* Науковий керівник: викладач, асистент кафедри аналізу та статистики ВНАУ Машевська А.А.

групування витрат, організації фінансового обліку доходів і витрат, формування пропозицій щодо шляхів зменшення витрат підприємств.

Виклад основного матеріалу. Підприємство являється первинною ланкою економіки будь-якої країни. Саме воно виготовляє продукцію, утворює робочі місця, створює додаткову вартість, яка формує валовий національний продукт та багатство всієї країни в цілому.

Тому від ефективності функціонування підприємства залежить стан економічного розвитку держави та добробут населення [5]. Проте, одним із найважливіших факторів прибутковості підприємства являється саме ведення обліку доходів та витрат, яке регулярно проводиться головним бухгалтером виробництва.

Облік фінансових доходів і витрат підприємства є тією маленькою частинкою, без якого неможлива діяльність підприємства. Спочатку слід визначити сутність доходів і витрат та важливість їх контролю.

Отже, відповідно до П(С)БО 15 «Дохід» доходи підприємства – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, внаслідок чого збільшується власний капітал підприємства [4].

При аналізі фінансової діяльності підприємства більша увага приділяється розгляду структури одержуваних доходів та динаміки формування прибутку. Це пов'язано з тим, що прибуток є основним оціночним показником діяльності фірми, а так само є джерелом надходження доходів до бюджету держави, за допомогою системи оподаткування.

Найважливішим фактором, що впливає на суму всіх видів прибутку підприємства, є розмір доходів, сформованих ним у процесі діяльності [9].

У той час, витрати – це сукупність переданих у грошовій формі витрачання підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт та їх реалізацією. Діяльність підприємства неможлива без відповідних витрат [7].

На побудову об'єктів обліку витрат значний вплив мають організаційна структура підприємства та організація управління [2].

До основних видів нормативно-правового забезпечення обліку і контролю витрат та доходів підприємств, з нашої точки зору, варто відносити: Закони України; Укази Президента України; постанови і рішення Кабінету Міністрів України; накази, постанови, розпорядження, листи, роз'яснення міністерств та відомств; П(С)БО 9, 15, 16, 18, 30, 31, 33 (а для підприємств, що розмістили цінні папери на фондовому ринку і повинні публічно представляти свою фінансову звітність, – М(С)ФЗ 2, 9, 11, 18, 23); Кодекси України; методичні рекомендації з формування собівартості (за видами економічної діяльності: у промисловості, в сільськогосподарських підприємствах, будівельно-монтажних робіт, на транспорті, в торгівельній діяльності, житлово-комунального господарства, проектних робіт тощо); вказівки, інструкції, положення; плани рахунків бухгалтерського обліку; наказ про облікову політику в підприємстві; графіки документообігу, графіки виконання обліково-звітних та контрольних-ревізійних робіт і т.д. [1].

Облік фінансових операцій ведеться з метою дотримання прибутковості. Фінансовий облік на підприємстві ведеться безперервно з дня його реєстрації до ліквідації у встановленому порядку. Питання організації фінансового обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів.

Відповідальність за організацію фінансового обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених первинних документів, реєстрів і звітності протягом встановленого строку, але не менше трьох років, несе власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством.

Шляхи зменшення витрат більш детально зображено на рисунку 1.

Рис. 1. Шляхи зменшення витрат підприємства

Джерело: узагальнено автором

Підприємство самостійно обирає форму ведення та організації фінансового обліку.

Основними прийомами організації бухгалтерського обліку витрат є анкетування, проектування, спостереження, графічний метод та інші [3].

Для відображення фінансових доходів у бухгалтерському обліку використовується рахунок 73 «Інші фінансові доходи».

За кредитом рахунку 73 відображається визнання доходу, за дебетом - списання кредитового обороту на фінансові результати.

Облік ведеться у розрізі наступних субрахунків:

- 731 «Дивіденди одержані»;
- 732 «Відсотки одержані»;
- 733 «Інші доходи від фінансових операцій».

На субрахунку 731 «Дивіденди одержані» узагальнюються належні суми дивідендів від інших підприємств, що не є асоційованими, дочірніми та спільними.

На субрахунку 732 «Відсотки одержані» узагальнюються відсотки за облігаціями чи іншими цінними паперами, крім тих, що обліковуються за рахунком 731, а також відсотки за здані у фінансову оренду необоротні активи.

На субрахунку 733 «Інші доходи від фінансових операцій» узагальнюється інформація про інші доходи від фінансової діяльності, які не знайшли відображення на субрахунках 731, 732.

До фінансових витрат відносяться витрати підприємства, пов'язані з залученням позикового капіталу.

Для відображення фінансових витрат в бухгалтерському обліку використовується рахунок 95 «Фінансові витрати».

За дебетом рахунку 95 відображаються суми визнаних витрат, за кредитом - списання дебетового обороту на фінансові результати [6].

Таблиця 1

Типова кореспонденція рахунків з обліку фінансових доходів і витрат

№ з/п	Зміст операції	Кореспонденція рахунків			
		з визнання фінансових доходів		з визнання фінансових витрат	
		Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
1	2	3	4	5	6
1	Відображення суми дивідендів за інвестиціями в підприємства, що не є асоційованими, дочірніми та спільними	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	731 «Дивіденди одержані»	X	X
2	Нарахування відсотків за користування банківськими позиками	X	X	951 «Відсотки за кредит»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
3	Нараховані відсотки за облігаціями	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	732 «Відсотки одержані»	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
4	Нараховані відсотки за договорами фінансового лізингу	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	732 «Відсотки одержані»	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»
5	Нарахування виплат у вигляді роялті	373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	733 «Інші доходи від фінансових операцій»	952 «Інші фінансові витрати»	684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»

Джерело: сформовано автором на основі літературного джерела [6].

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що доходи і витрати є досить складними та багатовимірними категоріями. Інформація про доходи і

витрати відображається у фінансових звітах підприємства та є загальнодоступною інформацією для визначення рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства та є головним джерелом інформації для потенційних партнерів.

З метою покращення та підвищення ефективності обліку доходів і витрат доцільно:

1. закріпити на законодавчому рівні сутність таких понять, як «доходи», «витрати», уточнити перелік показників, які характеризують фінансові результати підприємства.

2. розширити перелік класифікаційних ознак, які дозволять в майбутньому розробити систему та механізми управління окремими складовими фінансових результатів з метою управління рівнем фінансових результатів у довгостроковій та короткостроковій перспективі.

3. розробити спеціальні реєстри – аналітичні відомості про фінансові результати для узагальнення облікової інформації з метою задоволення інформаційних потреб різних користувачів.

Отже, виходячи із вищевикладеного, можна зробити висновок, що проблеми обліку доходів і витрат на сьогоднішній день є недостатньо вирішеними та актуальними і потребують удосконалення [8].

Список використаних джерел

1. Дерій В. А. Нормативно-правове забезпечення обліку і контролю витрат та доходів підприємств. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу* : Міжнар. зб. наук. : Вип. 2 (17). Житомир: ЖДТУ, 2010. С. 77-83.

2. Іщенко Я.П., Зотько О. М. Об'єкти обліку витрат в системі управлінського обліку. *Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в умовах глобалізації економіки* : збірник наукових праць молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів. Відп. ред. З.В. Герасимчук. Луцьк: РВВ ЛНТУ, 2010. С.310-314.

3. Любар О. О. Організаційні основи побудови обліку витрат операційної діяльності на підприємстві. *Ефективна економіка..* 2018. № 12. 7 с. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/88.pdf (дата звернення 19.04.2021).

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 19.04.2021).

5. Нестеренко В.Ю., Токар І.І. Економіка виробництва : конспект лекцій. Харків, 2012. URL: <https://buklib.net/books/37294/> (дата звернення 19.04.2021).

6. Облік на підприємствах торгівлі та ресторанного господарства: Навч. посіб. / Л.В. Нападовська, А.В. Алексеева, О.А. Бакурова, О.Г. Веренич, Ш. Морозова, А.П. Шаповалова, В.М. Горностаєва; та заг. ред. Л.В. Нападовської. К.: Київ. над. торг.-екон. ун-т. 2006. 378 с.

7. Подолянчук О.А. Облік в системі управління витратами. *Ефективна*

економіка. 2018. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6461> (дата звернення 19.04.2021).

8. Рета М.В. Сучасні проблеми обліку фінансових результатів діяльності підприємств. *Вісник НТУ «ХПІ»*. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI_Press/16151/1/vestnik_NPI_2015_25_Reta_Suchasni_problemy.pdf (дата звернення 19.04.2021).

9. Сутність та різновиди доходу підприємства. URL: https://pidru4niki.com/82246/ekonomika/sutnist_riznovidi_dohodu_pidpriyemstva (дата звернення 19.04.2021)

10. Тігова Т. М., Селіверстова Л. С., Процюк Т. Б. Аналіз фінансової звітності : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 268 с. URL: https://pidru4niki.com/1594102445665/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/vitrati_pidpriyemstva_pokazniki_vitrat (дата звернення 19.04.2021).

Альона МОМОТЮК*,
студентка 4 курсу
факультету обліку та аудиту
Вінницького національного аграрного університету
Вінниця, Україна

ДЕРЖАВНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА: МІЙ ВЛАСНИЙ ПОГЛЯД

***Анотація.** У статті проаналізовано основні проблеми державної молодіжної політики та згруповано їх за напрямками: безробіття, здоров'я, культура, освіта, сімейні цінності, житло, власний бізнес. Проведено оцінку динаміки зміни кількості безробітної молоді в Україні. Охарактеризовано динаміку зменшення кількості закладів культури та бібліотек в Україні. Обґрунтовано перспективні шляхи підвищення якості освітньої на науковій складовій для належного виховання сучасної молоді. Акцентовано увагу на важливості сімейних цінностей серед молодих українців, а також сприяння кращому фінансуванню житлового кредитування для молоді та стимулювання підтримки та розвитку молодіжного підприємництва у державі.*

***Abstract.** The article analyzes the main problems of state youth policy and groups them by areas: unemployment, health, culture, education, family values, housing, own business. An assessment of the dynamics of change in the number of unemployed youth in Ukraine. The dynamics of reducing the number of cultural institutions and libraries in Ukraine is characterized. Perspective ways of improving the quality of education on the scientific component for the proper education of modern youth are substantiated. Emphasis is placed on the importance of family values among*

---

* Науковий керівник: д.е.н., доцент, декан факультету обліку та аудиту Здирко Н.Г.

young Ukrainians, as well as promoting better financing of housing loans for young people and stimulating support and development of youth entrepreneurship in the country.

Вступ. Молодь – це та категорія населення, від якої безпосередньо залежить розвиток нашої країни. Молоді люди володіють необхідним потенціалом, реалізація якого найближчим часом може істотно поліпшити соціально-економічне становище суспільства і відродити національні та духовні надбання українського народу. Відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», до молоді відносяться громадяни України віком від 14 до 35 років.

Проте, на сьогоднішній день існує ряд проблем, що мають вплив на важливі аспекти життєдіяльності молодого покоління.

Вважаю за доцільне згрупувати проблеми, які хвилюють представників сучасної молоді за наступними напрямками: безробіття, здоров'я, культура, освіта, сімейні цінності, житло, власний бізнес. Відтак, науковою новизною є внесення пропозицій щодо реалізації молодіжної політики на високому рівні на основі аналітичного огляду сучасних проблемних аспектів.

Виклад основного матеріалу. В Україні спостерігається високий рівень безробіття серед молоді, що пов'язано з відсутністю системної державної політики зайнятості цієї категорії працездатних.

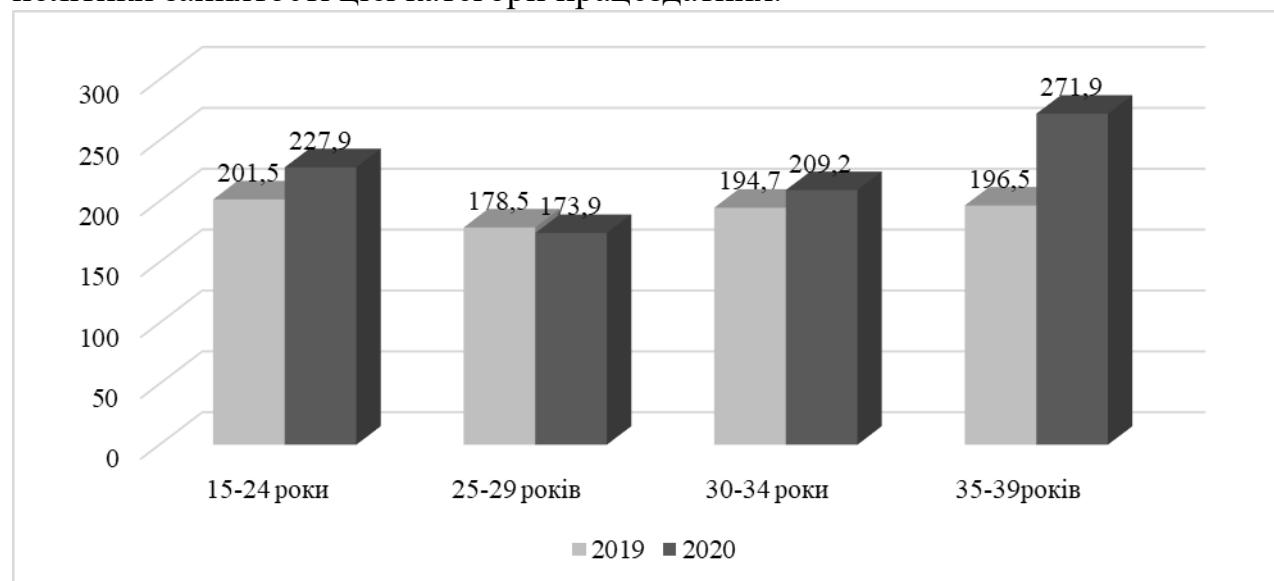

Рис. 1. Динаміка рівня безробіття в Україні протягом 2019-2020 років
Джерело: побудовано автором на основі [1].

В порівнянні з попереднім роком – збільшення кількості безробітних майже на 200 тис. осіб. Практично по всіх категоріях населення спостерігається збільшення кількості безробітних верств населення. Основними проблемами є небажання підприємців брати на роботу молодь без досвіду, низькі зарплати для молодих фахівців, катастрофічний розрив між програмами навчання у вишах і потребами роботодавців.

Відсутність в Україні системної молодіжної політики щодо зайнятості

спонукає молодь до трудової міграції. Фактично держава своєю бездіяльністю створює умови для трудової міграції найбільш працездатної категорії громадян, що суперечить завданням державних інституцій і закладає системні ризики для економіки, соціальних програм, звужує потенціал та зменшує ресурси для розвитку.

За даними Парламентського комітету з питань охорони здоров'я - близько 80 % української молоді мають хронічні захворювання. Лише 10 % української молоді регулярно займаються спортом, решта 90% – нехтують фізкультурою і проводять вільний час пасивно.

Жодна країна світу: чи то Канада, чи то Сполучені Штати Америки, на які рівняється весь світ у питаннях стану здоров'я населення, не вирішили цю проблему завдяки додатковому будівництву лікарень і закупівлі додаткових ліків. Це вирішується завдяки створенню умов та пропаганди здорового способу життя [2].

На жаль, у сфері культури прослідковується тенденція до зменшення кількості театрів та бібліотек, це видно на табл. 1.

У 1990 кількість театрів була 125 одиниць, а у 2017 році уже 113 одиниць. Відповідно, зменшилася кількість глядачів на виставах та концертах. Наприклад, на виставах – з 17,6 млн осіб до 6,2 млн. осіб., тобто майже в 3 рази, слухачів на концертах – в 5 разів менше, відвідувачів музеїв – в 2 рази менше.

Таблиця 1.

Аналіз зміни закладів культури в Україні

Роки	Кількість театрів, од	Кількість глядачів на виставах, млн. осіб	Кількість слухачів на концертах, млн. осіб	Кількість відвідувачів музеїв, млн. осіб	Кількість бібліотек, тис.од ²	Бібліотечний фонд, млн. прим.
1990	125	17,6	15,0	31,8	25,6	419
2000	131	5,7	3,8	16,0	20,7	343
2010	140	6,6	4,2	21,7	19,5	326
2017	113	6,2	2,8	16,4	16,8	236

Джерело: побудовано автором на основі [1].

Скорочення кількості бібліотек та бібліотечного фонду, напевно, спричинено розвитком діджиталізації та поширенням електронних книг. Тому, на мою думку, потрібно популяризувати та розвивати в державі дані культурні напрямки. Відтак, державі потрібно було б проводити належне фінансування даних закладів.

Що стосується сфери освіти, то ЗНО від початку і до кінця демонструє свою недосконалість і проблемність. Має менше позитиву, ніж негативних наслідків.

Впровадженням ЗНО чи ЄВІ порушуються окремі статті Конституції України:

- Стаття 23. Кожна людина має право на вільний розвиток своєї

особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості.

- Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

- Стаття 53. Кожен має право на освіту.

- Стаття 52. Діти рівні у своїх правах незалежно від походження, а також від того, народжені вони у шлюбі чи поза ним [3].

ЄВІ та ЗНО є основною причиною зменшення кількості вступників, а відтак і випускників різних рівнів, адже не всі студенти які мають бажання і прагнуть вступити до закладу вищої освіти можуть скласти дані іспити з іноземної мови.

У перспективі ми маємо замість спрощення тестів та умов тестів - запровадження ЗНО з іноземної мови при вступі на ще більше спеціальностей. Відповідно, ефект – можна спрогнозувати.

Проаналізувавши статистичні дані щодо освітньої діяльності, ми їх узагальнили у табл. 2.

За проведеним мною дослідженням бачимо негативну тенденцію зменшення закладів вищою освіти, що в результаті може призвести до зменшення кількості освіченого населення в Україні.

Таблиця 2

Аналіз зміни кількості ЗВО і випускників в Україні

Показник	2018 рік	2019 рік	2020 рік	Відхилення (2018 р.-2020 р.)
Молодший спеціаліст	100031	102387	56451	-43580
Бакалавр	129272	123716	186091	56819
Магістр	157113	146602	13002	-144111
Кількість ЗВО	652	619	515	-137
Кількість студентів	1522250	1439706	1141889	-380361

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Як бачимо, кількість закладів зменшилася майже на 20%. А далі бачимо підтвердження наших припущень – впровадження ЗНО і зменшення кількості закладів є одними з причин зменшення кількості студентів, які навчаються у закладах вищої освіти.

В продовження обґрунтування проблем реалізації молодіжної політики, хотілось би зазначити про наукову складову, оскільки рушійною силою наукових досліджень є молодь. Аналітичні дані наведено в табл. 3.

За даними даної таблиці бачимо, що, на перший погляд, витрати на наукові дослідження збільшилися у 2019 році порівняно з 2010 більше, ніж у 2 рази, хоча їх частка у ВВП зменшилася майже у 2 рази. Однак, якщо перевести дані витрати в долари, то виходить, що за курсом 2010 року (7,91 грн.) дані витрати становили 1024 млн. дол., а у 2019 році – за курсом 25,80 грн. дані витрати складають 668,8

млн. дол., що майже на 40% менше, ніж у 2010 році. Можна припустити, що це є однією з причин зменшення кількості дослідників в 2,3 рази (з 182484 осіб до 79262 осіб).

Таблиця 3

Аналіз здійснення наукових досліджень і розробок

Роки	Витрати на виконання наукових досліджень, млн.грн	Частка витрат у ВВП, %	Кількість працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень, осіб
2010	8107,1	0,75	182484
2011	8513,4	0,65	175330
2012	9419,9	0,67	164340
2013	10248,5	0,70	155386
2014	9487,5	0,60	136123
2015	11003,6	0,55	122504
2016	11530,7	0,48	97912
2017	13379,3	0,45	94274
2018	16773,7	0,47	88128
2019	17254,6	0,43	79262

Джерело: побудовано автором на основі [4].

Наступною, не менш важливою проблемою є питання сім'ї. Сім'я - це найважливіший інститут суспільства. Особливості функціонування інституту сім'ї значною мірою залежать від молодого покоління, його життєвих цінностей та орієнтацій, поглядів на шлюб та сім'ю, оскільки основні, специфічні функції сім'ї – народження, виховання, соціалізація та навчання дітей – реалізуються саме в молодих сім'ях.

До проблем збереження сімейних цінностей належать: соціальне сирітство; безвідповідальне батьківство; безпритульність та бездоглядність дітей; дитяча/юнацька злочинність; дитячий/юнацький алкоголізм і наркоманія.

Саме тому, завданнями державної молодіжної політики є:

- популяризація та пропагування сімейних цінностей
- проведення заходів щодо підготовки молоді до створення сім'ї, життя в подружжі та відповідального батьківства;
- прищеплення в дітях та молоді глибокої поваги до батьків, вчителів та старшого покоління.

До слова, варто сказати, що кожен десятий українець у віці 25–34 роки, який має досвід подружнього життя, є розлученим. Напруження в молодих сім'ях спричинено, в основному, невирішеністю житлових і матеріальних умов.

Так, наприклад, сьогодні заощадити із своїх заробітних плат для молоді – завдання майже нереальне. Тому, ця проблема є однією з причин міграції української молоді за кордон.

На нашу думку, потрібно розвивати належне фінансування житлового кредитування молоді для збереження демографічного потенціалу нашої країни. Це стане передумовою розвитку національної будівельної галузі і пов'язаних галузей економіки, створення додаткових робочих місць у будівельній та суміжних галузях, збільшення податкових надходжень до державного і місцевих

бюджетів.

Молодіжне підприємництво відіграє головну роль у вирішенні соціально-економічних проблем, таких як створення нових робочих місць і скорочення рівня безробіття, підготовка кваліфікованих кадрів.

Підтримка та розвиток молодіжного підприємництва з боку як державних органів управління, так і міжнародних та громадських організацій, є запорукою підвищення рівня зайнятості серед молоді та створення нових малих підприємств і додаткових робочих місць.

Висновок. Отже, виходячи з усього, можна дійти висновку, що державна молодіжна політика має реалізовуватися реально, а не лише бути прописаною в законодавчих актах.

Державна молодіжна політика має бути основана на пропаганді здорового способу життя, орієнтована на поширення й збереження сімейних цінностей. У середині держави мають бути створенні умови для якісного життя. Молодь має бути забезпечена якісною освітою, медициною і житлом. Держава повинна створювати умови для розвитку молодіжного підприємництва. Для наукової роботи має бути належне фінансування галузі науки, а для культурного розвитку молодого населення має бути належне фінансування бібліотек, закладів культури і мистецтва. Держава повинна орієнтуватися на кращі практики і створювати умови в середині країни, виходячи з існуючих традицій, цінностей, переконань і менталітету.

Список використаних джерел

1. Вища освіта та культура в Україні у 2018-2020 р. Статистичний бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/osv.htm
2. Парламентський комітет з питань охорони здоров'я, <https://www.radiosvoboda.org/a/2202837.html>
3. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 27-IX від 03.09.2019, ВВР, 2019, № 38, ст.160)
4. Методологічні положення зі статистики наукових досліджень і розробок Київ: Державна служба статистики України, 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/osv.htm

Марія ОБНЯВКО*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

НАЦІОНАЛЬНА ТА ЗАРУБІЖНА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ

***Анотація.** У статті розкрито економічний сутність поняття «державний фінансовий контроль». Обґрунтовано необхідність модернізації системи державного фінансового контролю в Україні. Досліджено досвід зарубіжних країн у сфері державного фінансового контролю. Розкрито особливості побудови системи державного фінансового контролю в зарубіжних країнах. Розглянуто переваги та недоліки використання технології розподілених реєстрів (блокчейн), етапи та послідовність виконання задач її впровадження як основи ефективного, прозорого, надійного державного контролю.*

***Abstract.** The article reveals the economic essence of the concept of «state financial control». Is substantiated the need for modernization of the system of state financial control in Ukraine. The article examines the experience of foreign countries in the sphere of state financial control. The features of construction of the system of state financial control in foreign countries are revealed. The article discusses the advantages and disadvantages of applying distributed ledger technology (blockchain), the stages and sequence of performing the tasks of its implementation as the basis for effective, transparent, reliable public control.*

Вступ. Модель організації державного фінансового контролю, яка складається у певній державі, має особливості, пов'язані з історичними аспектами розвитку. На сьогоднішній день в Україні існує своя унікальна система державного фінансового контролю, проте у ній наявні певні проблеми та недоліки. Тому, з метою ефективного функціонування системи національного державного контролю варто впровадити в його теорію та практику позитивний міжнародний досвід. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні необхідності впровадження в Україні позитивного досвіду зарубіжних країн з організації державного фінансового контролю.

Основні результати дослідження. В Україні згідно з Конституцією вищим органом контролю державних фінансів є Рахункова палата [10, с. 31].

Державний фінансовий контроль представляє собою сукупність форм, методів та інструментів контролю, за допомогою яких органи державного фінансового контролю одержують інформацію про фактичний стан справ щодо процесів формування, розподілу і використання державних фінансових ресурсів

---

* Науковий керівник: д.е.н., доцент, декан факультету обліку та аудиту Здирко Н.Г.

на всіх рівнях державного сектору економіки, порівнюють отримані дані з цільовими або нормативними вимогами, визначають розміри і причини виявлених відхилень, вживають заходи, спрямовані на їх усунення, недопущення та попередження у майбутньому, з метою підвищення ефективності підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері управління державними фінансовими ресурсами [4, с. 166].

Система державного фінансового контролю, яка склалася на сьогодні, характеризується як сукупність слабо пов'язаних між собою самостійних структур, кожна з яких наділена певними повноваженнями та реалізує свої контрольні функції у відповідності до нечіткого законодавчого поля. Існування великої кількості служб та інспекцій, які належать до контролюючих органів в Україні не тільки призводить до значних витрат бюджетних ресурсів, а й до збільшення частоти і тривалості перевірок суб'єктів [6, с. 119].

До основних недоліків щодо розвитку державного фінансового контролю в Україні можна віднести: 1) недостатність чисельності підрозділів контролю у Державній аудиторській службі, а також незабезпечення організаційної та/або функціональної незалежності таких підрозділів; 2) недосконалість внутрішньої та зовнішньої методологічної бази з питань проведення державного фінансового контролю; 3) недоліки в частині повноти аудиторських дій, якості документування проведених перевірок та обґрунтованості висновків за їх результатами; 4) відсутність належної нормативно-правової бази в частині здійснення ДФК [7, с. 16]

Аудиторами Рахункової палати виявлено у 2020 році порушень і недоліків при адмініструванні дохідної частини державного бюджету, порушень бюджетного законодавства, а також фактів неефективного управління коштами Державного бюджету України і майном та їх неефективного використання на загальну суму 26 млрд. 258,4 млн. грн. (рис.1)

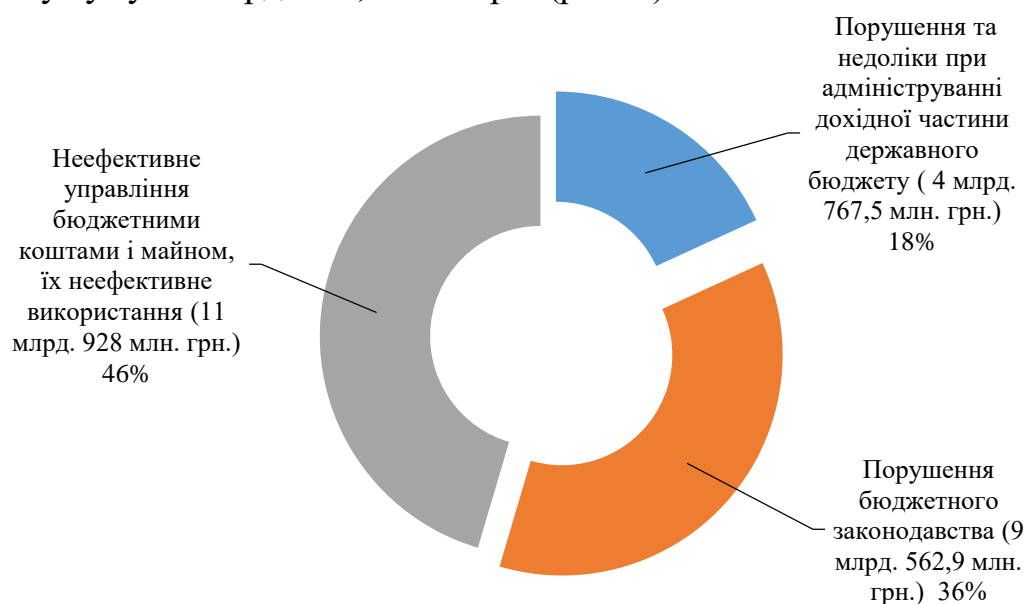

Рис. 1. Структура порушень та недоліків, виявлених Рахунковою палатою у 2020 році, %

Джерело: узагальнено та побудовано за [5].

Ще однією з проблем державного фінансового контролю є відсутність чіткої та затвердженої типізації порушень в розрізі різних контролюючих суб'єктів.

Так, під час проведення Рахунковою палатою заходів державного зовнішнього фінансового контролю всі порушення і недоліки згруповано за трьома розрізами: 1) незаконне та нецільове використання бюджетних коштів, що відповідають здійсненню фінансового аудиту та аудиту відповідності; 2) неефективне використання бюджетних коштів, що відповідає здійсненому аудиту ефективності; 3) порушення адміністрування доходів (рис. 2).

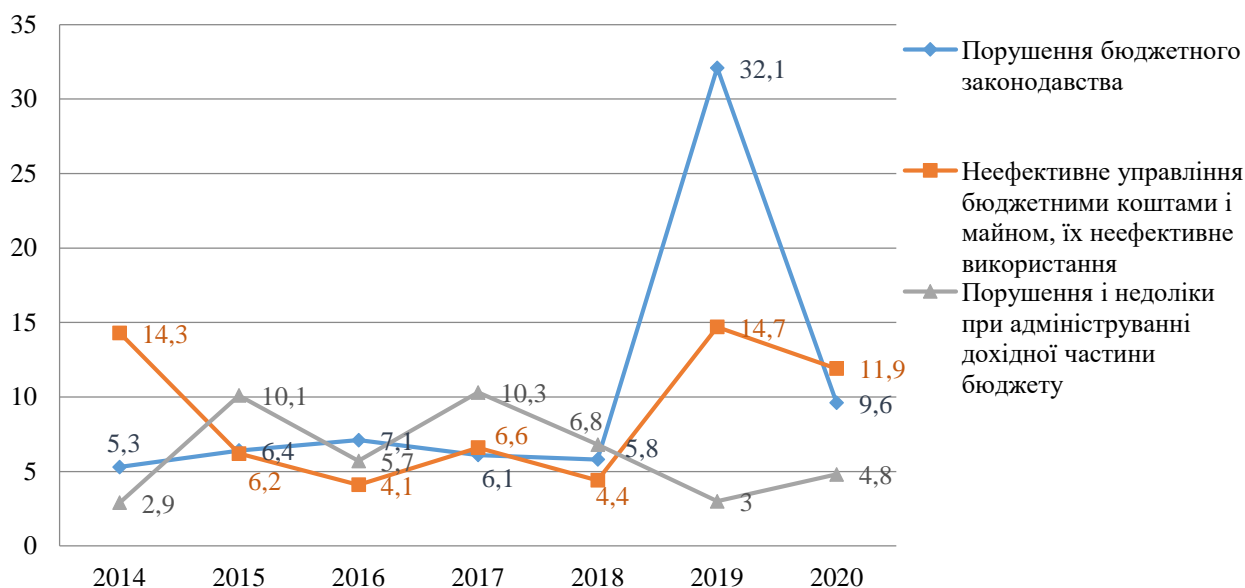

Рис. 2. Динаміка порушень, виявлених Рахунковою палатою України за останні 7 років, млрд. грн.

Джерело: узагальнено та побудовано за [5]

До прикладу, варто зазначити, що Державна аудиторська служба, яка представляє виконавчу владу, систематизує порушення за іншими класифікаційними групами: недоотримано фінансових ресурсів, нецільові витрати державних ресурсів, незаконні витрати та недостачі. Відтак, такий порядок не дозволяє зацікавленим користувачам аналізувати порушення в розрізі перевіряємих суб'єктів, а лише за контролюючими органами.

Втім, проведені контрольні заходи засвідчили, що і надалі залишається доволі поширеним негативний досвід використання державних ресурсів з недотриманням законодавства. [6, с. 116]

Негативним є зменшення кількості перевіряємих об'єктів та наданих за їх результатами звітів (рис. 3).

Фінансовий контроль у державному секторі в зарубіжних країнах вибудовується за різними моделями. Однак в цілому для розвитку відповідної системи характерна тенденція децентралізації та виділення аудиту або його елементів у самостійний напрям контрольної діяльності, у процесі реалізації якої визначається ефективність діяльності органів влади зі збору, належного розподілу доходів та витрат бюджетних засобів, виконання прийнятих рішень та

положень відповідних законодавчих актів [8, с. 74].

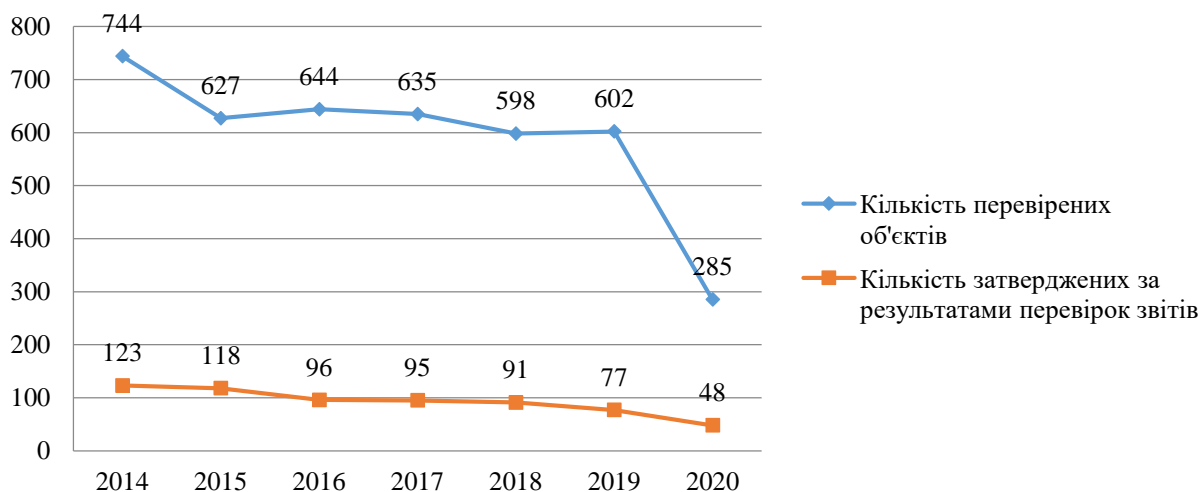

Рис. 3. Динаміка кількості перевірених об'єктів та затверджених за результатами їх перевірок звітів

Джерело: узагальнено та побудовано за [5].

В країнах Європи існують дві основні моделі державного фінансового контролю, а саме англосаксонська та континентальна. Основна відмінність між ними розкривається у колегіальності органу. Інституційна структура державного фінансового контролю в Україні відноситься до континентальної моделі з колегіальним незалежним вищим органом контролю, що не має судових функцій [1, с. 81].

У світовій практиці основними умовами ефективності організації державного фінансового контролю вважаються такі (рис.4).

У низці країн (Австрія, Німеччина, США, Великобританія) система державного та муніципального контролю вибудована як єдина система, що базується на спільних принципах та стандартах [8, с. 74].

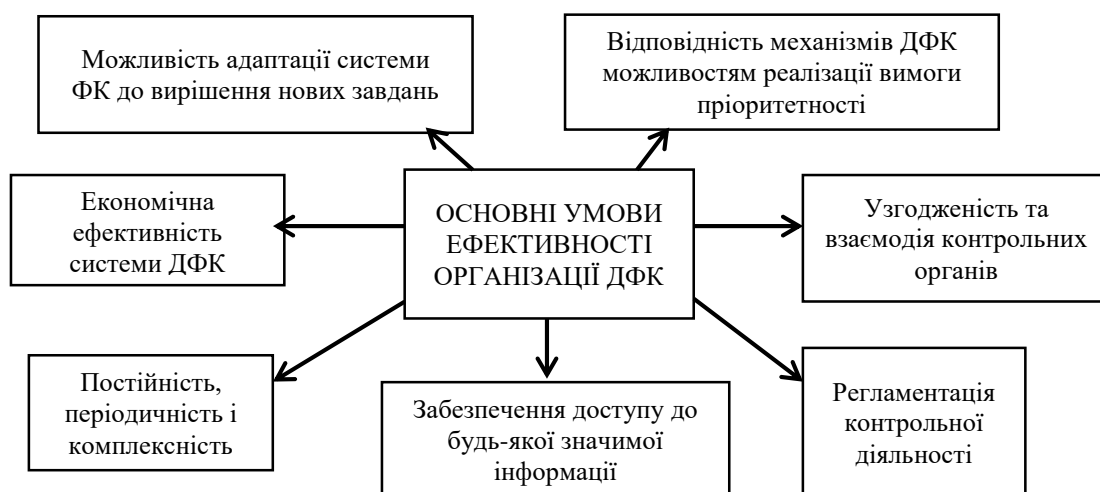

Рис. 4. Основні умови ефективності організації державного фінансового контролю

Джерело: узагальнено та побудовано за [2]

У зарубіжній практиці під час здійснення ДФК використовують ревізійні стандарти Міжнародної організації вищих органів аудиту (INTOSAI) ISSAI (Міжнародні стандарти вищих органів аудиту) – стандарти державного фінансового контролю, що рекомендуються до застосування контрольними органами різних держав і повинні сприяти реалізації уніфікації діяльності контрольних органів різних держав; та міжнародні стандарти аудиту (МСА) [3, с. 97].

Стандартизація є фактором забезпечення системності та взаємодії органів державного фінансового контролю у світовій практиці; створює організаційно-методичну основу їх спеціалізації та кооперування, надає системі властивості самоорганізації; обумовлює синергетичний ефект у системі державного фінансового контролю; виконує професійно-інтегративну функцію, що поєднує співробітників органів державного фінансового контролю [8, с. 74].

Більшість країн світу при проведенні державного фінансового контролю керується такими документами, як-то: Лімська декларація керівних принципів аудиту державних фінансів, яка прийнята IX конгресом INTOSAI 1977р.; Мексиканська декларація незалежності вищих органів фінансового контролю, яка підписана на XIX конгресі INTOSAI (2007 р. у Мехіко) [9, с. 137].

Відмітимо, що Рахункова палата України є повноправним членом INTOSAI з 1998 року [11, с. 829].

Досвід організації державного фінансового контролю в розвинутих зарубіжних країнах в умовах євроінтеграції держави вимагає відповідних змін і у сфері державного фінансового контролю та державного аудиту. Аналіз законодавства іноземних держав щодо діяльності незалежних органів державного фінансового контролю свідчить про необхідність підвищення ефективності державного фінансового контролю в Україні. Застосування органами контролю такого виду аудиту, як аудит ефективності, сприяє керованості й прозорості державного сектору економіки [10, с. 31].

Трансформація системи державного фінансового контролю повинна відбуватися шляхом впровадження новітніх ІТ-технологій та інноваційних практик контрольної-аналітичної діяльності. Наявні проблеми системи державного контролю й управління повинні стати поштовхом до трансформації, використання найсучасніших технологічних досягнень.

Стратегія впровадження блокчейну в систему державного фінансового контролю передбачає чотири етапи:

1) збирання та систематизація інформації щодо необхідності та доцільності впровадження технології блокчейн у систему державного контролю;

2) перегляд умов здійснення державного фінансового контролю та визначення критеріїв і показників його ефективності;

3) визначення етапів трансформації системи державного фінансового контролю в новий технологічний вимір;

4) подолання економічного, технологічного та правового відставання в найкоротші терміни та з мінімальними витратами [12, с. 385].

В Україні, виходячи з досвіду зарубіжних країн, має бути створена єдина

уніфікована система стандартів контрольно-ревізійної й експертно-аналітичної діяльності, що органічно поєднує всі види, різновиди та напрями фінансового контролю в Україні [3, с. 97].

Слід зауважити, що впровадження блокчейну в систему державного фінансового контролю дозволить наступне (рис. 5).

Рис. 5. Нові можливості в результаті впровадження блокчейну в систему державного фінансового контролю

Джерело: узагальнено та побудовано за [12]

Висновки. Результати узагальнення зарубіжного досвіду свідчать про те, що для багатьох країн характерним видом контролю є аудит. Так як бюджетна система повинна орієнтуватись не лише на освоєння коштів, а також й на досягнення певного соціально-економічного результату, даний вид контролю необхідно розвивати і в Україні.

Адаптація світового досвіду щодо організації державного фінансового контролю надасть можливість створити потужний інструмент забезпечення держави якісною інформацією, надзвичайно важливої для держуправління.

Отже, для вдосконалення системи державного фінансового контролю слід використовувати ефективні сучасні технології в поєднанні з сучасними світовими стандартами, що дозволить збільшити ефективність та зменшити ризик виникнення помилок та шахрайства.

Список використаних джерел

1. Баранюк Ю. Р. Європейський досвід інституціоналізації державного фінансового контролю. *Науковий вісник Херсонського державного*

університету. Сер. : Економічні науки. 2018. Вип. 29(2). С. 78-82. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2018_29\(2\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2018_29(2)_18).

2. Воленко В. Г. Зарубіжний досвід державного фінансового контролю в умовах децентралізації. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : Економічні науки.* 2019. Вип. 1. С. 44-50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuE_2019_1_8.

3. Долбнєва Д. Стан та необхідність стандартизації державного фінансового контролю в Україні. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2016. № 1. С. 96-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2016_1_19.

4. Жадан Т. А. Економічна сутність та зміст поняття "державний фінансовий контроль". *Причорноморські економічні студії.* 2017. Вип. 16. С. 161-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2017_16_35.

5. Звіти Рахункової палати за 2014-2020 роки. URL: <http://rp.gov.ua/Activity/Reports/>(дата звернення 16.05.2021 р.).

6. Здирко Н. Г., Мулик Я. І. Державний фінансовий контроль в системі забезпечення економічної безпеки держави. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2019. № 7. С. 112-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2019_7_15.

7. Здирко Н.Г., Шевчук О.Д. Державний фінансовий контроль в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики : всеукраїнський науково-виробничий журнал.* 2018. № 5 (33). С. 7-24.

8. Іванова А. І. Адаптація зарубіжного досвіду з формування ефективної системи державного фінансового контролю. *Облік і фінанси.* 2017. № 3. С. 72-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2017_3_12.

9. Навродська М., Артюх О. Державний фінансовий контроль: міжнародний досвід. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2018. № 4. С. 129-140. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_4_10

10. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні. *Економіст.* 2016. № 1. С. 31-34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_1_9.

11. Хаблюк О. А., Яцишин С.Р. Аудит ефективності в системі державного фінансового контролю, його суть та необхідність упровадження в Україні. *Економіка і суспільство.* 2017. №10. С. 827 – 831.

12. Шишкова Н. Л. Використання блокчейну у трансформації державного фінансового контролю. *Проблеми економіки.* 2018. № 2. С. 382-388. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pecon_2018_2_51.

Анастасія ПЕТРОВСЬКА*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

КОНТРОЛЬНО-ПЕРЕВІРОЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена контрольно-перевірочній діяльності Державної аудиторської служби України (ДАСУ), огляду основних тенденцій та перспектив реформування ДАСУ у майбутньому. Проаналізовано діяльність органів ДАСУ за період 2016-2020 років та визначено стратегічні їх цілі. Окреслено сучасні проблеми державного фінансового контролю. Узагальнено та згруповано фінансові порушення на об'єктах, які призвели до значних втрат фінансових і матеріальних ресурсів. Визначено за статистичними даними ДАСУ загальний розмір відшкодованих втрат за 2016-2020 рр. Обґрунтовано необхідність вдосконалення системи вітчизняного державного фінансового контролю. Запропоновано основні напрями удосконалення та реформування діяльності органів ДАСУ.*

***Abstract.** The article is devoted to the formation of control and verification activities of the State Audit Office of Ukraine (DASU), as well as the current state and prospects for reform in the future. The activity of DASU bodies for the period from 2016 to 2020 is analyzed and strategic goals are defined. Modern problems of state financial control are outlined. The financial violations at the facilities, which led to significant losses of financial and material resources, are generalized and grouped. According to the statistical data of DASU, the total amount of compensated losses for 2016-2020 is determined. The necessity of improving the system of domestic state financial control is substantiated. The main directions of improvement and reforming of activity of bodies of the State Audit Office of Ukraine are offered.*

Вступ. В сучасних умовах господарювання, недостатньо належна увага до забезпечення ефективності системи державного фінансового контролю в Україні

Від ефективності вітчизняного державного фінансового контролю багато в чому залежить добробут народу країни. Саме тому контроль за використанням державних ресурсів є головним важелем управління державою.

Потреба у підвищенні ролі державного фінансового контролю сприяла виникненню такого органу контролю, як Державної аудиторської служби України, яка спрямовує свою діяльність на попередження та недопущення

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри аудиту та державного контролю ВНАУ Шевчук О.Д.

порушень та неефективного управління державними ресурсами. Державний фінансовий контроль, один із найважливіших видів контролю, який здійснює держава, потребує системного удосконалення, розроблення необхідних методик проведення, які б відповідали сучасним вимогам функціонування вітчизняної фінансової системи. У даній статті запропоновано основні шляхи підвищення ефективності реформування Держаудитслужби в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

Наукова новизна дослідження полягає у розробці основних шляхів підвищення ефективності реформування Держаудитслужби в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. У загальному вигляді контроль – це одна із функцій управління у вигляді моніторингу процесу функціонування об'єкта управління з метою оцінювання обґрунтованості та ефективності прийнятих управлінських рішень, виявлення відхилень від цих рішень та здійснення коригуючих дій.

Державний фінансовий контроль призначений для реалізації фінансової політики держави, створення умов для фінансової стабілізації [5]. Тому зменшити обсяги втрат бюджету України, знизити кількість помилок і зловживань в управлінні державними фінансовими і матеріальними ресурсами можливо лише за рахунок підвищення ефективності функціонування органів державного фінансового контролю, у тому числі ДАСУ.

Основою ефективного функціонування системи фінансового контролю, а також гармонійної роботи її органів є чітке законодавче регламентування та розмежування прав, обов'язків та відповідальності між контролюючими органами.

Одним з таких контролюючих органів є Державна аудиторська служба України, яка забезпечує реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, здійснює державний фінансовий контроль, спрямований на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів, а також надає у передбачених законом випадках адміністративні послуги [2, 3].

За офіційними даними, основними стратегічними цілями ДАСУ до 2023 року є:

1. Підвищення інституційної спроможності Держаудитслужби з метою забезпечення виявлення порушень законодавства, які впливають на фінансову безпеку держави, недопущення зловживань у фінансовій сфері та шахрайства з державними ресурсами.

2. Діджиталізація процесів у діяльності Держаудитслужби та посилення державного фінансового контролю у найбільш ризикових сферах.

3. Налагодження ефективних комунікаційних зв'язків з органами державної влади, місцевого самоврядування, префектурами, контролюючими та правоохоронними органами, з Рахунковою палатою, внутрішніми аудиторами

підконтрольних установ, громадськістю, інституціями ЄС, міжнародними організаціями та урядовими установами окремих держав та, зокрема, створення умов для обміну інформацією.

4. Встановлення політики та процедур, які створюють умови для постійної підтримки внутрішньої культури, що визнає нульову толерантність для проявів корупції найважливішим аспектом під час виконання завдань та функцій органами Держаудитслужби.

5. Встановлення політики та удосконалення процедур управління якістю заходів державного фінансового контролю (інспектування, перевірка та моніторинг закупівель, державний фінансовий аудит), які створюють умови для постійної підтримки внутрішньої культури, що визнає якість найважливішим аспектом під час виконання завдань та функцій органами Держаудитслужби.

6. Встановлення політики та удосконалення процедур для професійної підготовки і підвищення кваліфікації фахівців Держаудитслужби, які створюють умови для підтримки високого рівня професійної компетентності та ефективного виконання посадових обов'язків працівниками Держаудитслужби [1].

Офіційні дані свідчать, що загалом за 2020 рік Державною аудиторською службою України завершено понад 10940 заходів державного фінансового контролю, у тому числі моніторингових закупівель – 9693 заходів, ревізій і перевірок – 1040 заходів, державних фінансових аудитів – 207 заходів, якими охоплено 1241,0 млрд грн. фінансових та матеріальних ресурсів. Для порівняння кількості заходів державного фінансового контролю у 2020 р. з попередніми періодами (2016-2019 рр) наведемо офіційні дані заходів у таблиці 1.

Таблиця 1

Кількість вжитих заходів державного фінансового контролю України за 2016-2020 рр.

Роки	Кількість заходів, тис.
2016	2,7
2017	2,2
2018	2,0
2019	10,7
2020	10,9

Джерело: узагальнено автором за статистичними даними ДАСУ [1].

Отже, у період з 2016-2020 рр. кількість заходів державного фінансового контролю помітно зросла, що свідчить про позитивну динаміку роботи органів державного фінансового контролю, а також у 2019-2020 рр. виявлені порушення забезпечили суттєву додану вартість в частині відшкодування завданих державі втрат.

Вжитими заходами забезпечено відшкодування втрат у 2016 році на загальну суму понад 611,5 млн грн або 23,4 %, у 2017 році - 788 млн грн або 34,5 %, у 2018 році - 960,3 млн грн, у 2019 році - 950,4 млн грн, а у 2020 році на 1 072,6 млн грн (рис. 1).

Отже, у період з 2016-2020 рр. помітно зросла кількість відшкодованих втрат фінансових і матеріальних ресурсів державі, що призвело до збільшення

надходжень до бюджету України.

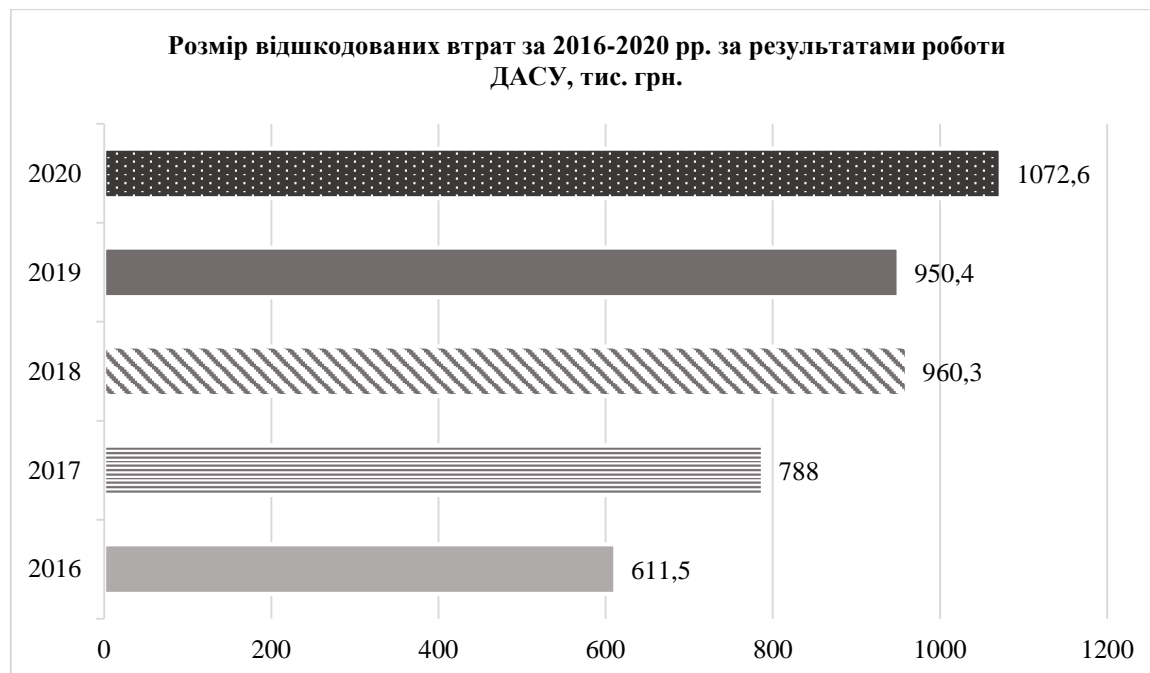

Рис. 1. Розмір відшкодованих втрат фінансових і матеріальних ресурсів за результатами контрольної-перевірочної роботи Державної аудиторської служби України за 2016-2020 рр., тис. грн.

Джерело: сформовано автором за статистичними даними ДАСУ [1]

Із загальної суми відшкодованих та поновлених втрат фінансових і матеріальних ресурсів (1 072,6 млн грн) у 2020 році:

- 397,1 млн - надійшло/повернуто до державного та місцевих бюджетів;
- 161,2 млн - зменшено бюджетних асигнувань/призначень;
- 129 млн - проведено додаткових робіт, надано послуг або поставлено товарів;
- 111,8 млн - надійшло/повернуто доходів підприємствам, установам;
- 66,6 млн - проведено взаємозаліків поточних витрат та коригування розрахунків;
- 18,9 млн - утримано зайво виплачених коштів із заробітної плати за заявами осіб;
- 11,8 млн - відкориговано розрахунки з фондами державного соцстрахування [1].

Найбільш розповсюдженими фінансовими порушеннями, наслідком яких стали втрати ресурсів (недоотримані доходи, незаконні, нецільові витрати та недостачі), були [1]:

- ненарахування і неперерахування дивідендів (доходу) на акції (частки, паї) суб'єктів господарювання - понад 75,7 млрд грн;
- ненарахування і неперерахування належних надходжень до загального та спеціального фондів бюджету (крім спецфонду бюджетних установ) - майже 43,2 млрд грн;

- недоотримання доходів від реалізації товарів, робіт чи послуг - 32,4 млрд грн;
- незаконні витрати внаслідок оплати завищеної вартості виконаних робіт та/або наданих послуг, а також завищення кількості чи вартості придбаних товарів - 673,3 млн грн;
- списання коштів на видатки/витрати без отримання товарів, робіт чи послуг або в обсягах, вищих від їх фактичної вартості, - 646,8 млн грн;
- порушення з оплати праці - 274,9 млн грн;
- нецільові витрати - понад 167,7 млн грн;
- зайве виділення бюджетних коштів юридичним особам, одержувачам внаслідок завищення відповідних розрахунків або які не мали права на їх отримання, - 167,5 млн грн;
- недостачі коштів та матеріальних цінностей - понад 161,7 млн грн;
- втрата активів через списання дебіторської заборгованості - 148,3 млн грн;
- безпідставне покриття витрат фізичних або юридичних осіб - 133,8 млн грн;
- здійснення за рахунок бюджету одного рівня видатків, які відповідно до бюджетного законодавства мають здійснюватись з бюджету іншого рівня, - 126,4 млн грн;
- недоотримання належних надходжень за майно, надане у оренду/користування, - майже 83 млн грн;
- ненарахування і неперерахування до відповідного бюджету обов'язкових платежів уповноваженими установами та організаціями - 81,4 млн грн;
- зайва або за завищеною ставкою збору сплата внесків до державних цільових фондів - 64,2 млн грн;
- незаконне відчуження майна - понад 49,6 млн грн;
- понаднормове списання матеріальних цінностей - 37,1 млн грн;
- ліквідація (знищення, розбирання) майна, проведена всупереч законодавству, близько 26,8 млн грн тощо [1].

Щоб забезпечити дієвість, результативність та ефективність заходів державного фінансового контролю, органами Держаудитслужби України потрібно постійно розробляти і впроваджувати сучасні шляхи реформування вітчизняної системи державного фінансового контролю, а також діяльності самих органів ДАСУ. Проблеми ефективного реформування Держаудитслужби пропонується розв'язувати шляхом виконання таких завдань, як:

1. Розбудова уніфікованої нормативно-методологічної бази та стандартизація державного фінансового контролю.
2. Удосконалення та посилення інституційної основи наявних видів державного фінансового аудиту, що здійснює Держаудитслужба, та впровадження в діяльність нових видів і форм аудиту.
3. Посилення ефективності функції інспектування шляхом фокусування

зусиль Держаудитслужби на найбільших фінансових ризиках.

4. Удосконалення інформаційного забезпечення Держаудитслужби, а також унормування механізму взаємодії та обміну інформації з іншими державними органами.

5. Формування системи запобіжників при здійсненні децентралізації та забезпечення належного контролю на місцевому та регіональному рівні.

6. Зміцнення кадрового потенціалу Держаудитслужби.

7. Доступність, прозорість і зрозумілість інформації про результати діяльності Держаудитслужби.

8. Формування механізму побудови партнерських відносин органами Держаудитслужби з державними органами як об'єктами державного фінансового аудиту [1].

Висновки. Отже, дослідження сучасного стану та перспектив розвитку контрольно-перевірочної діяльності Державної аудиторської служби України в загальній системі державного фінансового контролю свідчать про необхідність подальших теоретико-практичних досліджень даної сфери управління державними ресурсами.

Підсумовуючи вищенаведене слід зазначити, що за період 2016-2020 рр. відбулось збільшення кількості проведених контрольних заходів; збільшення обсягу коштів, повернутих до державного бюджету за підсумками контрольних заходів; збільшення обсягу перевірених коштів, що призводить до підвищення ефективності діяльності органів ДАСУ.

Пріоритетним завданням залишається підвищення якості координації і оперативної взаємодії між окремими контролюючими органами та іншими важливими учасниками контрольно-перевірочного процесу, особливо, на стадії прийняття рішень за матеріалами проведених контрольних процедур та реалізації результатів державного фінансового контролю. В цьому питанні головну роль відіграє вдосконалення механізму інформаційного обміну в сфері контролю державних ресурсів, розвиток автоматизації сучасної системи баз даних вітчизняних державних органів, а також рівень підготовки висококваліфікованих кадрів, що здатні змінювати сталі принципи ідеології вітчизняної системи державного фінансового контролю, позитивно сприймати та впроваджувати в свою роботу якісно нові підходи щодо використання сучасних технологій та організаційно-методологічного інструментарію під час виконання ними своїх контрольних повноважень [4].

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України URL: <https://dasu.gov.ua>

2. Державна аудиторська служба України – повноваження та перевірки URL: <https://pefa.kiev.ua/derzhavna-audytorska-sluzhba-povnovazhennya-ta-perevirky/>

3. Шевчук О.Д., Здирко Н.Г. Стан та перспективи розвитку державного фінансового аудиту як ефективного інструмента боротьби з фінансовими

порушеннями

URL:

efm.vsau.org/storage/articles/December2019/ThnGVBdhQ7zCKACE62oC.pdf

4. Державний фінансовий контроль в Україні

URL:

https://pidru4niki.com/1098120539221/ekonomika/derzhavniy_finansoviy_kontrol_u_krayini

Михайло РАТУШНИЙ*,
студент 1 курсу,
факультету обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ НА ВИМОГУ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** Орієнтири сталого розвитку стали невід'ємною частиною стратегічного планування діяльності компаній України та організації системи управління ними. Стрімке поширення інформаційних технологій в системі управління діяльністю підприємств викликало потребу переглянути традиційні технології та інструменти системи управління в цілому та спонукали до зміни підходу до організації сучасного бухгалтерського обліку, що є невід'ємною його частиною, яка орієнтована на забезпечення інформацією усіх ланок системи управління. Запропоновано використання різного типу програмних продуктів, які сприятимуть реалізації головної стратегії підприємства та адаптування до умов функціонування відповідно до реалізації Цілей сталого розвитку України до 2030 року. Представлено програмний комплекс «BAS ERP: erp система» як програмний продукт для автоматизації бізнес-процесів на підприємствах різного рівня технічної складності виробництва та системи обліку і управління. Формування та розвиток людського капіталу в середовищі якісної освіти та інформаційних технологій забезпечать достатній рівень економічного розвитку та добробуту населення, а також сприятимуть зростанню науково-технічного потенціалу України.*

***Abstract.** The guiding principles of sustainable development have become an integral part of the strategic planning of Ukrainian companies and the organization of their management system. The rapid spread of information technology in the management system of enterprises has necessitated a review of traditional technologies and tools of the management system as a whole and prompted a change in approach to modern accounting, which is an integral part of its focus on providing*

---

* Науковий керівник: д.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування в галузях економіки ВНАУ Фостолович В.А.

information to all management systems. It is proposed to use different types of software products that will contribute to the implementation of the main strategy of the enterprise and adaptation to the conditions of operation in accordance with the implementation of the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030. The software complex "BAS ERP: erp system" is presented as a software product for automation of business processes at the enterprises of various level of technical complexity of production and system of the account and management. Formation and development of human capital in the environment of quality education and information technologies provide a sufficient level of economic development and welfare of the population, as well as promoting the growth of scientific and technological potential of Ukraine.

Вступ. Економіка ХХІ століття орієнтована на поширення безконтактних технологій, інноваційних автоматизованих систем управління та цифровізацію в алгоритмі виробничого процесу. Проте, усі ці орієнтири пронизані новими принципами та підходами орієнтованими на розвиток людського капіталу та інноваційні способи і методи співпраці бізнесу, соціуму та держави. Орієнтири сталого розвитку стали невід’ємною частиною стратегічного планування діяльності компаній України та організації системи управління ними. Стрімке поширення інформаційних технологій в системі управління діяльністю підприємств викликало потребу переглянути традиційні технології та інструменти системи управління в цілому та спонукали до зміни підходу до організації сучасного бухгалтерського обліку, що є невід’ємною його частиною, яка орієнтована на забезпечення інформацією усіх ланок системи управління.

Практика невинної цифровізації та автоматизації системи управління, та системи обліку, як інформаційне підґрунтя для прийняття рішень доводить, що діджиталізація виступає головним чинником організації бізнесового процесу на рівні підприємства, важливим інструментом реалізації головних функцій держави та неодмінним джерелом виконання зобов’язань перед соціальною сферою, що і складає наукову новизну досліджень. В основі накопичення даних для інформаційного забезпечення в частині прийняття управлінських рішень на усіх рівнях ієрархії мають значення достовірні і оперативні дані про поточну фінансову ситуацію та стан господарської діяльності. Автоматизація облікового сприяє активній інформаційній забезпеченості персоналу усіх рівнів ієрархії: від виробничого персоналу підприємства, до керівників бізнесових структур, регіональних управлінь та держави. Тому, питання автоматизації облікового процесу на підприємствах різних сфер діяльності та галузей є актуальним, особливо в умовах реалізації стратегії сталого розвитку.

Важливість автоматизації облікового процесу та системи управління підприємствами в умовах реалізації стратегії сталого розвитку стало досить актуальним питанням і досліджується значною кількістю науковців та практиків. Зокрема, вивченню даного питання приділено увагу в дослідженнях О.О. Веклич, Е. В. Гірусова, Б. М. Данилишина, Г. Дейлі, Д. Медоуза Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої, О. Г. Осауленка, Г. В.Платонова, О. Шубравської,

Виклад основного матеріалу. Потреба реалізації цілей сталого розвитку спонукає до виконання основних завдань, які орієнтовані на посилення розвитку людського капіталу та на активну діджиталізацію. В схемі сталого розвитку України орієнтирами є:

- вектор розвитку;
- вектор безпеки;
- вектор відповідальності;
- вектор гордості.

Нами схематично орієнтири сталого розвитку представлено на рисунку 1.

Рис. 1. Вектори сталого розвитку України на період до 2030 року

Джерело: Сформовано автором на основі [4, 7]

Важливими елементами у Стратегії сталого розвитку є інноваційний напрямок, що оснований на:

- інтенсивному використанні знань;
- на наукових досягненнях;
- на стимулюванні інноваційної діяльності,
- на сприянні у створенні сприятливого інвестиційного клімату,
- на оновленні необоротних активів і виробничих фондів підприємствах;
- на розробці та впровадженні високотехнологічних видів діяльності й цілих галузей економіки;
- на підвищенні енергоефективності виробництва,
- на постійному стимулюванні збалансованого економічного зростання, яке слід ґрунтувати на залученні інвестицій у переорієнтацію технологій виробництва на використання відновлюваних джерел енергії;
- на організації екологічно безпечного виробництва та на переході на «зелені» технології.

Головні елементи інноваційного напрямку стратегії сталого розвитку України нами узагальнено та представлено на рисунку 2.

Тому, на сьогодні, орієнтири на автоматизацію та на діджиталізацію в усіх сферах, в тому числі і у обліковому та в управлінському процесах різних рівнів виступає результатом нестримної глобалізації та процесу імплементації усіх принципів Стратегії сталого розвитку України у кожному із сфер взаємовідносин

між тріадою суб'єктів господарювання: людським капіталом, бізнесовими структурами та державою.

Рис. 2. Елементи інноваційного напрямку стратегії сталого розвитку України до 2030 року

Джерело: Сформовано автором на основі [5, 6]

Лише командна робота в напрямку реалізації спільної мети здатна принести вигоди (економічні, соціальні, екологічні) для усіх учасників соціуму.

Реалізувати дану мету можливо лише шляхом інтегрування цифрових платформ, які стануть базою для формування інформаційних ресурсів в процесі досягнення визначених цілей.

Вітчизняними науковцями доведено, що в сфері провадження бізнесу нагальним потребує рішення вибір та впровадження в господарську практику відповідно до умов та потреб діяльності програмних продуктів, які сприятимуть участі в системі Глобального договору та реалізації цілей сталого розвитку, в частині формування інформаційної бази.

Важливим є вибір такого програмного продукту, який дасть можливість реалізувати функції як організації системи бухгалтерського обліку, податкового обліку, управлінського обліку, формування звітності про корпоративну соціальну відповідальність, формування екологічних декларацій на вимогу виконання принципів до стандартів серії ISO 14000, ISO 9000, ISO 18000 та інших.

На сьогодні, є значна кількість програмних продуктів, які дають можливість автоматизувати обробку інформації та формувати інформаційні ресурси для реалізації стратегії розвитку підприємства. Серед них можна виокремити програмні продукти для автоматизації обліку та програмні продукти, які

орієнтовані також і на організацію системи управління підприємством.

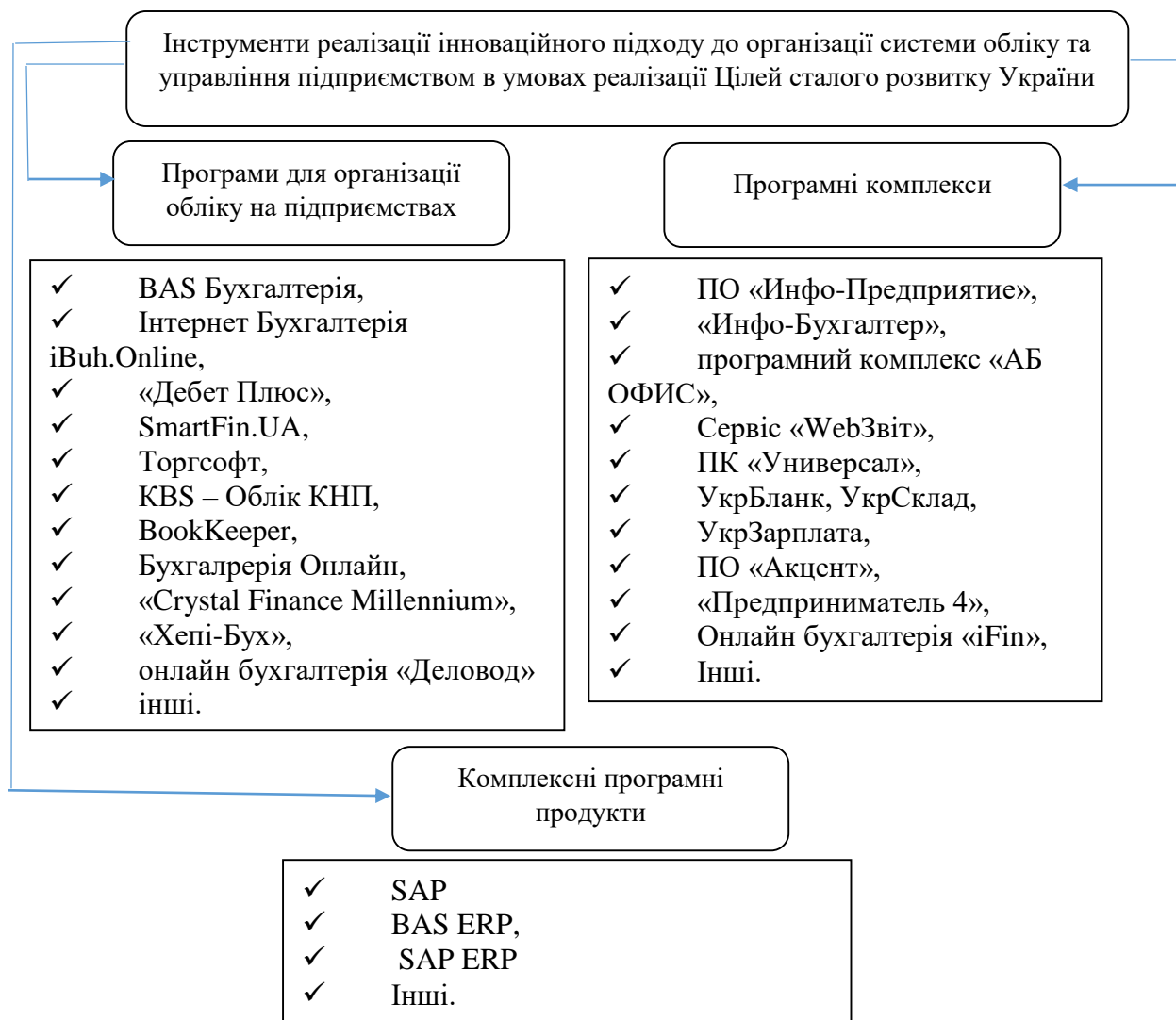

Рис. 3. Інструменти реалізації інноваційного підходу до організації системи обліку та управління підприємством в умовах реалізації Цілей сталого розвитку України

Джерело: Сформовано автором на основі [1, 7]

Автоматизація обліку може бути реалізована шляхом використання програм типу: BAS Бухгалтерія, Інтернет Бухгалтерія iBuh.Online, «Дебет Плюс», SmartFin.UA, Торгсофт, KBS – Облік КНП, BookKeeper, Бухгалтерія Онлайн, «Crystal Finance Millennium», «Хепі-Бух», онлайн бухгалтерія «Деловод» та інших.

Більш інноваційним підходом є використання програмних комплексів типу: ПО «Инфо-Предприятие», «Инфо-Бухгалтер», програмний комплекс «АБ ОФИС», Сервіс «WebЗвіт», ПК «Универсал», УкрБланк, УкрСклад, УкрЗарплата, ПО «Акцент», «Предприниматель 4» Онлайн бухгалтерія «iFin» та інші [1].

Одним із сучасних комплексних програмних продуктів на ринку інформаційних технологій можна виокремити «BAS ERP: ерп система». Даний

програмний проодукт сприяє автоматизації бізнес-процесів на підприємствах, навіть на таких, які мають технічно складне виробництво. Даний програмний проодукт надає можливість не лише реалізувати функції бухгалтерського, фнансового та податкового обіку, але і надає можливості повноцінно вести в розрізі окремих модулів: Фінансовий менеджмент, підсистему бюджетування, показники діяльності – моніторинг і аналіз, управління персоналом і зарплата, підсистема управління виробництвом, управління витратами і розрахунок собівартості, управління ремонтами, підсистема підтримки процесу продаж, система побудови взаємовідносин з клієнтами, робота із закупівлями, ведення складу та запасів.

Програмні продукти даного типу виступають комплексним рішенням, яке включає в себе як елементи біліку, так і елементи управління, а також сприяє можливості сформувати єдину інформаційну систему для управління різними аспектами діяльності підприємств. Така модель організації і велення бізнесу орієнтована на реалізацію Цілей сталого розвитку України в частині викоання Задання 9 «Створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям» [3].

Висновки. Отже, активна діджиталізація та переорієнтування управління виробничим процесом та бізнесом в цілому є основою реалізації Цілей сталого розвитку держави до 2030 р. З метою посилення конкуренції вітчизнаних товаровиробників в умовах відкритого ринку автоматизація та інтегрування програмних продуктів у кожен із етапів виробничого циклу є основою досягнення запланованих економічних, екологічних та соціальних результатів.

Формування та розвиток людського капіталу в середовищі якісної освіти та інформаційних технологій забезпечать достатній рівень економічного розвитку та добробуту населення, а також сприятимуть зростанню науково-технічного потенціалу України та поступовому підвищенню кваліфікаційно-освітнього рівня населення і як наслідок – його добробуту.

Список використаних джерел

1. Автоматизація обліку (2021). *Бухгалтер 911*. URL: <https://bukhalter911.com/uk/programmy/avtomatizaciya-ucheta/> (дата доступу 14.05.2021 р.)
2. Івахненко С. Сучасні інформаційні технології управління підприємством та бухгалтерія: проблеми і виклики. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. №4. С. 52–58.
3. Івахненко С. Класифікація програмного забезпечення обліку і контролю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. №7. С 55–65.
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року (2019): Указ Президента України №722/2019 від 30.09.2019. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (Дата доступу: 14.05.2021 р.)
5. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року (2019): Закон України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/JH6YF00A?an=334> (Дата доступу 14.05.2021 р.)

6. Фостолович В.А. Цифровізація в сучасній системі управління. *Економіка. Фінанси менеджмент: актуальні проблеми науки і практики*. 2019. №7. С. 154-168

7. Фостолович В.А., Фостолович Р.С. Інформаційні ресурси при формуванні собівартості продукції в системі управління підприємством. *Ефективна економіка*, 2018, №9 URL: www.economy.nayka.com.ua

Діана СТАШОК*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МІСЦЕ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ В ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

***Анотація.** В статті досліджено теоретичні та практичні аспекти економічної експертизи в Україні. На основі законодавчих вимог досліджено організацію підготовки кадрів у галузі судово-економічної експертизи. Виокремлено основні проблеми в організації освіти, стажування, атестації, присвоєння кваліфікації та практичної діяльності експертів-економістів. Визначено значення економічної експертизи у вирішенні спірних питань. Розглянуто види судових експертиз в Україні, згідно чинного законодавства та види експертиз за процесуальним законодавством.*

***Abstract.** The article explores theoretical and practical aspects of economic expertise in Ukraine. On the basis of legal requirements, the organization of training in the field of judicial and economic expertise is investigated. Author determines basic problems of education, training, certification, qualification, and practice of economic experts. The importance of economic expertise in resolving controversial issues has been determined. The types of forensic examinations in Ukraine, according to the current legislation, and the types of examinations under the procedural legislation are considered. The focus is on the method of conducting economic expertise.*

Вступ. В сучасних умовах господарювання, чимало осіб стають учасниками судового розгляду з найрізноманітніших приводів – від адміністративних спорів до кримінальних справ. Як правило, в подібних ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення економічної експертизи кваліфікованим спеціалістом, яка має на меті: дослідження документів бухгалтерського обліку та звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств, дослідження документів фінансово-кредитних операцій.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри аудиту та державного контролю ВНАУ Мулик Я.І.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів економічної експертизи в Україні. Розкриття видів і завдань економічної експертизи, умов її проведення, основних напрямів та етапів. Висвітлення процедури організації проведення експертиз та оформлення їх результатів.

Виклад основного матеріалу. Законодавством визначено, що судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

В Україні, згідно чинного законодавства передбачено 12 незалежних експертиз (рис. 1).

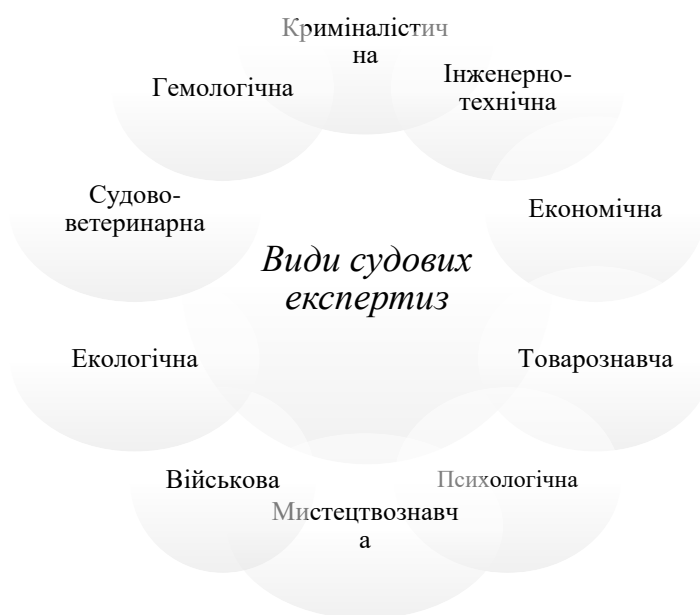

Рис. 1. Види судових експертиз в Україні, згідно чинного законодавства
Джерело: побудовано автором на основі [2]

Необхідно зазначити, що класифікація експертиз має велике наукове та практичне значення. Для практики вона забезпечує правильний вибір спеціальних знань, які слід використати при отриманні інформації з будь-якого джерела, дає змогу визначити напрям методичного й організаційного забезпечення експертиз.

Згідно з процесуальним законодавством України експертами виконуються первинні, додаткові, повторні, комісійні та комплексні експертизи [2].

Серед всіх видів судових експертиз, що можуть проводитись в Україні, зосередимо увагу на методиці проведення економічної експертизи.

Проведення економічної експертизи дозволяє зафіксувати документальне підтвердження відповідності звітності по фінансово-господарським операціям податковому кодексу та чинному законодавству України.

Економічна експертиза проводиться на основі наданої інформації, яка повинна включати бухгалтерську документацію, фінансові звіти, накладні, та інші документи, що мають відношення до фінансової ситуації підприємства (рис.2).

Організація економічної експертизи включає заходи, що передбачають її регулювання, зокрема: координацію експертної діяльності шляхом видачі дозволів на проведення судової економічної експертизи; налагодження взаємодії та систематичного обміну інформацією між суб'єктом призначення економічної експертизи та експертом-економістом.

Рис. 2. Об'єкти досліджень економічних експертиз
Джерело: побудовано автором на основі [3]

Організація економічної експертизи включає заходи, що передбачають її регулювання, зокрема: координацію експертної діяльності шляхом видачі дозволів на проведення судової економічної експертизи; налагодження взаємодії та систематичного обміну інформацією між суб'єктом призначення економічної експертизи та експертом-економістом.

В Україні, за даними державного Реєстру атестованих судових експертів, судові експерти, які не є працівниками державних спеціалізованих установ та свідоцтва про присвоєння кваліфікації яких станом на 14.04.2021 року є дійсними, становить 505 фахівців.

Зазначені експерти атестовані за певними видами експертиз, що наведені в табл.1.

Таблиця 1

Атестовані фахівці в Україні за різними видами експертиз

Вид експертизи	Кількість фахівців
1	2
Інженерно-транспортна	24 фахівців;
Безпеки життєдіяльності	1 фахівець
Пожежно-технічна	4 фахівця;
Будівельно-технічна, земельно-технічна, оціночно-будівельна та оціночно-земельна експертизи	162 фахівців;
Комп'ютерно-технічна та телекомунікаційна	1 фахівець;

1	2
Залізнично-транспортна	2 фахівця;
Дорожньо-технічна	2 фахівця;
Електротехнічна	3 фахівця;
Інженерно-екологічна	2 фахівця;
Економічна	135 фахівців;
Товарознавча	30 фахівців;
Експертиза військового майна	1 фахівець;
Транспортно-товарознавча експертиза	114 фахівців;
Експертиза у сфері інтелектуальної власності	23 фахівців;
Психологічна	2 фахівця.

Джерело: [8]

В Україні, кількість судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, по областях розподіляються таким чином (табл.2):

Таблиця 2

Інформація щодо судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ по регіонах України

Регіон	Кількість експертів	Регіон	Кількість експертів
Вінницька область	11	Одеська область	52
Волинська область	16	Полтавська область	18
Дніпропетровська область	38	Рівненська область	8
Донецька область	10	Сумська область	13
Житомирська область	12	Тернопільська область	3
Закарпатська область	5	Харківська область	18
Запорізька область	17	Херсонська область	22
Івано-Франківська область	7	Хмельницька область	11
Київська область	19	Черкаська область	14
Кіровоградська область	10	Чернівецька область	13
Луганська область	4	Чернігівська область	19
Львівська область	30	м. Київ	136
Миколаївська область	9		

Джерело: [4]

Як свідчать наведені дані, щодо кількості судових експертів по областях, можна зробити висновок, що деякі регіони України не достатньо забезпечені судовими експертами. Зокрема, Тернопільська, Луганська, Івано-Франківська, Миколаївська та Закарпатська області.

Відповідно до пункту 17 розділу III Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах[5], затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 12.12.2011 № 3505/5, судовий експерт повинен щороку до 1 лютого, наступного за звітним періодом, надсилати до Мін'юсту звіт за рік про кількість виконаних ним судових експертиз та експертних досліджень.

Однак, до Мін'юсту звіти про кількість виконаних судових експертиз та

експертних досліджень надали лише 319 судових експертів, що становить 2/3 від загальної кількості експертів, які не є фахівцями державних спеціалізованих установ [4].

Згідно наданих звітів у 2020 році судовими експертами було складено 23407 (у 2019 – 27387) висновків з яких: 9521(у 2019 – 5195) висновків судових експертиз та 13886 (у 2019 – 22192) висновків експертних досліджень, зокрема[8].

- у кримінальних провадженнях – 6592 (у 2019 – 1268);
- у цивільних, господарських, адміністративних справах та справах про адміністративні правопорушення – 2347 (у 2019 – 2892);
- на замовлення правоохоронних органів – 6440 (у 2019 – 1622);
- на замовлення ДВС – 41 (у 2019 – 53).

Слід зазначити, що невиконання судовими експертами вимог пункту 17 Інструкції не надає можливості належним чином проаналізувати кількість виконаних судових експертиз та експертних досліджень у порівнянні з минулим роком [4].

За даними звітів, в Україні, в 2020 році відбулось 68 засідань ЦЕКК, на яких присвоєно (підтверджено) кваліфікацію судового експерта 142 фахівцям за наступними видами експертиз:

- Інженерно-транспортна експертиза – 5 фахівців;
- Будівельно-технічна, земельно-технічна, оціночно-будівельна та оціночно-земельна експертизи – 46 фахівців;
- Пожежно-технічна експертиза – 4 фахівця
- Економічна експертиза – 39 фахівців
- Транспортно-товарознавча експертиза – 37 фахівців
- Інженерно-екологічна експертиза – 1 фахівець;
- Психологічна експертиза – 1 фахівець;
- Електротехнічна експертиза – 1 фахівець;
- Економічна експертиза – 39 фахівців;
- Товарознавча експертиза – 12 фахівців;
- Експертиза у сфері інтелектуальної власності – 7 фахівців
- Експертиза військового майна – 1 фахівцю [4].

Як вбачається з вищенаведених даних, фахівці почали отримувати нові види експертних спеціальностей визначені Переліком видів судових експертиз та експертних спеціальностей, за якими присвоюється кваліфікація судового експерта фахівцям, що не працюють у державних спеціалізованих установах.

Висновки. Суб'єкти господарювання в процесі діяльності систематично стикаються зі спорами. В таких ситуаціях кращим варіантом захисту в судовому процесі є проведення економічної експертизи кваліфікованим спеціалістом, яка має на меті: дослідження документів бухгалтерського обліку та звітності; дослідження документів про економічну діяльність підприємств, дослідження документів фінансово-кредитних операцій.

Під економічною експертизою слід розуміти дослідження певних проблем, що виникають в процесі економічної діяльності суб'єкта господарювання і

потребують кваліфікованих дій експертів для досягнення визначеної мети та розв'язання конкретних завдань, пов'язаних із веденням бухгалтерського обліку, фінансово-економічною діяльністю та фінансово-кредитними операціями, а також для запобігання загрозам та ризикам такого суб'єкта [6].

Практика свідчить про наявність та необхідність удосконалення слабких сторін процесу економічної експертизи в Україні, через те що вона є визначним засобом захисту інтересів фізичних та юридичних осіб, сприяє ефективному розслідуванню, виконує ряд важливіших завдань для виявлення порушень трудового законодавства, визначення розміру втрат від правопорушень в організації праці, а також забезпечує розроблення пропозицій щодо профілактики негативних явищ. Нині в процесі здійснення економічної експертизи виникає ряд проблем, для подолання яких у майбутньому необхідно запровадити зміни до існуючих законодавчих актів, що спрямовані на вдосконалення регулювання та організації економічної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу. Закон України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України 08.10.1998 № 53/5.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

3. Судово-економічна експертиза та напрямки її дослідження.
URL:<http://ondise.minjust.gov.ua/sudovo-ekonomichna-ekspertiza-ta-napryamki-%D1%97%D1%97-doslidzhennya/>.

4. Інформація щодо судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ за 2020 рік (станом на 01.04.2021). URL:
<https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schodo-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov-za-2018-rik-stanom-na-01042019>

5. Інструкція про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: наказ Міністерства юстиції України від 12.12.2011 № 3505/5. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11>. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11>.

6. Мулик Я.І. Економічна експертиза в Україні: теоретичні та практичні аспекти. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/23983.pdf>

Наталія ШАРГАЛО*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ORGANIC PRODUCTION AS A KEY INDICATOR OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY: PROBLEMS OF INFORMATION SUPPORT

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО, ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНДИКАТОР СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

***Abstract.** The article summarizes the views of scientists on the development of organic production in Ukraine and the problems of its information support. The information base of the study is the scientific works of famous domestic scientists, legislative and regulatory documents governing the organization and methodology of cost accounting. The necessity of organization of separate accounting of production of organic, inorganic products and products of the transition period, which will have a significant impact on the architecture of the cost accounting system, is substantiated. The current state of organic production requires high-quality information management of such processes. The directions of development of accounting support of cost management and offers concerning information maintenance of organic production are resulted. Methodical methods of cost accounting taking into account the peculiarities of technological processes of operators of organic production are offered.*

***Анотація.** У статті узагальнено думки вчених щодо розвитку органічного виробництва в Україні та проблем його інформаційного забезпечення. Інформаційною базою дослідження є наукові праці відомих вітчизняних учених, законодавчі та нормативні документи, що регулюють організацію та методіку бухгалтерського обліку витрат. Обґрунтовано необхідність організації відокремленого обліку виробництва органічної, неорганічної продукції та продукції перехідного періоду, що матиме значний вплив на архітектуру системи обліку витрат. Сучасний стан органічного виробництва вимагає якісного інформаційного забезпечення управління такими процесами. Наведено напрямки розвитку бухгалтерського забезпечення управління витратами та пропозиції щодо інформаційного забезпечення органічного виробництва. Запропоновано методичні прийоми обліку витрат з урахуванням особливостей технологічних процесів операторів органічного виробництва.*

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування в галузях економіки ВНАУ Іщенко Я.П.

Introduction. Organic production in the long run preserves and increases soil fertility, maintains and expands biological cycles in the system of management and processing, minimizes environmental pollution, protects water resources etc. High-quality information support for the management of such processes is necessary for the sustainable development of organic production in Ukraine.

Due to the increase the number of enterprises-operators of organic production, growing demand for their products and insufficient information support for both management and other stakeholders, the problem of accounting for the costs of organic agricultural production is currently relevant and needs a comprehensive research [1].

The issues of development of the agricultural sector in modern conditions and the formation of organic production in their publications are studied by domestic and foreign scientists. The works of scientists from leading universities of Ukraine deserve special attention. The works of H.M. Kaletnik [2], V.A. Mazur [3], I.V. Honcharuk [4], V.P. Ilchuk [5], Kh. I. Stirkhun [5] and others are devoted to the study of the problems of ecologically-oriented activity of the agrarian sector of economy.

It is worth noting that there is a lack of scientific and theoretical developments regarding the accounting of economic activity in terms of organic production. Some issues of formation of management information on the production of organic products are studied in the works of Ya.P. Ishchenko [1], O.A. Podolianchuk [9], Yu. S. Tsal-Tsalko [8], but this fact necessitates the continuation of research aimed at developing the conceptual basis of accounting in terms of organic-oriented model of development of the agricultural sector of Ukraine's economy.

Results. The social advantage of organic agriculture is the fact that it has a high potential to support the vital activity of the rural population and to restore and revive the activities of small farms. As the organic sector grows, local employment will also increase, as organic agriculture is less mechanized and usually requires more manual labor and workforce. As a result, organic production can be an effective tool for preserving traditional knowledge of agriculture in each region and for reducing the migration of rural people to megacities

The state policy of Ukraine is aimed at supporting and developing organic production (Fig. 1).

According to the data, it is obvious that the area of agricultural land is growing every year, after all producers are most motivated by such market incentives as high prices for organic products, growing demand, low competition, free niches in the market, availability of technology.

Despite the complexity of certification and introduction of organic production in Ukraine, the number of operators of Ukrainian market of organic products is growing (Fig. 2), and this fact is important to accelerate the in-depth development of legal, economic and accounting aspects of regulation of this area.

According to experts, the rate of development of organic production in Ukraine is 5.5 times higher than in Europe and 4.9 times higher than in the world. According to official statistics, Ukraine ranks 11th among European countries and 24th in the world in terms of the total area of agricultural land certified as organic.

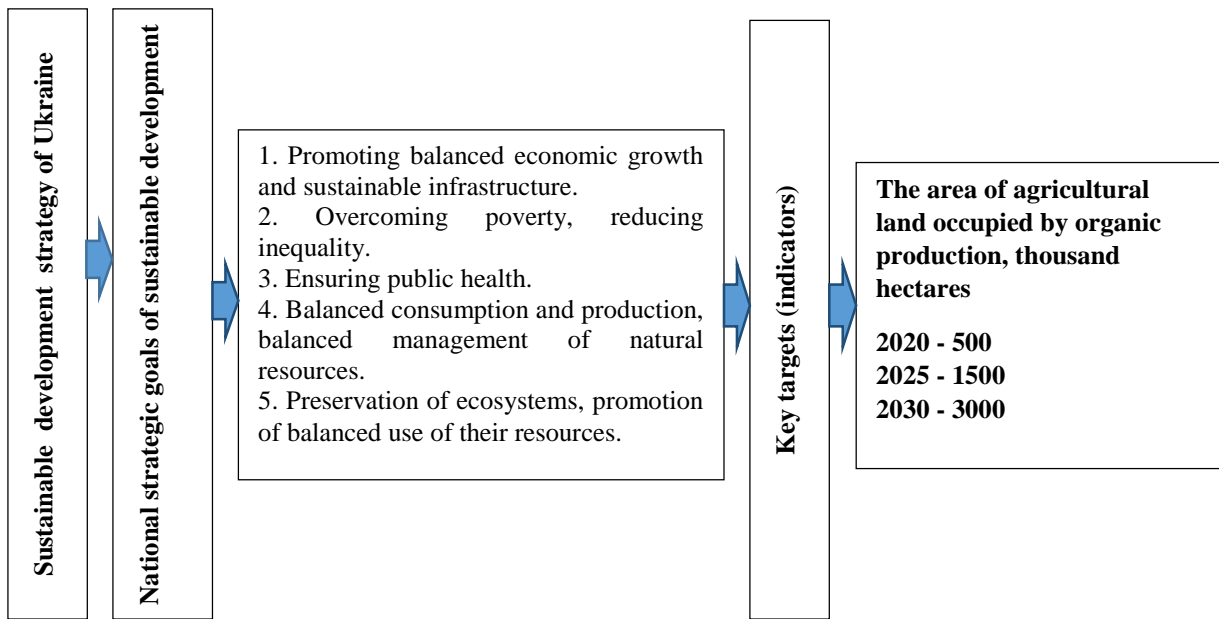

Fig.1. The place of organic agricultural production in the strategy of sustainable development of Ukraine

Source: summarized by the author based on [6]

According to the monitoring conducted by the Ministry of Economy, in 2019 the total area of agricultural land with organic status and transition period amounted to about 468 thousand hectares (1.1% of the total area of agricultural land in Ukraine). Herewith there were 617 operators of the organic market, 470 of them were agricultural producers.

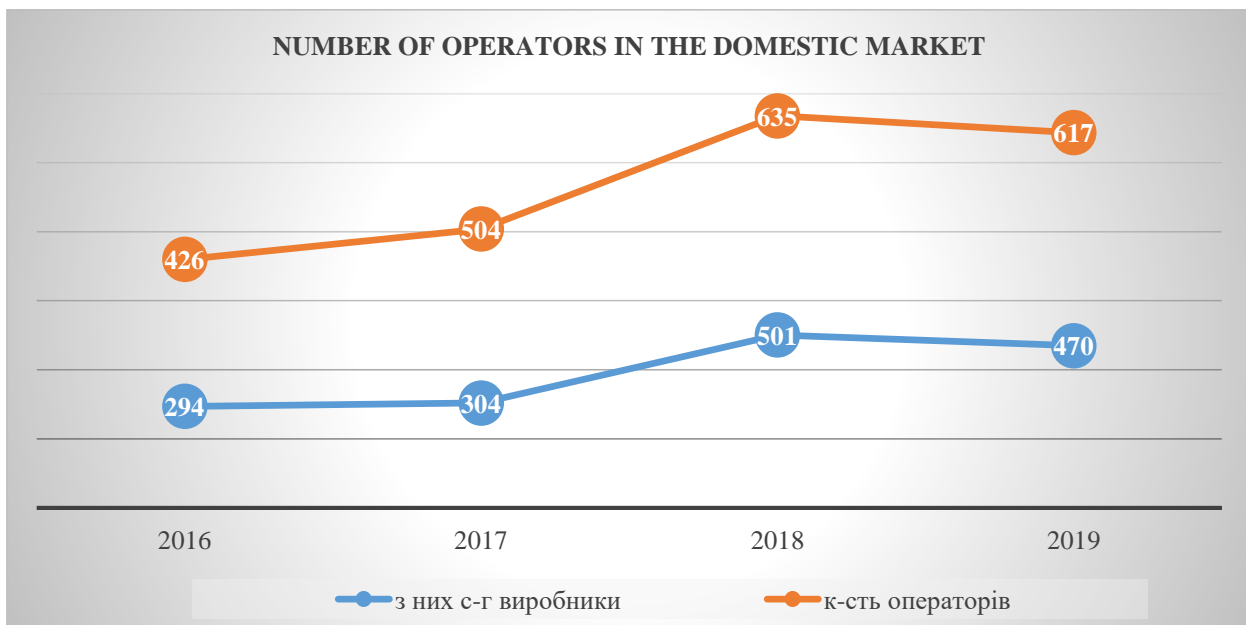

Fig. 2. The total number of operators of the domestic market of organic production

Source: summarized by the author based on [7]

Today, the domestic consumer market of organic products in Ukraine continues

to expand through the main supermarket chains. The main types of organic products produced in Ukraine are cereals, milk and dairy products, meat and meat products, fruits and vegetables.

Ukraine, which is positioned as an agrarian state with exceptionally favorable natural and climatic conditions, fertile soils, and age-old traditions of agricultural production, has every chance to take a leading place in the list of countries with a high level of development of organic production. In Ukraine, in recent years, due to the significant potential for the production of organic agricultural products, its exports, increasing consumption in the domestic market, certain results have been achieved in the development of its own organic production.

Among the main problems and obstacles to the faster development of organic production in Ukraine are insufficient state support and insufficient information support for management at all levels. It should be noted that the systems of domestic accounting and statistical accounting do not distinguish the segment of organic agriculture, which creates a problem of lack of objective information on the organic market.

Fig.4 The state of organic production in Ukraine

Source: [7]

The organic-oriented model should be based on stable legislation, developed market relations, and a highly competitive environment. To implement the organic-oriented model of the agricultural sector, it is necessary not a declarative, but a real awareness of its essence and prospects at the highest level of public administration; formation of development strategy; formation of the institutional environment;

readiness and ability to provide financial assistance to certain priorities, as well as the formation of an organic-oriented culture.

The objects of cost accounting in agricultural production, according to the Guidelines for planning, accounting and costing of products (works, services) of agricultural enterprises, are crops (groups of crops), species and groups of animals [9]. However, due to the specifics of technological processes of operators of organic production, the construction of a system of cost accounting facilities for such entities will be somewhat more difficult (Fig. 5). The objects of accounting for the costs of organic production should be defined in the accounting policy of enterprises.

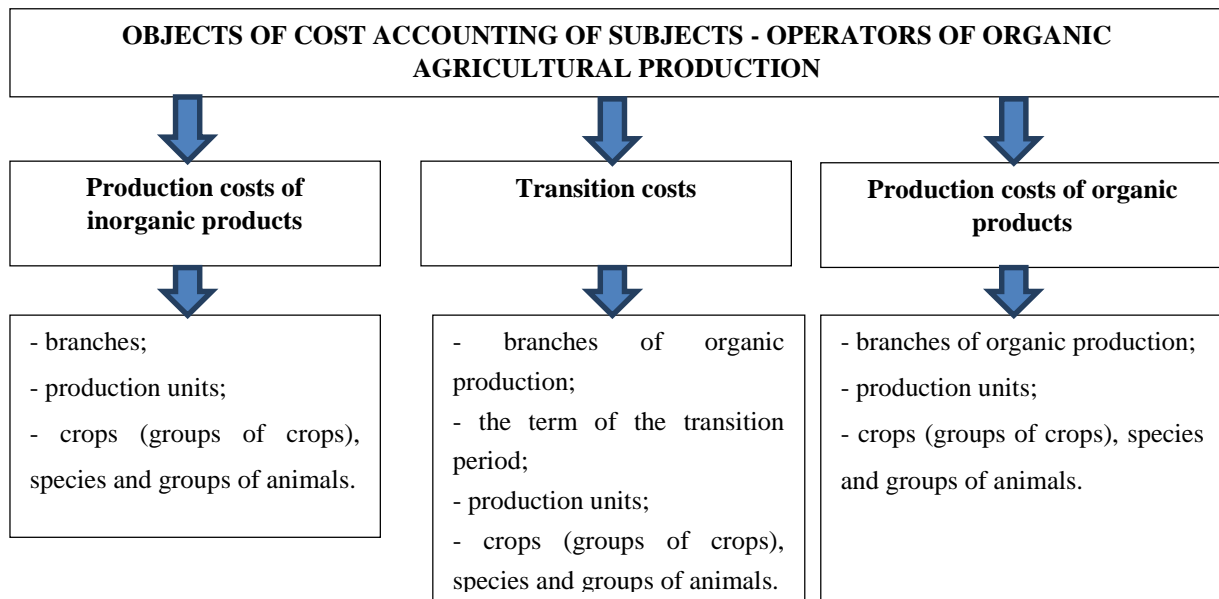

Fig. 5. System of objects of costs accounting of organic production
Source: [9]

Accounting is designed to ensure the proper functioning of organic production. In addition, as noted by Yu.S. Tsal-Tsalko, accounting aims to guarantee consumers' confidence in products and raw materials, labeled as organic [8]. This is possible provided that all stages of organic production are properly documented. The lack of developed standard documents for cost accounting and yield of organic products necessitates the independent formation of a package of primary documents by business entities. This should take into account the standards of organic production, the requirements of current legislation on the production, circulation and labeling of organic products, production technology.

According to the study, the accounting policies of enterprises-operators of organic production, in most cases, do not take into account the technological features of organic production. The proposed organizational and methodological approaches to the costs of organic production will allow organizing their separate accounting and, consequently, to provide information needs of users.

Conclusions. From the above we can conclude that Ukraine in terms of its potential can be one of the world leaders in the production of organic food, for which there are all prerequisites – almost ideal natural and climatic conditions, favorable geopolitical location, powerful human and scientific resources. The most important

thing is to realize that organic production is an almost unalterable method of obtaining ecologically safe food, which is especially important for future generations.

Also motivating factors for the development of organic production will contribute to: maximizing domestic legislation with European, intensive involvement of state support by preferential lending, providing subventions to small and medium-sized businesses in the organic sector and providing consulting services in the field of organic production, as well as promoting Ukrainian legislation to attract foreign capital by providing tax benefits, introduction of state preferential lending to the organic sector, creation of a domestic certification body, simplification of the system of transition to organic production. In view of the strategic perspectives for the development of organic agricultural production in Ukraine, as part of the concept of sustainable development, it is necessary to develop a single system of social's institutions informational support to assess the state of organic production, formation the strategy for its development and ensure effective management of these processes.

References

1. Ishchenko Ya.P. Features of the organization of cost accounting of organic agricultural production. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice*. 2019. № 7. P. 122-132.

2. Kaletnik H.M., Pryshlyak N.V. Production and certification of organic products: the experience of the United States. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice*. 2017. № 9. pp.7-22.

3. Mazur V.A., Kovalchuk S.Y. Specificity of the market of organic products: national and European aspect. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice*. 2018. №4. P. 7-18.

4. Honcharuk I.V., Tomashuk I.V. Influence of ecological and economic factor on features of organizational and economic mechanism of using resource potential of rural territories. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice*. 2017. №4. P. 52-62.

5. Ilchuk V.P., Shtirhun H.I. Organic production as a priority direction of development of agricultural sector of the national economy. *Periodical Publications Of Nu "Chernihiv Polytechnic". Scientific Bulletin of Polissya*. 2016. №1 (5). P.14-22.

6. Skripchuk P.M., Suduk O.Yu. Models and mechanisms of geocontrol of agrarian enterprises. Monograph. URL: <http://www.management.org.ua/wp-content/uploads/2020/12>.

7. Organic production in Ukraine. Information and analytical portal of the AIC of Ukraine. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>

8. Tsal-Tsalko Yu. S. Statistical and accounting of organic production. *Scientific horizons*. 2018. № 5 (68). P. 70–77.

9. Podolyanchuk O.A. The essence and basics of accounting for organic products. *Agrosvit*. 2019. №16. P. 51-57.

НАПРЯМ

2

РОЗВИТОК ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ І СТРАХУВАННЯ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Юлія ВАШКІВСЬКА,*

Магістр 5 курсу,

факультет обліку і аудиту,

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

***Анотація:** Статтю присвячено дослідженню впливу фінансових ризиків на розвиток та діяльність вітчизняних аграрних підприємств. Фінансова діяльність підприємства у всіх формах поєднується з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати його господарської діяльності достатньо висока. В статті розкриваються основні аспекти управління фінансовими ризиками та їх вплив на аграрний сектор економіки. Загальновідомо, що ризик — це небезпека. Тому коли говорять про ризик у сфері аграрного виробництва, переважно мають на увазі небезпеку виникнення різних втрат і збитків. Але якщо б ризик був пов'язаний тільки з можливими негативними наслідками, то єдине розумне рішення — вийти із ризикової зони. Цьому допоможе страхування, що передбачає розподіл ризику між учасниками відносин. Встановлено причини фінансових ризиків та здійснено аналіз такого інструмента зменшення ризиків втрат фінансових результатів підприємства як агрострахування, що сприятиме страховому захисту сільськогосподарських товаровиробників.*

***Abstract.** The article is devoted to the study of the importance of financial risk for the development and operation of domestic agricultural enterprises. The financial activity of the enterprise in all its forms is combined with numerous risks, the degree of influence of which on the results of its economic activity is quite high. The article reveals the main aspects of financial risk management and their impact on the agricultural sector of the economy. It is well known that risk is danger. Therefore, when*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, ВНАУ Вдовенко Л.О.

we talk about the risk in the field of agricultural production, we mainly mean the risk of various losses and damages. But if the risk was associated only with possible negative consequences, the only sensible solution is to get out of the risk zone. However, business decisions related to risk also provide for the possibility of obtaining additional income. That is, the risk gives a chance to get additional income The causes of financial risks are established and the analysis of such tool of reduction of risks of loss of financial results of the enterprise as agroinsurance which promotes insurance of protection of agricultural commodity producers is carried out.

Вступ. У процесі своєї діяльності аграрні підприємства, як і підприємства інших сфер економіки, зіштовхуються із проблемами, що пов'язані з ризиком. Аграрний сектор традиційно вважається ризиковою сферою діяльності, оскільки передбачити успішність результатів сільськогосподарського виробника майже неможливо. А результативність визначається їх здатністю швидко адаптуватися до змін зовнішнього і внутрішнього середовища, спроможністю своєчасно коригувати як початкові цілі та завдання, так і способи їх досягнення. Метою статті є дослідження фінансових ризиків та їх вплив на функціонування та розвиток аграрного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Політична та економічна ситуація, що склалася в Україні, загострює питання ефективного розвитку аграрного сектору, функціонування яких відбувається в умовах невизначеності та спричинених нею ризиків. Особливо гостро в умовах негативних економічних тенденцій, які стали наслідком загальносвітової фінансової кризи, постали проблеми управління ризиками в аграрних підприємствах, діяльність яких безпосередньо визначається економічною ситуацією в країні, очікуваннями потенційних споживачів, їхньою купівельною спроможністю. Досліджено основні чинники фінансових ризиків аграрних підприємства, особливості їхнього впливу на діяльність підприємства та внутрішні механізми їхньої нейтралізації.

Серед усіх ризиків діяльності суб'єктів господарювання, фінансові ризики є основними, оскільки ставлять під загрозу подальшу успішну діяльність підприємства. Їхня дія зумовлює зниження фінансових результатів і фінансової стійкості підприємства. Одні фахівці розглядають фінансові ризики як окремий вид ризиків підприємства [1]. Деякі економісти вважають, що ці ризики входять до складу інших ризиків – ринкового, інвестиційного [2]. М. Клапків відносить до групи фінансових ризиків практично всі майнові ризики, оскільки збитки, які виникають внаслідок прояву майнових ризиків, майже завжди мають фінансовий характер, тобто набувають грошового виміру. Виходячи з вище викладеного, охарактеризуємо сутність ризику в сільськогосподарському виробництві.

Ризик у діяльності сільськогосподарських підприємств можна охарактеризувати як ймовірність (загрозу) втрати підприємством частини свого виробничого потенціалу, наявних ресурсів, недоодержання прибутку або виникнення додаткових витрат у результаті здійснення виробничо-фінансової діяльності. Важливо не просто боятися ризиків, а вчасно аналізувати причини небажаного розвитку подій, враховувати попередній негативний досвід,

постійно коригувати систему оперативних господарських операцій з позиції максимізації результату. Причини виникнення фінансових ризиків різноманітні й можуть виникати спонтанно в процесі діяльності підприємства, їх поділяють на зовнішні та внутрішні.

До основних зовнішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести такі: слабка та нестабільна економіка країни; економічна криза; інфляція; неефективне державне регулювання банківської облікової ставки; підвищення рівня конкурентної боротьби; зниження цін на світовому ринку; політичні чинники тощо. Всі ці причини мають зовнішнє щодо підприємства походження і тому їх підприємство контролювати не може відносно не лише до аграрного сектора, а загалом для усіх галузей.

До внутрішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести: підвищення витрат на підприємстві, незадовільну фінансову політику підприємства, неефективне управління витратами, доходами та фінансовими результатами. Для формування ефективної системи управління фінансовими ризиками їх необхідно попередньо ідентифікувати. Ідентифікація фінансових ризиків полягає у виявленні всіх видів можливих ризиків, пов'язаних із кожною конкретною операцією. Портфель фінансових ризиків підприємства, які можуть виникати за основними видами його діяльності, наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Розподіл портфеля фінансових ризиків підприємства за видами його господарської діяльності

Види фінансових ризиків	Види діяльності та фінансові операції						
	Виробнича	Комерційна	Фінансова діяльність				
			Інвестиційна	Кредитна	Валютні операції	Податкові розрахунки	Розрахункові операції
Зовнішні ризики							
Інфляційний	+	+	+	+	+	+	+
Депозитний			+		+		
Податковий		+			+	+	+
Процентний			+	+			
Валютний			+				
Внутрішні ризики							
Зниження фінансової стійкості		+	+	+		+	
Ризик неплатоспроможності		+	+	+	+	+	+
Інвестиційний			+	+			
Упущена вигода	+	+	+	+	+	+	+

Джерело: складено автором на основі використаних джерел

Отже, фінансові ризики аграрного сектору пов'язані з імовірністю виникнення непередбачених фінансових втрат ресурсів (зниження очікуваного

прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу) в ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства.

1. Ризик зниження фінансової стійкості. Цей вид ризику генерується недосконалістю структури капіталу, тобто дуже високим коефіцієнтом заборгованості (низьким коефіцієнтом фінансової стабільності).

2. Ризик неплатоспроможності. Причиною виникнення даного виду ризику є низька ліквідність активів підприємства, неузгодженість строків надходження і витрачання грошових коштів.

3. Інвестиційний ризик. Він полягає в можливості виникнення непередбачених фінансових втрат у процесі інвестиційної діяльності торговельного підприємства.

4. Інфляційний ризик. Цей вид ризику характеризує можливість знецінення реальної вартості капіталу торговельного підприємства (у формі грошових активів).

5. Процентний ризик. Даний вид ризику виникає через непередбачуваність зміни процентної ставки на фінансовому ринку.

6. Валютний ризик. Цей вид ризику притаманний фінансовим операціям, що супроводжують зовнішньоекономічну діяльність підприємства.

7. Податковий ризик. У нашій країні на сучасному етапі цей вид ризику здійснює суттєвий негативний вплив на результати фінансової діяльності.

Внутрішні фінансові ризики підприємства залежать від впливу виробничо-комерційних, інвестиційних і фінансових чинників, основні з яких систематизовано у таблиці 2.

Таблиця 2

Чинники, які зумовлюють виникнення внутрішніх фінансових ризиків підприємства

Група чинників	Чинники ризику
Виробничо-комерційні	<ul style="list-style-type: none"> - низька ефективність використання основних виробничих засобів; - невдало вибрана або не диверсифікований асортимент продукції; - висока частка постійних витрат; - високий рівень матеріаломісткості та трудомісткості продукції; - неефективна цінова політика; - неефективні виробничий менеджмент і маркетингова політика.
Інвестиційні	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення термінів будівництва інвестиційних об'єктів; - істотні перевитрати інвестиційних ресурсів; - відхилення від запланованого обсягу прибутку за інвестиційними проектами; - тривалий термін окупності інвестицій; - неефективний інвестиційний менеджмент
Фінансові	<ul style="list-style-type: none"> - неефективна структура капіталу, надмірне залучення позикових коштів; - висока середньозважена ціна капіталу; - низька оборотність обігових коштів; - недостатня ліквідність активів; - завищений обсяг дебіторської заборгованості; - агресивна дивідендна політика; - неефективний інвестиційний менеджмент загалом.

Джерело: [2]

Як наслідок, виникає можливість здійснити точніший вибір і зменшити

ризик втрати фінансових результатів підприємства:

- лімітування – це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажу, кредиту тощо.

- самострахування є децентралізованою формою створення натуральних і грошових страхових фондів безпосередньо на підприємствах, особливо тих, чия діяльність піддається ризику [5];

- хеджування дає можливість зменшити ризик за допомогою укладення відповідної угоди. [4]

Окрім зазначених вище методів, для зменшення рівня фінансових ризиків підприємство може здійснити їхнє страхування у страхових організаціях. Сутність страхування полягає в розподілі збитку між усіма учасниками господарської операції. Страхування виконує чотири основні функції: ризикову, попереджувальну, ощадну, контрольну. Ризикова функція страхування є головною, тому що страховий ризик безпосередньо пов'язаний з основним призначенням страхування – відшкодування матеріального збитку потерпілим. Зміст ризикової функції виражається у відшкодуванні ризику [7].

Страхові компанії мають надавати страхові послуги, максимально забезпечуючи страховий інтерес страхувальників. 2016-й рік став першим роком, коли після тривалого періоду скорочення ринок агрострахування продемонстрував поживлення, 2017-2018 роки продовжили цю тенденцію, поширивши її на більшу кількість показників це можна побачити з таблиці 3.

Таблиця 3

Страхування сільськогосподарських культур у 2017-2019 рр.

Показники	2016	2017	2018
Кількість договорів	793	793	1 207
Площа, тис. га	700	661	974
Страхова сума, млн. грн	6 240	5 933	6 675
Сума премії, млн. грн	157,0	204,3	208,8
Субсидія, млн. грн	0	0	0
Рівень виплат	44,2%	4,9%	4,2%
Середня ставка премії	2,5%	3,4%	3,1%
Курс \$/грн1	26,02	26,54	28,27
Страхова сума, млн. \$	239,8	223,5	236,1
Сума премії, млн. \$	6,0	7,7	7,4

Джерело: Аналітичне дослідження Міністерства аграрної політики та продовольства України <https://agro.me.gov.ua/ua>

У 2018 році продовжується тенденція зростання кількості укладених договорів страхування: зростання, порівняно з минулим роком, склало 26%. Обсяг зібраних страхових премій у гривні зростає вже четвертий рік поспіль, зокрема, у 2018-му році він зріс на 2,2% та склав 208,8 млн гривень. Проте, обсяг страхових премій у долларовому еквіваленті дещо зменшився (7,4 млн дол. США, що на 3,9% менше показника 2017-го року) через девальвацію гривні. Загальна страхова сума (або об'єм загальних страхових зобов'язань) у 2018 році, порівняно з 2017-м, дещо збільшилася (з 5,933 млрд грн до 6,675 млрд грн).

Страхування, пов'язане з програмами фінансування сільгоспвиробників, складає приблизно третину від усіх укладених на ринку договорів та 22,9% від

усіх застрахованих площ. Умови страхування за цими договорами дещо відрізняються від тих, які в середньому застосовуються на ринку. Зокрема, середня ставка премії за цими договорами складає 3,8%. Відповідно, частка договорів, які укладаються через Аграрний Фонд та ДПЗКУ, у загальному обсязі зібраних страхових премій складає 53,9%. 4. У 2018 андеррайтинговому році відбулось різке зростання кількості укладених договорів страхування тварин, з 23 у 2017-му році до 5997 договорів у звітному році. Причиною такого зростання слугувало укладання договорів з фізичними особами (99,8% від усіх договорів). Загальний рівень виплат 2018-го року склав 4,2% (419,8 тис. грн)

Перевагами страхування:

- позитивні соціальні наслідки. Коли виробник сільськогосподарської продукції знатиме, що у разі часткової чи повної втрати врожаю він може розрахувати на належне відшкодування, то з певністю продовжуватиме займатися сільськогосподарським бізнесом;

- покликане запобігати різким коливанням доходу сільськогосподарських підприємств;

- забезпечує беззбитковість процесу сільськогосподарського виробництва. У разі настання страхового випадку (виникнення збитків) аграріям відшкодовуються втрати (у межах визначеної страхової суми) на відновлення процесу сільськогосподарського виробництва;

- покращує доступ сільськогосподарських товаровиробників до кредитних ресурсів. Цей чинник є найбільш вагомим у сучасних умовах господарювання.

З огляду на це, страхування можна розглядати як ефективний спосіб зниження фінансових ризиків підприємства [9].

Висновки. Сьогодні сільське господарство відіграє роль каталізатора розвитку ринкової економіки. Однак наслідком ринкових відносин є посилення конкуренції, збитковості виробництва, факторів випадковості та ймовірність цієї випадковості. Із розвитком ринкової економіки ця проблема зростає, оскільки неплатоспроможність сторін, непогашення боргу, зниження обсягів виробництва з низки причин, зміна ринкової ситуації не на користь підприємця, невизначеність ринкової ситуації, брак достовірної інформації є причиною непередбачених утрат, а отже, і фінансового ризику.

Діяльність підприємств у сфері сільського господарства завжди пов'язана з ризиками. Як показує вітчизняний і зарубіжний досвід, найбільш ефективний механізм ризик-менеджменту на аграрних підприємствах, який давав би змогу нівелювати вплив факторів ризику на врожай, повинен базуватися на страхуванні. Воно здатне забезпечити фінансову стійкість підприємства і безперервність сільськогосподарського відтворення, а також привабливість аграрної галузі для інвестиційних вкладень. До заходів, що сприяють зниженню ризику і здійснюються безпосередньо аграрним підприємством, можна віднести: диверсифікацію виробництва, формування адекватної політики цін і доходів, удосконалення операційних систем, прогнозування фінансових результатів, резервування коштів на покриття непередбачених витрат.

Таким чином, дуже важливо вміло та вчасно оцінити ступінь фінансового ризику. Страховий захист є формою управління ризиками підприємства та одним із засобів формування фінансових ресурсів, а також стабільним джерелом довгострокових інвестицій, що дає можливість забезпечити його стабільну фінансову діяльність.

Отже, щоб вижити у конкурентному ринковому середовищі, підприємствам необхідно приймати нетрадиційні та сміливі рішення. Однак, це також підвищує рівень економічного та фінансового ризику. За таких умов підприємства мають своєчасно ідентифікувати і правильно оцінювати рівень ризику, ефективно управляти ним із метою обмеження його негативного впливу та мінімізації обсягів фінансових втрат.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності. *Фінанси України*. 2003. № 3. С. 4.
2. Горбач Л.М. Страхова справа : навч. посіб. 2-е вид., випр. / Л.М. Горбач. К. : Вид-во «Кондор», 2003. 252 с.
3. Жмурко І. Ризики в аграрному секторі та необхідність їх страхування. *Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал*. 2017. №1. С. 42–49.
4. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства. *Фінанси України*. 2005. № 6. С. 13.
5. Кобилянська О.М. Ризик як економічна категорія та його особливості в аграрному виробництві. *Економіка АПК*. 2008. № 1. С. 140-145.
6. Колібаба Р.О. Аграрне страхування: державне регулювання та підтримка. Львів: НВФ «Українські технології», 2009. 136 с.
7. Прушківська Е. В. Напрями вдосконалення, формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. №3 (7), 2010. С. 256-262.
8. Аналітичне дослідження Міністерства аграрної політики та продовольства України. <https://agro.me.gov.ua/ua>.
9. Шкуратова І.І. Особливості прояву невизначеності і ризику в розвитку регіональної аграрної сфери. *Агросвіт*. 2008. № 10. С. 32-34.

Маргарита ГРАБОВ'ЯК*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ОЦІНКА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** Специфіка діяльності страхової компанії обумовлює необхідність визначення системи певних показників, які характеризують особливості діяльності страхової компанії. Фінансовий стан страхової компанії характеризується показниками, які описують її здатність до розвитку і успішної роботи в конкурентному ринковому середовищі. Стійкий фінансовий стан страховика є запорукою розвитку в умовах ринкової економіки і забезпеченням стійкості розвитку страхового ринку країн.*

Метою дослідження є оцінка основних показників діяльності страхових компаній України в сучасних умовах. Розглянуто основні показники, які характеризують стан і розвиток страхового ринку, а саме: кількість страхових товариств; обсяг страхових премій та їх питома вага у ВВП; обсяг страхових резервів та їх питома вага у залученому капіталі. Запропоновано заходи щодо підвищення якості страхових послуг, а також розроблено перспективні напрямки розвитку страхового ринку.

***Abstract.** The specifics of the insurance company necessitates the definition of a system of certain indicators that characterize the characteristics of the insurance company. The financial condition of the insurance company is characterized by indicators that describe its ability to develop and operate successfully in a competitive market environment. The stable financial condition of the insurer is a guarantee of development in a market economy and ensuring the sustainability of the insurance market.*

The purpose of the study is to assess the main indicators of insurance companies in Ukraine in modern conditions. The main indicators that characterize the state and development of the insurance market are considered, namely: the number of insurance companies; the volume of insurance premiums and their share in GDP; the amount of insurance reserves and their share in borrowed capital. Measures to improve the quality of insurance services have been proposed, as well as promising areas for the development of the insurance market have been developed.

Вступ. Страхові компанії відіграють важливу роль в економічному житті країни. Головною функцією страхування є захист фізичних та юридичних осіб

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Марценюк О.В.

від ймовірних збитків у разі настання страхових подій. Водночас страхові компанії підпадають під потенційний негативний вплив ризиків, які можуть загрожувати їх платоспроможності та мати негативні наслідки для споживачів послуг страхування. Саме впевненість споживачів у надійності страхової компанії є однією з основних засад розвитку страхового ринку. Ефективне регулювання та нагляд за ринком роблять можливою таку впевненість та довіру до страховиків.

Проте, на сьогоднішній день, розвиток ринку стримує ряд факторів, зокрема у низки страхових компаній наявні проблеми з платоспроможністю та ліквідністю, немає чіткої бізнес-моделі, рівень управління ризиками та корпоративного управління є низьким. Усе це робить ринок непрозорим та неконкурентним.

Зазначені вище системні проблеми на ринку страхування в Україні спричинені перш за все неналежним правовим регулюванням, а також недосконалою регуляторною політикою та браком належного нагляду за її реалізацією. Тож розбудова стійкого та надійного ринку страхових послуг потребує значних зусиль як від регулятора, так і від учасників ринку страхування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні основних показників діяльності страхових компаній, детальній оцінці кожного з цих показників та формування перспектив розвитку страхового ринку.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий стан страхової компанії як комплексне поняття, що є наслідком взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин компанії, визначається сукупністю господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Тому під фінансовим станом компанії розуміють її спроможність фінансувати свою діяльність. Оптимізація фінансового стану є однією з умов успішного розвитку компанії у майбутньому, а погіршення фінансового стану свідчить про загрозу її можливого банкрутства.

Фінансова діяльність страхової компанії базується на фінансовому плані, полягає в організації поповнення, руху та використання коштів за цільовим призначенням, плануванні фінансових ресурсів, контролю за їх використанням.

Специфіка діяльності страхової компанії обумовлює необхідність визначення системи певних показників, які характеризують особливості діяльності страхової компанії.

При оцінці фінансових результатів діяльності страхової компанії як об'єкта господарювання використовуються такі показники:

1) «Статутний капітал» визначає розмір сплаченого статутного фонду та характеризує виконання страховим вимогам законодавства України.

2) «Власний капітал» - це сума капіталу, вільного від зобов'язання компанії, яка виступає додатковою гарантією зобов'язань при відхиленні їх від розміру розрахункових величин.

3) «Основні засоби» характеризують розмір залишкової вартості власних

та одержаних на умовах фінансового лізингу об'єктів, які віднесені до складу основних засобів страхової компанії.

4) «Кількість укладених договорів» застосовується для характеристики страхового портфеля і рівня охоплення страхового поля, попиту на страхову послугу, визначення місця страхової організації на страховому ринку. Цей показник доцільно розглядати в динаміці.

5) «Страхові платежі» характеризують величину коштів, одержаних страховиком за договорами страхування та перестраховування. Даний показник визначається в цілому по компанії, по окремим видам страхування і у розрахунку на один договір.

6) «Страхові виплати» характеризують розмір коштів, фактично сплачених компанією по страховим випадкам. Важливим моментом аналізу є визначення відхилень фактичних розмірів виплат від планових і встановлення причин цих відхилень.

7) «Сукупні доходи страхової компанії». Цей показник розглядається у динаміці. При цьому вивчається його склад, структура і фактори збільшення (зменшення). Доходи (виручка) страхової компанії відрізняються різноманітністю, мають свою специфіку і поділяються на три групи: доходи від власне страхової діяльності, доходи від інвестиційної та фінансової діяльності, тобто пов'язані із інвестуванням і розміщенням тимчасово вільних коштів (як власних, так і коштів страхових резервів) і інших доходів від звичайної господарської діяльності.

8) «Сукупні витрати страхової компанії» включають: виплати страхових сум та страхових відшкодувань за договорами страхування й перестраховування; витрати на обслуговування процесу страхування і перестраховування; витрати на утримання страхової компанії.

9) «Прибуток у тарифах». Цей показник розглядається як заздалегідь розрахований елемент навантаження, яке складається із витрат страхувальника по веденню страхової справи і прибутку страховика.

10) «Прибуток від інвестиційної діяльності» являє собою різницю між доходами і витратами, пов'язаними із інвестиційною діяльністю.

11) «Фактичний прибуток» являє собою різницю доходів за звітний період і понесених витрат страховика.

12) «Чистий прибуток» характеризує фінансовий результат діяльності страхової компанії за вирахуванням податків і обов'язкових платежів у державний бюджет.

13) «Страхові резерви» характеризують забезпечення страховою компанією майбутніх виплат страхового відшкодування та діляться на: резерв незароблених премій, резерв збитків для страхових компаній, які здійснюють ризикові види страхування, та резерви зі страхування життя для страхових компаній, які здійснюють страхування життя [3].

До основних показників, які характеризують стан і розвиток страхового ринку, належать такі:

— кількість страхових товариств;

- обсяг страхових премій та їх питома вага у ВВП;
- обсяг страхових резервів та їх питома вага у залученому капіталі.

З метою дослідження фінансового потенціалу вітчизняних страховиків, насамперед, проаналізуємо діяльність страхових компаній (табл. 1), кількість котрих станом на 31.12.2019 становила 233, у тому числі СК "life" – 23 компанії, СК "non-life" – 210 компаній, (станом на 31.12.2018 – 281 компанія, у тому числі СК "life" – 30 компаній, СК "nonlife" – 251 компанія). Кількість страхових компаній значно скоротилася, так за 2019 рік порівняно з 2018 роком, кількість компаній зменшилася на 48 СК, порівняно з 2017 роком зменшилася на 61 СК [6].

Таблиця 1

Кількість страхових компаній, 2016-2019 рр.

Кількість страхових компаній	Станом на 2017р.	Станом на 01.01.2018р.	Станом на 01.01.2019р.	Станом на 01.01.2020р.
Загальна кількість				
в т.ч. СК «non-Life»				
в т.ч. СК «Life»				

Джерело: побудовано автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [6]

Основними причинами зменшення кількості страхових компаній є їх недостатня капіталізація, низька якість активів, девальвація національної валюти, нестабільна внутрішня політична та економічна ситуація в країні.

Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховальників за 2019 рік, становили 53 001,2 млн грн, що на 3 633,7 млн грн більше порівняно з 2018 роком та на 9 569,4 млн грн більше порівняно з 2017 роком. Якщо виразити у відсотках, то обсяги валових страхових премій за 2019 рік збільшились порівняно з 2018 роком на 7,4%, порівняно з 2017 роком зросли на 22,0%. За I квартал 2017 року сума отриманих страховиками валових премій з видів страхування, інших, ніж страхування життя становила 10 263,3 млн. грн. (або 94,2% від загальної суми страхових премій), а зі страхування життя – 632,6 млн. грн. (або 5,8% від загальної суми страхових премій).

Чисті страхові премії за 2019 рік становили 39 586,0 млн грн, що становить 74,7% від валових страхових премій. Чисті страхові премії за 2018 рік становили 34 424,3 млн грн, або 69,7% від валових страхових премій. Обсяги валових страхових премій за 2019 рік збільшились порівняно з 2018 роком на 7,4%, порівняно з 2017 роком зросли на 22,0%. Чисті страхові премії збільшилися на 15,0% порівняно з 2018 роком, та на 38,9% порівняно з 2017 роком. У структурі страхових премій за мінусом частки страхових премій, сплачених перестраховикам-резидентам, за видами страхування станом на 31.12.2019 найбільша питома вага належить таким видам страхування, як: автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 13 801,2 млн грн (або 34,9%) (станом на 31.12.2018 даний показник становив 11 720,7 млн грн. (або 34,0%)) (рис. 1).

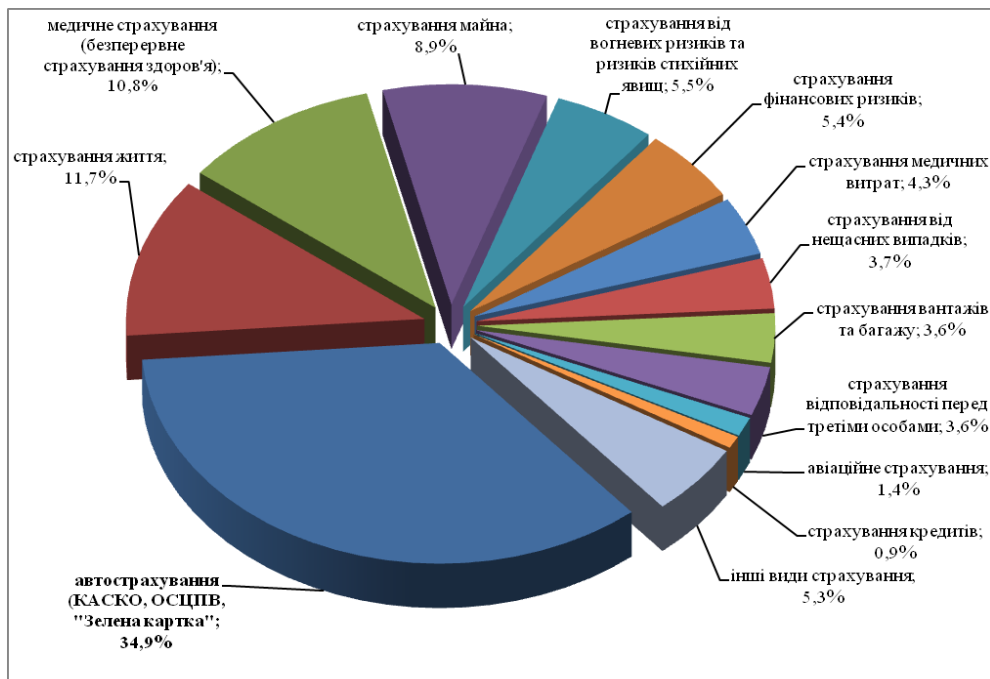

Рис. 1 Структура чистих страхових премій за видами страхування станом на 01.01.2020р.

Джерело: побудовано автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [6]

Станом на 31.12.2019 обсяг загальних активів страховиків становив 63 866,8 млн грн, що на 0,6% більше в порівнянні з відповідним показником минулого року [6].

Величина активів, визначених відповідно до статті 31 Закону України «Про страхування», збільшилась в порівнянні з відповідним показником станом на 31.12.2018 на 3 943,4 млн грн або на 9,7% та склала 69,8% загальних активів страховиків (станом на 31.12.2018 активи, визначені по статті 31 Закону України «Про страхування» становили 40 666,5 млн грн, станом на 31.12.2019 – 44 609,9 млн грн) [7].

Надійність та прибутковість є основними принципами розміщення страхових резервів у світі. Надійність означає, що вкладення здійснюються у стабільні підприємства. Прибутковість забезпечує поточні грошові потоки. Серед шляхів збільшення власного капіталу страховика важливе місце посідає ефективність управління інвестиційною діяльністю, оскільки значним джерелом інвестицій є фінансові ресурси, що акумулюються страховими компаніями у вигляді страхових резервів [4].

З метою підвищення якості страхових послуг, підвищення інвестиційного потенціалу страховиків та ліквідація стримуючих факторів необхідним є реалізація таких нормативно-правових, організаційно-методичних та інформаційних заходів :

- 1) пристосування українського страхового ринку до світових вимог фінансового регулювання та нагляду, активна співпраця з міжнародними організаціями;
- 2) створення та забезпечення правових умов для повноцінного

впровадження інвестиційного та пенсійного страхування;

3) впровадження міжнародних стандартів ведення бухгалтерського обліку й аналітики діяльності страхових компаній;

4) захист прав споживачів страхових послуг, забезпечення добросовісної конкуренції на ринку шляхом створення єдиної саморегулюючої організації, членами якої повинні бути всі страхові компанії;

5) створення єдиної централізованої бази даних на страховому ринку, стосовно шахрайства, доступ до якої матимуть усі страховики;

6) формування інвестиційних інструментів з метою розміщення довгострокових страхових резервів за допомогою державних гарантій;

7) удосконалення моніторингу діяльності страховиків і посилення контролю дотримання страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності, фінансової стійкості, розміру чистих активів, статутного капіталу та осіб, що мають значну частку капіталу страховиків;

8) розробка нормативної бази, яка забезпечить співпрацю страхових компаній та КУА у сфері управління активами страхових компаній;

9) реалізація заохочень для страховиків, що добровільно дотримуються у своїй діяльності стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності й впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності;

10) запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, зокрема інвестиційного, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування шляхом використання частки внесків із цих видів страхування на валові витрати юридичних осіб і вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб.

Висновки. Отже, реалізація вище наведених рекомендацій має зберегти та зміцнити фінансовий потенціал страхового ринку України, що, своєю чергою, створить сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної активності страхових компаній в сучасних умовах глобалізаційних викликів. Також українським страховикам потрібно використовувати закордонний досвід, стосовно розміщення страхових резервів, а саме – досвід страхових компаній країн ЄС, які найкраще пережили кризу. Консервативний підхід розміщення страхових резервів у грошових коштах і високоліквідних фінансових активах був покладений в основу їх інвестиційної політики Українським страховикам в управлінні грошовими коштами варто перейти від моделі, коли кошти розміщуються лише на банківських депозитах і поточних рахунках, до більш диференційованої моделі, коли кошти розміщуються на поточних, депозитних рахунках банків і в короткострокових державних цінних паперах.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Страхова справа. Монографія. 6-те вид., стер. К.: Знання, 2008. 351 с.
2. Про страхування: Закон України від 04.10.2001 №2745-III. Верховна

Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2745-14> (Дата звернення : 15.05.2021р.)

3. Доманчук А. І. Формування системи управління фінансами страхових компаній. *Причорноморські економічні студії*. 2018. №30. С. 62

4. Марценюк О.В. Інтеграційні процеси як чинник розвитку страхового ринку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. №2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/32.pdf (Дата звернення : 14.05.2021р.)

5. Martseniuk O. V. Current trends in the development of the insurance market of Ukraine in the conditions of evropean integration/ *Colloquium-journal Poland*. Warszawa. 2021. №3 (90). Cześć 4. P. 38-47. URL : <http://www.colloquium-journal.org/wp-content/uploads/2021/01/colloquium-journal-390-chast-4.pdf> (Дата звернення : 15.05.2021р.)

6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <https://nfr.gov.ua/>(Дата звернення : 17.04.2021р.)

7. Статистика страхового ринку в Україні . Сайт інформаційного агентства «Форіншурер». URL:<https://forinsurer.com/stat> (Дата звернення : 10.05.2021р.)

8. Ткаченко А.В. Імплементация та адаптація до української практики європейських принципів управління активами і пасивами страхових компаній. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 3 (15). С. 229-235. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VUbsNbU/2012_3/12_3_51.pdf (Дата звернення : 10.05.2021р.)

Тетяна ЗАВАЛЬНЮК*,
студентка 5 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ОЩАДБАНК» В УМОВАХ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

***Анотація.** Здійснено оцінку фінансових аспектів діяльності ПАТ «Ощадбанк» в умовах сталого соціально – економічного розвитку країни. Визначено динаміка активів ПАТ «Ощадбанк», динаміка зобов'язань ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки. Доведено, що окрім інвестицій, велику частку у структурі активів ПАТ «Ощадбанк» займають кредити. Констатовано, що не дивлячись на всі фінансові проблеми ПАТ «Ощадбанк» завдяки обраній стратегії*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Алескерова Ю.В.

розвитку, зберігає провідні позиції серед основних конкурентів і продовжує якісне обслуговування клієнтів як універсальний сучасний банк. Охарактеризовано сучасний стан реалізації українськими банками фінансової діяльності, зроблені відповідні висновки.

***Abstract.** An assessment of the financial aspects of the activities of PJSC «Oschadbank» in terms of sustainable socio - economic development of the country. The dynamics of assets of PJSC «Oschadbank», the dynamics of liabilities of PJSC «Oschadbank» for 2018-2020 are determined. It is proved that in addition to investments, a large share in the structure of assets of PJSC «Oschadbank», is occupied by loans. It is stated that despite all the financial problems of PJSC «Oschadbank» due to the chosen development strategy, retains a leading position among major competitors and continues to provide quality customer service as a universal modern bank. The current state of implementation of financial activities by Ukrainian banks is characterized, the corresponding conclusions are made.*

Вступ. Діяльність ПАТ «Ощадбанк» здійснюється в Україні. На даний момент політична та економічна ситуація поступово стабілізується, однак економіці досі притаманні особливості економік країн, що розвиваються. Ось уже три роки поспіль в Україні спостерігається помірне зростання та стабілізація макроекономічної ситуації. Упродовж 2018 року економіка України продовжувала відновлюватися на тлі підвищення внутрішнього споживчого попиту, помірної інвестиційної активності, а також рекордного врожаю зернових культур. Реальний ВВП у 2018 році зріс на 3,3% (у 2017 році – на 2,5%). Водночас вперше за останні 5 років вдалося знизити показник інфляції нижче двозначного рівня (9,8%). Цьому сприяли зважена монетарна політика НБУ, відносна курсова стабільність, розширення внутрішньої пропозиції, а також зниження світових цін на продукти харчування та енергоносії.

Проблемам фінансового менеджменту присвячено ряд публікацій зарубіжних авторів, таких як Р. Джозлін, Дж. Синки, Пітер С. Роуз, Д. Симонсон, Т. Кох, Е. Дола та українських науковців Алескерової Ю.В. [1], Марценюк – Розарьонова О.В.[6] та інші. Існуючі дослідження, що належать цим вченим, присвячені аналізу організації фінансового управління діяльністю комерційних банків.

Подальше реформування економічної системи України неможливо без існування і сталого розвитку її фінансового сектора, в якому значну роль відіграє ефективний фінансовий менеджмент комерційного банку. Це обумовлено тим, що саме ПАТ «Ощадбанк в умовах ринку є одним із важливих елементів структури економіки щодо організації руху грошових і капітальних ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи діяльність ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки, насамперед потрібно зупинитись на показниках активів банку, зобов'язаннях та фінансових результатах. Для оцінки фінансово-господарської діяльності ПАТ «Ощадбанк» було проведено горизонтальний та вертикальний аналіз активів балансу за 2018-2020 роки (табл.1).

Динаміка активів ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки, тис.грн.

Статті активів	2018р	2019р	2020р	Темп зростання (спаду) 2018 від 2020р., %
Грошові активи та їх еквіваленти	10600815	56803113	26553199	250,48
Кошти у банках	10965932	112583	46350	0,42
Кредити, надані клієнтам	67543176	65168344	63226077	93,60
Інвестиції	116590238	113616183	130251541	111,71
Інвестиційна нерухомість	796869	809070	633526	79,50
Основні засоби і нематеріальні активи	8953669	9948101	9725445	108,61
Передплата з податку на прибуток	267324	270256	275237	102,96
Інші активи	2068186	2417095	2888522	139,66
Всього	217786209	249144745	233599897	107,26

Джерело: Сформовано автором за даними [3,4]

Економічна криза у світі, спричинена корона вірусною інфекцією, суттєво впливає на банківський сектор економіки України, зокрема на діяльність ПАТ «Ощадбанк». Обмеження, з якими зіткнулися вітчизняні суб'єкти господарської діяльності, призводять до зниження ділової активності, обмеження економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, відтоку капіталу з країн, що розвиваються, уповільнення попиту на продукцію тощо. Зниження прибутковості суб'єктів господарювання негативно впливає на якість обслуговування позичальниками кредитної заборгованості.

Не дивлячись на всі вище перераховані проблеми ПАТ «Ощадбанк» завдяки обраній стратегії розвитку, зберігає провідні позиції серед основних конкурентів і продовжує якісне обслуговування клієнтів як універсальний сучасний банк із міжнародним рівнем надання послуг.

Проаналізувавши дані таблиці 1 можна зробити висновок, що активи ПАТ «Ощадбанк» у 2019 році порівняно з 2018 роком зросли на 14,39 % та зменшилися у 2020 році на 6,24% порівняно з 2019 роком.

У 2020 році зниження загальної суми активів спостерігається за рахунок наступних статей: «Кошти в банках» на 10919582 тис. грн або на 42%, «Кредити надані клієнтам» - на 4317099 тис. грн або на 6,4%, а також за рахунок статті «Інвестиційна нерухомість» - на 163643 тис. грн або на 20,5 %. Зростання загальної суми активів ПАТ «Ощадбанк» у 2020 році порівняно з 2018 роком спостерігається найбільше за рахунок статей: «Грошові активи і їх еквіваленти» на 250,48 % та «Інвестиції» - на 11,71%, «Інші активи» на 39,6%.

Найбільшу питому вагу активів ПАТ «Ощадбанк» займають інвестиції, тому розглянемо динаміку зміни структури суми активів та вкладених інвестицій в

даному банку за 2018-2020 роках за допомогою рисунку 1.

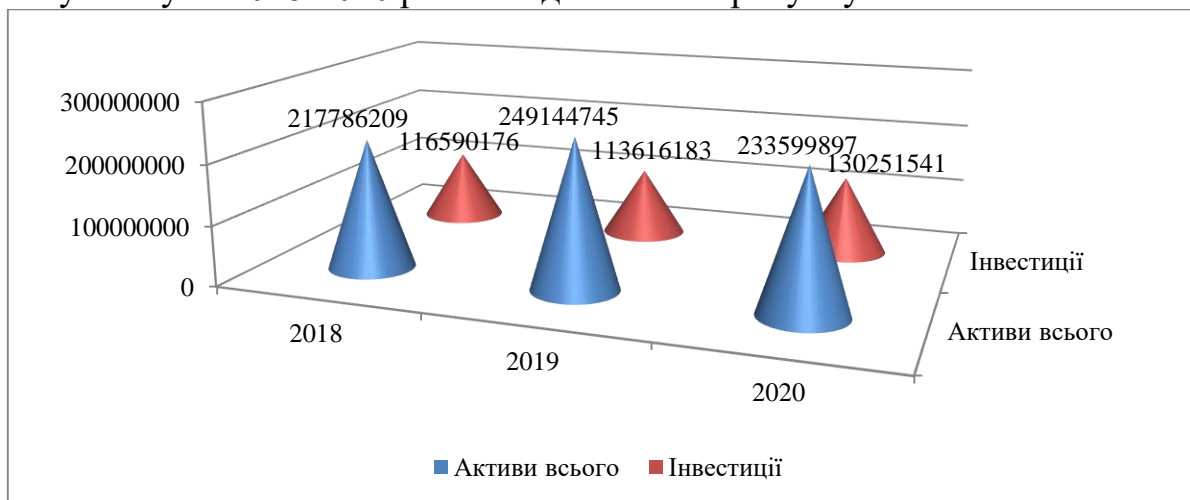

Рис. 1. Динаміка зміни структури суми активів та вкладених інвестицій в ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роках

Джерело: Сформовано автором за даними [3,4]

На протязі досліджуваного періоду ПАТ «Ощадбанк» збільшив суми інвестування коштів у різні напрямки господарської діяльності. Так, загальна сума інвестицій зросла на 11,71%, що свідчить про поживлення інвестиційної діяльності в Україні. Окрім інвестицій, велику частку у структурі активів ПАТ «Ощадбанк» займають кредити, тому розглянемо динаміку зміни суми активів та наданих кредитів в даному банку за 2018-2020 роках за допомогою рисунку 2.

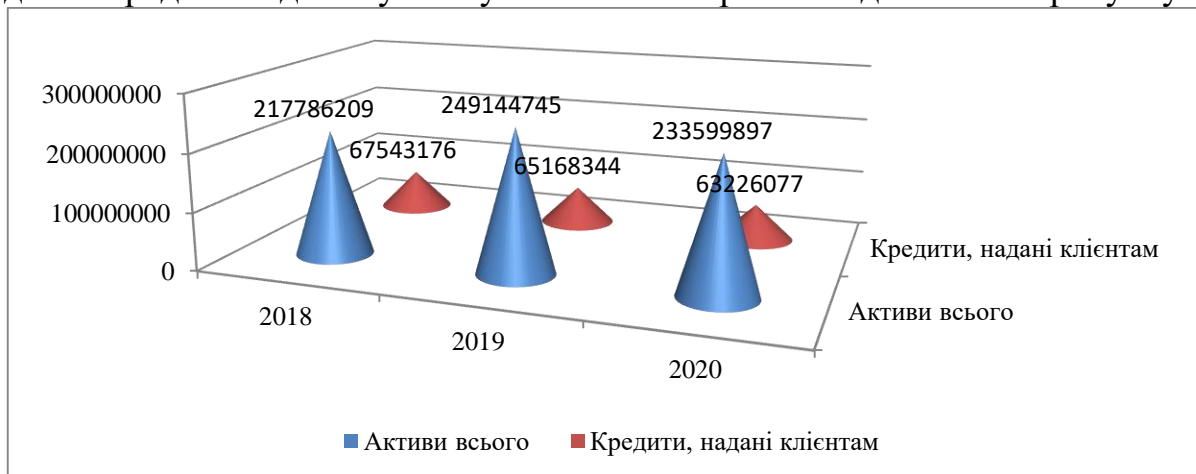

Рис. 2. Динаміка активів та кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки

Джерело: Сформовано автором за даними [3,4]

З рисунка 2 видно, що протягом всього аналізованого періоду спостерігається зменшення кредитного портфеля банку. У 2020 році порівняно з 2018 роком спостерігається зменшення суми «Кредитів наданих клієнтам» на 4317099 тис. грн або на 6,4%. Але загальна сума активів за аналізований період збільшилася на 7,27%. Дані показники свідчать про те, що частка кредитного портфеля ПАТ «Ощадбанк» в загальній сумі активів з кожним роком знижується, це пояснюється нестійким фінансовим станом в країні та пандемією

коронавірусної інфекції яка чинить негативний вплив на економічну діяльність країни, що тягне за собою зниженням доходів населення і юридичних осіб, а це не дає можливості збільшувати обсяги кредитних операцій і розширювати коло клієнтів. Проаналізуємо динаміку і структуру пасивів (зобов'язань та власного капіталу) ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки (таблиця 2). Оскільки пасиви за своєю суттю – це джерела формування активів, то їх величина за аналізований період змінювалась аналогічно до змін величини активів.

Таблиця 2

Динаміка зобов'язань ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки, тис.грн.

Статті пасивів	2018р	2019р	2020р	Темп зростання (спаду) 2018 від 2020р., %
Кошти банків	54074	58040	5823982	у 10,7 рази
Рахунки клієнтів	154016447	202142934	186165452	120,87
Випущені єврооблігації	34496694	18303877	11744616	34,04
Інші запозичені кошти	6618734	4430083	4452649	67,27
Інші зобов'язання	1028665	1807105	1948998	189,46
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	2879790	369794	233833	у 8 раз
Субординований борг	130136	2462640	1276240	у 9,8 рази
Всього зобов'язань	199224540	229574473	211645770	106,23

Джерело: Сформовано автором за даними [3,4]

Зобов'язання ПАТ «Ощадбанк» протягом аналізованого періоду змінювалися не однозначно, але в цілому у 2020 році порівняно з 2018 роком зросли на – на 6,23%.

Найбільшу частку у структурі зобов'язань займають рахунки клієнтів, яка за цей період збільшилася на 20,78%. Це пов'язано з тим, що ПАТ «Ощадбанк» є одним з лідерів вітчизняного банківського ринку за динамікою портфеля депозитів фізичних осіб. Банк в 2019 році утримав свої позиції на ринку (1 місце на ринку пасивів юридичних осіб) та постійно працював над диверсифікацією клієнтської бази, передусім шляхом залучення нових клієнтів з приватного сектора економіки.

До пасивів балансу також відноситься власний капітал. Проаналізуємо його динаміку за досліджуваний період (табл.3.)

Аналіз динаміки власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» за досліджуваний період наведений в таблиці 3 показав, що за 2020 рік загальний обсяг власного капіталу банку збільшився на 118,27 %% в порівнянні з 2018 роком. В основному

така зміна відбулася за рахунок, по-перше, суттєвого збільшення суми резервів переоцінених інвестицій та зменшення суми збитку.

Таблиця 3

Динаміка власного капіталу ПАТ «Ощадбанк» за 2018-2020 роки, тис. грн.

Статті пасивів	2018р	2019р	2020р	Темп зростання (спаду) 2018 від 2020р., %
Акціонерний капітал	49724980	49724980	49724980	-
Резерв переоцінених будівель	1821887	1817194	1572968	86,3
Резерв переоцінених інвестицій	215554	1018205	976060	у 4, 5 рази
Кумулятивна сума курсових різниць	1513	1061	1583	-
Непокритий збиток	(33215794)	(33004661)	(30334988)	91,3
Неконтрольована частка участі	13529	13493	13524	-
Всього власний капітал	18561669	19570272	21954127	118,27

Джерело: Сформовано автором за даними [3,4]

Негативним наслідком фінансової кризи є значна сума нерозподіленого збитку, який спостерігався протягом всього аналізованого періоду: у 2018 році – 33215794 тис. грн., у 2019 році – 33004661 тис. грн, у 2020 році – 30334988 тис. грн. А це значить, що протягом всього аналізованого періоду власний капітал банку зменшувався на суму нерозподіленого прибутку, що в свою чергу знижувало стабільність банку.

Аналіз загального обсягу пасивів ПАТ «Ощадбанк» наведений на рисунку 3 показав, що за 2020р. загальний обсяг пасивів банку збільшився на 7,2%, в основному за рахунок збільшення зобов'язань банку в загальному обсязі пасивів та зменшення суми непокритого збитку.

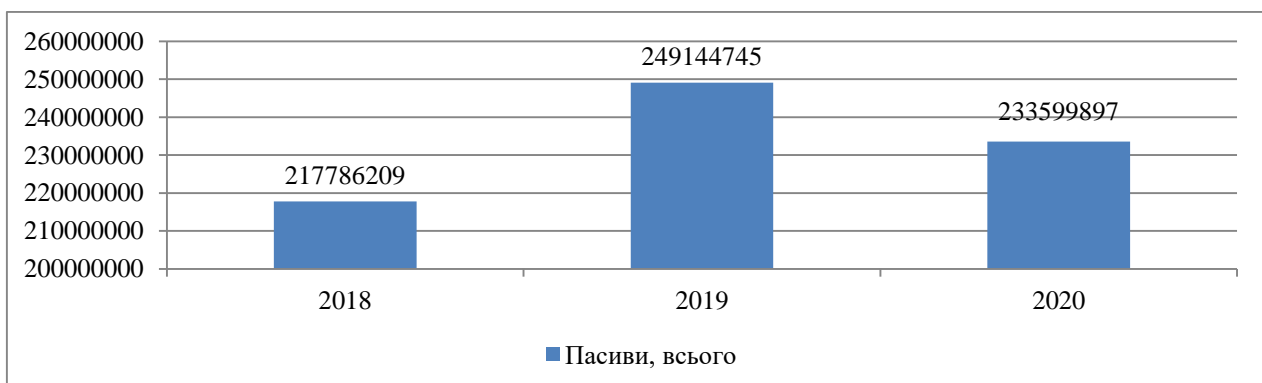

Рис. 3 Динаміка пасивів ПАТ «Ощадбанк» у 2018-2020 роках, тис.грн.

Джерело: Сформовано автором за даними [3,4]

Висновки. Керівництво несе відповідальність за підготовку фінансової звітності, яка достовірно відображає фінансовий стан акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» станом на 31 грудня 2020 року, а також результати його діяльності, рух грошових коштів та зміни у власному капіталі за рік, що закінчився цією датою, а також за розкриття основних принципів облікової політики та іншої пояснювальної інформації відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. Підвищення вимог до капіталу банків дасть змогу знизити ризики банківської діяльності. Звичайно, що зміни в діяльності банків вплинуть в цілому на вітчизняну банківську систему. Зокрема є неминучим вихід з ринку, тих суб'єктів, які не в змозі витримати нові вимоги до діяльності, тим паче, що на сьогодні НБУ дає зрозуміти, що він готовий до такого розвитку подій.

Список використаних джерел.

1. Алескерова Ю.В. Фінансовий ринок: Підручник. Хмельницький 2019. 324с.
2. Буряк А. В. Особливості визначення ефективної діяльності банку. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. Випуск 1(8)/2018. Частина II. Харків/ 2019. С. 41-46.
3. Бюлетень НБУ. 2020. № 12.
4. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк»/ Режим доступу: <http://www.oschadbank.ua>.
5. Руда О.Л. Монетарна політика Національного банку та її основні засади. *Annali d'Italia*. 2020. № 6. Vol.2 P.49-58
6. Марценюк – Розарьонова О.В., Шмігельська В.В. Аналіз сучасного стану ринку банківських послуг в Україні та напрями його розвитку. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2018р. №10.

Ангеліна КОЗЛАН,*
студентка 2 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОЦІНКА РИНКУ МІКРОКРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Анотація. В статті досліджено значення мікрокредитування для малого та середнього підприємництва аграрної сфери. Проведено аналіз обсягів короткострокових кредитів банків сільськогосподарським підприємствам. Охарактеризовано банки, які пропонують найпривабливіші умови кредитування

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри аналізу та статистики ВНАУ Мулик Т.О

та підтримки аграріїв. Розкрито основні показники реалізації бюджетної програми «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» за період 2016-2019 роки. Визначено проблеми, що стримують розвиток мікрокредитування. Розглянуто основні напрями розвитку мікрокредитування в аграрному секторі економіки України.

***Abstract.** The article examines the importance of microcredit for small and medium enterprises in the agricultural sector. The analysis of short-term bank loans to agricultural enterprises is carried out. The banks that offer the most attractive conditions for lending and supporting farmers are described. The main indicators of the budget program "Financial support for activities in the agro-industrial complex by reducing the cost of loans" for the period 2016-2019 are revealed. Problems that hinder the development of microcredit have been identified. The main directions of microcredit development in the agricultural sector of Ukraine 's economy are considered.*

Вступ. Аграрний сектор є вирішальним для вітчизняної економіки, що відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Останнім часом галузь афішує позитивний фінансовий результат, чому сприяють врожайні землі в придатних кліматичних умовах, конкурентоспроможність продукції на світових ринках, наявність кваліфікованих працівників. Втім дослідження фінансового забезпечення агровиробників, вказують на те, що вони переважно господарюють за рахунок особистих ресурсів, які зараз є вагомими, але недостатніми для фінансування. Обмеженість особистих ресурсів змушує сільськогосподарських виробників розраховувати на підтримку держави та викликає необхідність залучати кошти. При такій ситуації набуває ваги проблема фінансування малого бізнесу, який доволі гарно розвинутий в сільському господарстві, де важливим джерелом є мікрокредитування.

Оцінка ринку кредитування, і зокрема мікрокредитування малого бізнесу в аграрному секторі, вивчається багатьма вченими. Вагомий внесок у дану сферу здійснили: П.Т. Саблук, В.М. Алексійчук, М.Я. Дем'яненко, А.М.

Поддєрьогін, С.І. Юрій, І.О. Лютий, О.Д. Василик, С.С. Осадець, І.Г. Кириленко, Л.О. Вдовенко, Ю.В. Алескерова та інші науковці. Проте у вітчизняних джерелах, науковцями замало висвітлені питання щодо фінансового забезпечення мікрокредитування малого бізнесу. Дефіцит наукових робіт, які б всебічно вивчали та глибоко висвітлювали: економічний зміст, значення та місце мікрокредитування; особливості його здійснення в аграрній сфері; джерела формування фінансових ресурсів для кредитування; проблеми та напрями вдосконалення мікрокредитування в цій сфері, зумовив тему даного дослідження.

Наукова новизна даного дослідження полягає у подальшому розвитку системи мікрокредитування фермерських господарств та домогосподарств у сільській місцевості, що сприятиме можливості суттєвого поліпшення роботи у сфері мікрокредитування.

Виклад основного матеріалу. Мікрокредитування є відносно сучасною і, найбільш дієвою формою співпраці банків і суб'єктів бізнесу. Воно дає спроможність суб'єктам господарювання малого та середнього підприємництва, залучати загальнодоступні кредитні ресурси при досягненні комерційної рентабельності програм підтримки. «Мікрокредитування – це позики на невелику суму, яку можна отримати за спрощеною схемою на нетривалий термін. Як правило, в Україні максимальна сума мікрокредиту становить від 3000 до 10000 грн. на термін від 10 днів до місяця. У кожній мікрофінансовій компанії умови можуть відрізнятися. Але суть одна: мікрокредити видаються за лічені хвилини і для цього необхідний мінімальний пакет документів» [1].

Розміри короткострокового кредитування сільськогосподарських підприємств банками, в т. ч. малих та мікропідприємств, на основі статистичних даних, представлено на рис. 1.

Рис. 1. Обсяги короткострокових кредитів банківських установ сільськогосподарським підприємствам, млн. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Як свідчать наведені дані, розміри залучених кредитів в аграрну галузь, припадають в основному на малі та мікропідприємства. Так, в 2019 році обсяг кредитів малих підприємств становив 23293,3 млн. грн, тобто вони зросли в порівнянні із 2013 р. на 17978,1 млн.грн. Частка кредитів цим суб'єктам господарювання збільшилась на 20,63 %. Серед кредитів малим підприємствам в аграрній сфері значна частка припадає на кредити мікропідприємствам, їх питома вага коливається в межах 30-58 %. За період дослідження спостерігається незначне зменшення частки кредитів мікропідприємствам (-6,32%).

Журнал Landlord спільно з аудиторсько-консалтинговою компанією Kreston GCG (табл. 1) охарактеризували найпривабливіші умови кредитування та підтримки аграріїв.

З представленої в таблиці інформації видно, що лідирує ОТП Банк. Кредити, видані агросектору, займають до 50% від загального кредитного портфеля ОТП Банку.

**Вітчизняні банки, які пропонують найпривабливіші умови
кредитування та підтримки аграріїв**

Банк	Кредитний ліміт	Ставка	Банківська комісія	Програми кредитування
ОТП Банк	від 25 000 грн до більш ніж 10 000 000 грн	у гривні - 9,5–17%, у доларах - 5,5%, в євро- 5%	залежить від умов конкретної угоди	фінансування капіталу, інвестиційні кредити, кредитна лінія, овердрафт, кредити під депозит, факторинг, банківські гарантії, агророзписки.
Райффайзен Банк Аваль	від 50 000 грн до більш ніж 10 000 000 грн	у гривні — 16%, у доларах — 6,5%, в євро — 5%	0,5% від суми кредиту	фінансування капіталу, інвестиційні кредити, кредитна лінія, овердрафт, кредити під депозит, факторинг, вексельні програми, банківські гарантії, агрострахування
Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ)	за відсутності забезпечення — до 35 млн. грн, при наявності — 250 млн. грн	у гривні — 19%, у доларах — 8,5%, в євро — 7,5%	0,5% від суми кредиту	фінансування капіталу, інвестиційні кредити, кредитні лінії, кредити під депозит, факторинг, авальовання векселів, банківські гарантії, агророзписки
Мега банк	до 30 млн. грн	гривні — 20%, у валюті — 8–9%	1% від суми кредиту	мікрокредити, векселі, банківські гарантії та інші
Ощадбанк	із заставою відсутній, без застави — 10 млн. грн	у гривні — від 16,9%, у валюті — 7,5–8,5%	0,2% від суми кредиту	фінансування оборотного капіталу, інвестиційні кредити, фінансовий лізинг, векселі тощо

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Банк фінансує не лише сільгоспвиробників, а й трейдерів, постачальників насіння, добрив, засобів захисту рослин, техніки, палива. У забезпечення приймає нерухомість, права власності, поручительства, сільгосптехніку, обладнання, легковий та вантажний транспорт, велику рогату худобу, зерно, врожай майбутнього року, біржові товари. Банк бере участь у багатьох партнерських програмах на оренду і купівлю сільгосптехніки, обладнання, засобів захисту рослин, добрив, насіння і палива. У рамках цих програм ставка фінансування може становити від 9,5% річних у гривні [3].

Загалом, механізм мікрокредитування презентований державою, як підтримка малого підприємництва, у Порядку використання коштів, передбачених у Державному бюджеті на 2004 рік, для фінансової підтримки фермерських господарств через механізм мікрокредитування від 17.03.2004 р. № 325 [4].

Нині в Україні діє ряд програм державної підтримки кредитування аграрних

підприємств. Одна із них це програма – «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів». У таблиці 2 представлено зміни показників реалізації цієї програми за період 2016-2019 роки.

Слід зауважити, що заходи з підтримки даної галузі, в тому числі і в сфері кредитування, збереглись до сьогодні. Так, у держбюджеті на 2020 р. вказана сума у 4,2 млрд. грн. на підтримання галузей аграрного сектору, з яких 1,2 млрд. грн. виділено на програму здешевлення кредитів [6].

Таблиця 2

Основні показники реалізації бюджетної програми «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів»

Показники	2016	2017	2018	2019	Відхилення, 2019/2018
1. Обсяг фінансування, млн.грн.	285	300	266	127,1	-157,9
у т.ч., фактично використано, млн. грн.	279,8	294,9	265,9	124,9	-154,9
2. Сума кредитів, яка підлягала компенсації, млрд.грн.	12,5	12,2	9,1	4,6	-7,9
у т.ч.:					0
до 1 року	7,3	5,6	8	3,9	-3,4
від 1 року	5,2	6,6	1,1	0,7	-4,5
у галузі рослинництва	5,7	7	5,4	0,6	-5,1
у галузі тваринництва	2,7	3,5	2,5	1,7	-1
закупівля молодняка	0,3	0,8	X	X	
інші напрями	3,8	0,9	1,2	2,2	-1,6
3. Кількість підприємств, які скористались програмою здешевлення кредитів	663	626	719	426	-237
4. Процентні ставки: підприємства з чистим доходом до 10 млн.грн.	18%- 28,5%	15%- 26,5%	X	X	X
підприємства з чистим доходом до 20 млн. грн.	X	X	12,5%- 28%	15%- 32%	X
підприємства, які провадять діяльність з вирощування та розведення тварин	X	X	9%- 23%	X	X
інші підприємства	14,5%- 28%	12,5%- 28%	7%- 24%	X	X

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Слід зауважити, що заходи з підтримки даної галузі, в тому числі і в сфері кредитування, збереглись до сьогодні. Так, у держбюджеті на 2020 р. вказана сума у 4,2 млрд. грн. на підтримання галузей аграрного сектору, з яких 1,2 млрд. грн. виділено на програму здешевлення кредитів [6].

Для аграрного виробництва проблема доступу до кредитних ресурсів завжди актуальна. Чинні банківські продукти мають досить значну плату за користування, вони недоступні для більшості виробників. В той же час, агрохолдинги можуть скористатися міжнародними кредитами, де ставка більш прийнятна. Для вирівнювання умов господарювання держава має опікуватися аграрними товаровиробниками, що потребують підтримки їх фінансових ресурсів шляхом здешевлення кредитів [7].

Загалом оцінюючи характерні особливості ринку мікрокредитування в Україні та його позитивні зрушення, науковці відзначають низький рівень його розвитку. Фактори, які на їх думку стримують розвиток мікрокредитування в Україні, можна поділити на дві групи: проблеми, що постають перед суб'єктами малого і середнього бізнесу, та проблеми для банківських установ. До проблем, які перешкоджають банківським установам активніше розвивати мікрокредитування належать: висока вартість ресурсів у банківській системі країни та їх короткотерміновість; малі обсяги фінансової підтримки з боку міжнародних фінансових установ та фондів підтримки підприємництва; значні ризики функціонування сегменту малого та середнього бізнесу; низький рівень якості кредитних заявок клієнтів; недостатня розвиненість у банках технології мікрокредитування; недостатня захищеність прав кредиторів на рівні законодавства та судової системи; нерозвиненість бюро кредитних історій [8].

З огляду на важливість для розвитку аграрного сектору економіки фермерських господарств та домогосподарств, пропонується розробити нову концепцію розвитку їх мікрокредитування (рис. 2) [9].

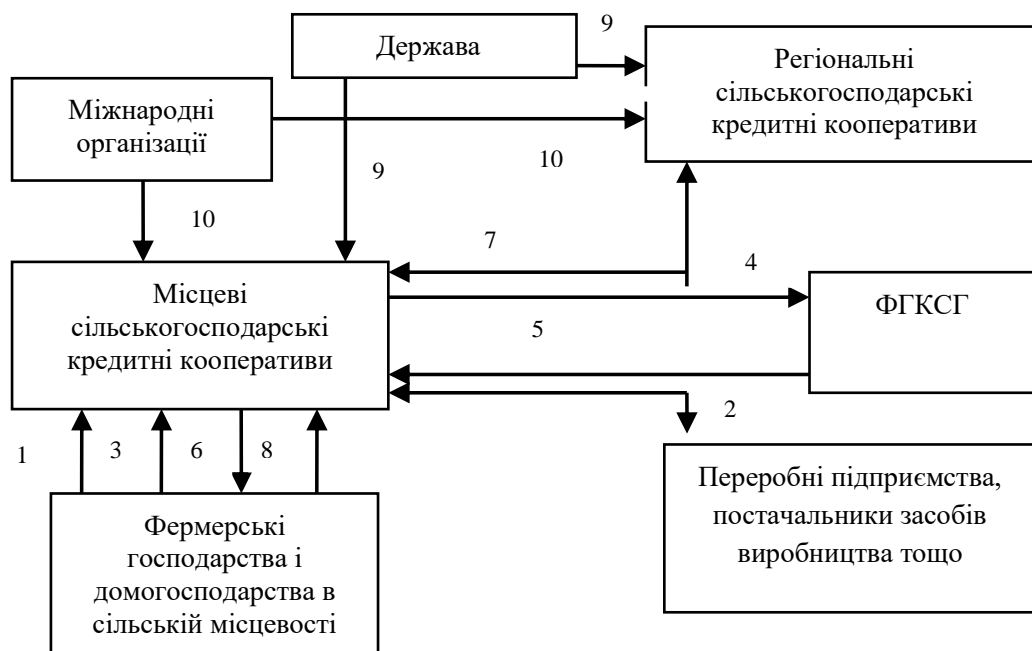

Рис. 2. Графічна модель системи мікрокредитування фермерських господарств та домогосподарств у сільській місцевості.

Джерело [9].

Основними напрямками подальшого розвитку мікрокредитування в аграрному секторі економіки України повинні стати: створення і вдосконалення нормативно-правової бази щодо мікрофінансування/мікрокредитування, кредитних спілок; вдосконалення існуючих державних механізмів розвитку та підтримки мікрокредитування; розвиток системи гарантування і як для кредиторів, так і для учасників спілки; забезпечення захисту кредитних спілок; побудова багаторівневої системи кредитної кооперації; сприяння розвитку і перетворення кредитних спілок у суспільні банки; надання навчально-інформаційних послуг для позичальників мікрокредитів; здійснення

моніторингу та контролю за діяльністю кредитних кооперативів .

Висновки. Отже, мікрокредитування – є один із елементів фінансування, який передбачає надання банком чи іншою організацією невеликої суми у борг. Це специфічна форма кредитування суб'єктів малого підприємництва, яка: обмежена у розмірах, не потребує забезпечення заставою, надається на короткий термін.

Вирішальними напрямками розвитку мікрокредитування в аграрному секторі економіки України повинні стати: державна підтримка та стимулювання банківської діяльності з видачі кредитів; забезпечення придатних умов для підвищення ділової активності аграрних підприємств; створення спеціалізованих інвестиційних банків і розвиток інвестиційних кредитів у аграрному виробництві; удосконалення методики оцінки кредитоспроможності аграрних товаровиробників; удосконалення кредитної політики банків з урахуванням якості структури кредитного портфеля; підвищення зацікавленості банківського сектору в розміщенні своїх активів у аграрну сферу. Реалізація даних напрямів на практиці сприятиме активізації кредитних організацій у наданні мікрокредитів в аграрному секторі.

Список використаних джерел

1. Івасечко Т. В., Новікова О. В. Міжнародний досвід фінансово-кредитної підтримки розвитку малих підприємств. *Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури*. 2018. № 3. С. 144-148.

2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник. Київ, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/12/Dsvsмм_19.pdf

3. Надійне плече: ТОП-15 банків, що кредитують агросектор. URL: <https://landlord.ua/reytingi/nadiyne-pleche-top-15-bankiv-shho-kredituyut-agrosekto/>

4. Радченко О., Лазутіна Л. Підтримка сільського підприємництва через механізми мікрокредитування. *Аграрна наука та освіта в умовах євроінтеграції: збірник наукових праць міжнар. наук.-практ. конф. Ч.2.* (20-22. 03. 2018 р., м. Кам'янець-Подільський). Тернопіль: Крок, 2018. С. 203-206.

5. Радченко О.Д. Банківський кредит як інструмент формування фінансових ресурсів аграрних підприємств. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeitender Neo-Industrialisierung: collective monograph*. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. P. 432-445.

6. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України від 14.11.2019 р.№ 294-ІХ.

7. Мулик Т.О., Мулик Я.І. Мікрокредитування аграрного сектору в Україні: стан, проблеми та перспективи. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeitender Neo-Industrialisierung: collective monograph*. Verlag SWG imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2020. P. 432-445.

8. Сороківська З. Характерні риси і проблеми розвитку мікрокредитування в Україні. *Українська наука : минуле, сучасне, майбутнє : щорічник : у 2-х ч. / за ред. М. В. Лазаровича ; редкол. : С. В. Адамович, В. Я. Брич, О. Є. Гомотюк [та*

ін.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. Вип. 19; Ч. 1. С. 138-145.

9. Олійник О. О. Мікrokредитування фермерських господарств і домогосподарств в сільській місцевості України: концепція розвитку. *Облік і фінанси*. 2015. № 1. С. 94-99.

Євгенія КОНДРАТЮК*,
студентка 2 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

РІВЕНЬ БІДНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Анотація: У статті проаналізовано динаміку рівня бідності в країні. Актуальність теми визначається високим рівнем бідності населення в Україні та неефективною політикою її подолання. Проведено оцінку динаміки прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати в Україні. Обґрунтовано перспективні шляхи державного регулювання для розв'язання проблеми бідності. Акцентовано увагу на удосконаленні системи заходів, які повинні враховувати специфіку, особливості формування, поширення бідності та причини її виникнення.

Abstract. The article analyzes the dynamics of poverty in the country. Topical issues that are determined by the high level of poverty in Ukraine and effective policies to overcome it. The subsistence level and microbiological wages were trained in Ukraine. Perspective ways of state regulation to solve the problem of poverty are substantiated. Emphasis is placed on improving the systems of the event, which should take into account the specifics, features of the formation, the expansion of poverty and the causes.

Вступ. Бідність є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України. І хоча ця проблема існувала майже весь час розвитку людства та є не тільки наслідком криз та прорахунків у проведенні реформ, нині вона перетворилася й на проблему майбутнього. І тому дослідження проблем бідності в Україні набуває дедалі більшого значення з погляду виявлення соціально-вразливих верств населення, визначення її причин і створення ефективної політики її подолання.

Проблемі рівня бідності населення приділяється підвищена увага в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Біттер, І. Білоус, В. Євдокимова, Н. Комар, В. Опалько, А. Фляшнікова О.А. Грiшнoвoї, О.Ф. Новікової, Антонюк, І.В. Качалової, Л. Ерхарда, Т. Пікетті, Н.С. Власенко, Л.С. Шевченко. Дослідження

---

* Науковий керівник: д.е.н., доцент, декан факультету обліку та аудиту Здирко Н.Г.

рівня бідності проводиться на постійній основі й щороку доповнюється новими складовими. Проте, єдина концепція, на якій би базувалася національна і міжнародна політика подолання бідності досі відсутня, не дивлячись на існування стратегій, програм, рекомендацій. Отже, метою статті є аналіз причин, що спричиняють високий рівень бідності в Україні та дослідження методів подолання цього явища, що й визначає наукову новизну даної статті.

Виклад основного матеріалу. Таке явище, як бідність присутнє у всіх країнах світу, хоча і має різні масштаби. У країнах із низьким рівнем економічного розвитку бідність спостерігається у вигляді таких явищ, як голод, відсутність доступу до питної води, неписьменність населення, висока смертність від простих захворювань. У країнах із високим рівнем добробуту бідність може означати відсутність засобів на придбання товарів тривалого користування або неможливість отримати іпотечний кредит.

У 2008-2013 роках рівень бідності в Україні, то зростав, то знижувався, його максимальне значення було 25,8% в 2011-му.

Рис. 1. Динаміка рівня бідності в Україні у 2008-2021 роках (станом на 1 січня кожного року), %

Джерело: побудовано на основі [1]

Різде погіршення картини з бідністю в Україні було після антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях. У 2014 році рівень бідності становив 28,6%, а вже в наступному році зріс вдвічі – до 58,3%. У 2016 році цей показник був найвище – 58,6%.

Після того, як рівень бідності досяг пікових значень в 2015-2016 роках, спостерігається позитивна тенденція до його зниження: 2017-й – 47,3%, 2018-й – 43,2%; 2019-й – 37,8% [1].

За прогнозами ЮНІСЕФ на 2020 рік, рівень бідності в Україні зросте до 43,6% (без пандемії цей показник міг скласти 27,2%). Експерти відзначають, що в результаті кризи за межею бідності можуть опинитися більше 6 млн громадян. Найбільш вразливі категорії населення – багатодітні сім'ї, самотні батьки з дітьми, родини з дітьми до трьох років та самотні люди старше 65 років [1].

Найчастіше бідність оцінюється за допомогою прожиткового мінімуму, що дозволяє визначити межу бідності [2]. Згідно Закону України, прожитковий мінімум – це вартісна оцінка споживчого кошика, що містить мінімальні набори

продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг, необхідних для збереження здоров'я людини і забезпечення її життєдіяльності.

Прожитковий мінімум застосовується для встановлення розмірів мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком, визначення права та призначення соціальної допомоги, допомоги сім'ям з дітьми, допомоги з безробіття, формування Державного та місцевих бюджетів, визначення державних соціальних гарантій (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати в Україні, грн

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Розрив між цими двома показниками змінює і співвідношення показників бідності. В країнах з розвинутою економікою розмір мінімальної оплати праці встановлюється на рівні 35-40% від середньої по країні і вищий за прожитковий мінімум на 10-15%.

В Україні мінімальна заробітна плата на 2021 р. перевищує прожитковий мінімум, проте це доволі суперечливо, адже враховуючи темпи, з якими зростають ціни в реальному житті, то офіційний прожитковий мінімум в Україні значно менший від реального, а мінімальна зарплата розраховується за критеріями, які відрізняються від європейських. Також слід зазначити, що український споживчий кошик не враховує сучасних потреб людини, пов'язаних з технологічними, інтелектуальними, інформаційними змінами в сучасному суспільстві [3].

Варто зазначити, що проблема бідності в Україні досі невирішена та потребує чіткої систематизації елементів державного регулювання сучасної системи доходів населення країни. Зарубіжні та вітчизняні вчені висувають різні концепції подолання бідності, а саме: В. Вітер – «зростання ВВП й удосконалення механізму його розподілу; зниження безробіття; активізація співпраці між державою, громадськими організаціями та бізнесом» [4]. О. Мельниченко – «скорочення наявних масштабів бідності; запобігання збіднінню» [5].

Узагальнена таблиця класифікації напрямів, засобів і заходів державного регулювання для розв'язання проблеми бідності в Україні

Напрямок	Заходи державного регулювання
1	2
Адміністративний	обґрунтоване скорочення переліку осіб, які користуються пільгами; недопущення заборгованості з виплати заробітної плати; упорядкування процесу в'їзду в Україну трудових мігрантів і біженців з інших країн; недопущення необґрунтованого підвищення процентних ставок за раніше виданими кредитами чи примушення до дострокового їх повернення; протидія корупції та злочинності; попередження рейдерства та штучного банкрутства підприємств;
Економічний	забезпечення макроекономічної стабільності; реалізація інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національної економіки; формування легальних джерел отримання доходів як альтернативи поширеній нині «тіньовій» діяльності населення; зважене регулювання цін і тарифів; сприяння поліпшенню умов праці та розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів; забезпечення державної підтримки депресивних регіонів та виваженої реструктуризації їхньої економіки; стимулювання розширення обсягів виробництва та освоєння нових зовнішніх ринків збуту; приведення до реальних величин розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб як еквівалента мінімальної заробітної плати та першого розряду ЄТС; підвищення розміру щомісячної допомоги на дитину до рівня прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років; розширення обсягів бюджетного фінансування підготовки фахівців за найбільш дефіцитними спеціальностями; збільшення фінансових можливостей Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; запровадження страхування банківських вкладів населення.
Нормативно-правовий	встановлення чітких, зрозумілих та стабільних «правил гри»; підвищення дієвості чинної законодавчої бази і справедливості судової системи; захист прав власності фізичних і юридичних осіб; створення державою сприятливих умов для вдосконалення соціальних норм щодо підвищення законслухняності та соціальної відповідальності громадян, посилення їхнього почуття гідності та патріотизму.
Організаційний	легалізації закордонної трудової діяльності громадян України через укладення відповідних міждержавних угод; запобігання надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру шляхом ліквідації їх наслідків та проведення превентивних заходів.
Політичний	консолідація зусиль різних політичних партій; спадковість пріоритетів розвитку економіки; виявлення політичної волі всіх гілок влади.
Соціальний	запровадження заміни системи діючих пільг на адресну грошову соціальну допомогу чи на соціальні послуги; забезпечення державних соціальних гарантій на безоплатну медичну допомогу та освіту, харчування й медикаментозне забезпечення дітей раннього віку, оздоровлення і відпочинок, соціальну підтримку; чітке розмежування платних і безоплатних медичних, освітніх та інших послуг, які отримує населення; розробка та реалізація спеціальних соціальних програм, спрямованих на профілактику соціального сирітства, безпритульності і бездоглядності, а також правопорушень у дитячому та молодіжному середовищі; забезпечення обдарованих дітей із бідних родин можливістю доступу до якісної освіти; надання додаткових державних гарантій соціальної реабілітації та адаптації дітей, які перебувають у скрутних життєвих обставинах;

Джерело: сформоване автором на основі [8]

Н. Міокова – «стабілізація фінансового сектору; сприяння вирішенню проблем, пов'язаних з браком продовольства і палива; зміцнення програм соціального захисту населення; створення робочих місць; сприяння торгівлі; поліпшення ділового клімату» [6].

Т. Шульца, А. Сена, Д. Стігліца, Е. Дітона, нинішні лауреати наполегливо працювали над концентрацією уваги дослідників і представників влади саме на проблемах окремих бідних осіб, на їх вподобаннях та обставинах їхнього життя [7].

Отже, існує адміністративний, соціальний, політичний, організаційний, нормативно-правовий, економічний напрями подолання бідності. Це свідчить про те, що відкладання даної проблеми бідності призведе до загострення соціальної, економічної та політичної ситуації в країні.

Висновки. Подолання проблеми бідності в Україні потребує удосконалення системи заходів, які повинні враховувати специфіку, особливості формування та поширення бідності, причини її виникнення. Стратегічно-економічний розвиток суспільства неможливий без зменшення масштабів бідності, зростання матеріального багатства, і відповідно створення достатніх умов для розвитку людського капіталу. Використання запропонованих шляхів подолання бідності дозволить зменшити число бідних в Україні та покращити умови життя українців, що в подальшому дасть можливість знизити рівень бідності та її глибину.

Список використаних джерел:

1. Як змінювався рівень бідності в Україні останні 20 років. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/16/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvavsyariven-bidnosti-ukrayini-ostanni-20-rokiv>
2. Годлевська В.Ю. Проблеми бідності сучасній Україні та шляхи її подолання. *Соціологія та профспілковий рух*. №3-4. 2015. С.11–13.
3. Державна служба статистики України. URL: [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
4. Вітер В. Перспективи подолання бідності та зростання добробуту населення України. *Україна: аспекти праці*. 2011. № 6. С. 24-25.
5. Мельниченко О. А. Державна політика щодо підвищення рівня та якості життя населення. *Механізми державного управління*. 2010. С. 295-332
6. Міокова Н. В. Роль міжнародних фінансових організацій у подоланні бідності в країнах Європи та Центральної Азії: геоекономічний аспект. *Право та державне управління*. 2012. № 2. С. 187-193.
7. Лібанова Е.М. Новий підхід до боротьби з бідністю: методи дослідження, результати, уроки для України. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 12. С. 43-53.
8. Мельниченко О. А. Бідність в Україні: сутність проблеми та шляхи її розв'язання. *Демографія та соціальна економіка*, 2012, №2. С. 128-129.

Катерина КТІТОР*,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ: ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

***Анотація.** Розглянуто теоретичні та практичні засади забезпечення ефективності банківської діяльності. Охарактеризовано основні тенденції прояву ризиків порушення ефективності банківської діяльності, тенденції ефективного розвитку та довгострокового зростання банківського сектору на сучасному етапі. Проаналізовано шляхи формування та впровадження інноваційних аспектів системи забезпечення ефективної роботи банків. Враховуючи значний негативний вплив фінансових криз на банківський сектор України, питання, що пов'язані з оцінкою фінансового стану банків, стають особливо актуальними. Аналіз впливу світової фінансової кризи на діяльність банків України протягом останніх років дозволив зробити висновок, що сьогодні ще не розроблено ефективного, діючого механізму антикризового управління банківською діяльністю, орієнтованого на прогнозування, подолання, обмеження поширення кризи в банківській системі. В рамках нашого дослідження ми проаналізували стан банківської системи України, чинники криз, які вплинули на фінансовий стан банківського сектору України у розрізі 2013-2020 років.*

***Abstract.** Theoretical and practical principles of ensuring the efficiency of banking are considered. The main tendencies of manifestation of risks of violation of efficiency of banking activity, tendencies of effective development and long-term growth of the banking sector at the present stage are characterized. The ways of formation and implementation of innovative aspects of the system of ensuring efficient operation of banks are analyzed. Given the significant negative impact of financial crises on the banking sector of Ukraine, issues related to the assessment of the financial condition of banks are becoming particularly relevant. Analysis of the impact of the global financial crisis on the activities of Ukrainian banks in recent years has led to the conclusion that today has not yet developed an effective, effective mechanism for crisis management of banking, focused on forecasting, overcoming, limiting the crisis in the banking system. As part of our study, we analyzed the state of the banking system of Ukraine, the factors of crises that affected the financial condition of the banking sector of Ukraine in terms of 2013-2020.*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Алескерова Ю.В.

Вступ. Банківська система є основою сучасної економіки. Успішна діяльність будь-якого банку багато в чому визначається кількістю операцій і послуг, які він пропонує своїм клієнтам.

Банківська система України вже встигла пережити серйозні кризи: 1998 р., 2004 р., 2008 р. та 2013-2015 рр. Що ж стосується теперішнього стану українських банків, однозначної відповіді немає. З одного боку банки демонструють хорошу прибутковість, з іншого – якість їх кредитного портфеля, особливо в державних банках, є надзвичайно низькою. Враховуючи нестабільність економічного розвитку України, невизначеність економічного та політичного курсу, а також загальносвітове економічне сповільнення існує ризик формування нової кризи в банківському секторі України. Саме тому важливим є регулярний аналіз фінансового стану банків, з метою вчасного визначення кризоутворюючих факторів та «слабких» точок банківської системи та напрацювання відповідних заходів реагування.

Теоретичні та практичні аспекти фінансового аналізу банківського сектору України знайдено у працях багатьох українських вчених. Зокрема: Л. Г. Батракова [3] у своїх працях приділяє увагу питанням аналізу стану та використання власних і залучених коштів банку, його активних і пасивних операцій. В.М. Кочетков узагальнює методичні підходи до аналізу банківської діяльності з урахування передового західного досвіду. Щибиволок З.І. [4] показує основні аспекти загальної оцінки діяльності комерційних банків, приділяється увага питанням аналізу активів і пасивів, ліквідності, доходів, витрат і прибутковості капіталу банку.

Питання системних ризиків, їх причини та наслідки для банківського сектору висвітлено у працях І.В.Белової, В.В.Рисіна [3].

Метою наукової роботи є визначення «слабких» місць банківського сектору України та відповідних кризоутворюючих факторів.

Мета зумовила постановку наступних завдань: проаналізувати поточний стан банківської системи України; визначити динаміку ключових показників фінансової стійкості банків; визначити слабкі місця банківської системи, та головні кризоутворюючі фактори.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківський сектор є одним з секторів української економіки, що розвивається найбільш швидко, а ефективно управління його фінансовою діяльністю є одним з найголовніших чинників цього розвитку. Але сучасні умови функціонування банківських установ пов'язані з виникненням кризових явищ, викликаних фінансовою нестабільністю в Україні. Це суттєво позначається на результатах їх діяльності і може призвести до погіршення фінансового стану комерційних банків.

Основною метою управління ефективністю фінансової діяльності є забезпечення максимізації чистого прибутку як основного джерела платежів комерційного банку. Ця ціль потрібна аби збалансувати інтереси власників банків з інтересами держави, клієнтів та персоналу в умовах глобальних та національних проблем.

Станом на кінець 2020 року в Україні налічувалося 73 платоспроможні

банки. З них 4 державні – Приватбанк, Укргазбанк, Укрексімбанк, Ощадбанк. Необхідно відзначити, що серед цієї кількості банків є 33 банки з іноземним капіталом, у тому числі 23 банки з 100% іноземним капіталом (рис.1).

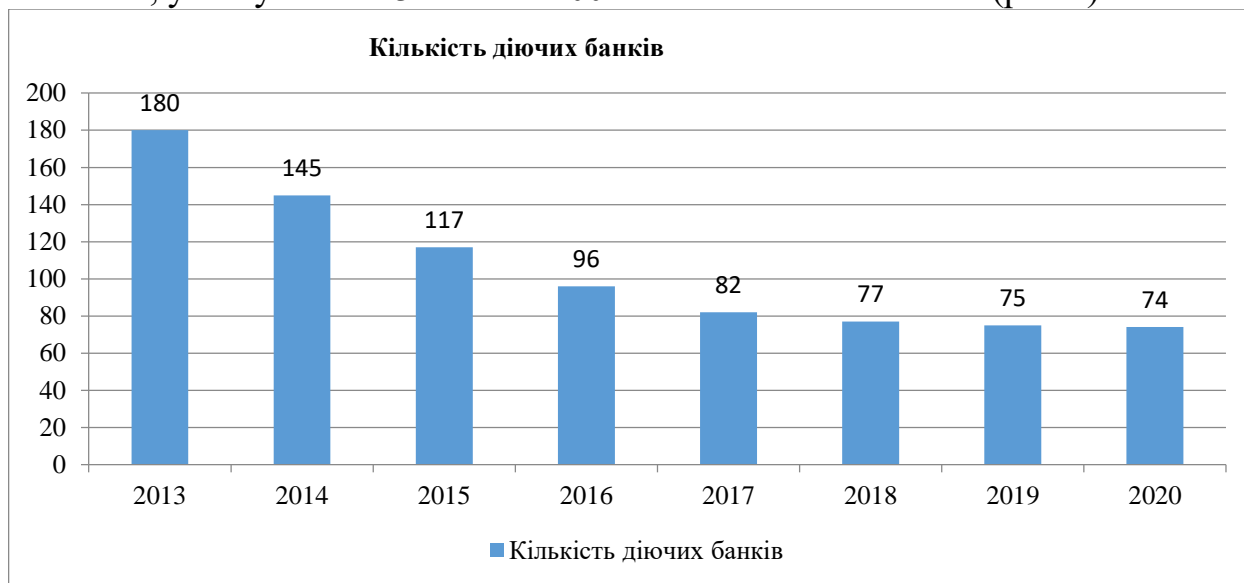

Рис. 1. Кількість діючих банків в Україні
Джерело: Сформовано автором за даними [1,2]

Як видно з рис.1 з 01.01.13 р. по 01.01.20 р. відбулися значні коливання у кількості діючих банків. За досліджуваний період загальна кількість банків зменшилася на 106 установ. Такі негативні тенденції пов'язані з програмою НБУ щодо очищення банківської системи, в якій розширено перелік критеріїв віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Значне скорочення кількості працюючих банків суттєво погіршує умови конкуренції на банківському ринку та загострює дисбаланси у структурі банківської системи.

Слідуючим етапом оцінювання стану функціонування банківської системи України є аналіз обсягів активів. Станом на 01.01.20 р. спостерігалось нарощування обсягу загальних та чистих активів. За цей період приріст загальних активів склав 707 млрд.грн; чистих активів – 430 млрд.грн (рис.2, табл.1).

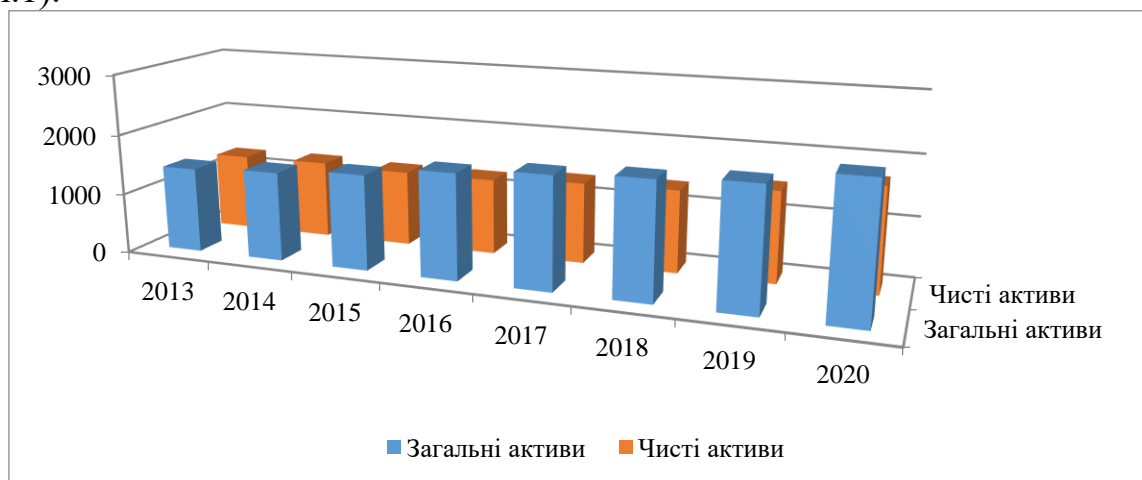

Рис. 2. Динаміка активів банківського сектору України, млрд. грн.
Джерело: Сформовано автором за даними [1,2]

Динаміка загальних активів банківського сектору України, млрд. грн.

Показник	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.	2020р.	Абсолютне відхилення 2020р від 2013р, (+;-)
Загальні активи	1409	1477	1571	1737	1840	1911	1982	2205	+796
У т.ч. у іноземній валюті	513	667	800	788	755	719	718	745	+232

Джерело: Сформовано автором за даними [1,2]

Поступове збільшення загальних активів банківських установ в Україні відбувається за рахунок відновлення процесу кредитування економіки країни. Позитивна динаміка кредитного портфелю сприяє розвитку реального сектору економіки (рис.3).

Банківський сектор України знаходиться зараз у дуже важкому положенні. Причинами цього є: зниження рівня ефективності фінансової діяльності банків; відтік вітчизняного та іноземного капіталу; зниження якості банківських активів; втрата довіри з боків вкладників; суттєве падіння курсу національної валюти і, як слідство, скорочення грошових збережень приватного сектора; скорочення ресурсної бази банків; збільшення об'ємів неповернених валютних кредитів; зниження обсягу банківських депозитів; зменшення обсягу кредитування реального сектору економіки.

Рис. 3. Чисті кредити банківського сектору України, млрд. грн.

Джерело: Сформовано автором за даними [1,2]

За досліджуваний період спостерігається зростання обсягів залучених коштів від фізичних осіб (на 378 млрд. грн.) та фізичних осіб (на 239 млрд. грн.). Це є позитивним фактором у фінансовій стабілізації банківської системи України, адже свідчить про поступове відновлення довіри суб'єктів господарювання та фізичних осіб до існуючих фінансових установ. (рис.4.)

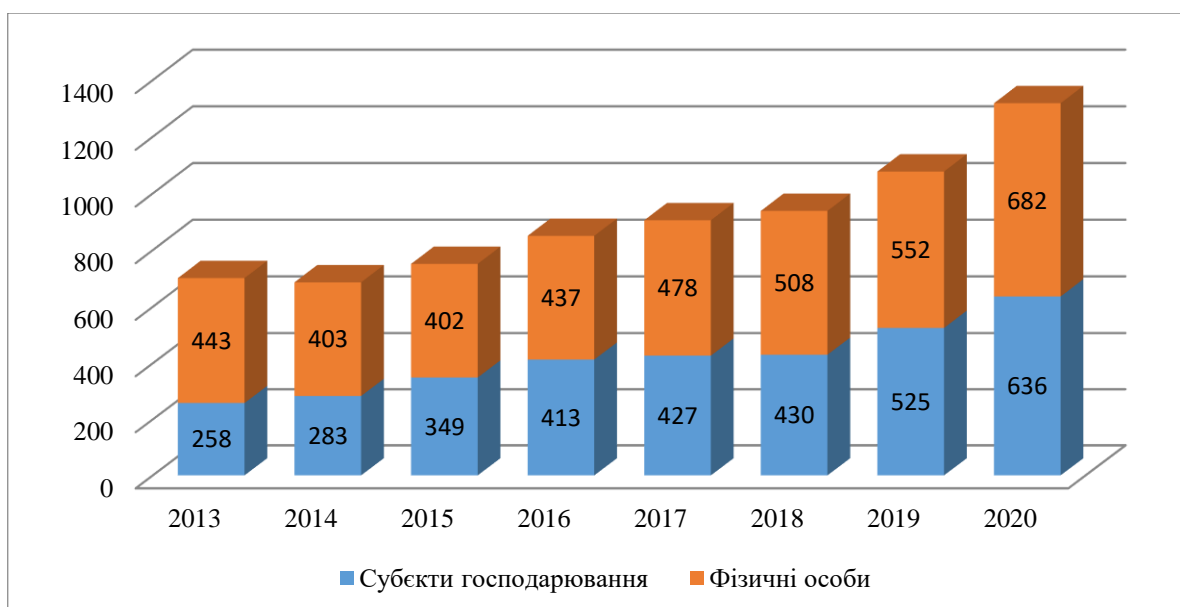

Рис. 4. Кошти суб'єктів господарювання та фізичних осіб у банківському секторі України, млрд. грн.

Джерело: Сформовано автором за даними [1,2]

Прибутковість банківського сектору України можна вважати основним економічним показником ефективності їх роботи, індикатором стабільності фінансової системи. Основним оціночним показником діяльності банківських установ є відносний показник – рентабельність.

Показник рентабельності активів – це відношення чистого прибутку до середньої за період величині активів банку та дозволяє оцінити ефективність активних операцій банку: скільки гривень чистого прибутку банк заробляє на кожну гривню, вкладену в його активи, як фінансові так і не фінансові. Його використання дає можливість оцінки ефективності вкладень банку в базу для формування прибутку його активів.

Показник рентабельності капіталу – це відношення чистого прибутку банку до середньої за період величиною капіталу банку та характеризує ефективність капіталу, вкладених в бізнес банку (табл. 2.).

Таблиця 2

Динаміка показників рентабельності активів та капіталу банківського сектору України, %

Показник	2018р.	2019р.	2020р.	Відхилення (+,-)
Рентабельність активів, %	1,69	4,26	2,44	0,75
Рентабельність капіталу, %	14,67	33,45	19,22	4,55

Джерело: Сформовано автором за даними [1,2]

За період 2018-2020 роки банківські установи України незважаючи на кризові явища, демонструють позитивні результати діяльності. Так, протягом досліджуваного періоду позитивні значення рентабельності активів коливалися

від 1,69 % у 2018 році до 2,44 % у 2020 році; рентабельність капіталу відповідно від 14,67% у 2018 році до 19,33 у 2020 році. Значення цих показників свідчать про те, що доходи від банківської діяльності перевищували витрати та банківська система України отримала прибуток.

Висновки. Підводячи підсумки вищевикладеного було виявлено, що: в умовах кризи банківська система України пройшла процес очищення, що супроводжувалась масовим скороченням чисельності банків; з виведенням слабких банків показники банківської системи покращилися; на початок 2019 року банківський сектор України мав рекордно позитивний фінансовий результат діяльності за останні 5 років, що стало можливим за рахунок зменшення відрахувань у резерви при стабільному зростанні процентного та комісійного доходів; розраховані індикатори фінансової стійкості виявили те, що системні ризики в даний час перебувають на одному з найвищих в історії рівнів, це, означає те, що банківська система України навряд чи витримає настання чергової кризи.

Отже, покращення фінансового стану банківської системи відбудеться за умови стабілізації політичної ситуації в Україні. Таким чином, на сьогодні, слабкими місцями банківської системи є якість кредитного портфелю, низька активність кредитування та низький рівень економічної активності економічних суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Банківський нагляд / Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75535&cat_id=17823466
3. Батракова Л. Г. Кочетков В.М. Экономический анализ деятельности коммерческого. Харьков. 1998р. 300с.
4. Аналіз банківської діяльності: Навч. посіб. 2-е вид., стер. Київ. Знання. 2007. 311 с.
5. Алескерова Ю.В. Кредитно – інвестиційна діяльність банків України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. №18.2017р. С.436-438.
6. Алескерова Ю.В. Самійленко Г. І. Сучасні технології банків під час здійснення розрахунково – платіжних операцій. *Інфраструктура ринку*. №32. 2019р. С.323-326.
7. Марценюк – Розарьонова О.В., Кошульнікова О.О. Аналіз тенденцій функціонування іноземних банків на національному ринку банківських послуг. *Інвестиції: практика та досвід. Державне управління*. 2018р. №10.
8. Марценюк О.В., Відерська В.П. Банківська система України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Polish journal of science. Warszawa*. 2020. №26-2. С.10-17.

Альона ЛУЦЕНКО *,
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ ФІЗКУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

***Анотація.** В статті проведено аналіз роботи механізму державного фінансування фізкультури та спорту в Україні. Описано особливості роботи даного механізму, проблеми та перспективи. Здійснено аналіз останніх наукових праць та актуальної інформації з досліджуваної теми. Наведено основні показники фінансування фізкультури та спорту в Україні в динаміці за останні роки. Розглянуто співвідношення часток державного та місцевих бюджетів у фінансуванні розвитку спорту. На основі проаналізованих даних зроблено відповідні висновки про стан фінансування фізкультури та спорту в Україні. Запропоновано рекомендації щодо поліпшення роботи механізму державного фінансування спортивної галузі в Україні в умовах євроінтеграційних процесів.*

***Abstract.** The article analyzes the work of the mechanism of state funding of physical culture and sports in Ukraine. Features of work of this mechanism, problems and prospects are described. The analysis of the latest scientific works and actual information on the researched topic is carried out. The main indicators of financing of physical culture and sports in Ukraine in the dynamics of recent years are given. The ratio of shares of state and local budgets in financing the development of sports is considered. Based on the analyzed data, the relevant conclusions were made about the state of financing of physical culture and sports in Ukraine. Recommendations for improving the work of the mechanism of state funding of the sports industry in Ukraine in the context of European integration processes are proposed.*

Вступ. Фізична культура і спорт займали завжди важливе місце як в житті людини, так і в суспільстві в цілому. Фізичне виховання є однією з найдревніших частин фізичної культури, що своїми коренями сягає в первісну педагогіку, і разом з тим найбільш організованим і регламентованим елементом фізичної культури. Воно має чітку, історично сформовану систему цілей і завдань стосовно віку, статі, фізичного розвитку і стану здоров'я людини.

Важливу роль у розвитку фізкультури та спорту на національному рівні відіграє безпосередньо механізм державного фінансування спортивної галузі в Україні. В умовах євроінтеграційних процесів дана тематика набула неабиякої актуальності, появилася необхідність удосконалення даного механізму та

---

* Науковий керівник: асистент кафедри аналізу та статистики ВНАУ Герасимчук В.Г.

виведення спорту в Україні на новий рівень, який би відповідав сучасним вимогам. Дану тематику досліджували в своїх працях наступні науковці, праці яких ми брали за основу написання нашої статті: Вавренюк С. А. [1], Ткачук І.Я., Городинський С.І., Чубатенко С.Ю. [5], Шевчук О. Р. [6].

Метою є проведення дослідження державного фінансування у сфері фізичної культури та спорту в умовах євроінтеграційних процесів.

Окремо в нашій роботі звернено увагу на шляхи оптимізації роботи державного механізму фінансування фізкультури та спорту. Запропоновано альтернативні пункти до стратегії розвитку спортивної галузі в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі держава визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 15.05.2011 р. визначає, що фізична культура – це діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя. Фізична культура має такі напрями: фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація [3].

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють розвитку фізичної культури в навчальних закладах. Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя [1].

Відповідно до Указу Президента України державна фінансова підтримка фізичної культури й спорту здійснюється шляхом реалізації наступних її форм:

- пряме й достатнє фінансування фізичної культури й спорту з бюджетів усіх рівнів на основі відповідних фінансових і соціальних норм і нормативів;
- надання різних пільг і преференцій для організацій, установ і підприємств сфери, що направляють фінансові кошти на розвиток фізичної культури й спорту (насамперед від ігорного бізнесу, тоталізаторів і лотерей);
- виділення пільгових (безпроцентних) кредитів і цільових інвестицій у розвиток фізичної культури й спорту;
- прискорення амортизації спортивного майна та інше [6].

Для розвитку фізичної культури і спорту використовуються позабюджетні кошти, зокрема від: Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; підприємств, установ та організацій, об'єднань громадян, окремих осіб; фінансово-господарської діяльності закладів фізичної культури і спорту; користування правами інтелектуальної власності закладами фізичної культури і спорту, організаторами фізкультурно-оздоровчих та спортивних

заходів; проведення державної спортивної лотереї; інвестиційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту [5].

Більш детально опис джерел фінансування сфери фізичної культури та спорту в Україні розглянемо в табл. 1., де проведемо аналіз фінансування фізичної культури та спорту в Україні в динаміці з 2014 по 2020 роки.

Таблиця 1

**Бюджетні видатки на фізкультуру та спорт в Україні
за 2014 по 2020 рр., млрд грн**

Джерело фінансування	Роки							Відхилення	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	абсолютне	відносне
Державний бюджет	2,45	3,65	1,41	2,38	2,87	2,87	2,15	-0,3	0,88
% видатків державного бюджету до загальних видатків на спорт	57%	60%	31%	34%	34%	30%	23%	-34%	-
Місцевий бюджет	1,83	2,47	3,12	4,57	5,64	6,83	7,24	5,41	3,96
% видатків місцевих бюджетів до загальних видатків на спорт	43%	40%	69%	66%	66%	70%	77%	34%	-
Разом	4,28	6,12	4,53	6,95	8,51	9,7	9,39	5,11	2,19

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [2]

Аналізуючи вище наведені дані, можна зробити логічний висновок про позитивний вплив реформи децентралізації на фінансування фізкультуру та спорт в Україні. Адже починаючи 2016 року, основним джерелом видатків на спортивну галузь виступає саме місцеві бюджети – 69%, а в 2020 році – 77%.

Відобразимо узагальнені результати у вигляді графіку, рис. 1.

Рис. 1. Бюджетні видатки на фізкультуру та спорт в Україні за 2014 по 2020 рр., млрд грн

Джерело: Сформовано автором на основі даних табл. 1

У 2014 році з державного бюджету використали 2,45 млрд грн (57%), з місцевих аж 1,83 млрд грн (43%). Наступного 2015 року з держбюджету витратили 3,65 млрд грн (60%) виділених коштів, а видатки місцевих кошторисів

зросли до 2,47 млрд грн (40%). Відповідно з 2016 року, видатки з місцевих бюджетів почали зростати та перегнали видатки з державного бюджету.

У 2020 році з держбюджету використали менше коштів – 2,15 млрд грн (23%), а з місцевих навпаки більше до 7,24 млрд грн (77%). Згідно з інформацією, оприлюдненою Міністерством фінансів, на сферу спорту планується передбачити 7,4 млрд грн, що у 2,7 млрд грн більше, ніж заплановано на 2020 рік.

Наступним кроком в нашій дослідженні проведемо порівняння видатків держбюджету на фізкультуру та спорт за 2020-2021 роки, з метою визначити відповідність євроінтеграційному курсу нашої держави в плані розвитку спорту. Результати відобразимо в табл. 2.

Можемо відзначити інклюзивність проєкту державного бюджету по видатках на фізкультури та спорт у 2021 році – 2,4 млрд грн передбачено на підготовку та участь українських спортсменів у літніх Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських іграх 2021 року. Це свідчить про притримування євроінтеграційного вектору розвитку нашої держави, а також сприяння розвитку спорту в цілому.

Проаналізувавши інформацію з офіційного сайту міністерства молоді і спорту України, звернули увагу, що стратегія розвитку спорту і фізичної активності України до 2032 року передбачає серйозний розвиток спортивної інфраструктури та будівництво нових об'єктів, значне збільшення фінансування, визначення пріоритетних видів спорту та провідних спортсменів в країні, а також автономізацію і самодостатність спортивних федерацій.

Фінансування з різних джерел сфери спорту і фізичної культури планується поетапно збільшувати з року в рік. Зокрема, спорт і фізична культура повинні фінансуватися з податків і відрахувань, які платять ті галузі, що шкодять фізичному і ментальному здоров'ю українців. Професійні ж клуби повинні бути повноцінними суб'єктами економічної діяльності і сплачувати податки.

Відповідно, в планах збільшити кількість людей, що займаються спортом, з 6 до 14 млн осіб за період з 2020 до 2024 року.

Стратегія передбачає визначення 25 пріоритетних видів спорту з щорічним оновленням цього переліку і визначенням державного замовлення на досягнення результатів кожним видом спорту, і 100 провідних спортсменів, які отримуватимуть державну підтримку за прямими контрактами.

Також вона передбачає автономію спортивних федерацій і досягнення їх повної самодостатності з 2021 року, реалізацію програми "гроші ходять за спортивною послугою" в регіонах, участь у глобальній програмі боротьби з допінгом, 100% прозоре фінансування спорту вищих досягнень на публічній ІТ-платформі, впровадження електронної системи шляху спортсменів від їх першого тренера.

Згідно зі стратегією, до 2032 року всі суб'єкти і об'єкти спорту і фізичної активності повинні бути об'єднані в єдину "екосистему спорту". До 2022 року 100% об'єктів спортивної інфраструктури, клуби та федерації повинні бути оцифровані і отримати державне фінансування на підставі аналізу даних.

До 2032 року індустрія спорту повинна складати 3% ВВП України, а бюджети клубів, федерацій та спортсменів наполовину складатися зі спонсорських і меценатських коштів [4].

Таблиця 2

**Видатки держбюджету на фізкультуру та спорт
у 2020-2021 рр., млн грн**

Цільове призначення	Роки		Відхилення Відносне, %
	2020	2021	
Державна підтримка фізкультурно-спортивного товариства «Динамо»	20,2	49,9	147,6
Фізична та спортивна підготовка студентської та учнівської молоді	145,3	239,3	64,7
Реалізація спортивних інфраструктурних проєктів	10,8	10,8	0
Розвиток спорту серед осіб з інвалідністю	417,8	1127,7	169,9
Підготовка та участь національних збірних в Параолімпійських та Дефлімпійських іграх	50,8	2359,9	4556,5
Розвиток фізкультури, спорту, вищих досягнень та резервного спорту	1564,9	2799,7	78,9
Фінансова підтримка громадських об'єднань фізкультурно-спортивного спрямування	55,1	65,1	18,2
Підготовка та участь національних збірних в міжнародних змагань	69,7	447,8	542,4
Реконструкція СК «Атлет» м. Київ	0	75,8	-
Будівництво плавального комплексу олімпійськогокласу ОНСЦ «Конча-Заспа», м.Київ	0	200	-
Разом	2334,4	7376,2	216

Джерело: узагальнено за матеріалами [4]

Отже, щодо поліпшення роботи механізму державного фінансування фізкультури та спорту в процесі співробітництва з ЄС у напрямі матеріально-технічного та фінансового забезпечення маємо акцентувати увагу на:

1. Модернізації матеріально-технічної бази для занять фізичною культурою в закладах освіти, проведення реконструкцій існуючих спортивних споруд, забезпечення їх ефективного функціонування.

2. Підтримці та сприянні у проведенні заходів спрямованих на розвиток фізичної культури і спортивної підготовки серед учнівської молоді.

3. Відзначенні закладів освіти та їх педагогічних працівників за розвиток фізичної культури і спортивної підготовки серед учнівської молоді.

4. Створення програм фінансування фізичного виховання та спортивної підготовки учнів за рахунок бюджетів різного рівня.

А основні стратегічні цілі в плані розвитку фізкультури та спорту маємо залишити:

1. створення умов до оздоровчої рухової активності та популяризація

здорового способу життя;

2. забезпечення доступності спорту для учнівської молоді;

3. формування ціннісного ставлення до власного фізичного здоров'я, спортивних і духовних досягнень, гуманістичних цінностей і патріотичних почуттів;

4. формування позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві.

Висновок. Вивчивши і проаналізувавши особливості механізму фінансування фізкультури та спорту в Україні можемо сказати, що сучасний стан фінансування фізичної культури та спорту поєднує в собі фінансування з державного і місцевих бюджетів із широким залученням позабюджетних коштів, які надходять у результаті власної діяльності фізично – спортивних клубів, центрів тощо. Найбільшу частку в фінансуванні спорту займає місцевий бюджет – 77% станом на 2020 рік. Спостерігаємо збільшення державного фінансування фізкультури та спорту у 2021 році на 216 % в порівнянні з 2020 роком, на основі чого дано позитивну оцінку ефективності євроінтеграційної політики. Окремо запропоновані альтернативні пункти до стратегії розвитку спортивної галузі в Україні. Визначено, що здійснення фінансової підтримки відповідно до законодавства, за рахунок державних та місцевих бюджетів та позабюджетних фондів, надає змогу забезпечити фізкультурно-оздоровчу рухову активність, покращення спортивних показників серед учнівської молоді в Україні та реалізація головних завдань стратегії розвитку національного спорту.

Список використаних джерел

1. Вавренюк С. А. Структурно-функціональна модель системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту в Україні. Інвестиції: практика та досвід. № 21, 2014. – С. 154-158.

2. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 17.05.2021).

3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T380800?an=1> (дата звернення: 17.05.2021).

4. Міністерство молоді та спорту. URL: <https://sport.gov.ua/mizhnarodne-spivrobotnictvo/yevropejska-integraciya/spivrobotnictvo-z-yes/spivrobotnictvo-z-yes-u-sferah-molodi-ta-sportu> (дата звернення: 17.05.2021).

5. Ткачук І.Я., Городинський С.І., Чубатенко С.Ю. Пряме державне фінансування громадських організацій фізкультурно-спортивного спрямування в Україні. Гроші, фінанси і кредит. Вип. 26-2. 2018. С. 117 – 120

6. Шевчук О. Р. Механізми державного регулювання фізичної культури й спорту в Україні. – Рукопис. Харків. 2019. 202 с.

Яна НІГРУЦА,*
студентка 4 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ: НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ПОДОЛАННЯ

***Анотація.** У статті розглянуто сучасні підходи до забезпечення конкурентоспроможності розвитку підприємств аграрного бізнесу. Метою статті є обґрунтування й уточнення підходів до визначення сучасних підходів забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного бізнесу. Особлива увага приділена проблемам фінансового забезпечення, впливу фінансових інструментів на ефективний економічний розвиток сільськогосподарських підприємств у контексті використання альтернативних форм і фінансування. Визначено вплив фінансового забезпечення на конкурентоспроможність суб'єктів господарювання аграрного сектору. З'ясовано значення та можливості державної фінансової підтримки фінансового забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного бізнесу. Подано пропозиції щодо шляхів подолання існуючих проблем.*

***Annotation.** The article considers modern approaches to ensuring the competitiveness of agribusiness development. The purpose of the article is to substantiate and clarify the approaches to the definition of modern approaches to ensuring the competitive development of agribusiness. Particular attention is paid to the problems of financial security, the impact of financial instruments on the effective economic development of agricultural enterprises in the context of the use of alternative forms and financing. The influence of financial security on the competitiveness of economic entities of the agricultural sector is determined. The significance and possibilities of the state financial support of financial support of competitiveness of agrarian business enterprises are clarified. Suggestions for ways to overcome existing problems are given.*

Вступ. На сучасному етапі економічного розвитку аграрний сектор України є однією з найважливіших ланок економічних систем більшості країн світу з ринковою економікою. Переформатування характеру відносин між суб'єктами аграрної галузі приводить до заміщення традиційних фінансових механізмів новими, краще адаптованими до ринкових економічних реалій.

Надзвичайно важливого значення в господарській діяльності

---

* Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Гришук Н.В.

сільськогосподарських підприємств набуває фінансова забезпеченість та позитивна результативність використання фінансових ресурсів, оскільки від своєчасного, стабільного, збалансованого, доступного фінансового забезпечення визначальною мірою залежить ефективність і конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва. Тому, вдаючись до вищезазначеного, вважаємо, що дослідження питань сучасних підходів до забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного бізнесу є на часі, актуальним та своєчасним. Адже активізація процесів глобалізації та поступова лібералізація зовнішньої торгівлі відкривають перспективи доступу вітчизняних сільськогосподарських підприємств до висококонкурентних світових ринків продовольства, а також створюють передумови для входження іноземних товаровиробників на внутрішні ринки. Водночас, неоднорідність умов функціонування підприємств, які різняться організаційно-правовим статусом, розмірами, ресурсною базою та інвестиційними можливостями, зумовлює нерівномірність їх розвитку. Відтак, актуальності набуває розробка методів і механізмів конкурентного позиціонування суб'єктів аграрного бізнесу із обов'язковим урахуванням їх ресурсного потенціалу і особливостей діяльності. Утримання стійких конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств потребує економічно обґрунтованого перерозподілу ресурсів виробників у напрямку зниження собівартості продукції, забезпечення її відповідності міжнародним стандартам якості та безпеки, підвищення ефективності бізнесу.

Зазначене зумовлює об'єктивну необхідність розробки нових сучасних підходів щодо формування та утримання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств у глобальному економічному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Розвиток конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств формується за рахунок потужного виробничого потенціалу і природних ресурсів. В умовах економічного спаду та кризи аграрна галузь залишається чи не єдиною, що демонструє позитивну динаміку, утримуючи таким чином всю економіку країни на основі мультиплікативного ефекту. Трансформаційні перетворення системи економічних відносин, спричинені глобальними та локальними чинниками, породжують потребу в підвищенні рівня конкурентоспроможності, насамперед за рахунок повноцінного фінансового забезпечення основної діяльності підприємств. Важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності підприємств є ефективне використання його виробничого потенціалу, кваліфікації персоналу, досягнень сучасного менеджменту, інноваційних, фінансових й інформаційних можливостей, технічного та організаційного розвитку, які впливають на кінцеві результати виробництва.

Сучасні динамічні умови, в яких функціонують економічні суб'єкти, вимагають від них підтримувати стійкі позиції на ринку якістю продукції, прибутковою діяльністю, інвестиційною привабливістю, іміджем серед контрагентів та споживачів, що вимагає переосмислення економічної сутності конкурентоспроможності та фінансового забезпечення цього процесу.

Забезпечення конкурентоспроможності передбачає систематизацію всіх

чинників, які впливають на неї, та їх подальший аналіз у розрізі окремого сільськогосподарського підприємства. Першочерговим при цьому є виділення чинників прямої дії, що формують конкурентні переваги та, відповідно, конкурентоспроможність суб'єкта господарювання. На рис. 1 відображено схему ідентифікації чинників забезпечення конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного бізнесу.

<i>Eman I</i>	Визначення ресурсів, що використовуються у господарському процесі підприємств аграрного бізнесу
<i>Eman II</i>	Виділення якісних, кількісних та вартісних параметрів ресурсів підприємств аграрного бізнесу, які є джерелами конкурентних переваг
	Ідентифікація якісних, кількісних та вартісних параметрів с.-г. продукції
<i>Eman III</i>	Визначення якісних, кількісних та вартісних параметрів товарів, з якими підприємство аграрного бізнесу виходить на ринок
	Визначення конкретних переваг, які підприємство отримує у процесі комбінування переваг продукції
<i>Eman IV</i>	Систематизація конкурентних переваг, які є факторами прямого впливу на конкурентоспроможність підприємства
	Виділення факторів опосередкованого впливу на конкурентоспроможність підприємства

Рис. 1. Послідовність ідентифікації чинників конкурентоспроможності підприємств аграрного бізнесу

Джерело [1]

Конкурентоспроможність аграрних підприємств, передусім виступає у вигляді процесу, в якому система цілей, що відображає інтереси ключових «суб'єктів впливу», визначає показники оцінки ефектів відповідно до яких наводиться внутрішній потенціал підприємства, що формує конкурентні переваги, які забезпечують конкурентоспроможність підприємства (рис. 2).

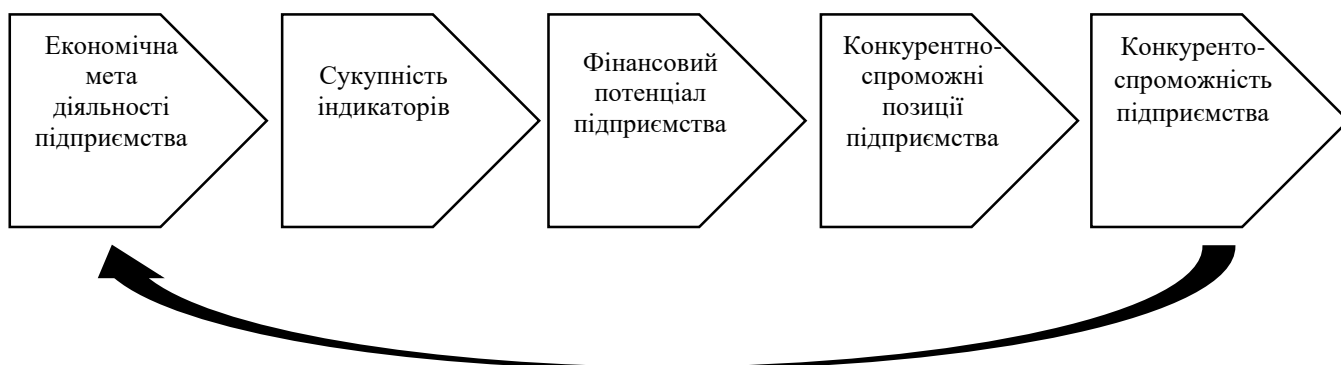

Рис. 2. Етапи формування конкурентоспроможності підприємства

Джерело: [6]

Надзвичайно важливого значення в забезпеченні конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного бізнесу набуває фінансова забезпеченість та позитивна результативність використання фінансових ресурсів. Багатогранність фінансових ресурсів та їх використання в процесі функціонування аграрних підприємств на сучасному етапі економічного розвитку потребує нового надійного теоретичного та практичного фундаменту для розробки і здійснення практичних рішень щодо фінансового забезпечення їх діяльності та в подальшому конкурентоспроможного розвитку[5].

Фінансове забезпечення підприємств аграрного бізнесу в умовах сучасних економічних викликів не сприяє поліпшенню фінансового стану та забезпеченості фінансовими ресурсами підприємств аграрної галузі, тому кредитні ресурси відіграють вирішальну роль, адже зумовлюють сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, безперервність процесів відтворення, значну потребу в обігових засобах, що перетворює кредит на основне джерело поповнення фінансових ресурсів. Обмеженість власних коштів змушує підприємства аграрного бізнесу сподіватись на підтримку з боку банків через свої форми кредитування.

У нинішній нестабільній ситуації ставлення аграріїв до кредитів досить скептичне. Результати опитування показали, що 58% сільгоспвиробників не приваблюють кредити, вони розраховують тільки на власні можливості. Водночас 42% аграріїв, котрих приваблюють кредити, повідомили, що або працюють за овердрафтом, або залучають товарні кредити.

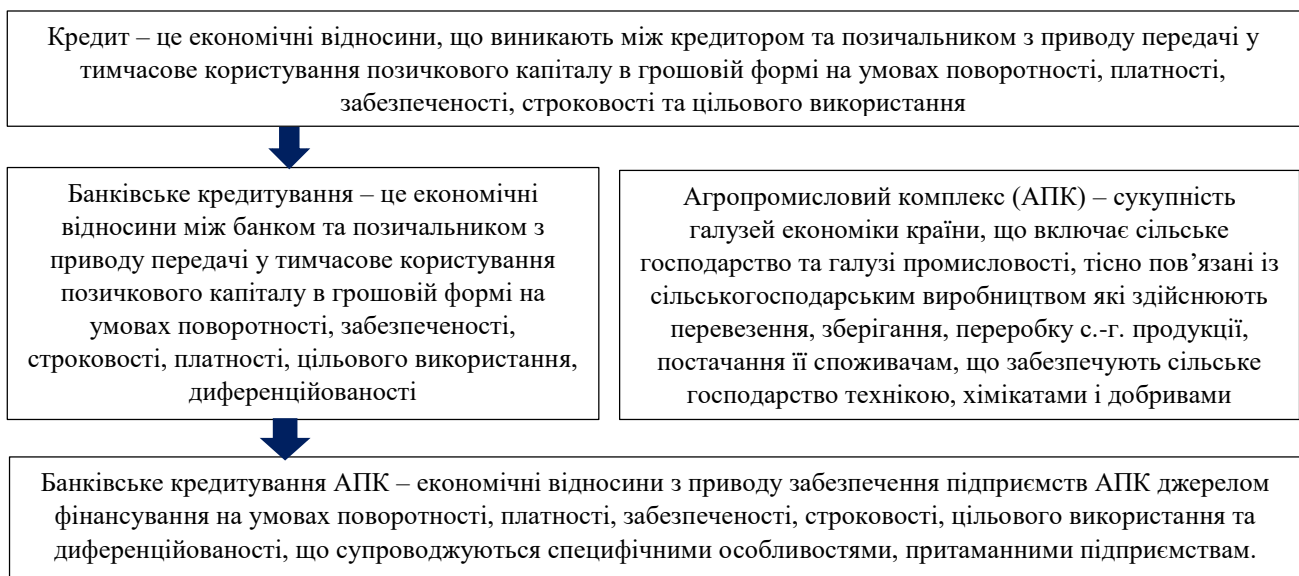

Рис. 3. Визначення поняття «банківське кредитування»

Джерело:[1]

Досвід банківського кредитування підприємств аграрної галузі свідчить про те, що збитковість галузі, відсутність ліквідної застави, висока ймовірність неповернення кредитів та недосконалість законодавчих механізмів робили їх непривабливими для банків. Значний ризик неповернення кредитів змушує банки встановлювати високу відсоткову ставку за цими кредитами. Найвний процес кредитування сільськогосподарських підприємств комерційними

банками все ще залишається досить ускладненим, а також потребує від підприємств великої кількості необхідних документів та їх тривалого розгляду.

Таким чином, під час кредитування банками реального сектору економіки можна виділити загальні стримуючі фактори, актуальні для всіх напрямів кредитування, специфічні, що характерні лише агрокредитуванню, це відносно високі відсоткові ставки та надійна застава – земля господарюючих суб'єктів. Тому щороку в Законі про держбюджет визначаються види державних цільових програм на підтримку підприємств АПК та суми витрат на них (табл. 2).

Таблиця 1

Кредитні програми, що пропонують провідні комерційні банки України агровиробникам у 2020 р.*

№	Банк	Вид кредитного	Умови та переваги кредитування
1	ПАТ «ПриватБанк»	Кредитна лінія «Агросезон»	Кредитування «живими» грошима, використання коштів на різнопланові потреби сільськогосподарського циклу, графік використання коштів і погашення заборгованості адаптований до стадій сільськогосподарського циклу, оформлення етапів фінансування в зручний для Вас період залежно від потреб агроциклу.
		«АгроКУБ»	Програма дає змогу отримати до 500 000 грн. строком на 1 рік без застави вже за кілька днів і передбачає пільгові умови для аграріїв. Також «ПриватБанк» пропонує послуги лізингу сільськогосподарської техніки, за умовами яких клієнт має можливість купити найкращу техніку під низькі проценти, а саме від 0,1% річних.
		«Гарантовані платежі»	Передбачає фінансування аграріїв терміном до 365 днів під 4% річних.
2	ПАТ «Мегабанк»	«Агромікрокредит»	Фінансування на умовах «Агромікрокредиту» можна використати як на поповнення обігових коштів, так і на придбання основних засобів. Максимально можлива сума кредиту за програмою становить 5 млн. грн. (або еквівалент у доларах США, євро), термін не може перевищувати до 60 місяців.
3	«Credit Agricole»	Комплексна програма для агробізнесу від «Syngenta», СК «АХА Страхування»	Дає можливість аграріям ефективно захистити свій врожай, а отже, прибутки від ризиків, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських культур. Нині програма доступна сільгоспвиробникам у Полтавській, Черкаській та Вінницькій областях.

Джерело: [1]

Розподіл видатків держбюджету на 2020 р., зокрема для фінансування таких цільових програм, наведено в додатках 3, 4 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік. Так, усього у Держбюджеті-2020 на фінансування витрат Міністерства аграрної політики, зокрема витрат на держпідтримку сільськогосподарських товаровиробників, передбачено більше 14,1 млрд. грн., у 2019 р. на ці потреби було виділено майже 9,5 млн. грн. [10].

Нинішня ситуація на ринку кредитування та інвестування сприяє розвитку компаній в сфері альтернативних фінансів. Коливання курсу гривні та інфляція

уповільнюють економічне зростання, тим самим гальмуючи класичне банківське кредитування, а відтак і можливості розширення пільгового кредитування. Зокрема, з 2017 року зростає кількість необслуговуваних позик на балансах банків, досягнувши 57% на сьогодні. Більш того, банківські установи неохоче позичають кошти навіть відносно надійним позичальникам [2].

У цих умовах держава може використати і інші заходи стимулювання та підтримки конкурентного середовища товаровиробників. Так, новим інструментом фінансового забезпечення може слугувати сегмент P2P (person-to-person), який забезпечує швидкість оформлення угоди та отримання коштів, а також те, що кредити видаються без застави, а лише на підставі інформації, наданої про себе на платформі.

Таблиця 2

Динаміка розподілу видатків на АПК за програмною класифікацією*

Коди	Найменування видатків за програмною класифікацією	Роки			
		2017	2018	2019	2020
	Програми підтримки розвитку АПК	5448,1	4283,9	5963,3	4000
ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД					
2801030	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	300	266	127,2	1200
2801180	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	55	-	-	-
2801230	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	-	210	800	400
2801350	Державна підтримка розвитку, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	299,3	400	400	400
2801460	Надання кредитів фермерським господарствам	25		200	
2801540	Державна підтримка галузі тваринництва	170	2401	3500	4300
2801580	Фінансова підтримка с/г товаровиробників	1248,7	955	881,8	380
СПЕЦІАЛЬНИЙ ФОНД					
2801180	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	5	5	5	5
2801350	Державна підтримка розвитку хмелярства, овочівництва, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	-	-	-	-
2801370	Збільшення статутного капіталу НАК "Укragenrolіzing" для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу	-	-	-	-
2801460	Надання кредитів фермерським господарствам	40	43,1	44,5	67
2801490	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	3,8	3,8	4,8	4,7
2801540	Державна підтримка галузі тваринництва	-	-	-	-
2801560	Формування Аграрним фондом державного інтервенційного фонду, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб с/г товаровиробників	-	-	-	-
2801580	Фінансова підтримка с/г товаровиробників	3301,3	-	-	-

Джерело: [1]

Враховуючи фактичну відсутність посередників, відсотки по кредитах є відносно низькими, а прибуток кредиторів – досить високим. Позитивною особливістю є відсутність посередників, що має позитивний вплив на відсотковий пункт та прибуток кредиторів, а також і факт того, що мінімальна сума кредиту не є обмеженою, отримання кредитних коштів є доступним у будь-який час доби.

Сутність механізму адаптації до потреб сільськогосподарських підприємств за принципом P2P кредитування полягає в тому, що кредитор і позичальник працюють безпосередньо один з одним, надаючи кошти для певних споживчих витрат або бізнес-проектів.

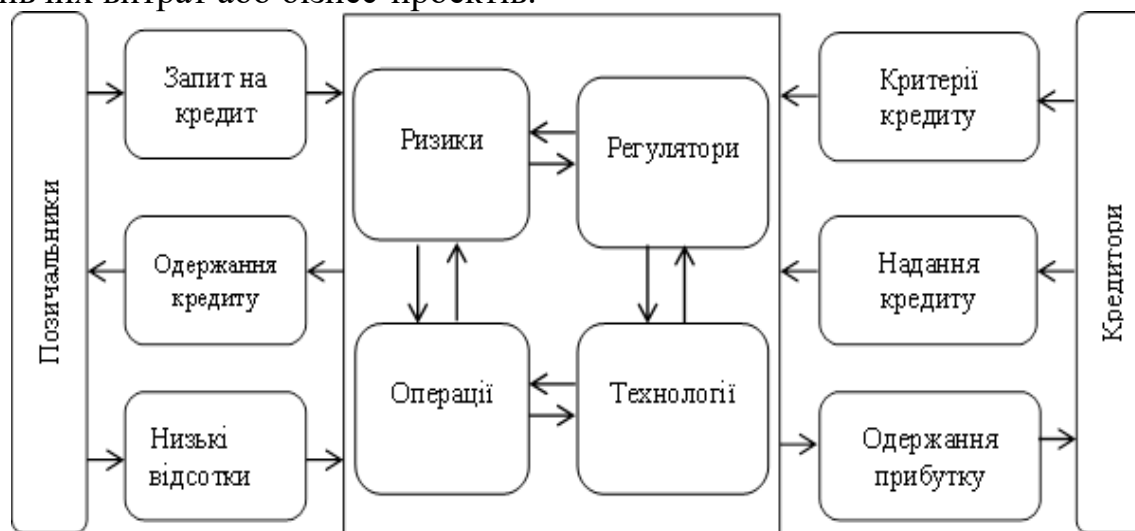

Рис. 4. Механізм адаптації до потреб сільськогосподарських підприємств за принципом P2P кредитування

Джерело:[5]

Сучасна модель P2P дозволяє максимально використовувати зростання технологій (в тому числі Інтернет) для мінімізації витрат і забезпечення прозорості. Варто звернути увагу на ключові компоненти на ринку P2P:

– онлайн-платформа, що вимагає обов'язкової реєстрації учасників та дозволяє автоматизувати процес пошуку і підбору позичальників і кредиторів, знижуючи рівень витрат. Найчастіше для всіх учасників розраховується аналог кредитного рейтингу, що визначає розміри процентної ставки та інші умови;

– класичний посередник, що забезпечує юридичний супровід угод по прямому кредитуванню і з акцентом на заставу як засіб мінімізації ризику, а також проводять майнові перевірки, експертні оцінки вартості нерухомості і зведення інвестора й позичальника в реальному часі з мінімальними витратами.

Принципом P2P кредитування надає можливості:

- оформити як довгостроковий (до 15 тис. грн до 1 року), так і короткостроковий (до 5 тис. грн до 30 днів) кредит;
- вартість кредиту значно нижче в порівнянні з сервісами онлайн-кредитів і банками;
- процедура оформлення заявки, скорингу та нарахування коштів проходить в режимі онлайн;

- погашення позики також проводиться онлайн через особистий кабінет;
- для оформлення потрібно тільки паспорт і ПІН.

На наше переконання, головною перевагою такого механізму є по максимуму використання зростання технологій (в тому числі Інтернет) для мінімізації витрат і забезпечення прозорості. Для активізації процесу кредитування сільськогосподарських підприємств саме спрощення процедури одержання банківського кредиту; застосування нових форм гарантування банківського кредитування, отримує більш лояльні умови, так як заставу виступає своєрідним гарантом того, що кредит буде оплачений.

Вважаємо, що в умовах сьогодення використання зарубіжного досвіду, впроваджуючи P2P кредитування в сільськогосподарських підприємствах відкриє нові можливості фінансового забезпечення. Зважаючи на тимчасову стагнацію ринку кредитних інструментів розвитку реальної економіки та низьку довіру до банківської системи, беручи до уваги світові тенденції, стверджуємо, що P2P - кредитування в українських реаліях прогресивний інструмент фінансового забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження зазначимо, що фінансове забезпечення відіграє виняткову роль у розвитку підприємств аграрного бізнесу. У сучасних умовах основними проблемами фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва є відсутність стабільного фінансування, що пов'язано з сезонним характером діяльності; неспроможність суб'єктів господарювання протидіяти фінансовим ризикам; відсутність фінансових ресурсів для розширеного відтворення; недоступність кредитних ресурсів у зв'язку з високими відсотковими ставками і відсутністю застави; недостатньо ефективна державна підтримка; низький рівень інвестиційної діяльності. Тому кредитування як частина фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств через ревізію державної програми підтримки розвитку фермерських господарств та кооперативів у світлі Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020рр., зокрема запропонована адаптація до потреб сільськогосподарських підприємств, принципів P2P-кредитування без посередників, коли у позичальників є можливість отримати онлайн-кредит швидше і дешевше, ніж у банках і мікрофінансових компаніях, передбачає збагачення інструментарію конкурентоспроможного розвитку підприємств аграрного бізнесу та підвищення їхніх позицій на аграрному ринку.

Виконане дослідження дозволило виявити, що конкурентоспроможність підприємств аграрного бізнесу потребує нового надійного теоретичного та практичного фундаменту для фінансування і здійснення практичних рішень щодо їхньої реалізації .

Щодо перспектив подальших розвідок, то в сучасних умовах актуальним є подальше дослідження методів, інструментів і фінансових важелів впливу як складових забезпечення конкурентоспроможності підприємств аграрного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Артємєва О.О. Банківське кредитування АПК: сучасний стан та перспективи розвитку. Науковий вісник УжНУ.- Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. .-2018.-Вип.1.;Ч.1С.13-18.
2. Давиденко Н. М. Нетрадиційні джерела фінансування аграрного сектору економіки України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Економіка, аграрний менеджмент, бізнес.* 2016. Вип. 244. С. 222-228.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Н.Білоусова Як зміниться АПК до 2030 року? Видання Агрополіт com.ua.
5. Грищук Н.В. Фінансове забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.-Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук спеціальності 08.00.08- гроші, фінанси і кредит.- К.:2019.-260 с.
6. Грищук Н.В. Фінансове забезпечення конкурентного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2019. № 8. С.64 – 76
7. Hryshchuk N.V. Gerasimchuk V. Credit as a special form of value relations in a competitive environment *Norwegian Journal of development of the International Science* Oslo. 2020 № 43. P.40-48.
8. Міщенко Д. А. Оцінка ефективності державної фінансової підтримки сільськогосподарського комплексу. *Агросвіт.* 2018.- № 6. -С. 7-11.
9. Николук О. М. Концептуальні положення управління конкурентоспроможністю підприємства. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на внутрішньому та зовнішньому ринку : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 13– 14 черв. 2013 р.). Одеса : ОДАУ, 2013. С. 90.
10. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України № 1801-VIII від 21.12.2019 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

Богдана САЛУН,*
студентка 5 курсу
факультет Обліку та аудиту
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

САМОФІНАНСУВАННЯ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АФОРМУВАНЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** У статті розглядається самофінансування як основний механізм фінансового забезпечення аграрних підприємств. Досліджено теоретико-методологічні основи формування і функціонування самофінансування. Фінансова діяльність сільськогосподарських підприємств — це внутрішньогосподарські і зовнішньогосподарські відносини з приводу фінансового забезпечення і реалізації їх статутних цілей та завдань. Розглянуто головні особливості впливу сільськогосподарського виробництва на фінансове забезпечення аграрних підприємств. Вивчення механізму фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств підтверджує, що основною складовою загальної фінансової стійкості аграрних підприємств є: стабільністю фінансового стану, збалансованістю власних та залучених фінансових ресурсів, можливістю виконувати зобов'язання перед кредиторами, бюджетом тощо. Необхідність та значення методичної оцінки фінансового механізму забезпечення розвитку аграрних підприємств зумовлені потребою систематичного аналізу для переходу до самокупності і самофінансування, також пошуком резервів зміцнення їх фінансової стабільності.*

***Abstract.** The article considers self-financing as the main mechanism of financial support of agricultural enterprises. Theoretical and methodological bases of formation and functioning of the financial mechanism of management, in particular, the essence and the mechanism of self-financing are investigated. The financial activity of agricultural enterprises is an internal and foreign economic relations concerning financial support and realization of their statutory purposes and tasks. The main features of the impact of agricultural production on the financial support of agricultural enterprises are considered. The study of the mechanism of financial support for the development of agricultural enterprises confirms that the main component of the overall financial stability of agricultural enterprises is: financial stability, balance of own and borrowed financial resources, ability to meet obligations to creditors, budget and more. The need and importance of a methodological assessment of the financial mechanism for ensuring the development of agricultural enterprises are due to the need for systematic analysis for the transition to self-*

---

* Науковий керівник: к.е.н., ст.. викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування ВНАУ Гришук Н.В.

sufficiency and self-financing, as well as the search for reserves to strengthen their financial stability.

Вступ. Фінансова діяльність сільськогосподарських підприємств-це внутрішньогосподарські і зовнішньогосподарські відносини з приводу фінансового забезпечення і реалізації їх статутних цілей та завдань. Джерелами формування грошових коштів сільськогосподарських підприємств можуть бути як власні, так і позичені кошти.

Фінансове забезпечення є одним із найважливіших чинників, який впливає на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств. Агропромисловий комплекс, зокрема сільське господарство, найбільше потребує фінансової підтримки і фінансового захисту, що визначається специфічними умовами його функціонування, соціально-економічною значимістю аграрної сфери та низкою інших об'єктивних чинників [8].

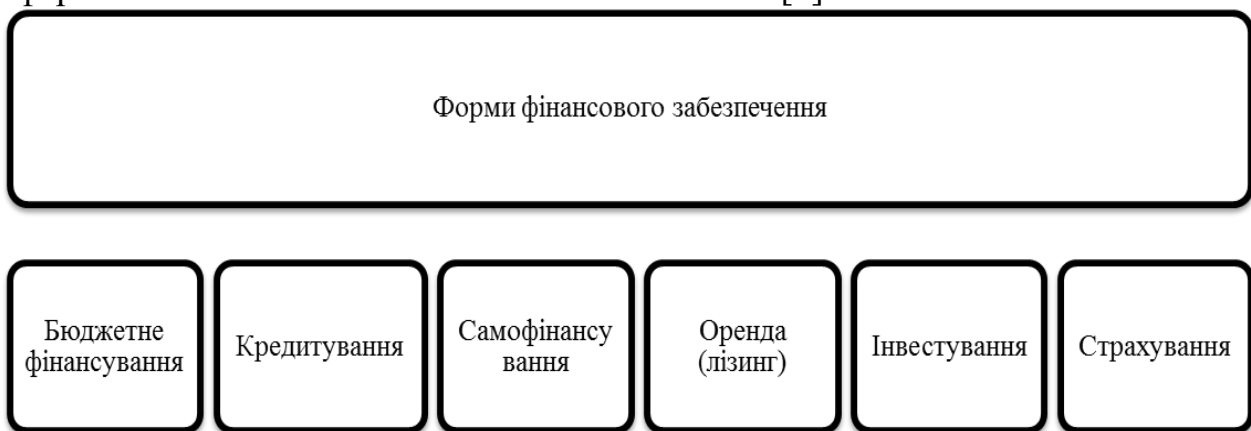

Рис. 1. Форми фінансового забезпечення підприємств [5]

Джерело: узагальнено автора

На наше переконання, для зміцнення конкурентоспроможних позицій, сільськогосподарські підприємства можуть використовувати такі форми фінансування, як (рис. 2.):

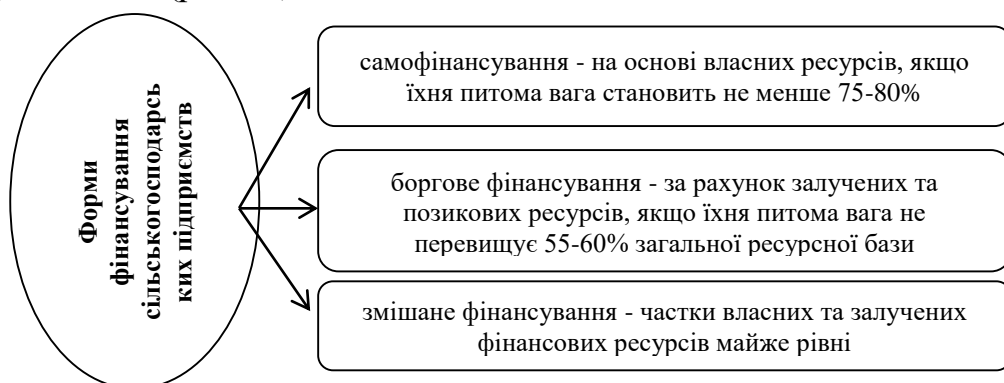

Рис. 2. Форми фінансування сільськогосподарських підприємств [1]

Джерело: узагальнено автора

Тому метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад и оцінка сучасних тенденцій розвитку самофінансування як основи фінансового

забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств.

Розвиток аграрних підприємств неможливий без достатнього обсягу фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування, а так як дані підприємства мають сезонну специфіку діяльності, то найбільш прийнятним власним джерелом фінансових ресурсів є прибуток, отриманий від господарської діяльності, а залученим - короткострокові і середньострокові кредити.

Основна форма фінансового забезпечення, самофінансування, – це ефективно використання власних коштів у господарській діяльності й отримання такого прибутку, який після сплати податкових платежів і зборів, покриття видатків і витрат дозволить забезпечити потреби розширеного відтворення. Власний капітал є основною для самофінансування, залежить від форми власності і може бути приватним, пайовим, акціонерним. Важливим принципом самофінансування підприємств є забезпечення розширеного відтворення, матеріального стимулювання працівників і вирішення соціальних питань за рахунок власних фінансових ресурсів (прибутку, амортизаційних відрахувань). При самофінансуванні не лише відшкодовуються витрати на виробництво і продаж продукції, вносяться платежі до бюджету, вирішуються питання соціального розвитку і матеріального стимулювання працівників, як при самоокупності, а й фінансуються капітальні вкладення, приріст власних оборотних активів та інші витрати з розширення виробництва за рахунок власних фінансових ресурсів.

Оптимізація фінансових відносин направлена на взаємодію усіх фінансових категорій (дохід, прибуток, норми амортизації, оборотні засоби, позикові кошти, податкові зобов'язання), норм, пільг, санкцій та інших фінансових важелів. Важливим у процесі управління фінансами підприємств є визначення такої потреби в оборотних коштах, яка забезпечуватиме мінімально необхідні розміри виробничих запасів, незавершеного виробництва, залишків готової продукції для виконання виробничої програми. За браком власних оборотних коштів для поточного інвестування необхідно визначити потребу в позикових коштах [9].

Безпосередніми завданнями управління фінансами підприємств є формування та правильний розподіл виручки від реалізації продукції для відновлення оборотних коштів, формування амортизаційного фонду, валового та чистого доходу. Кожне підприємство прагне забезпечити ліквідність оборотних активів для своєчасного погашення короткострокової кредиторської заборгованості [10].

Нами узагальнено напрями узгодження інструментів державного та ринкового регулювання з самофінансування як основної форми фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств, які представлено у табл. 1. Дані, наведені у таблиці свідчать, що узгодження інструментів ринкового та державного регулювання з фінансового забезпечення відбувається за певними напрямками.

Розглядаючи самофінансування як джерело фінансового забезпечення (табл. 1.), до його внутрішніх джерел можна віднести:

- 1) чистий прибуток;
- 2) амортизаційні відрахування;
- 3) забезпечення наступних витрат і платежів [7].

Основним внутрішнім джерелом фінансування є самофінансування, пов'язане з реінвестуванням (тезаврацією) прибутку у відкритій чи прихованій формі.

Ефект самофінансування проявляється з моменту одержання чистого прибутку до моменту його визначення, розподілу та виплати дивідендів, оскільки отриманий протягом року прибуток вкладається в операційну та інвестиційну діяльність. Рішення власників підприємства про обсяги самофінансування є одночасно і рішенням про розмір дивідендів, які підлягають виплаті.

Таблиця 1

Напрями узгодження інструментів державного та ринкового регулювання джерелами самофінансування діяльності підприємств*

Джерело	Інструмент
Прибуток	Ціна на ресурси
	Ціна на готову продукцію, роботи, послуги
	Заробітна плата (мінімальна та ринкова)
	Відрахування на соціальні заходи
	Види і ставки податків і зборів
	Ставка податку на прибуток
Амортизація	Ставка амортизаційних відрахувань
	Методи амортизаційної політики
	Фонд амортизаційних відрахувань
Кошти засновників	Ціна на фінансові ресурси
	Сума гарантування вкладів фізичних осіб
	Страховання фінансових ризиків
Формування зареєстрованого (статутного) капіталу	Мінімальний розмір статутного капіталу
	Ставки ПДФО та ВЗ
	Управління статутною часткою
Розподілений прибуток, дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу	Ціна на фінансові ресурси
	Ставки та види податків, на отримані дивіденди (податок на виведений капітал)

Джерело: * Узагальнено автором за джерелом: [7]

У світовій економічній літературі, залежно від способу відображення прибутку в звітності, зокрема в балансі, виокремлюють:

1) приховане самофінансування пов'язане з використанням прихованого прибутку. Приховування прибутку здійснюється (у розумінні західних фахівців) у результаті формування прихованих резервів. Оскільки приховані резерви проявляються лише при їх ліквідації, приховане самофінансування здійснюється за рахунок прибутку до оподаткування. Отже, відбувається відстрочка сплати податків і виплати дивідендів [4];

2) відкрите самофінансування (тезаврація прибутку)

Тезаврація прибутку - це спрямування його на формування власного капіталу підприємства з метою фінансування інвестиційної та операційної діяльності.

Проводячи дослідження даної теми, розглянемо забезпеченість фінансовими ресурсами ФГ «Агрокор».

Предметом діяльності фермерського господарства є придбання, виробництво, переробка і ралізація сільськогосподарської продукції, здійснення експортно-імпортних операцій, придбання, ремонт і утримання автотракторної техніки сільськогосподарського призначення, торговельно-закупівельна діяльність і т.д. згідно зі статутом господарства.

До земельних ресурсів досліджуваного господарства належить 10 га земельної площі наданої в постійне користування, а також земельні ділянки пайовиків.

На основі даних фінансової звітності проаналізуємо результати від реалізації продукції ФГ «Агрокор» протягом 2018-2020 рр.

Таблиця 2

Результати від реалізації продукції ФГ «Агрокор» протягом 2018-2020 рр., тис. грн.*

Показники	Роки			Відхилення	
				2018/2020	
	2018	2019	2020	+/-	%
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн..	4283,2	5368,0	4738,8	455,6	10,1
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн..	3145,4	4196,8	4083,8	938,4	29,8
Валовий прибуток, (збиток) тис. грн..	1076,2	1078,9	582,3	493,9	-45,9

*Джерело: Розраховано автором на основі фінансової звітності

Чистий дохід від реалізації продукції господарства протягом 2018-2020 рр. мав позитивну динаміку. В 2020 р. чистий дохід склав 4738,8 тис. грн. Чистий дохід збільшився в 2020 р. порівняно з 2018 р. на 455,6 тис. грн. або на 10,1%. Протягом аналізованого періоду собівартість реалізованої продукції зросла на 938,4 тис.грн. та склала у 2020 р. 4083,8 тис.грн, що на 29,8% більше ніж у 2018 р. Аналізуючи динаміку валового прибутку можна константувати, що він мав

тенденцію до зменшення. В 2020 р. Валовий прибуток склав 582,3 тис. грн., порівняно з 2018 р. він зменшився на 45,9% або ж на 493,9 тис.грн.

На основі даних фінансової звітності проаналізуємо динаміку та структуру власного капіталу ФГ “Агрокор” протягом 2018-2020 рр. Протягом 2018-2020 рр. власний капітал господарства мав позитивну динаміку. В 2018 р. власний капітал склав 8571,5 тис. грн. Він збільшився в 2020 р. порівняно з 2018 р. на 1661,2 тис. грн. або на 20 %.

Аналіз структури власного капіталу фермерського господарства дає підстави стверджувати, що пайовий та додатковий капітал не змінювалися в динаміці. Змінювалася лише їх питома вага в структурі власного капіталу впродовж 3 років в бік зростання.

Нерозподілений прибуток- це частина чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби.

Тенденція нерозподіленого прибутку мала позитивну динаміку. У 2018 році його розмір складав 8405 тис.грн, а у 2020 р.10066,2 тис. грн., що на1661,2 тис.грн. більше, що є свідченням більш продуктивної роботи господарства.

Фінансове забезпечення сільськогосподарського підприємства має формувати такий фінансовий стан, який сприяв би фінансовій стабільності, яка забезпечує конкурентоспроможний розвиток. Узагальнюваним показником оцінки фінансового забезпечення є приріст власного капіталу підприємства [5].

Таблиця 3

Структура власного капіталу ФГ “Агрокор” протягом 2018-2020 рр.*

Показники	Роки						Відхилення 2020/2018	
	2018		2019		2020		+/-	%
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%		
Пайовий капітал	134,7	1,57	134,1	1,39	134,1	1,31	0	100
Додатковий капітал	32,4	0,38	32,4	0,34	32,4	0,32	0	100
Нерозподілений прибуток	8405	98,06	9483,9	98,27	10066,2	98,37	1661,2	19,76
Разом	8571,5	100	9650,4	100	10232,7	100	1661,2	19,38

*Джерело: Розраховано автором на основі фінансової звітності

Аналіз стану використання власного капіталу досліджуваного фермерського господарства “Агрокор” є свідченням того, що підприємство працює за рахунок власних коштів й на даний час не користується програмами підтримки від держави. Основні фінансові показники діяльності фермерського господарства

свідчать про не стійку, але позитивну динаміку протягом досліджуваних нами років, такий сценарій розвитку уможлиблюється виявленням і застосуванням існуючих можливостей щодо оптимізації витрат та реалізації системи заходів підвищення конкурентоспроможності продукції.

Висновки. Підсумовуючи результати проведеного дослідження зазначимо, що фінансове забезпечення відіграє виняткову роль у розвитку сільськогосподарських підприємств. У сучасних умовах основними проблемами фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва є відсутність стабільного фінансування, що пов'язано з сезонним характером діяльності; неспроможність суб'єктів господарювання протидіяти фінансовим ризикам; відсутність фінансових ресурсів для розширеного відтворення; недоступність кредитних ресурсів у зв'язку з високими відсотковими ставками і відсутністю застави; недостатньо ефективна державна підтримка; низький рівень інвестиційної діяльності.

Фінансове забезпечення в сільськогосподарських підприємствах має здійснюватися через досконале функціонування організаційно-економічного механізму. Враховуючи існуючі проблеми в АПК, потрібно звернути увагу на те, що для зміцнення фінансового стану сільськогосподарських підприємств потрібно включити застосування інструментів, прийомів та методів, які дозволять ефективно задіяти локальні фінансові механізми.

Ефективний механізм фінансового забезпечення діяльності підприємств є однією з головних передумов їх конкурентоспроможності в умовах браку фінансових ресурсів. Розвиток цих підприємств неможливий без достатнього обсягу фінансових ресурсів з усіх можливих джерел фінансування, а оскільки ці підприємства мають сезонну специфіку діяльності, то найбільш прийнятним власним джерелом фінансових ресурсів є прибуток, одержаний від господарської діяльності, а залученим - коротко- та середньострокові кредити. Тому аграрним підприємствам не обійтися без залучення фінансових ресурсів або державної фінансової підтримки.

Щодо перспектив подальших досліджень, то в сучасних умовах актуальним є подальше дослідження методів, інструментів і фінансових важелів впливу як складових фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел

1. Грищук Н.В. Фінансове забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук спеціальності 08.00.08- гроші, фінанси і кредит.- К.:2019.-260 с.

2. Грищук Н. В. Оцінка пріоритетності джерел фінансування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник УжНУ. Серія: «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2018. С.93-97.

3. Держпідтримка фермерів-2020: напрями та перелік документів для

отримання [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<https://agropolit.com/spetsproekty/759-derjpidtrimka-fermeriv-2020-napryamki-ta-perelik-dokumentiv-dlya-otrimannya>

4. Дікань Л.В., Голуб Ю.О. Фінансове забезпечення діяльності підприємства: сутність та джерела. Економіка розвитку. 2018. № 3(43). С. 65-68.

5. Зеліско І.М. Євроінтеграційні детермінанти фінансового забезпечення конкурентоспроможності аграрних формувань України. *Innovations in science and education: challenges of our time / [collection of scientific papers]*. London: IASHE, 2017. 263 p., p. 21-24

6. Кальченко М.М. Формування та використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. Вип. 2. С. 65-69.

7. Малій О. Г. Аналіз сучасної системи кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2018. Випуск 191. С. 285-297

8. Олійник К.А. Розбудова системи сільської кредитної кооперації як механізму фінансової підтримки малих сільськогосподарських підприємств. Міжнародна економічна політика: наук. журн. КНЕУ, 2019. Спец. вип., ч. 1. - С. 533-540.

9. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України № 1801-VIII від 21.12.2019 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.

10. Романенко Т. В. Шляхи удосконалення формування та використання фінансових ресурсів підприємств. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. 2012. Вип. 2 (5). Т. 3. С. 248-252.

11. Яцух О. О. Сутність та зміст фінансового забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств. *Всеукраїнський науково-виробничий журнал: «Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики»*. 2018. № 10 (38). С. 133-14

Наталія ЯВОРСЬКА*,
студентка 2 курсу,
факультет обліку та аудиту,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті висвітлюється дослідження рівня розвитку сільськогосподарського страхування в Україні. Досліджено питання конкурентоспроможності та фінансової безпеки підприємств. Проведено

* Науковий керівник: д.е.н., доцент, декан факультету обліку та аудиту Здирко Н.Г.

оцінку динаміки активів фінансового сектору та страхової діяльності за 2016-2019 рр. Розглянуто рейтинг страхових компаній за добровільним страхуванням сільськогосподарської продукції. Охарактеризовано моделі страхування у агострахованні. Обґрунтовано перспективні шляхи підвищення розвитку агостраховання і забезпечення беззбиткової діяльності сільськогосподарських підприємств.

***Abstract.** The article covers the study of the level of development of agricultural insurance in Ukraine. The issues of competitiveness and financial security of enterprises. An assessment of the dynamics of assets of the financial sector and insurance activities for 2016-2019. Considered the rating of insurance companies for voluntary insurance of agricultural products. Characterized insurance models in agricultural insurance. Perspective ways of increasing the development of agricultural insurance and ensuring break-even activity of agricultural enterprises are substantiated.*

Вступ. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом ознаменувало новий етап у розвитку вітчизняної економіки з позитивними та негативними наслідками в різних сферах господарювання. Водночас, питання конкурентоспроможності та фінансової безпеки вітчизняних сільськогосподарських підприємств, виробнича діяльність яких характеризується різноманітністю ризиків в сільськогосподарській діяльності, ще більше загострилися. Одним із шляхів «згладження та пом'якшення» проблеми будь-якого господарювання (в тому числі сільськогосподарського виробництва) є активне використання страхових механізмів. В даний час практика сільськогосподарського страхування в Україні недостатньо розвинена, що обумовлює необхідність визначення передумов для ефективного впровадження страхових інструментів, в тому числі у діяльність сільськогосподарських товаровиробників.

Розвитку сільськогосподарського страхування приділяється підвищена увага в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: В. Базилевича, Р. Бокушева, Б. Борисова, К. Воблий, О. Вовчак, Н. Внукова, М. Жилкіна, О. Залетова, Є. Калініченко, Ю. Лузан, С. Осадець, С. Реверчук, А. Самойловський, Р. Смоленюк, Р. Шинкаренка та ін.

Однак, сучасний рівень невизначеності, мінливості, ймовірності та ризику сільськогосподарського виробництва вимагає подальших поглиблених досліджень щодо формування та функціонування ринку сільськогосподарського страхування в Україні, відповідно до стандартів та принципів страхової діяльності в Європейському Союзі.

Отже, науковою новизною статті є проведення аналізу розвитку сільськогосподарського страхування в контексті євроінтеграційного процесу в Україні та надання пропозицій щодо його активізації з урахуванням досвіду інших країн світу.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає О.М. Віленчук, сьогодні існує об'єктивна потреба у формуванні ефективної системи аграрного страхування в

Україні. Аналіз стану та виявлення сучасних тенденцій розвитку вітчизняного ринку аграрного страхування засвідчують про необхідність: посилення прозорості і довіри між суб'єктами страхування; забезпечення доступності страхових послуг для аграріїв, зокрема, за ціною; гарантування відшкодування збитків страхувальникам при настанні страхових подій; забезпечення економічної зацікавленості страховиків щодо надання страхових послуг аграріям; підвищення ефективності використання бюджетних коштів у вигляді субсидування страхових премій [2, с. 95].

Страхування є методом підтримки фінансової безпеки виробників аграрного сектору, а також забезпечення їх беззбиткової діяльності через страховий захист ризиків, що можуть виникнути у сільському господарстві.

У країнах з розвинутою ринковою економікою страхові компанії є основними акумуляторами створення капіталу, а також певною мірою приймають участь у захисті ризиків при забезпеченні беззбиткової діяльності. Суми, які витрачаються на страхування протягом року, істотно перевищують розміри щорічних банківських вкладів. Разом з тим, частка страхових платежів країн ЄС у вигляді основного джерела інвестицій в економіку країн складає 8,53% всього виробленого ВВП [1, с. 18-28]. Здійснимо оцінку частки кількості та активів страховиків в загальній системі фінансового сектору.

Таблиця 1

Активи фінансового сектору

Вид установ	Показники	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення
Страховики	Активи, млн грн	56076	57381	63493	63866	64925	8849
	Кількість компаній	310	294	281	233	210	-100
Кредитні спілки	Активи, млн грн	2033	2170	2218	2510	2310	277
	Кількість компаній	462	378	358	337	322	-140
Фінансові компанії	Активи, млн грн	67401	107534	125322	162197	182130	114729
	Кількість компаній	650	677	940	986	960	310
Ломбарди	Активи, млн грн	3,32	3,77	3,72	4,27	3,86	-11745,1
	Кількість компаній	456	415	359	324	302	-154
Банки	Активи, млн грн	1256299	1333831	1359703	1493298	1822814	566515
	Кількість компаній	96	82	77	75	73	-23

Джерело: побудовано на основі [3, с. 3]

У четвертому кварталі активи банків зростали швидше за небанківський сектор. Відповідно частка НБФУ знизилась. За 2020 рік активи НБФУ збільшились на 7%. Найбільша частка активів припадає на банківський сектор. Загалом за 2020 рік це 1822814 грн.

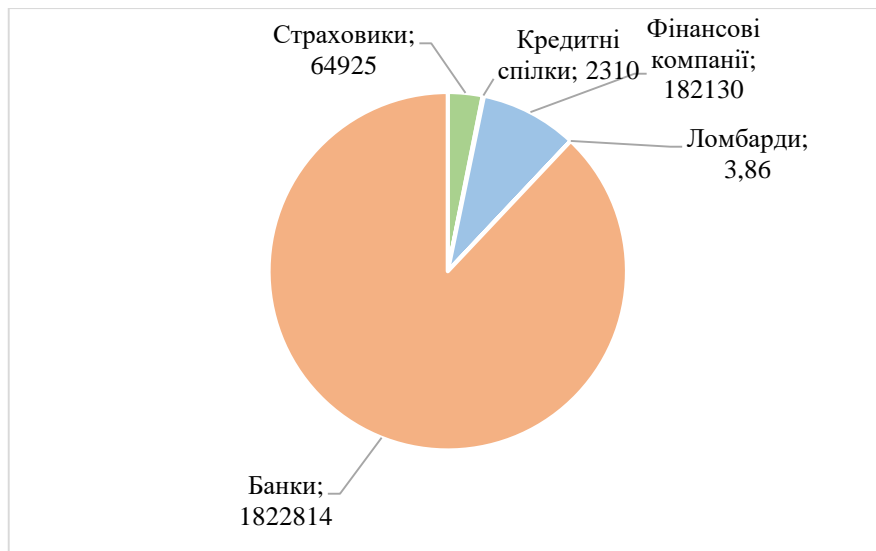

Рис.1. Активи фінансового сектору за 2020р., млн. грн
Джерело: узагальнено автором

Ми можемо спостерігати незначні зміни на страховому ринку. Активи страховиків за квартал зросли на 5%. Зменшилась кількість учасників ринку до 210 компаній.

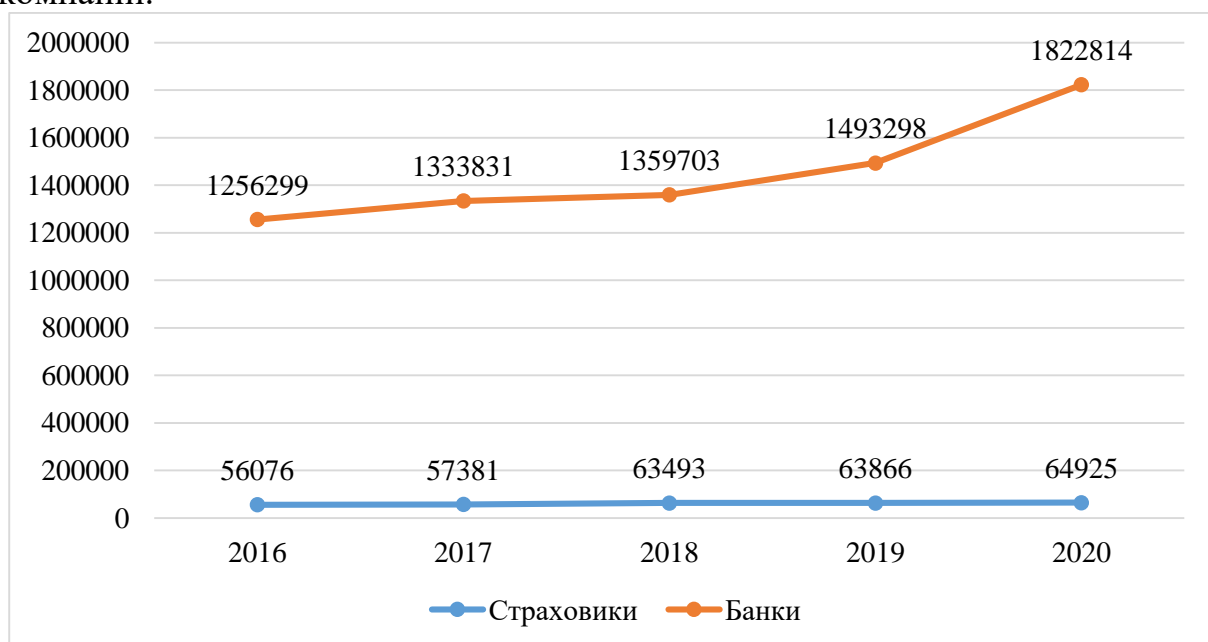

Рис. 2. Активи страхових установ та банків, млн. грн
Джерело: узагальнено автором

Вважаємо навести характеристику окремого показника страхової діяльності. Оскільки дані за 2020 рік в даному аспекті відсутні, то здійснимо таку оцінку за 2016-2019 рр.(табл. 2).

Питома вага чистих страхових премій у валових страхових преміях за 2019 рік становила 74,7%, що на 5,0 в.п. більше в порівнянні з 2018 роком. Рівень валових виплат у порівнянні з аналогічним періодом 2018 року збільшився на 1,0 в.п. та становив 27,1%. Рівень чистих страхових виплат станом на 31.12.2019 становив 35,5%, що менше на 0,6 в.п. у порівнянні з аналогічним періодом

минулого року.

Таблиця 2

Оцінка страхової діяльності за 2016-2019 рр., млн. грн.

Показники	Роки				Відхилення
	2016	2017	2018	2019	
Валові страхові премії, у тому числі:	35170,3	43431,8	49367,5	53001,2	17830,9
- зі страхування життя	2756,1	2913,7	3906,1	4624	1867,9
Валові страхові виплати, у тому числі:	8839,5	10536,8	12863,4	14338,3	5498,8
- зі страхування життя	418,3	556,3	704,9	575,9	157,6
Рівень валових виплат, %	25,10%	24,30%	24,30%	27,10%	2%
Чисті страхові премії	26463,9	28494,4	34424,3	39586	13122,1
Чисті страхові виплати	8561	10256,8	12432,6	14040,5	5479,5
Рівень чистих виплат, %	32,30%	36,00%	36,10%	35,50%	3,2%

Джерело: [4, с.3]

Хотілося б особливу увагу звернути на страхування в аграрному секторі.

Аграрний сектор є перспективним напрямком для розвитку економіки України. Україна є найбільш забезпеченою країною за розмірами орної землі (69,1% території країни припадає на сільськогосподарські угіддя), площа чорноземів в Україні становить від 15,6 млн. до 17,4 млн. га, або майже 8% світових запасів [6, с. 53-54].

Таблиця 3

Рейтинг страхових компаній за добровільним страхуванням сільського господарської продукції за 9 місяців 2020 року

№	Страхова компанія	Премії, тис. грн	Виплати, тис. грн
1	RZU Україна	98 661,50	221605,4
2	УНІВЕРСАЛЬНА	10079,5	0
3	ЕТАЛОН	8460	29191
4	АСКА	7764	0
5	ARX	7764,2	8627
6	ИНГО	5235	0
7	ОРАНТА	3573,6	812,4
8	UPSK	945,9	78,9
9	ТАС СГ	259,5	70,9
10	БРОКБІЗНЕС	194	0
11	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	52	14
12	ПРОВІДНА	38,8	2,7
13	ГАРДИАН	36,3	9
14	Ю.Ес. Ай.	12,3	0
15	АЛЬФА.ГАРАНТ	2	0
	ВСЬОГО	143156,6	260411,3

Джерело: побудовано на основі [5]

Через складність політико-економічної ситуації в країні відбувається зменшення всіх реальних показників фінансового ринку, в тому числі й

аграрного сектору. Агростраховання в Україні проходить складний шлях становлення, оскільки попри високі темпи розвитку українського аграрного сектору обсяги застрахованої продукції не зростають (рівень аграрного страхування залишається низьким, на рівні 3-5 %).

У 2020 році аграрне співтовариство частіше стало повертатися до питання про необхідність розвитку системи агростраховання в Україні з державною підтримкою. І причини збільшення уваги до такого інструменту захисту від ризиків очевидні. Враховуючи глобальні зміни клімату (а в Україні вони відбуваються прискореними темпами), вплив погодних ризиків на сільське господарство посилюється і 2019-2020 роки стали винятковими в цьому плані. Аграрії зазнали великих збитків внаслідок втрати врожаю одних культур та значного зниження обсягу виробництва інших. Крім того, озима сівба в Україні проходить в ризикованих погодних умовах, і вже зараз виникають побоювання щодо врожаю 2021 року. Вважаємо за потрібне навести дані щодо рейтингу страхових компаній за добровільним страхуванням сільського господарської продукції.

Залежно від рівня участі держави у агрострахованні розділяють три моделі страхування (рис. 3).

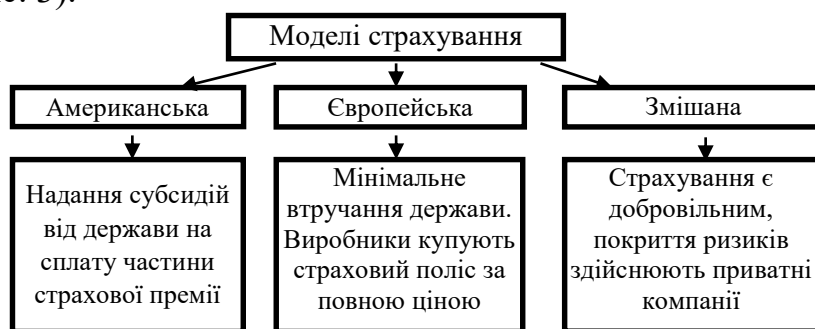

Рис. 3. Моделі страхування в світі

Джерело: узагальнено автором

Міжнародний досвід свідчить, що найефективнішим є варіант поєднання американської та європейської моделі в змішану. Саме така система страхування сільськогосподарських ризиків діє в Іспанії, яка, за оцінками експертів міжнародного проекту ЄС Tacis «Вдосконалення управління ризиками фермерських господарств та малих і середніх господарств в аграрному секторі», є країною з найрозвиненішою системою агростраховання в Європі [7, с. 632-634].

У більшості країн Європи та світу загалом важливу роль у розвитку сільськогосподарського страхування відіграє державна підтримка, а саме державні субсидії витрат фермерів на страхування своїх посівів. Державна підтримка дозволяє виробникам використовувати найефективніші страхові продукти. Завдяки державній підтримці фермери можуть дозволити собі використовувати програми з високим ступенем захисту, а їх страхові витрати, якщо говорити про довгострокову перспективу, можуть бути в середньому навіть меншими за виплати, які вони можуть отримати з настанням страхового випадку.

У деяких країнах, де порівняно недавно були введені субсидії для сільськогосподарського страхування, таких як Індія, Китай, Туреччина, лише за

кілька років обсяг страхування врожаю зріс у десятки, а то й сотні разів.

Висновки. Безумовно, для ефективного розвитку агрострахування потрібна не лише державна підтримка, а й якісні страхові продукти, які повністю відповідають потребам учасників ринку. Саме тому, провідні міжнародні компанії ефективно співпрацюють з українськими страховими компаніями, брокерами та іншими учасниками ринку, щоб задовольнити зростаючі потреби українських фермерів у сучасних інноваційних страхових рішеннях.

З огляду на глобальні зміни клімату, ймовірність та важкість екстремальних погодних явищ зростає. І ми вже це чітко бачимо. Тому для компаній, які планують стабільну роботу, особливо в галузі сільського господарства, тема управління ризиками сьогодні стає як ніколи важливою.

Отже, беручи досвід зарубіжних країн, Україні необхідно взяти напрям на запровадження різних варіантів розвитку аграрного страхування, надання банками пільгових кредитів, а від страхових компаній – вигідних тарифів. Розвиток ринку страхування сільськогосподарських культур сприятиме розвитку агропромислового комплексу України та допоможе їй вийти з економічної кризи і закріпитися на гідному місці у світовій економіці.

Список використаних джерел

1. Александрова М., Закордонний досвід формування та розвитку систем страхування сільськогосподарських культур. *Міжнародний збірник наукових праць*. 2011. Випуск 2(20). С.18-28.

2. Віленчук О.М., Стан та перспективи розвитку аграрного страхування в Україні. *Облік і фінанси*. 2014. № 2. С. 91-96.

3. Національний банк України. Огляд небанківського фінансового сектору. Квітень 2021р., с.3 URL: <https://forinsurer.com/stat>

4. Підсумки діяльності страхових компаній. 2020 р. с. 3 URL: <https://forinsurer.com/stat>

5. УНИИ "Права и экономических исследований". Журнал "Insurance Top" URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/20/9/76>

6. Чечоткін В.В., Потенціал розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобальних змін. *Сучасні тенденції розвитку світової економіки: збірник матеріалів ІХ Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Харків, 26 травня 2017 р. Харків: ХНАДУ, 2017. Т. І. с. 53-54

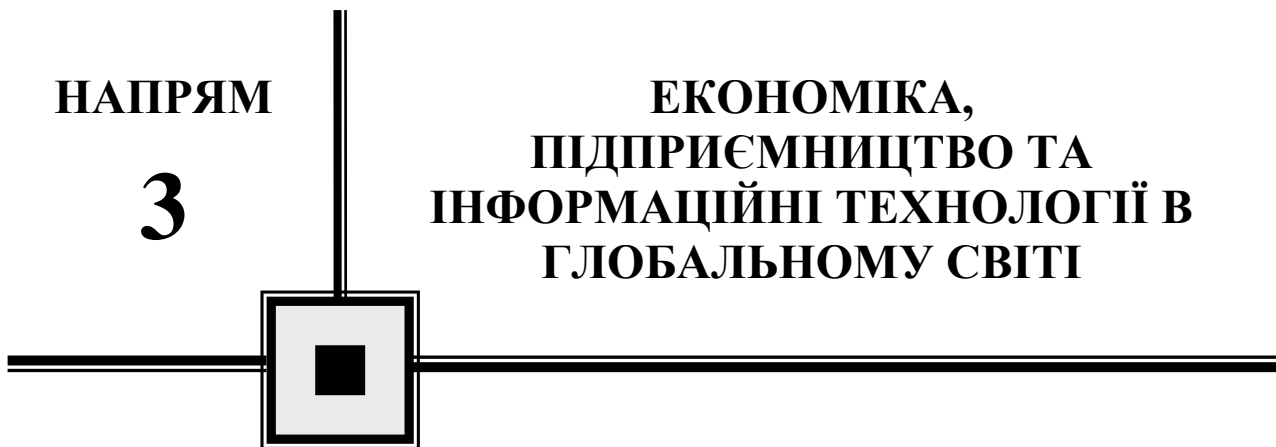
7. Юдін В., Непочатенко О., Страхування сільськогосподарських ризиків. *Молодий вчений*. 2016. №11. с. 632-634

НАПРЯМ

3

ЕКОНОМІКА,
ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В
ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ

Вікторія АТАМАНЕНКО*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ
АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ

***Анотація.** У статті досліджено вплив цифрових технологій на аграрне виробництво, розглянуто перспективні напрямки використання цифрових технологій в діяльності аграрних підприємств. Вивчено теоретичні та практичні засади інноваційно-цифрового розвитку аграрної економіки в умовах інформаційно-технологічних викликів сьогодення. Наведено популярні інформаційні системи та технології, що використовуються в агробізнесі. Встановлено, що використання цифрових технологій в аграрних підприємствах дасть змогу якісно зберігати великий масив даних, проводити аналіз отриманих результатів, на підставі чого ухвалювати обґрунтовані рішення, що сприяють мінімізації витрат, максимізації прибутку та підвищенню конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва.*

***Abstract.** The article examines the impact of digital technologies on agricultural production, considers promising areas of use of digital technologies in the activities of agricultural enterprises. The perspective directions in use of the newest information are considered technologies in the agro-industrial complex of the country. Features are investigated use of certain digital technologies in agribusiness. Popular information systems are given and technologies to be used in agribusiness. It is established that the use of digital technologies in agricultural enterprises will allow qualitatively store a large array of data, conduct analysis of the obtained results, according to your chosen project, to contribute cost minimization, profit maximization and increase competitiveness of agricultural production.*

* Науковий керівник: к.т.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики
ВНАУ Зелінська О.В.

Вступ. В турбулентних умовах сьогодення в аграрному секторі економіки країни спостерігається значне зацікавлення у новітніх інформаційних технологіях. Зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу все більше зростає потреба агротоваровиробників у сучасних наукових розробках щодо діджиталізації управління сільськогосподарським виробництвом. В процесі адаптації агропідприємств до змін, що відбуваються у політико-правовій, економічній та техніко-технологічній сферах зовнішнього середовища, виникає нагальна потреба у розробці та впровадженні стратегій розвитку інноваційної діяльності підприємств, що базуються на передумовах інноваційно-цифрового розвитку аграрної економіки в умовах інформаційно-технологічних викликів.

Виклад основного матеріалу. Впровадження технологічних інновацій під час управління бізнес-процесами аграрних підприємств трансформує спосіб ведення сільськогосподарського виробництва. Ґрунтуючись на дослідженні нових технологій в аграрному секторі, а також застосуванні штучного інтелекту в роботі підприємств, аграрний бізнес перетворюється в справу, яка вимагає максимальної точності та своєчасності використання даних. Зростання цифрових технологій в сільському господарстві відкриває безліч стратегічних можливостей для агротоваровиробників від високошвидкісного збору та аналізу великого обсягу даних до ухвалення обґрунтованих, критично важливих та своєчасних рішень.

Цифрове сільське господарство дозволяє створити системи, для яких будуть характерні прогнозованість, високий рівень продуктивності, здатність швидко адаптуватися до змін, що сприятиме підвищенню рівня продовольчої безпеки, а також стійкості та доходності агропідприємств. Слід зазначити, що використання цифрових технологій в сільському господарстві за рахунок підвищення продуктивності, ефективного споживання ресурсів, застосування ринкових можливостей, розширення комунікацій, оптимізації використання ресурсів та пристосування до кліматичних змін здатне забезпечити отримання економічних, соціально-культурних та екологічних благ.

Встановлено, що використання цифрових технологій в сільськогосподарських підприємствах має відповідати певним умовам:

- 1) комп'ютерна грамотність, освіта в сфері ІТ, фінансова забезпеченість, державні програми щодо підтримки цифрових стратегій та державні онлайн платформи цифрового сільського господарства;
- 2) використання Інтернету, мережеве покриття, мобільних телефонів та соціальних мереж, навички роботи з цифровими технологіями, підтримка культури підприємництва та інновацій до сфери АПК (бізнес-інкубатори, хакатони, програми навчання тощо) [8].

Поряд з базовими умовами існують й такі чинники, що сприяють цифровізації агропідприємств, а саме:

- застосування агропідприємцями послуг служб розповсюдження сільськогосподарських знань щодо Інтернет - обізнаності, мобільного зв'язку та соціальних мереж;
- наявність у сільських мешканців навичок володіння цифровими

технологіями;

- культурне середовище, що спонукає агропідприємців до впровадження діджиталізації та інших інновацій.

У той же час, існують проблеми щодо впровадження цифрових технологій до діяльності агропідприємств, а саме: нерозвинуте мережеве покриття, погане володіння працівниками комп'ютерними програмами, відсутність єдиної онлайн платформи, стандартизації та сумісності технологій стосовно обміну даними, що значно обмежує можливість застосування аграрних додатків та використання соціальних мереж стосовно підтримки агросектору та обміну інформацією між фермерами.

Отже, створення системи інформаційної підтримки агровиробників на основі сучасних комп'ютерних та мобільних технологій має ґрунтуватися на комп'ютеризації сільськогосподарських підприємств, навчанні й підвищенні кваліфікації сільськогосподарських працівників, створенні системної бази, а у перспективі – формуванні єдиного інформаційного простору агробізнесу [2].

З огляду на це доречним є також формування екосистем агропідприємців за допомогою електронних порталів та цифрових сервісів, які б мали додатки щодо певних маркетплейсів, постачання, збуту, наявності техніко-технологічних ресурсів, ринку трудових ресурсів, що спеціалізуються на використанні цифрових агротехнологій тощо. В Україні в певних регіонах спілки фермерів вже працюють на базі розроблених електронних платформ щодо продажу та купівлі сільськогосподарської продукції [1].

Зазначимо, що відкриті ринки або Marketplace – це електронний майданчик, на якому агровиробники та споживачі сільськогосподарської продукції спілкуються без посередників. В Україні вони запрацювали, як відповідь на виклик епідемії COVID-19 та її наслідків.

Рис. 1. Проекти розумних технологій в роботі вітчизняних аграрних підприємств

Джерело: сформовано автором на основі [6, с. 50].

Останнім часом спостерігається значне зростання темпів розвитку розумних технологій. Так, певні проекти вже успішно використовуються в практиці роботи вітчизняних аграрних підприємств (рис. 1).

Разом з тим, головним технологічним підходом до цифрового управління землеробством є точне сільське господарство, яке передбачає здійснення

процесів спостереження, вимірювання та аналізу потреб окремих полів й сільськогосподарських культур на підставі використання інформаційних систем та технологій.

В статті [4] Зелінська О.В., Сухоцька С.М. зазначають, що новітні технології реалізуються в рамках прикладних комп'ютерних програм за такими напрямками:

- оптимізація розміщення сільськогосподарських культур у зональних системах сівозміни та раціонів годівлі тварин;
- за розрахунком доз добрив;
- проведення комплексу землевпорядних робіт та управління земельними ресурсами;
- ведення державного земельного кадастру історії полів і розроблення технологічних карт обробітку сільськогосподарських культур;
- регулювання режиму живлення рослин та мікроклімату в теплицях;
- контролю процесу зберігання картоплі й овочів, якості вирощуваної продукції та кормів, забруднення ґрунтів;
- оцінювання економічної ефективності виробництва;
- управління технологічними процесами в пташниках, виробничими процесами в переробці м'яса птиці й зберігання продукції тощо [4, с. 149].

Також ефективність стратегії діджиталізації управління сільськогосподарським виробництвом агропідприємств фіксується під час впровадження систем точного землеробства. Наприклад, запровадження дронів в комплексі з програмним забезпеченням дає можливість отримувати економічний ефект щодо економії пального за рахунок оптимізації кількості обробок та шляхів проходження техніки; мінімізації використання насінневого матеріалу і добрив за рахунок запобігання їх непродуктивних витрат; збереженні та підвищенні врожайів за рахунок своєчасного посіву та збирання врожаю [3, с. 85].

В Україні щорічно проводяться форуми ІТ-технологій в агропромисловому секторі, викликають інтерес наступні ідеї щодо використання найбільш популярних інформаційних систем та технологій в агробізнесі (табл. 1).

Таблиця 1

Популярні інформаційні системи та технології, що використовуються в агробізнесі

Назва ІТ-системи або технології	Основні функції та можливості використання
1	2
АЕРО	система, яка здатна виявляти основні місця скупчень шкідників і точково їх обробляти інсектицидами: проводиться цифрова зйомка з повітря в ультрафіолетовому діапазоні за допомогою дронів
CropCare	база різних даних для боротьби зі шкідниками, яка постійно оновлюється. До неї вноситься номенклатура сільськогосподарських культур і GPS-дані полів, після цього здійснюється підбір оптимальних препаратів.

AgroGuard	система охоронних стовпів, які обладнані інфрачервоними датчиками. При порушенні меж ділянки або при виникненні будь-якої іншої події агропідприємець оперативно отримує повідомлення на телефон та ухвалює оперативне рішення.
DrT-Tech	дозволяє систематизувати всі дані, що зібрані з датчиків і з полів, до однієї структури. Для перегляду інформації використовується відповідна програма, що встановлюється на смартфоні.
HerdGrow	використовується для тваринницького бізнесу, сутність якої полягає в автоматичному підборі раціону для ВРХ на основі даних з їх паспортів.
Fractal	конструктор розумних процесів, за допомогою якого можна максимально автоматизувати робочі процеси в АПК: облік робочого часу, регулювання певних механізмів тощо. Програма об'єднує всі пристрої до єдиної локальної мережі з безперебійним електроживленням.
AgromaxEffect	моделює майбутній урожай, ґрунтуючись на певній сільськогосподарській культурі і характеристиках ділянки. Програма використовується агропідприємцями, страховими компаніями, банками з метою оцінки ризиків.
Торгівельний бот	спосіб пошуку кращих пропозицій за цікавими для агрокомпаній видами агропродукції. Дає змогу оптимізувати роботу відділу закупівель тощо.

Джерело: узагальнено на підставі [8, 7, 6].

Сучасні інформаційні системи та технології здатні не тільки цілком задовольнити вимоги виробничих агросистем, але й виступають важливою передумовою їхнього розвитку.

Висновки. Таким чином, використання цифрових технологій в аграрних підприємствах дасть змогу якісно зберігати великий масив даних, проводити аналіз отриманих результатів, на підставі чого ухвалювати обґрунтовані рішення, які будуть сприяти мінімізації витрат, максимізації прибутку та підвищенню конкурентоздатності сільськогосподарського виробництва. Створення системи інформаційної підтримки аграрних підприємств на основі сучасних комп'ютерних та мобільних технологій є стратегічним завданням подальшого розвитку вітчизняного агробізнесу. Основними напрямками якого є комп'ютеризація сільськогосподарських підприємств, навчання і підвищення кваліфікації працівників, зайнятих в сільськогосподарському виробництві, створення системної бази, а у перспективі – формування єдиного інформаційного агропростору.

Список використаних джерел

1. Marketplace надає унікальну можливість вашому бізнесу зробити перші кроки в е-комерсі та швидко розпочати онлайн продажі. *Портал для підприємців* : веб-сайт. URL: <https://sme.gov.ua/marketplejs/> (дата звернення: 13.01.2021).
2. Аграрний IQ: добірка корисних ресурсів для фермера. *Kurkul.com* : веб-сайт. URL: <https://kurkul.com/spetsproekty/745-agrarniy-iq-dobirka-korisnih-resursiv-dlya-fermera> (дата звернення: 12.01.2021).

3. Горобець Н. М., Чорна І. А. Використання безпілотних літальних апаратів в системі стратегічного управління аграрними підприємствами. *Напрями розвитку ринкової економіки: нові реалії та можливості в умовах інтеграційних процесів* : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф., 30 листопада 2019 р. Ужгород : Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 82-85.

4. Зелінська О. В., Сухоцька С. М. Використання сучасних інформаційних технологій в агропромисловому комплексі. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С.148-152.

5. Коваль І. В. Агроконсалтинг як інструмент підвищення ефективності аграрного сектора та розвитку сільських територій Західного регіону України. *Соц.-ек.проблеми сучас.періоду України*. 2019. Вип. 6 (104). С. 281-291.

6. Ласло О. О. Впровадження технологій точного землеробства в Україні. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2011. № 1. С. 49-50.

7. Руденко М. В. Технології цифрової трансформації сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 8-18.

8. Смарт-технології в агроменеджменті. *АгроКебети* : веб-сайт. URL: <https://blog.agrokebety.com/smart-tehnologii-v-agro-menedgmente-ua> (дата звернення: 11.01.2021).

Марія БІЛА*,
Студентка 3 курсу,
Факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВИКОНАННЯ ЦІЛЕЙ ТИСЯЧОЛІТТЯ – ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано стан інтеграції у нормативно-правовий простір України однієї з глобальних цілей сталого розвитку, визначеною Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року: *Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Дослідження спрямовано на виявлення шляхів удосконалення інтеграції країни до світового економічного простору.*

Annotation. The article analyzes the state of integration into the regulatory space of Ukraine of one of the global goals of sustainable development, defined by the UN General Assembly Resolution of September 25, 2015: *Transforming our world:*

---

* Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності
ВНАУ Ковальчук С.Я.

Agenda for sustainable development until 2030. The research is aimed at identifying ways to improve the country's integration into the world economic space.

Вступ. Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, ухвалений Генеральною асамблеєю ООН у 2015 року і обов'язковий для всіх 193 держав-членів ООН, закликає всі країни до перетворення нашого світу й «досягнення кращого та більш сталого майбутнього для всіх» до 2030 року. Ним передбачено загальний шлях до миру й процвітання людей і планети. Ці універсальні межі зобов'язують країни досягти 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та виконати 169 завдань, для яких Статистична комісія ООН пізніше визначила 230 показників. Ці цілі вказують на необхідність об'єднання всіх країн – (розвинутих і тих, що розвиваються) в глобальному партнерстві задля подолання бідності, скорочення нерівності й заохочення соціального розвитку та економічного зростання з одночасною охороною довкілля і залученням до цих процесів абсолютно всіх.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням сталого розвитку, присвячено дослідження багатьох науковців і практиків різних сфер (публічного управління та адміністрування, права, менеджменту, економіки та ін.) серед яких: В. Бабаєв, Д. Герман, М. Баймуратов, М. Зверяков Т. Кравченко, А. Ковальов, В. Куйбіда, Ю. Куц, О. Кучеренко, Ю. Куц, В. Мамонова, В. Попков, С. Серьогін, Н. Сментина А. Шапар, Ю. Шарова та ін.

Виклад основного матеріалу. Визнаючи успіхи і проблеми у досягненні Цілей розвитку тисячоліття – і той факт, що потрібна нова програма розвитку після 2015 року – в 2012 році на Конференції ООН зі сталого розвитку у Ріо-де-Жанейро держави домовилися створити відкриту робочу групу для розробки комплексу Цілей сталого розвитку. Після більш ніж року переговорів, Відкрита робоча група представила рекомендації щодо цілей у сфері сталого розвитку. 193 держави-члени ООН досягли консенсусу щодо підсумкового документу нової програми «Трансформація нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030». Розроблено 17 цілей сталого розвитку з 169 цільовими показниками, на противагу попереднім восьми цілям розвитку тисячоліття, які передбачали досягнення 21 цільового показника. Цілі сталого розвитку стали результатом переговорного процесу за участю 193 держав-членів ООН, до якого також були залучені безпрецедентно широкі кола громадянського суспільства й інші зацікавлені сторони. Нові цілі мають широку сферу охоплення, оскільки в їхніх рамках передбачено розгляд взаємопов'язаних елементів сталого розвитку: економічного росту, соціальної інтеграції та захисту навколишнього середовища. Цілі сталого розвитку будуть розповсюджуватися на весь світ, як на багаті, так і на бідні країни.

«Цілі сталого розвитку» (ЦСР, відомі також як Глобальні цілі) ключові напрямки розвитку країн, що були ухвалені на Саміті ООН зі сталого розвитку. Вони замінили Цілі розвитку тисячоліття, термін яких закінчився наприкінці 2015 року. ЦСР ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують 17 Глобальних цілей, яким відповідають 169 завдань.

Зазначений план дій передбачає продовження роботи, що розпочата в

період дій цілей розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття, яка завершилася у 2015 році. Робота над виконанням країнами — членами ООН Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) завершилася у 2015 році. Прогрес у досягненні восьми Цілей розвитку тисячоліття оцінювався за допомогою 21 задачі і 60 офіційних показників [1].

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Мун, підсумовуючи роботу над виконанням Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), зазначав, що «ЦРТ допомогли вирватися з крайньої бідності більш ніж одному мільярду людей, вжити активних заходів по боротьбі з голодом, дати можливість відвідувати школу більшого ніж будь-коли числу дівчаток, а також захистити нашу планету. Вони дозволили створити нові передові партнерства, сколихнули громадську думку і продемонстрували величезне значення постановки широкомасштабних цілей. ЦРТ, в яких люди і їхні нагальні потреби поставлені на перший план, змінили процес прийняття рішень як в розвинених країнах, так й у країнах, що розвиваються. Практичний досвід і фактичні дані, отримані в результаті зусиль по досягненню ЦРТ, показують, що ми знаємо, що ми робимо. Але подальший прогрес вимагатиме прояви непохитної політичної волі і колективних довгострокових дій. Нам необхідно усунути корінні причини і рішучіше займатися інтеграцією економічних, соціальних і екологічних вимірів сталого розвитку. Новий порядок денний в галузі розвитку на період після 2015 року, включаючи комплекс цілей сталого розвитку, орієнтований на те, щоб відобразити засвоєні уроки, нарощувати наші успіхи і, діючи спільно, незмінно націлювати всі країни на побудову більш затишного, стійкого і рівноправного світу» [2].

25 вересня 2015 року Генеральної Асамблеї ООН підвела підсумки виконання ЦРТ та прийняла нову резолюцію, що затвердила новий план дій «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» [3]. В Резолюції підкреслюється, що ніколи раніше світові лідери не брали на себе зобов'язання вжити спільні дії і зусилля для реалізації такої широкої і універсальної стратегічної програми. Наголошено прагнення здійснювати Порядок денний таким чином, щоб це принесло максимальну користь усім: як нинішньому, так і майбутнім поколінням на принципі відповідності правам та обов'язкам держав за міжнародним правом.

17 цілей та 169 задач нового плану дій набули чинності 1 січня 2016 року.

Робота над цим планом дій розрахована на 15 років — до 2030 року.

Цілі сталого розвитку (ЦСР) до 2030 року виглядають наступним чином:

Ціль 1. Подолання бідності

Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства

Ціль 3. Міцне здоров'я і благополуччя

Ціль 4. Якісна освіта

Ціль 5. Гендерна рівність

Ціль 6. Чиста вода та належні санітарні умови

Ціль 7. Доступна та чиста енергія

Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання

Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура

Ціль 10. Скорочення нерівності

Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад

Ціль 12. Відповідальне споживання та виробництво

Ціль 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату

Ціль 14. Збереження морських ресурсів

Ціль 15. Захист та відновлення екосистем суші

Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути

Ціль 17. Партнерство заради сталого розвитку

Враховуючи досвід роботи над Декларацією тисячоліття, діяльність із реалізації цілей і завдань сталого розвитку і їх огляд має проводитись з використанням набору глобальних показників, які будуть доповнюватися показниками на регіональному та національному рівнях, що мають бути розробленими державами-членами ООН. Вважається, що сформована система буде простою, але надійною, вона буде охоплювати всі цілі і завдання в галузі сталого розвитку, включаючи засоби здійснення, і дозволить зберегти політичну збалансованість, комплексний характер і цілеспрямованість, які закладені в цих цілях і завданнях.

Президент України, виступаючи на засіданні Генеральної Асамблеї, запевнив учасників саміту, що для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) на національному рівні, Україна здійснюватиме нові програми і проекти, які на практиці забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість [4].

З метою адаптації глобальних завдань розвитку з урахуванням національної специфіки були проведені національні консультації, в яких взяли участь близько 300 представників урядових установ, агентств Організації Об'єднаних Націй в Україні, Національної академії наук України, громадськості та експертного середовища.

Під час національних консультацій обговорювалися 17 ЦСР за такими групами:

- Стале економічне зростання та зайнятість;
- Справедливий соціальний розвиток;
- Ефективне, підзвітне та всеохопне управління і справедливість для всіх;
- Екологічна рівновага та розбудова стійкості.

Підсумки національних консультацій стануть основою для розроблення національної доповіді «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [5].

Висновки. Концепція сталого розвитку з'явилася в процесі об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної. Мається на увазі вживання заходів, спрямованих на оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних - природо-, енерго-, і матеріало-зберігаючих технологій, на збереження стабільності соціальних і культурних систем, на забезпечення цілісності біологічних і фізичних природних систем.

Сучасні виклики досягнення Глобальних Цілей передбачають конвергенцію ціннісних орієнтирів сталого розвитку, направлених на

запровадження нової парадигми державного адміністрування сталим розвитком, що покликана забезпечити розробку, прийняття й реалізацію таких стратегічних рішень, які б слугували загальносвітовим інтересам, а національні зусилля підкріплювалися ефективним міжнародним співробітництвом на засадах дипломатії та запобіганню кризам. Відзначимо, що по-перше: сталий розвиток міст і громад є запорукою забезпечення сталого розвитку регіонів, країни в цілому та основним важелем у забезпеченні реалізації Цілей сталого розвитку; по-друге: сучасна нормативно-правова база, як першооснова забезпечення сталого розвитку міст і громад є доволі розгалуженою, несистематизованою, а у частині інтеграції, впровадження і реалізації Цілей сталого розвитку, взагалі здебільшого має декларативний характер та потребує удосконалення шляхом створення Єдиної стратегії сталого розвитку міст і громад в Україні, що має враховувати всі інші механізми сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Мережа 2030 URL: <https://www.2030netvaerket.dk/>
2. Доповідь про сталий розвиток в Європі за 2019 р.: На шляху до стратегії досягнення ЦСР в ЄС // Мережа для розробки рішень у сфері сталого розвитку (SDSN) та Інститут європейської екологічної політики (IEEP), листопад 2019 р. URL: <https://sdgindex.org/reports/2019-europe-sustainable-development-report/>
3. Залучення парламентів до виконання Порядку денного до 2030 року і ЦСР: представництво, підзвітність та реалізація // Разом до 2030 р., липень 2018 р. URL: <https://www.together2030.org/parliamentaryhandbook/>
4. Цілі сталого розвитку: Україна, Національна доповідь за 2017 рік. URL: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/SDGs_NationalReportEN_Web.pdf.

Андрій ВЕРДЕШ*,
студент 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Анотація. Обґрунтовується вплив розвитку інформаційних технологій на розвиток інформаційного суспільства, як одного із чинників формування національної свідомості в сучасному інформаційному просторі. Проаналізовано

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Потапова Н.А.

динаміку внутрішнього ринку інформаційних технологій та розглянуто вплив ІТ-сектору на економіку України в питаннях зростання валютних надходжень, експорту ІТ-послуг, збільшення відрахувань у бюджет. З'ясовано, що саме рівень технологічного розвитку визначає не лише економічний потенціал країни та якість життя її громадян, а також роль і місце цієї країни в глобальному суспільстві, масштаби та перспективи її економічної та політичної інтеграції з усім світом.

Abstract. *The influence of the development of information technologies on the development of the information society as one of the factors of formation of national consciousness in the modern information space is substantiated. The dynamics of the domestic market of information technologies is analyzed and the impact of the IT sector on the economy of Ukraine in terms of growth of foreign exchange earnings, exports of IT services, increase in budget allocations is considered. It was found that the level of technological development determines not only the economic potential of the country and the quality of life of its citizens, but also the role and place of this country in global society, the scale and prospects of its economic and political integration with the world.*

Вступ. Ринкова система господарювання в умовах формування інформаційного суспільства дала змогу швидко заповнити ринок інформаційними системами. Водночас, за оцінками фахівців, на ринку налічуються десятки тисяч інформаційних та комп'ютерних систем з різновидами функціональних можливостей. З появою персональних комп'ютерів користувачами інформаційних систем стали не тільки підприємства, але й фізичні особи, незалежно від віку, освіти та статі, спеціалісти будь-якої професії, науковці, співробітники сфери торгівлі, мистецтва та інші. Водночас постійно здійснюється вдосконалення інформаційних систем, оновлення цих програм під нові потреби людей для подальшого удосконалення забезпечення організаційних, технічних і комерційних умов.

Системність поглядів на дослідження різних явищ і процесів невід'ємно пов'язують зі збільшенням обсягу інформації, внаслідок чого виникає питання щодо систематизованого збереження та обробки інформації. Термін «інформаційна система» широко використовується у законодавчих та підзаконних актах, що регулюють сферу інформаційних правовідносин, однак відсутній єдиний підхід щодо його визначення та розуміння. Так, у частині 1 статті 16 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», вживається поняття «Державний реєстр України (єдина інформаційна система)», однак не розкрито його поняття в цьому законодавчому акті. Одне з перших офіційних визначень аналізованого поняття міститься у пункті 5 частині 1 статті 1 Закону України «Про державну статистику», відповідно до якого інформаційна система органів державної статистики – це сукупність технічних, програмних, комунікаційних та інших засобів, які забезпечують процес збирання, накопичення, опрацювання,

поширення, збереження, захисту та використання статистичної інформації [1].

Тому, в статі, на основі аналізу та систематизації поглядів науковців щодо визначень інформаційних систем та технологій, зроблено обґрунтування необхідності розвитку інформаційних систем та проведено аналіз їх зв'язку з основними показниками економіки держави.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі переходу світового співтовариства до інформаційного суспільства ступінь розвитку інформаційного простору та інформаційних технологій стає безпосереднім чинником становлення активного та свідомого громадянина, національної конкурентоспроможності. Інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності у сфері суспільного виробництва є збір, накопичення, продукування, обробка, зберігання, передача та використання інформації, здійснювані на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також на базі різноманітних засобів інформаційного обміну, що забезпечує: активне використання інтелектуального потенціалу суспільства, зосередженого в друкованому фонді, в науковій, виробничій та інших видах діяльності його членів; інтеграцію інформаційних технологій в наукових та виробничих видах діяльності, ініціюючий розвиток усіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності; високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію представленої інформації, істотність використовуваних даних [2].

Основними функціями сучасних інформаційних технологій управління підприємствами є: пошук, збір, обробка, зберігання необхідних даних, формування та виробництво нової інформації, рішення оптимізаційних задач. При цьому ставиться завдання не тільки автоматизувати трудові містки, регулярно повторювані рутинні операції переробки великої кількості даних, а й шляхом переробки даних отримати принципово нову інформацію, необхідну для прийняття ефективних управлінських рішень [1].

Системи створюються з метою обслуговувати різні організаційні інтереси. Серед них можна виділити чотири основні типи інформаційних систем: системи із експлуатаційним рівнем, системи рівня знань, системи рівня управління і системи зі стратегічним рівнем.

Системи експлуатаційного рівня підтримують управлінські операції, стежать за елементарними діями організації, серед яких: продаж, платежі, переведення у готівку депозитів, формування платіжних відомостей [8]. Основна мета системи на цьому рівні полягає в тому, щоб відповісти на звичайні питання і проводити потоки транзакцій через організацію. Щоб відповідати на ці види питань, інформація взагалі повинна бути легкодоступною, оперативною і точною.

Системи рівня знань підтримують знання працівників і тих, хто опрацьовує дані в організації. Мета систем рівня знань полягає в тому, щоб допомогти інтегрувати нове знання в бізнес і допомагати організації управляти потоком

документів. Системи рівня знань, особливо у формі робочих станцій і офісних систем, сьогодні є найбільш швидко зростаючими додатками в бізнесі. [5] Системи рівня управління направлені на процеси обслуговування контролю, управління, прийняття рішень та адміністративні дії середніх менеджерів. Вони визначають ступінь ефективності діяльності об'єктів і періодично сповіщають про це. Наприклад, система управління переміщеннями повідомляє про переміщення загальної кількості товару, рівномірності роботи торгового відділу та відділу, що фінансує витрати для службовців у всіх підрозділах компанії, зазначаючи, де фактичні витрати перевищують бюджетні [3, 7].

Деякі системи рівня управління підтримують незвичайне прийняття рішень. Вони мають тенденцію зосереджуватися на специфічних структурних рішеннях, для яких інформаційні вимоги не завжди зрозумілі. Одним із таких застосувань, є експертні системи в сільському господарстві та логістиці, які на сьогодні, визначаються складними рішеннями та аналітичними розрахунками [6, 8].

З урахуванням функцій, які покладаються на інформаційні системи управління (ІСУ), можна окреслити їх, як сукупність комп'ютеризованих інформаційно-аналітичних систем і технологій, які забезпечують приймають участь у процесі забезпечення керівника усією множиною інформації, що направлена на підвищення активності процесу прийняття управлінських рішень в сфері діяльності конкретного підприємства.

Висновки. З огляду на важливість з'ясування змісту поняття «інформаційна система», а також неоднозначність визначення цього терміна як у законодавчому, так і в науковому обігу, можна погодитися із таким визначенням терміна «інформаційна система» як організаційно-технічної системи, в якій за допомогою технічних та програмних засобів забезпечують функціонування інформаційних процесів, зокрема створення, поширення, використання, обробку, систематизацію, збереження і знищення інформації. Існування у вітчизняному законодавстві визначень деяких видів інформаційних систем та відсутність їх повної класифікації в науковій літературі дозволяє погодитися із наведеною класифікацією інформаційних систем за різноманітними критеріями: за характером організації пошуку; за режимом поширення та пошуку інформації; за характером функціональності; за масштабністю реалізації; за рівнем безпеки; за ступенем автоматизації; за характером обробки даних; за сферою застосування тощо.

Список використаних джерел

1. Павлиш В.А., Гліненко Л.К., Шаховська Н.Б. Основи інформаційних технологій і систем: підручник. Львів: Львівська політехніка, 2018. 620 с.
2. Волонтир Л. О., Зелінська О. В. Інформаційно-логістичні системи управління аграрним підприємством. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №12. С. 88-96.
3. Басюк Т.М., Думанський Н.О., Пасічник О.В. Основи інформаційних технологій: навч. посіб. Львів: Новий Світ-2000, 2015. 390 с.

4. Морзе Н. В., Глазунова О.Г. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/ITZN/em6/content/08mnvshi.htm.

5. Стеценко Г.В. Проектування та використання освітніх веб-ресурсів майбутніми учителями інформатики. *Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Збірник наукових праць*. 2018. №6(13). С. 53-58.

6. Новаківський, І.І. Вплив процесів інформатизації на організаційну структуру підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 425. С. 285-286.

7. Ожеван М.А., Гнатюк С.Л., Ісакова Т.О. Інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні: зб. аналіт. доп. К.: НІСД. 2016. 96 с.

8. Потапова Н.А., Лавринчук, Д.Д. Інформаційні технології в управлінні земельними ресурсами. *Ефективна економіка*. 2019. №11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7412>.

Дмитро ГАРАГОДА *,
студент 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Стаття присвячена розгляду особливостей електронної торгівлі в Україні, виявленню основних факторів, які можуть негативно впливати і гальмувати подальший розвиток електронного бізнесу, та виявленню основних факторів, які сприяють розвитку ринку електронної комерції в Україні. Визначено сутність електронної комерції, обґрунтовано актуальність впровадження в практику бізнесу сучасних інформаційних технологій та комунікаційних засобів. Виокремлені та проаналізовані головні проблеми пов'язані з електронною комерцією в Україні Проведено аналіз щодо можливих перспектив розвитку українського Інтернет бізнесу. Доведено, що вигоди від розвитку електронної комерції є значно суттєвішими, ніж її недоліки. Потенційні ризики при веденні електронного бізнесу можна зменшити шляхом впровадження надійних засобів електронної безпеки транзакцій, врегулювання на державному рівні проблем нормативно-правового регулювання цієї сфери.*

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Сіроменко І.М.

***Abstract.** The article is devoted to the features of e-commerce in Ukraine, identifying the main factors that may adversely affect and inhibit the further development of e-business, and identifying the main factors that contribute to the development of the e-commerce market in Ukraine. The essence of e-commerce is determined, the urgency of introduction of modern information technologies and communication means into business practice is substantiated. The main problems related to e-commerce in Ukraine have been identified and analyzed. An analysis of possible prospects for the development of Ukrainian Internet business has been conducted. It has been proven that the benefits of developing e-commerce are much more significant than its disadvantages. Potential risks in conducting e-business can be reduced by implementing reliable means of electronic security of transactions, settlement at the state level of problems of regulatory and legal regulation in this area.*

Вступ. Українські підприємства працюють в умовах таких зовнішніх чинників, як посилення конкуренції та нестабільність економічної ситуації. Беручи до уваги їх спрямування на євроінтеграцію та поглиблення зв'язків на міжнародному ринку праці, особливо це стосується інформаційних технологій, постає потреба застосування технологій електронної комерції, що безпосередньо відзначається на конкурентоспроможності підприємств [1].

Сучасні системи електронної комерції відкривають нові можливості для розвитку та зміцнення існуючих компаній або створення нових компаній в Інтернет-середовищі. Однак через введення карантинних обмежень та надзвичайну ситуацію для боротьби з COVID-19 існують потенційні перспективи для розвитку Інтернет-торгівлі. Обмеження в роботі офлайн-магазинів суттєво змінили ситуацію на ринку товарів і послуг, що призвело до збільшення аудиторії споживачів і, отже, збільшення обсягу продажів через Інтернет.

Мета цієї статті - врахувати особливості електронної комерції в Україні, визначити основні фактори, які можуть перешкоджати розвитку електронного бізнесу, та визначити фактори, що сприяють розвитку ринку електронної комерції. Метою також є оцінка перспектив розвитку українського Інтернет-бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Електронна комерція (e-commerce, Інтернет-торгівля, електронна торгівля) – це широкий набір інтерактивних методів ведення діяльності з надання споживачам товарів та послуг. Також під електронною комерцією розуміють будь-які форми ділових операцій, де сторони взаємодіють через електронні технології, а не в процесі фізичного обміну чи контакту [1].

«Електронна комерція» включає в себе не лише купівлю-продаж товарів та послуг через Інтернет для безпосереднього отримання прибутку [2].

Важливим моментом є законодавче регулювання електронної комерції в Україні. Хоча електронна комерція існувала в українському правовому полі і раніше, фундаментальні принципи інтернет-торгівлі все ж отримали законодавче закріплення у зв'язку з прийняттям та введенням у дію Цивільного кодексу України [3], Закону України «Про електронні документи та електронний

документообіг» [4], Закону України «Про електронні довірчі послуги» [5] та внесенням змін до Закону України «Про захист прав споживачів» [6].

Поштовхом для розвитку електронної комерції є те, що провідні продавці товарів в даний час дедалі менше поділяються на офлайн- та онлайн-продавців, а натомість намагаються дотримуватися загального принципу орієнтації на клієнта. Споживач, у свою чергу, який покладається на важливі переваги в режимі офлайн та Інтернет, віддає перевагу магазину, який враховує такі критерії: товар повинен бути доступним, оплата - зручною та безпечною, отримання та повернення - швидким та якісним обслуговування.

Варто зауважити, що розвиток електронної комерції спирається на залучення до Інтернету все більшої кількості користувачів, тому не дивно, що частка обороту від електронної торгівлі у ВВП країн та частка електронної складової у роздрібній торгівлі корелює з показником рівня проникнення Інтернету, тобто частки населення країни віком від 14 до 74 років, що є регулярними Інтернет-користувачами. Так, у провідних країнах Західної Європи цей показник наближається до 100 %, у той час як в Україні він становить лише близько 63 % [7].

Така градація у показниках пояснюється тим, що сегмент електронної комерції поки що займає не більше 4% від загального ринку роздрібною торгівлі в Україні. В свою чергу, сегмент маркетплейсів є найбільш швидкозростаючим напрямком в ніші онлайн-торгівлі, значно випереджаючи класичні інтернет-магазини за швидкістю зростання [8]. Однією з причин цього є те, що малий бізнес часто зазнає труднощів з підтримкою та просуванням власних веб-сайтів, і частіше їм вигідніше працювати з платформою, яка бере на себе частину відповідальності за просування товару.

У 2018 р. шляхом використання маркет-плейсів найбільш активно зростає попит на товари повсякденного вжитку й дитячі товари. Найчастіше у 2018 році купували одяг, взуття, аксесуари, техніку, електроніку, товари повсякденного вжитку, товари для дому та саду, косметику й парфумерію (рис. 1).

Крім того, просування електронних маркетплейсів дає можливість більшими темпами розвиватись компаніям, які надають послуги доставки – лише за 2019 рік на доставці товарів, придбаних онлайн, оператори заробили 2,6 млрд грн. [9].

В Україні найбільший обсяг потенційної аудиторії покупців зосереджується на таких популярних інтернет-майданчиках, як Prom, де часта прямого трафіка становить 19%, Rozetka – 30%, OLX – 44%, Aliexpress – 50% [3]. За даними Асоціації ритейлерів України щодо ключових інтернет-магазинів України, серед універсальних магазинів впевнено лідирує Rozetka.ua – найбільший український маркетплейс.

Rozetka контролює 63,68% всіх відвідувачів універсальних інтернет-магазинів. За рік охоплення маркетплейсу виросло майже на два відсотки. Швидше зростає тільки дочірній проект мережі Еліцентр K-27.ua – який за рік наростив цей показник більш ніж на 3%. Також варто звернути увагу на безсумнівний успіх Kasta.ua, що вперше потрапили в топ-5 універсальних

інтернет-магазинів (випав з лідируючої п'ятірки MOYO) [3].

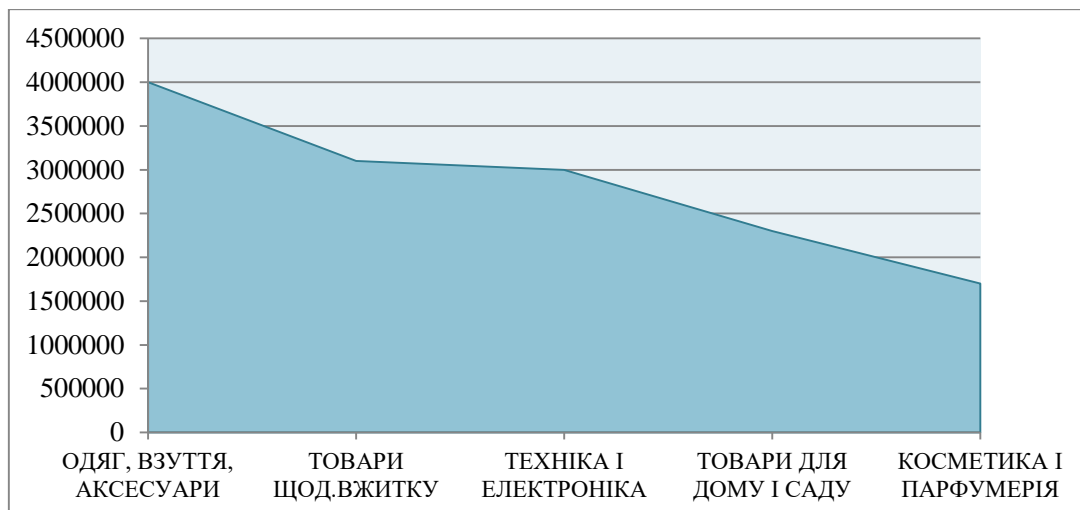

Рис. 1. Динаміка придбання товарів на маркетплейсах упродовж 2020 р. (шт.)

Джерело: за даними Асоціації ритейлерів України (RAU) [3].

Тобто ми бачимо, що держава в особі уповноважених органів також використовує послуги інтернет-магазинів для задоволення потреб громадян у часи труднощів та нагальності.

Крім того, необхідно перейняти досвід ведення інтернет-торгівлі країн Західної Європи та впроваджувати його в Україні. Так, орієнтація повинна бути на розвиток основних тенденцій світової інтернет-торгівлі, а саме: на лояльність покупця та персоналізацію угод, мобільну комерцію, роботу зі спільнотою, співпрацю з віддаленими регіонами країн та ведення ефективної логістики [11].

Важко суперечити цьому твердженню, але слід додати, що держава повинна регулярно заохочувати розвиток електронної комерції не тільки в безвихідних ситуаціях, але і в звичайних умовах.

Варто визнати, що на сьогодні в Україні формат електронної торгівлі справді стрімко розвивається, оскільки має чималий спектр переваг (рис. 2).

До переліку проблем розвитку електронної комерції українські фахівці відносять: недостатню безпеку даних споживачів та ненадійні системи платежів; низьку якість комунікації та сервісу; нестабільність національної грошової одиниці відносно долара; недосконалу нормативно-правову базу; високі ціни на доставку товарів [2]. Причиною недостатньої безпеки даних споживачів є неефективне здійснення права на захист даних, тобто захист персональних даних під час покупок в Інтернеті.

Варто зауважити, що серйозною проблемою, яка асоціюється з електронною комерцією в Україні, є неякісний сервіс в українських Інтернет - магазинах. Багато компаній створюються наспіх, бізнес-плани не містять таких ключових для бізнесу моментів, як логістика та платіжні системи. Слабка економіка країни, також гальмує процес розвитку на 2-3 роки, в порівнянні з розвинутими країнами. [9].

Основною проблемою інтернет-магазинів є високі ціни на доставку

товарів, оплачувані безпосередньо покупцем. Оскільки ринок послуг доставки в Україні формується кількома монополістами (Укрпошта та Нова Пошта), це призводить до дедалі більших витрат на доставку, ця ситуація є наслідком того, що не бажаючи переплачувати споживачі віддають перевагу офлайн-магазинам.

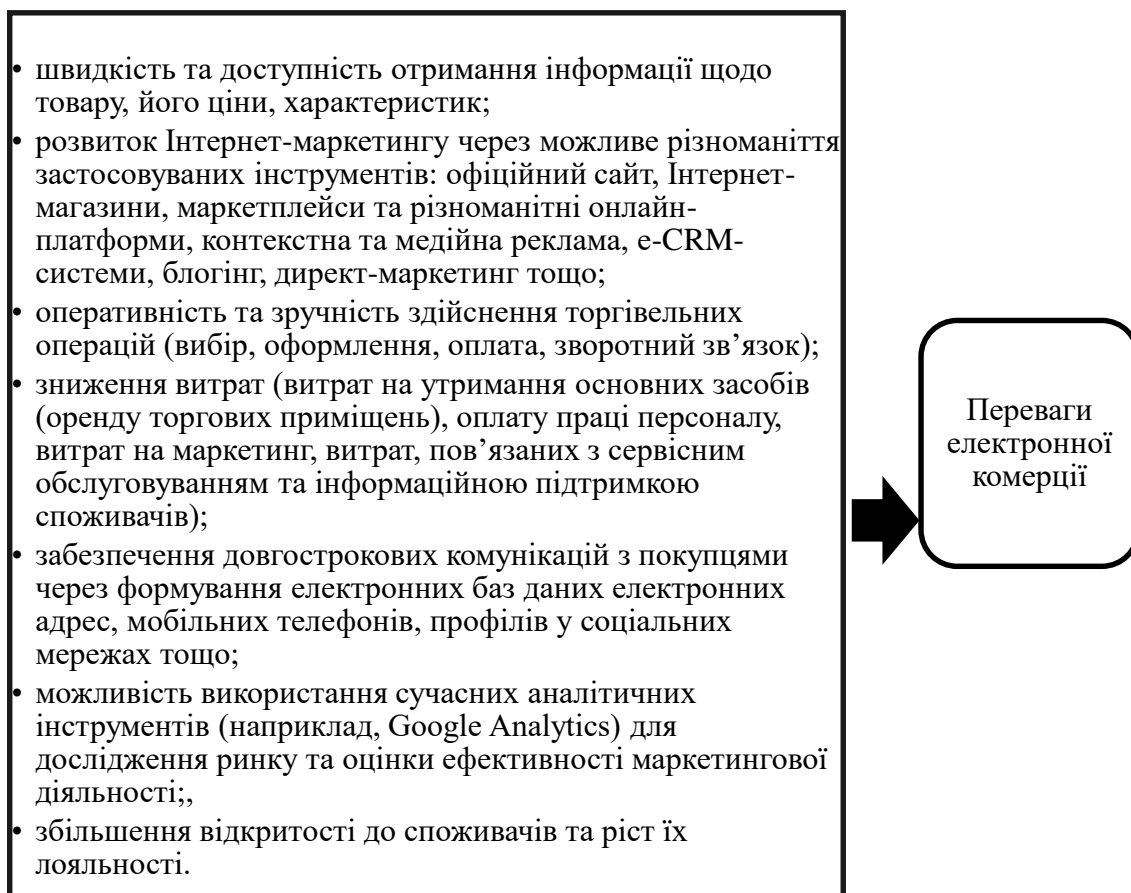

Рис. 2. Переваги електронної комерції

Джерело: сформовано автором на основі даних [2]

Незважаючи на наявні недоліки та загрози, ринок електронної торгівлі в Україні має всі перспективи розвитку. Актуальними будуть тенденції, що вже набули розвитку в США, Європі, Китаї та інших країнах та стосуються посилення клієнтоорієнтованості в торгівлі, дотримання безпечності та доступності в умовах пандемії Covid-19.

Виділимо окремі перспективні напрями та подальші тенденції розвитку електронної комерції в Україні (табл. 1).

Стратегічно важливо використовувати інструменти та технології, які дозволяють:

- швидко вибрати потрібний товар і одночасно порівняти ціни та характеристики різних виробників;
- просування товарів, спрямованих на споживачів, на основі автоматизованого відбору, геолокації та пошукових запитів;
- створити оцінку продавців за обраними критеріями;
- ефективно управління запасами на основі оцифрування, робототехніки та використання сховищ із датчиками RFID;

- розширення каналів електронної комерції.

Висновки. Тому можна стверджувати, що розвиток торгівлі у Всесвітній павутині в Україні має значні вади та загрози, але це один із найперспективніших видів бізнесу в майбутньому. На позитивну градацію зростання електронної комерції вплинули карантинні обмеження через пандемію COVID-19.

Таблиця 1

Перспективи розвитку електронної комерції в Україні

Напрямок розвитку	Характеристика
1. Розвиток персональних брендів.	Дослідження показують, що споживачам сьогодні більш цікаві товари, що пов'язані з окремими особистостями, ніж з компаніями. Так, Ілон Маск, Стівен Кінг, – це скоріше бренди, ніж просто відомі особи в бізнесі, мистецтві, культурі.
2. Спрощення покупок через використання гаджетів.	Здійснення покупок через мобільні додатки, соціальні мережі, месенджери через смартфони та інші пристрої допомагають зробити процес купівлі зручним та легким, натиснувши лише одну кнопку.
3. Ріст торгівлі за підпискою (Subscription shopping).	Набуває розвитку такий вид електронної торгівлі, як купівля наборів товарів, які мають стабільний попит, за підпискою. Найчастіше до товарів Subscription shopping входять продукти харчування, корм для тварин, товари категорії Drogerie.
4. Удосконалення логістики через поширення послуг фулфілменту	Фулфілмент сервіс (fulfillment) – це послуги аутсорсингу з передачі всіх процесів, пов'язаних з обробкою замовлень та відправленням їх кінцевим споживачам. Перспективним напрямом є автоматизація фулфілменту.

Джерело: сформовано автором на основі даних [12]

Необхідність самоізоляції та соціального дистанціювання, тимчасове припинення роботи автономних непродовольчих магазинів та закладів у різних сферах обслуговування на основі державних вимог не тільки збільшило популярність існуючих ринків та соціальних мереж, але багато роздрібних торговців також змушені відкривати або розвивати існуючі Інтернет-магазини разом із традиційними філіями. З огляду на виклики часу, нагальні потреби споживачів у товарах та послугах, електронна комерція демонструє позитивну тенденцію зростання та значні перспективи подальшого розширення ринку.

Список використаних джерел

1. Юрчук Н.П. Особливості платіжного середовища систем електронної комерції в Україні *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2017, № 6

2. Кондрус Л.Л., Дзивицька О.А. Проблеми розвитку електронної комерції в Україні. *Сімнадцяті економіко-правові дискусії*. 2017. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-1885> (дата звернення: 20.06.2020).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.06.2020).

4. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV / Верховна Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#top> (дата звернення: 19.06.2020).

5. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 19.06.2020).

6. Про захист прав споживачів: Закону України від 12.05.1991 р. №1023-XII/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#top> (дата звернення: 19.06.2020).

7. Гліненко Л., Дайновський Ю. Стан і перспективи розвитку електронної торгівлі України. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2018. №1. С. 87.

8. Малюта І.А., Оголь А.Є. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку інтернет-торгівлі в Україні. Ефективна економіка. 2019. URL: <file:///C:/Users/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%8F%20%D0%A5%D0%BE%D0%B2%D1%85%D0%/Downloads/51.pdf> (дата звернення: 20.06.2020).

9. Зосімов В., Берко О. Проблеми та перспективи розвитку електронної торгівлі в Україні. Геометричне моделювання та інформаційні технології. 2018. № 1 (5). URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/gmit5-51.pdf> (дата звернення: 20.06.2020).

10. Прес-служба МОЗ. URL: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=1488700544626379&id=261889753974137 (дата звернення: 20.06.2020).

11. Малюта І.А., Оголь А.Є. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку інтернет-торгівлі в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. URL: <file:///C:/Users/%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%8F%20%D0%A5%D0%BE%D0%B2%D1%85%D0%/Downloads/51.pdf>

12. Спецпроект «Е-commerce UA»: Як за рік змінилися показники ключових інтернет-магазинів України. URL: <https://rau.ua/novyni/spetsproekt-e-commerce-ua/2> (дата звернення: 25.05.2020).

Алла ДОЛОВАНЮК*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМА БІДНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Анотація. У статті розглянуто проблеми бідності населення України, спричиненні рядом чинників, зокрема і пандемією, яка існує сьогодні у всьому світі. Розглянуто основні причини погіршення умов на ринку праці України, спричиненні COVID – 19 та іншими причинами, що сприяли збільшенню частки бідного населення. Наведено динаміку середньої заробітної плати та інших

---

* Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Хаєцька О.П.

доходів українців. Запропоновано шляхи підвищення рівня зайнятості та здійснення необхідних заходів для створення робочих місць.

***Abstract.** The article examines the problems of poverty in Ukraine, caused by a number of factors, including the pandemic that exists today around the world. The main reasons for the deterioration of conditions in the labor market of Ukraine, the cause of COVID - 19 and other reasons that contributed to the increase in the share of the poor population are considered. The dynamics of the average salary and other incomes of Ukrainians are given. Ways to increase employment and implement the necessary measures to create jobs are proposed.*

Вступ. Соціальна політика є вагомою складовою економічного розвитку держави, тому проблема подолання бідності в усьому світі та в Україні є однією із головних яку необхідно вирішувати. Кількість осіб, які проживають в умовах бідності у світі в останні роки зменшилася більш ніж наполовину, проте масштаби бідності в Україні зростають попри великий потенціал та наявні ресурси, наша країна залишається однією із найбідніших країн у Європі.

У світі понад 800 мільйонів людей досі живуть на суму недостатню для нормального існування (1,25 дол. на день), не забезпечені достатнім харчуванням, питною водою та засобами санітарії. Навіть попри швидке економічне зростання в деяких країнах (Китай, Індія) скоротило число бідних людей, але по світу цей поділ досі є нерівномірним. Спостерігається і нерівномірність бідності серед чоловіків та жінок. Жінки частіше живуть у бідності через нерівний доступ до оплачуваної роботи, освіти тощо.

Виклад основного матеріалу. Бідність є однією з глобальних проблем усіх країн світу, Україна не є винятком. В умовах євроінтеграційних процесів уряд країни повинен застосовувати ефективну соціальну політику, поліпшувати умови проживання населення, забезпечувати гідний рівень життя усіх громадян. Саме завдяки соціальній політиці відбувається економічний розвиток держави [5, с. 87].

Складна економічна ситуація в Україні, що склалася внаслідок пандемії, збройних дій на сході країни, недостатніх темпів здійснення внутрішніх реформ, спричинює вагомий вплив на рівень життя населення. Окрім того, вплив таких факторів, як нестабільність банківської системи, несприятливий інвестиційний клімат, знецінення національної валюти, проведення антитерористичної операції, вимушене переселення населення і, як наслідок, втрата ним майна та стабільного джерела доходів, зумовив необхідність більш детального вивчення проблеми бідності в країні. Логічно вважати, що зниження рівня життя населення призводить до його збідніння внаслідок зменшення та недоотримання доходів. Бідність, своєю чергою, зумовлює зміну структури видатків, наслідком якої може стати недоїдання та голод [11, с.167].

Одним із найсуттєвіших негативних наслідків пандемії COVID – 19 стало різке загострення ситуації на глобальному та національних ринках праці та зайнятості й зростання рівня безробіття. Так, в Україні пандемія COVID – 19 і

карантинні обмеження значно посилили економічну кризу, наслідки якої відразу відобразились на ринку праці, вплинули на зайнятість (знизилась економічна активність населення, припинилася або призупинилась діяльність деяких секторів економіки, зріс рівень безробіття, поширилася бідність населення, погіршилися можливості для повноцінної якісної освіти, збільшилося навантаження на медичні заклади та працівників, державні соціальні служби).

Погіршується соціально – психологічний стан населення через посилення загроз життю та здоров'ю, існують певні обмеження щодо переміщення, змінились умови життєдіяльності та життєзабезпечення. Поглибилися такі негативні явища як часткова неформальна та тіньова зайнятість, відбулося падіння продуктивності, погіршилась умови зайнятості, відбулось зростання незахищеності оплати праці. Достатньо значна частина населення втратила джерела до життєзабезпечення, знизився рівень використання трудового потенціалу та ряд інших негативних наслідків спричинених пандемією [9, с. 73].

Після запровадження загальнодержавного карантинного режиму (20 березня 2020 р.) Торгово – промислова палата України повідомила, що через карантин зупинили роботу близько 600–700 тис. підприємців, а також малих підприємств сфери послуг і установ сфери освіти, які дають роботу 3,5–4,0 млн українських громадян, що є однією з причин нестабільності у внутрішній економічній політиці [10, с. 133].

Криза поставила на межу бідності мільйони людей у світі. За підрахунками Світового банку пандемія є причиною збільшення кількості бідного населення Землі на 150 млн. Для більшості українців, які живуть на один дохід (заробітну плату), у 2020 році значно зменшились доходи. Протягом року розмір середньої зарплати українців збільшився, при цьому рівень цін також зростав. У доларовому еквіваленті середня зарплата українців протягом року (з січня по листопад 2020 року) зменшилася на 31 дол або на 7%. За рік вартість американської валюти відносно гривні зросла на 17% [1].

Запровадження карантинних обмежень позначилося саме на заробітній платі. Третина українців повністю втратила дохід або роботу, а в більш як третини зменшився постійний дохід родини. За даними Державної служби зайнятості, на кінець травня кількість зареєстрованих безробітних зросла майже в 1,5 рази порівняно з березнем [6].

Середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у грудні 2019 р. становила 12264 грн, що у 2,9 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (4173 грн).

Середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у жовтні 2020р. становила 12174 грн, що у 2,4 раза вище рівня мінімальної заробітної плати (5000 грн) [6] (рис.1).

Порівняно із вереснем розмір середньої номінальної заробітної плати збільшився на 1,5%, а за останні 12 місяців (відносно жовтня 2019р.) – на 13,5%.

Індекс реальної заробітної плати у жовтні 2020 р. порівняно із вереснем 2020 р. становив 100,5%, а відносно жовтня 2019 р. – 110,6%.

Масштаб соціальної загрози оцінити досить легко: понад 47% у структурі

доходів населення становить заробітна плата, прибуток від підприємницької діяльності – 22% і 2,6% – доходи від власності [6].

Усі ресурси зараз перебувають в зоні ризику: заробітна плата не завжди виплачується на підприємствах, мікропідприємства майже повністю припинили свою діяльність у зв'язку з карантинном, орендна плата не виплачується, а це постійні витрати. Соціальні бюджетні трансферти, це кошти населення, на які воно може розраховувати (близько 28%).

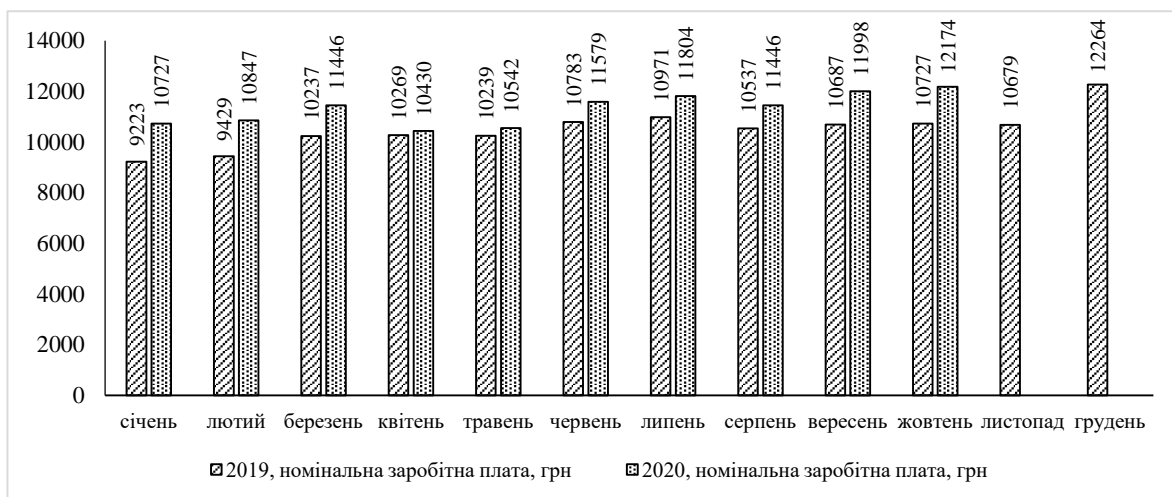

Рис. 1. Динаміка середньої заробітної плати у 2019–2020 роках
Джерело: сформовано автором на основі [3]

За даними Держстату [6], в третьому кварталі 2019 приріст заощаджень населення знизився з 3,2% (у 2018-му) до 0,4%, тобто менше одного відсотка українці спрямовували на створення особистої «подушки безпеки». За різними експертними оцінками, понад 70% економічно активних громадян живуть від зарплати до зарплати і мають особисті накопичення в межах покриття місячних витрат.

Понад 88% витрат – це купівля товарів і послуг. Витрати дуже важко оптимізувати в бік скорочення. 10 % – це податки і обов’язкові трансферти, що доводить, що зниження податків та/або відстрочення у їх сплаті – це важливий інструмент який сприяє появі кризи або на стадії виходу з неї [5].

Гірша ситуація склалась з платоспроможністю українських пенсіонерів. За даними Пенсійного фонду, середня пенсія за віком в Україні протягом 2020 року зросла на 365,5 грн до 3 430,28 грн на місяць. Однак реальна платоспроможність пенсій (у доларовому еквіваленті) знизилася. Найбільш помітним це зниження було на початку другого кварталу 2020 року. Причиною цього є девальвація гривні (на 9,5%). В інші періоди року пенсії дещо зростали, але в доларовому еквіваленті так не досягали рівня початку 2020 року.

Минулого року суттєво змінилися структура доходів українців: за третій квартал 2020 року частка соціальних допомог у доходах домогосподарств зросла до 30,4%, тоді як протягом аналогічного періоду 2019 року вона становила 28,2% [1].

В Україні пандемія COVID – 19 стала реальним викликом не лише як криза в галузі здоров'я населення, а й як соціально – економічна криза через її вплив на бідність. COVID – 19 загрожує також здатності України досягти Цілей сталого розвитку. Для того, щоб забезпечити використання дефіцитних ресурсів із найбільшою користю та охопити нужденних, дуже важливо мати дані про те, як COVID – 19, за очікуваннями, вплине на бідність і які групи населення будуть найбільш уразливими.

У цілому найбільш уразливими з точки зору соціально – економічного впливу COVID – 19 є домогосподарство (родина, сім'я), які не можуть диверсифікувати свої доходи. Сім'ї з обома батьками та сім'ї, що складаються з представників кількох поколінь, з більшою ймовірністю компенсуватимуть зменшення чи втрату доходу одного члена сім'ї доходом або соціальною допомогою, що збереглися в інших членів сім'ї.

З іншого боку, нижчезазначені категорії більш залежні від єдиного джерела доходу і з більшою імовірністю стануть бідними в результаті COVID – 19: одинокі батьки з дітьми, домогосподарства з дітьми до 3 років, та одинокі пенсіонери старше 65 років, а також сім'ї з трьома та більше дітьми, серед яких традиційно спостерігаються найвищі рівні бідності.

У країнах Європейського Союзу коронакриза призвела до падіння ВВП у 5 разів (з 3,7 до 15,1%), а міжнародні торгівельні відносини скоротилися на 23%. В Україні падіння ВВП становило 13% (за перше півріччя 2020 р.). За офіційними даними, безробіття становить 11,8%, а за соціологічними даними – 24% (у 2,5 раза більше). Частково зайнятих за даними статистики понад 500 тис. осіб, за соціологічними даними – 3 млн осіб (у 7,5 рази більше). Перейшли на дистанційну форму зайнятості у зв'язку з пандемією понад 30% працюючих в Україні – майже третина зайнятого населення.

Міжнародна організація праці оцінює стан ринку праці за показниками втрати робочого часу. В Україні такі втрати становили 21% від табельного фонду; у світі – 17%, в ЄС – 16%. Ці втрати на 71% пов'язані з прихованим безробіттям. А сам рівень прихованого безробіття (неоплачувані відпустки, скорочений робочий день) надвисокий та становить 3 млн осіб.

Відбувається стабільне зниження трудових доходів. За оцінками МОП за III кв. 2020 р. обсяг трудових доходів по всьому світу порівняно з відповідним терміном минулого року скоротився на 10,7%. В Україні реальний наявний дохід зменшився на 7,3% тільки за II кв. 2020 р. Посилюється тенденція до значного зростання бідності в країні. За результатами досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, рівень бідності населення країни через пандемію може збільшитись до 45%. Масове повернення трудових мігрантів через карантинні обмеження несуттєво вплинуло на зростання пропозицій на вітчизняному ринку праці [8, с.57].

З метою зменшення дестабілізуючого впливу пандемії на соціально – економічну сферу та підвищення рівня соціально – економічної безпеки України у рамках реалізації державної регуляторної політики необхідно:

- 1) Розробити пакети антикризових заходів, які мають на меті соціальну

підтримку населення, зокрема найбільш уразливих верств; підтримку малого та середнього бізнесу;

2) Розробити заходи щодо підвищення ефективності державного управління;

3) Забезпечити державну підтримку наукових досліджень, орієнтованих на інновації;

4) Сприяти популяризації використання цифрових технологій з метою забезпечення виконання роботи та навчання у дистанційному форматі [4, с.194].

Висновки. З урахуванням існуючих реалій та наслідків пандемії, які певною мірою все одно відчуватимуться і у середньостроковій перспективі, в прогнозі враховано, що у середньостроковому періоді соціальна політика держави максимально спрямовуватиметься на розвиток людського капіталу, забезпечення ефективної державної соціальної підтримки населення, створення передумов для ефективного функціонування накопичувальної пенсійної системи. В той же час, особлива увага приділятиметься адресності соціальної підтримки незахищених верств населення, а також адресності надання житлових субсидій населенню.

Таким чином, заходи соціального захисту, спрямовані на пом'якшення наслідків COVID-19, повинні мати комплексний характер і передбачати використання інструментів і програм, які зараз є у розпорядженні Міністерства соціальної політики та інших профільних міністерств. Замість того, щоб застосовувати підхід, оснований на категоріях, необхідно використати комбінацію кількох інструментів і програм, як універсальних, так і адресних, для охоплення найбільш уразливих категорій (наприклад, допомоги у зв'язку з народженням дитини, допомоги малозабезпеченим, допомоги багатодітним сім'ям, допомоги самотнім батькам) [2]. Основним пріоритетом для держави у 2021-2023 роках буде максимальне відновлення допандемічного рівня зайнятості, а також здійснення необхідних заходів для створення гідних робочих місць, здатних втримати трудових мігрантів в Україні. Відтак залишатимуться актуальними реформи, спрямовані на стимулювання збереження існуючих та створення нових робочих місць, забезпечення гідної оплати праці, а також підвищення якості освіти, медицини та культурного розвитку людини [5].

Список використаних джерел

1. Бідний кожен другий: наскільки потоншали гаманці українців за 2020 рік. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/01/5/669749/>.

2. Боротьба з Covid – 19 в Україні: початкові оцінки впливу на бідність. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/5811/file/COVID%20impact%20on%20poverty%20ukr.pdf>.

3. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. URL: <https://www.kas.de/uk/web/ukraine/einzeltitel/-/content/vpliv-covid-19-ta-karantinnih-obmezen-na-ekonomiku-ukraini>

4. Глушко А.Д. Онищенко С.В. Пандемія – реальна загроза соціально – економічній безпеці України. Actual trends of modern scientific research. Abstract of

the 3rd international scientific and practical conference. MDPC Publishing. Munich, Germany.2020. URL: <https://sciconf.com.ua/iii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-actual-trendsof-modern-scientific-research-13-15-sentyabrya-2020-goda-myunhen-germaniya-arhiv/>.

5. Гусаревич Н.В., Сергієнко О.С., Шевченко Ю.В. *Оцінка стану бідності в Україні та шляхи її подолання*. Інвестиції: практика та досвід №1. 2020. – С. 86 – 91. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/16.pdf.

6. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

7. Долованюк А.А. Хаєцька О.П. *Вплив пандемії на платоспроможність населення*. Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права: теорія і практика: збірник тез доповідей міжнародної науково – практичної конференції (Полтава, 22 грудня 2020 р.): у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч.1. С.11 – 13. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/27793.pdf>.

8. Новікова О.Ф. *Стратегічні напрями підтримки стійкості ринку праці в умовах пандемії Covid – 19*. Освіта, перспективи зайнятості та стійкість ринків праці: збірник тез доповідей міжнародної науково – практичної конференції (Київ, 17 грудня 2020 р.) / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2021. – 124 с. – URL:<http://ief.org.ua/docs/scc/18.pdf>.

9. Панькова О.В., Касперович О.Ю. *Потенціал цифровізації у відновленні сфери праці та зайнятості України в умовах пандемії COVID-19* Theoretical and empirical scientific research: concept and trends. Volume 1. Oxford, UK. July 24, 2020. С. 72-76 doi.org/10.36074/24.07.2020.v1.26. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/download/3990/3924/>.

10. Панькова О.В., Шастун А.Д. *Від викликів пандемії Covid – 19 у сфері праці та зайнятості України до ризико – відновлювальної моделі економічного та трудового розвитку*. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/35100/sts_11_20_23.pdf?sequence=1.

11. Пчелянська Г.О. Бідність населення та її вплив на формування продовольчої безпеки. Бізнес Інформ. - 2017. - №8. - С. 167-172. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/16363.pdf>.

Лілія ЗЕЛЕНА*,
студентка 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Анотація. *Інтеграція України до ЄС є доволі непростим питанням, адже вона відбувається досить тривалий період, хоча й зрозуміло, що цей процес не може проходити швидко. Не один рік в Україні точилися дискусії щодо її інтеграційного вибору, тобто вибору моделі інтеграції: європейської чи євразійської.*

У статті розглянуто основні етапи інтеграції України до ЄС, а також для удосконалення організаційного механізму державного управління розвитком економічного співробітництва між Україною та ЄС виокремлено ряд проблем. Досліджено ризики, які впливатимуть на розвиток економічного співробітництва між Україною та ЄС. Автором деталізовано наслідки впровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС для вітчизняного агропромислового комплексу.

Abstract. *Ukraine's integration into the EU is a rather difficult issue, because it takes quite a long period, although it is clear that this process cannot take place quickly. For more than one year, Ukraine has been discussing its integration choice, that is, choosing a model of integration: European or Eurasian. The article discusses the main stages of Ukraine's integration into the EU, as well as to improve the organizational mechanism of public administration for the development of economic cooperation between Ukraine and the EU, a number of problems are highlighted. The risks that will affect the development of economic cooperation between Ukraine and the EU are investigated. The author details the consequences of the implementation of the free trade zone between Ukraine and the EU for the domestic agro-industrial complex.*

Вступ. Актуальним є питання становлення дружніх, партнерських відносин між ЄС та Україною. Європейський Союз виступає активним актором в сучасному геополітичному просторі. Об'єднання Європи – це одне з найбільш значних геополітичних подій ХХ століття. У результаті масштабної і глибокої інтеграції Європейський Союз став потужним геополітичним центром. Геополітичне майбутнє європейського проекту та його роль у світовій політиці першочергово залежить від ефективності співпраці з країнами та регіонами, що

---

* Науковий керівник: к. е. н., старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Паламаренко Я.В.

є безпосередніми сусідами Євросоюзу. Таким чином, співпраця між Україною та ЄС має велике значення для обох сторін [1].

Набуття чинності Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС [2] з 1 березня 1998 р. обумовило подальше посилення інституційного та організаційного забезпечення двосторонніх відносин, що було реалізовано через створення відповідних інституційних структур, про які йшлося вище (Рада та Комітет з питань співробітництва між Україною та ЄС, Комітет з парламентського співробітництва між Україною та ЄС) та адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС (ст. 51 УПС).

Розглянемо основні етапи інтеграції України до ЄС (табл. 1).

У вересні 2014 р. Верховна рада України та Європейський парламент синхронно ратифікували Угоду, проте для повного набуття чинності Угода про асоціацію мала бути ратифікована всіма 28 країнами-членами ЄС. Через спробу заблокувати цей процес через референдум у Нідерландах, ратифікація Угоди затягнулася на три роки і була завершена лише влітку 2017 р. Угода про асоціацію налічує понад тисячу сторінок, а за своєю структурою складається з преамбули, семи частин, 43 додатків та 3 протоколів [4]. Загалом, Угода про асоціацію ставить за мету оновити спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС; сприяти поглибленню стосунків у всіх сферах; посилити політичну асоціацію й економічну інтеграцію на основі взаємних прав та обов'язків. А створення всебічної та поглибленої зони вільної торгівлі має сприяти поступовій інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Як зазначається в «Енциклопедії з експортування», поглиблена і всебічна зона вільної торгівлі (ПВЗВТ), описана в Розділі IV Угоди про асоціацію, значно перевершує традиційну угоду про зону вільної торгівлі про взаємне скасування тарифів і зобов'язує Україну впровадити значну частину пов'язаного з підприємництвом правового доробку Європейського Союзу (acquis) протягом десятирічного перехідного періоду [5].

Для удосконалення організаційного механізму державного управління розвитком економічного співробітництва між Україною та ЄС актуальними проблемами залишаються:

- залучення до діалогу і більш активної співпраці представників бізнесу з метою впровадження європейських правил «прозорого» ведення бізнесу;
- запровадження європейської системи стандартизації, яка для низки виробництв є затратним процесом, але має бути впроваджена в Україні;
- переконання українських виробників у перевагах та можливостях експортних вигід від Угоди і сприяння адаптації законодавства ЄС в національну правову систему;
- підготовка професійно компетентних фахівців для активної реалізації Угоди та впровадження нових стандартів, регламентів.

Розвиток економічного співробітництва між Україною та ЄС створює такі можливості як: збільшити експорт продукції за рахунок виходу на новий ринок; скласти конкуренцію на рівних умовах іншим країнам; розширити коло партнерів та диверсифікувати поставки для зменшення ризиків у разі недоступу

до ринків інших країн; залучення нових технологічних та інноваційних рішень із країн ЄС; покращення доступу до якісної імпортової техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо; суверенітет у здійсненні зовнішньоекономічної політики.

Таблиця 1

Етапи інтеграції України до ЄС

Етап	Характеристика етапу
1991-1993	Визнання України партнером у відносинах з ЄС, початок розвитку відносин
1994-1995	Підписання Угоди про партнерство і співробітництво, Вступ до Ради Європи (1995).
1996-1999	Затвердження плану дій в рамках Європейської політики сусідства, підняла питання щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою, стосовно безвізового режиму з ЄС та спільної розбудови кордону Україна – ЄС, затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС, ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України (1999), де відзначався проєвропейський вибір нашої держави
2000-2007	Затвердження Програми інтеграції України до ЄС (2000), ухвалення першої «Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки: шляхом європейської інтеграції» (2004), затвердження Плану дій Україна-ЄС (2005), початок створенню засадничої бази для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі. Україна почала брати участь у заходах в рамках «Програми партнерство заради миру» та Ради євроатлантичного партнерства. Підтримано наміри України щ
2008-2013	Україна приєдналася до СОТ (2008), створені умови для інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС. Курс на набуття повноправного членства в ЄС був закріплений Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики (2010). Парафування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2012). Переговори щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, набули чинності угоди про спрощене оформлення віз, 22.02.2013 ухвалено заяву ВРУ «Про реалізацію євроінтеграційних прагнень України та укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом». Рішення Кабінету Міністрів про призупинення процесу підготування до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (21 листопада 2013 р.) спричинило масові протести і призвело до зміни влади в країні.
2014-теп. час	Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України». Ратифікація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, прийнято Розпорядження «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС» (№ 207). Станом на 22 квітня 2015 р. Уряд ухвалив 33 розпорядження про схвалення 129 планів імплементації 179 актів законодавства ЄС.

Джерело: сформовано автором на основі [3, с. 25]

З метою збільшення можливостей економічного співробітництва між Україною та ЄС потрібні: продовження реформ для збільшення доступу українських товарів та послуг на ринок ЄС; зменшення нетарифних обмежень, зокрема пов'язаних з санітарними та фітосанітарними заходами та технічними бар'єрами у торгівлі; підписання Угоди АСАА; адаптація законодавства з метою

відкриття ринку ЄС для експорту послуг та державних закупівель; розвиток електронної торгівлі з ЄС та інтеграція у Цифровий ринок ЄС; підтримка виходу малих та середніх підприємств на ринок ЄС.

Аналіз економічного співробітництва Україна – ЄС свідчить, що цей процес відбувається в умовах певних ризиків, які виникають як в результаті внутрішніх українських проблем, так і в контексті геополітичних змін.

При цьому в сучасних умовах виробників особливо в галузі тваринництва, що є інтеграції в світовий економічний простір основою сировинної бази для переробних підприємств АПК України є досить підприємств АПК. Процеси розвитку складним у зв'язку з рядом проблем серед яких зовнішньоекономічної діяльності переробних недосконалість нормативно-правої бази, проблеми підприємств аграрної сфери є першочерговими для з проведенням фінансової реструктуризації та відсутністю належної підтримки аграрних України [6, с. 5].

До внутрішніх проблем, які суттєво впливають на розвиток економічного співробітництва між Україною та ЄС, слід віднести, в першу чергу, дестабілізацію політичної ситуації та проведення військових дій на території Луганської та Донецької областей, що негативно відбилися на обсягах експортних поставок із зазначеного регіону продукції хімічної промисловості, добувної промисловості, текстильного виробництва, виробництва одягу, харчової промисловості та сільського господарства. Скорочення промислового виробництва на Донбасі дало 42% загального зменшення експорту до ЄС у 2015 р.

Крім цього, розвиток економічного співробітництва між Україною та ЄС може супроводжуватися такими ризиками, як:

- подальше спрямування економіки держави на експортну модель розвитку;
- погіршення структури експорту внаслідок збільшенню його сировинної та низькотехнологічної складової з низькою доданою вартістю через спрощення доступу такої продукції на зовнішні ринки;
- недостатня активність державних інститутів до послідовного і жорсткого захисту інтересів вітчизняних експортерів на міжнародному рівні;
- збільшення на внутрішньому ринку низькоякісної, небезпечної для споживачів імпортової продукції.

Цей аналіз можна доповнити даними провідних вчених в даній галузі, які досліджували розвиток зовнішньоторговельних перспектив агропромислового комплексу України в контексті євроінтеграції (табл. 2).

Для поліпшення ситуації варто врахувати, на нашу думку, рекомендації авторів наукової доповіді «Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості», які пропонують для розвитку експорту агропродовольчої продукції з вищим рівнем переробки в межах і поза межами виділених для експорту в ЄС тарифних квот: ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій ЄС, насамперед на експорт меду, яблучного та виноградного соку, а також курятини;

у більш віддаленій перспективі провести переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот на товари, імпорتنі тарифи на які поза квотами фактично є заборонними, насамперед на продукцію тваринного походження; для успішної конкуренції на ринках ЄС галузевим виробничим асоціаціям доцільно розробляти, впроваджувати та рекламувати добровільні галузеві стандарти, які містять більш суворі вимоги до якості продукції ЄС [7, с. 11].

Співробітництво між сторонами Угоди передбачає зближення вітчизняної аграрної політики та законодавства з відповідними нормами ЄС, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, насамперед, трудо- і капіталомістких видів української агропродовольчої продукції, 60-95% виробництва якої зосереджено в малих і середніх господарствах. Для цього необхідно: підтримання процесу стандартизації такої продукції; переорієнтація програм державної підтримки на малі та середні господарства; сприяння об'єднанню зазначених господарств на кооперативних засадах для формування власних продуктових ланцюжків з виходом на національний та європейський ринки; інституалізація між професійних організацій в агропродовольчому комплексі для вирівнювання можливостей впливу всіх учасників агропродовольчих ринків на процеси обміну і розподілу сільгосппродукції [7, с. 14].

Таблиця 2

**Наслідки впровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС
для вітчизняного АПК**

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
для держави	
<ul style="list-style-type: none"> - реформування аграрного сектору економіки; - зменшення адміністративних витрат на роботу митниці та інших державних органів; - подолання корупції на митниці та в державних органах сертифікації; - зростання експорту переробленої агропродовольчої продукції до ЄС і третіх країн, поліпшення торговельного балансу. 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення надходжень митних платежів до бюджету; - витрати на гармонізацію стандартів харчових продуктів; - витрати на перекваліфікацію фахівців із стандартизації харчових продуктів і митного оформлення; - витрати на переобладнання санітарно-технічних лабораторій і митниць.
для споживачів	
<ul style="list-style-type: none"> - здешевлення європейської агропродовольчої продукції на українському ринку; - підвищення якості вітчизняних та імпортованих продовольчих товарів. 	
для експортерів	
<ul style="list-style-type: none"> - набуття конкурентних переваг порівняно з іншими експортерами до ЄС; 	<ul style="list-style-type: none"> - можливе здорожчання сільськогосподарської сировини на внутрішньому ринку внаслідок збільшення її експорту до ЄС

<ul style="list-style-type: none"> - здешевлення української агропродовольчої продукції на європейських ринках; - зростання якості української агропродовольчої продукції; - заощадження коштів і часу на експортні операції; - потенційне розширення ринків збуту агропродовольчої продукції у третіх країнах. 	<ul style="list-style-type: none"> - потреба пристосуватися до нових стандартів агропродовольчої продукції, впровадження дорогих систем контролю якості; - надмірні витрати на підвищення якості агропродовольчої продукції; - витрати на сертифікацію і стандартизацію агропродовольчої продукції.
для імпортерів	
<ul style="list-style-type: none"> - здешевлення імпортованих продовольчих товарів на українському ринку, що посилить їх конкурентоспроможність. 	<ul style="list-style-type: none"> - посилення конкуренції з українськими виробниками агропродовольчої продукції, що підвищили конкурентоспроможність.

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури

Висновки. У процесі адаптації до змін, що відбуваються в ЄС, необхідно враховувати як власний досвід реформ на основі адаптації до європейських норм, так і аналогічний досвід країн Центральної та Східної Європи, що вже приєдналися до ЄС. Цей досвід свідчить, що висуваючи на порядок денний завдання, для реалізації яких немає достатніх передумов, країна може наразитися на ризик можливої дискредитації усього політичного курсу, втрати суспільної довіри до нього та вимушеного перегляду стратегічних пріоритетів. Відтак, слід виключити механічне перенесення європейських інститутів на український лад, а створювати умови для прогресуючого піднесення рівня цивілізованості соціально-економічних і політичних процесів у межах України на основі імперативів, укорінених у національній культурі.

Список використаних джерел

1. Гончаренко О.М. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. URL: [http://jrnл.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665](http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665)
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page
3. Кулаковський К.О. Економічна складова євроінтеграційного процесу України: проблеми і перспективи. *Проблемні питання економіки України та її регіонів*. 2016. №5 (27). С. 24-31.
4. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
5. Хеллер М., Нерпій С., Пятницький В. Енциклопедія з експортування в ЄС на засадах ПЗВТ. К, 2016. 1723 с.
6. Мазур К.В. Гонтарук Я.В. Розвиток зовнішньоекономічної

діяльності переробних підприємств АПК України в умовах інтеграції в ЄС *Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe (East European Scientific Journal)*. 2020. № 5 (57). Р. 4-10. Варшава, Польща.

7. Гейця В.М., Осташко Т.О. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості. За ред. Київ, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України», 2016. 184 с.

Тетяна КОНЯГА*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ВИКОРИСТАННЯ АЛГОРИТМІВ ТА МЕТОДІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРАФІКИ В ЗАДАЧАХ МУЛЬТИМЕДІА

Анотація. В статті досліджено теоретичні та практичні аспекти використання комп'ютерної графіки в задачах мультимедіа. На основі вивчених джерел досліджено загальні теоретичні відомості про комп'ютерну графіку та мультимедіа. Обґрунтовується актуальність навчання та використання комп'ютерної графіки. Визначено та було розглянуто основи використання та обробки графічної інформації, особливостей роботи в різних графічних програмах, обміну графічною інформацією.

Abstract. The article examines the theoretical and practical aspects of the use of computer graphics in multimedia problems. Based on the studied sources, general theoretical information about computer graphics and multimedia is studied. The relevance of training and use of computer graphics is substantiated. The basics of use and processing of graphic information, features of work in various graphic programs, exchange of graphic information are defined and considered.

Вступ. Швидкий розвиток комп'ютерного обладнання та різноманітного програмного забезпечення сприяє якісним змінам традиційних технологій обробки інформації. Серед них найбільш динамічно розвиваються мережеві технології, комп'ютерна графіка, тривимірне моделювання і анімація та користувацький інтерфейс. Основою комп'ютерної графіки являється робота з цифровими зображеннями, більшу кількість з яких створюють, виправляють, редагують та розмальовують за допомогою комп'ютерної техніки. В сучасних умовах неможливо без комп'ютерної обробки графічної інформації. Широко впроваджують комп'ютерну графіку в сучасне мистецтво, дизайн та рекламу -

---

*Науковий керівник: к.т.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Денисюк В.О.

усе це і не тільки є сферами використання комп'ютерної графіки. Роль програм комп'ютерної графіки особливо важлива в умовах швидкого поширення та прогресу комп'ютерних технологій.

Оператор будь-якої обчислювальної системи працює з певними інформаційними моделями, що представляються на індикаторі. Обчислювальні системи обслуговують великі потоки інформації, тому з метою розвантаження каналів зв'язку і економії пам'яті обчислювальної системи використовується стиснення інформації з наступним відновленням на основі різноманітних інтерполяційних алгоритмів, реалізацію яких виконують спеціалізовані цифрові пристрої. Тенденції розвитку обчислювальної техніки визначають зростання частки графічної інформації та її значне ускладнення при відображенні. Оскільки важливою ланкою обчислювального комплексу є людина, то найбільш наочну і у той же час насичену по обсягу інформацію можна представити, використовуючи можливості комп'ютерної графіки.

Сам процес відтворення інформації є по суті процесом моделювання реального об'єкту. Таке моделювання описується концептуальною моделлю виводу графічної інформації. Якщо за реальний об'єкт узяти довільну систему у світових координатах, то завдання відсікання по об'єму, видової операції та операції нормування виконуються обчислювальним комплексом. Завдання остаточного відсікання і виводу інформації на пристрій відображення виконується у пристрої.

Метою статті є освоєння можливих алгоритмів та методів які використовують при створенні нових справжніх комп'ютерних графічних систем у поєднанні з використанням існуючого програмного забезпечення. Висвітлення різних типів комп'ютерної графіки, їх характерні риси й можливості. Визначено особливості та призначення деяких з величезної кількості сучасних графічних редакторів, які є найбільш популярними серед спеціалістів у галузях, пов'язаних з комп'ютерною графікою.

Виклад основного матеріалу. Комп'ютерна графіка з'явилась достатньо давно – вже у 1960-х роках існували повноцінні програми роботи з графікою. Сьогодні прийнято користуватися термінами «комп'ютерна графіка» і «комп'ютерна анімація». Поняття «комп'ютерна графіка» об'єднує всі види робіт зі статичними зображеннями, «комп'ютерна анімація» має справи з зображеннями, які динамічно змінюються.

Комп'ютерна графіка являє собою галузь інформатики, до сфери інтересів якої входять усі аспекти формування зображень за допомогою комп'ютерів. У цій галузі знань вивчають і розробляють засоби та методи створення і перетворення графічних зображень об'єктів.

Будь-яке явище реального світу можна описати за допомогою декількох засобів подання інформації, кожен із яких передає це явище своїми способами, впливаючи на різні органи чуттів. Одним із головних моментів комп'ютерних технологій є те, що всі ці види інформації можуть бути цифровими й існувати у вигляді структурованого набору бітів. Ними можна керувати за допомогою комп'ютерних програм, записувати на пристрої для зберігання інформації та

передавати через мережу. Те, що всі вони цифрові, означає, що різні види інформації можна поєднувати в одне ціле й одержувати те, що називають мультимедіа.

Згідно з означенням Європейської комісії з проблем впровадження і використання нових технологій мультимедіа – це програмний продукт, що містить колекції зображень, текстів і даних, які супроводжуються звуком, відео, анімацією та іншими візуальними ефектами, а також оснащений інтерактивним інтерфейсом з елементами керування.

На сьогодні існує три базові моделі, які використовують у мультимедіа для організації взаємного розташування елементів різних типів інформації: контроль за сторінками (page – based), контроль за часом (time – based) і контроль за сценою (scene – based).

До першого типу відносять текст, малюнки або відео впорядкованого у двовимірній структурі, подібно до тексту й малюнків у книгах. Часові елементи розташовані на сторінці так, неначебто вони займають фіксовану площу; для запуску й зупинки відтворення можуть бути надані панелі керування. Окремі сторінки можна об'єднувати за допомогою посилань. Так часові мультимедійні продукти зі зв'язками можуть утворювати гіпермедіа.

У мультимедійних засобах другого типу основою організації є час. Елементи так розташовують у часі, що вони утворюють послідовність, яка прокручується з певною швидкістю, створюючи враження неперервного руху в реальному часі. Або ж це можуть бути окремі сторінки, які відображаються одна за однією на зразок слайдів. Мультимедійна презентація часто реалізує паралелізм: кілька відео можуть відтворюватися одночасно або ж звукова доріжка може програватися одночасно з анімацією. Елементи можуть бути синхронізовані один з одним і відтворюватися узгоджено.

За третьою моделлю організації мультимедійних продуктів елементи розташовані у просторі тривимірної сцени, користувач може переміщатися з одного місця на інше й розглядати предмети, які йому трапляються. Як її приклад можна розглядати мультимедіа, основане на використанні мови моделювання віртуальної реальності VRML та її наступниці X3D, а також, певною мірою, – стандарт MPEG4.

Сьогодні цю модель використовують переважно в комп'ютерних іграх, і хоча їх ще донедавна не вважали мультимедійною продукцією, вони відповідають усім критеріям належності до мультимедіа і є, мабуть, її найперспективнішою частиною.

На практиці зазвичай використовують не якусь одну модель, а їхнє поєднання.

Усі моделі організації мультимедіа об'єднано поняттями нелінійності та інтерактивності.

У багатьох традиційних засобах передавання інформації існує очевидна послідовність від однозначно заданого початку до кінця. На відміну від цього, суть багатьох часових засобів мультимедіа полягає саме у нелінійності. Нелінійністю апріорі володіють гіпертекстові та гіпермедійні документи, а також

інтерактивні анімаційні ролики.

Мультимедійні продукти часто доповнено інтерактивними особливостями, які дають змогу користувачеві керувати їхнім відтворенням.

Інтерактивність часто описують як особливість, що відрізняє цифрові мультимедійні засоби від інших видів комбінованих засобів передавання інформації. Часто кажуть, що вона передає важелі керування в руки користувачів. Однак ступінь пропонованого контролю строго обмежений параметрами, встановленими виробником мультимедіа. Можливі тільки ті варіанти вибору, які закладено в програму.

Використання цифрових мультимедійних засобів ґрунтується на здатності комп'ютерів з високою швидкістю виконувати певні операції. Для цього дані, що містяться в різних видах інформації, потрібно подати в цифровому вигляді. Це означає, що все розмаїття вхідних сигналів від датчиків, яке містить малюнки, текст, рухомі зображення й звук, повинне бути зведене до комбінацій із двійкових цифр. Після виконання такого перетворення для зміни, об'єднання, збереження й відображення інформації всіх типів можна користуватися комп'ютерними програмами.

Іноді мультимедійні дані вже з'являються в цифровому вигляді, як це відбувається у разі створення зображень за допомогою програм для малювання чи створення анімації, відеокамер або диктофонів, але часто доводиться перетворювати якийсь вид аналогового подання інформації на цифровий.

У мультимедійних даних є значення, які змінюються кількома способами: або в часі, або в просторі, або й у часі та просторі одночасно.

Коли є аналоговий сигнал, що має здатність змінюватися неперервно, то значення, які вимірюють, та інтервал, на якому роблять вимірювання, можуть змінюватися на нескінченно малу величину. Якщо потрібно перетворити цей сигнал на цифровий, то в обох випадках для величини й інтервалу доводиться обмежитися набором дискретних значень. Дискретизація і квантування можна виконувати в довільному порядку. Ці процеси зазвичай виконують спеціальні пристрої, які узагальнено називають аналого-цифровими перетворювачами.

Одна з найбільших переваг цифрового подання порівняно з аналоговим полягає і тому, що коректними є тільки певні значення сигналу – ті, які потрапляють на рівні квантування. Якщо сигнал передають дротами чи бездротовим способом або записують на фізичний носій, на нього накладаються випадкові шуми, які призводять до зміни значення сигналу. Якщо сигнал аналоговий, то шуми можуть виявитися недетектованими, адже допускаються будь-які аналогові значення, тому сигнал, забруднений шумами, неможливо відрізнити від чистого сигналу. Для того, щоб відновити аналоговий сигнал за набором дискретних значень, усе, що потрібно зробити, – це вирішити, чим заповнити проміжки між цими точками. Можна точно описати процес відновлення сигналу за допомогою математичних виразів.

Один з можливих способів – використання методу вибірки – збереження, який полягає в тому, що значення в точці вибірки залишається постійним на всьому інтервалі між цією точкою й наступною. Це дає сигнал з різкими

переходами, що насправді є не дуже доброю апроксимацією оригіналу. Однак, коли сигнал подається на пристрій виведення затримки й похибки, які властиві будь-яким фізичним приладам, призводять до того, що різкі переходи згладжуються, і в результаті виходить достатньо добра, з теоретичного погляду, апроксимація.

Проте якщо дискретні точки, на яких взято значення вхідного сигналу, перебувають занадто далеко одна від однієї, будь-яке відновлення ризикує бути неадекватним, оскільки аналоговий сигнал може містити деталі, пропущені у процесі дискретизації. Вплив такої дискретизації з недостатньою частотою на результат відновлення сигналу залежить від того, чим є цей сигнал, і від того, змінюється він у часі чи в просторі. Однак ефект в усіх випадках проявляється у вигляді перекручувань і помилок, які завжди небажані.

У загальному випадку, якщо виконувати дискретизацію сигналу з недостатньою частотою, у процесі відновлення одні частотні компоненти вихідного сигналу можуть перетворюватися на інші. Це явище відоме як накладання спектрів і в різних видах інформації проявляється по-різному.

Складові мультимедіа входять в остаточний продукт у взаємодії, як об'єднання чи комбінація. Проте все ж таки виокремлюють основні складові мультимедіа, з якими власне, й ототожнюють це поняття у повсякденному житті: це анімація, відео та аудіо.

Усі наявні сьогодні методи демонстрації рухомих зображень ґрунтуються на інертності зорового сприйняття – затримці реакції ока на зоровий подразник, через що виникають залишкові зображення.

Є два способи генерації рухомих зображень для мультимедійної продукції. По-перше, за допомогою відеокамери можна записати послідовність кадрів реального руху в реальному світі. По-друге, можна створити всі кадри окремо – або за допомогою комп'ютера, або записуючи по одному нерухомі зображення. Для першого випадку використовують термін відео, а для другого – анімація.

Анімаційні та відеоматеріали можуть бути аналоговими або цифровими.

Основна відмінність цифрового відео від аналогового полягає в тому, що відеосигнал і звук кодують і передають не в початковому вигляді, а після аналогово-цифрового перетворення на часову послідовність бітів відео – та аудіоданих. Бітовий потік можна захоплювати і зберігати на носії інформації у вигляді комп'ютерного файлу. Переважно цифрове відео стискають для зменшення обсягу даних, призначених для передавання та зберігання.

Звук, як і відео та анімація, є важливою складовою мультимедійної продукції, де його використовують у формі аудіозапису.

Розрізняють аналогове та цифрове аудіо. Термін аналогове аудіо загалом означає інформацію про звук, зафіксовану в аналоговому електричному сигналі, отриманому внаслідок записування звуку за допомогою мікрофона. Він може бути збережений на аналогових носіях.

Під цифровим аудіо у загальному випадку розуміють інформацію про звук, зафіксований у цифровому сигналі, який одержують після оцифрування аналогового сигналу, він може бути збережений на цифрових носіях у вигляді

аудіофайлів.

Висновки. З наведеного матеріалу можна побачити, що у теперішній час існує таке велике різноманіття програмних засобів для створення комп'ютерної графіки, що кожен, хто вирішить займатись цією цікавою справою, завжди знайде усі необхідні інструменти для своєї праці. Комп'ютерна графіка є затребуваною у різноманітних галузях діяльності сучасної людини. Очевидними є подальший розвиток і вдосконалення технологій мультимедіа. Вже сьогодні деякі фільми знімаються без участі реальних акторів, незаперечним і очевидним є постійна інтеграція засобів мультимедіа в освітні процеси. Вже нікого не здивуєш мультимедійними курсами вивчення іноземних мов.

У статті були досліджені поняття комп'ютерної графіки, мультимедіа, напрями застосування комп'ютерної графіки. Також було вивчено алгоритми та методи, які широко використовуються в мультимедіа.

На закінчення можна відзначити, що комп'ютерна графіка — це на сьогодні величезний світ різноманітних редакторів та пакетів, у якому кожен може знайти широкий клас алгоритмів, інструментів та засобів для втілення у життя найсміливіших своїх задумів.

Список використаних джерел

1. Блінова Т.О., Порєв В.М. Комп'ютерна графіка. К.: Юніор, 2004. 456 с.
2. Василюк А. С., Мельникова Н. І. Комп'ютерна графіка: навч. посіб. для студентів напряму підгот. 6.040303 «Систем. аналіз». Львів: Вид-во Львів. Політехніки, 2016. 308 с.
3. Веселовська Г. В. Комп'ютерна графіка: навч. посіб. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2004. 582 с.
4. Горобець С.М. Основи комп'ютерної графіки: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 232 с.
5. Журавчак Л. М., Левченко О.М. Програмування комп'ютерної графіки та мультимедійні засоби: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 276 с.
6. Маценко В.Г. Комп'ютерна графіка: навч. посіб. Чернівці: Рута, 2009. 343 с.
7. Михайленко В. Є. Інженерна та комп'ютерна графіка: підручник для студентів ВНЗ. К.: Каравела, 2012. 368 с.
8. Пічугін М. Ф. Комп'ютерна графіка: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2013. 346 с.
9. Різник О. Я. Основи комп'ютерної графіки: курс лекцій. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. 220 с.
10. Чепмен Н. Цифровые технологи мультимедиа. 2 – е узд. М.: Изд. дом Вильямс, 2006. 624 с.

Дарина КРАВЧЕНКО*,
студентка 3-го курсу,
факультету агрономії та лісівництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ФЕРМЕРСТВА ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯМ ДОВКІЛЛЯ – ОСНОВА ЗЕЛЕНОГО ЗРОСТАННЯ

***Анотація.** У статті досліджено зарубіжний досвід як в плані виявлення спільних рис, так у плані виокремлення особливостей, продиктованих національними або регіональними особливостями, має певне значення для узагальнення досвіду, виявлення тенденцій та закономірностей, вироблення принципів і кроків вітчизняної аграрної реформи і аграрної політики.*

***Abstract.** The article examines foreign experience both in terms of identifying common features and in terms of identifying features dictated by national or regional characteristics, is of some importance for generalization of experience, identification of trends and patterns, development of principles and steps of domestic agrarian reform and agricultural policy.*

Вступ. Досліджуючи передумови розвитку особистих господарств населення в Україні, слід зазначити, що в Україні нагромаджено певний вітчизняний досвід ведення аграрних відносин. Проте, його не можна вважати достатнім. Тому ведеться активний пошук їх удосконалення, у тому числі з використанням зарубіжного досвіду, де аграрні відносини мають давню історію і великий арсенал механізмів їх регулювання. За умови заінтересованості та умілого його використання такий досвід в змозі допомогти нашій країні піднести аграрні відносини на істотно вищий рівень економічного і соціального розвитку.

Слід зазначити, що до складу Європейського союзу входять 25 країн, територія яких становить майже 4 млн. кв. км з населенням 456,2 млн. чоловік, у тому числі працездатних – 211,1 млн., 4,3 відсотка з них зайнято безпосередньо у сільському господарстві. Внутрішній валовий продукт цих країн становить 11 трлн. USD. Частка сільського господарства в ньому лише 2,3%.

Фундаментальні положення теорії ведення фермерства висвітлено у працях таких відомих класиків, як М.Вебер, Р.Кантільон, Дж.М.Кейнс, А.Маршалл, Дж.С.Мілль, Д.Рікардо, Ж.Б.Сей, А.Смітт, Й.Шумпетер. Сучасні тенденції розвитку фермерства на сільських територіях знайшли відображення у працях Ю.Амосова, О.Бородіної, Н.Валінкевич, В.Вітвіцького, Ю.Губені, В.Збарського, В.Зіновчука, Т.Зінчук, М.Ільчука, С.Коробки, М.Костриці, В.Липчука, Ю.Лупенка, М.Маліка, О. Матусової, І.Прокопи, П.Саблука,

---

* Науковий керівник: к. е. н., доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Ковальчук С.Я.

В.Ткачука, Т.Усюк, Т.Швець, О.Шпикуляка, В.Юрчишина та багатьох інших відомих вітчизняних економістів.

Виклад основного матеріалу. У країнах ЄС основними виробниками сільськогосподарської продукції є фермерські господарства. За даними Євростату, у 2002 р. в середньому на одне фермерське господарство припадало земельних угідь у Англії – 68 га, у Данії – 40, Франції – 42, Швеції – 38, Німеччині – 36, Голландії – 15, Італії – 6, Бельгії – 14 і Греції – 4 га. Середній розмір фермерського господарства країн ЄС становив 20 га. У цих країнах простежується тенденція до скорочення чисельності фермерських господарств, кількість яких щорічно зменшується на 3–6% [2]. Характерною особливістю розвитку фермерства в цих країнах є орієнтація виключно на виробництво продовольства. Сировина непродовольчого призначення в них майже не виробляється, 4/5 усієї продукції спрямовується на продовольчі потреби [1].

Серед країн Євросоюзу перше місце з виробництва сільськогосподарської продукції з розрахунку на душу населення, згідно з даними Євростату, належить Данії. Сільське господарство цієї країни є одним з ключових секторів економіки, здатним задовольнити потребу 16 млн. чоловік у продуктах тваринного походження. Датський експорт м'ясних продуктів у 7 разів і молочних у 3,5 рази перевищує цей показник в середньому по країнах ЄС. Ця країна, за даними Євростату, експортує більше двох третин сільськогосподарської продукції, яку виробляє. Основою сільськогосподарського виробництва є сімейна ферма. Загальна кількість великих ферм у 2000 р. становила 57,8 тис. проти 63 тис. у 1998 р. за середнього розміру фермського господарства 40 га. При цьому 17,8 тис. великих ферм виробляють 80 відсотків загального обсягу свинини, молока і продукції рослинництва в країні. Більшість фермерських господарств займаються виробництвом як продукції рослинництва, так і тваринництва. Разом з тим, у 2000 році 6 тис. великих ферм спеціалізувалося на виробництві свинини, 8,5 тис. – молока та 3,3 тис. – продукції рослинництва.

До числа європейських країн з найрозвиненішим аграрним сектором економіки належить Швеція. У цій країні менше третини території придатне для ведення сільськогосподарського виробництва. Незважаючи на це, вона забезпечує себе продовольством на 75-80 відсотків, а такими важливими продуктами, як зерно, м'ясо і молоко – повністю. Тут нараховується 3,2 млн. га сільськогосподарських угідь, у тому числі 2,8 млн. га ріллі, яку обробляють 85,3 тис. сільськогосподарських підприємств, з них 64 тис. – сімейні ферми. На одне фермерське господарство припадає 37,5 га сільгоспугідь та 46 га лісу. Поголів'я корів зменшилося з 449 тис. у 1999 р. до 428 тис. голів у 2000 р. За цей же період поголів'я свиней скоротилося на 9% і становило майже 2 млн. голів. Зменшення поголів'я корів останніми роками пов'язане з існуючими квотами на молоко і м'ясо в рамках ЄС. В аграрній сфері країни зайнято лише 1,7% усієї робочої сили [2].

У Великобританії, за даними Євростату, у 2000 р. середній розмір ферми становив 68 га сільськогосподарських угідь. Причому із загального числа фермерських господарств у країні – понад 270 тис. одиниць – 100 тис., або майже

40%, мають земельні ділянки, що не перевищують 100 га сільгоспугідь з кількістю працюючих 1–5 чоловік. Британські фермери ведуть багатопланове господарство, поєднуючи кілька видів бізнесу. Це зумовлено необхідністю досягнення фінансової стабільності, рівномірного обігу капіталу і зменшення ризику від можливих невдач із моновиробництвом. Річний дохід британського фермера становить від 25 до 15 тис. доларів США. Фермерство країни характеризується високою культурою землеробства і тваринництва, комплексною механізацією виробничих процесів. Тут збирають по 70–100 ц/га зернових та 400–500 ц/га картоплі. В середньому на одну ферму припадає 60 корів з надоем молока 4500–5000 кг за рік [1].

Британський фермер не лише господар, а й менеджер власного бізнесу. Разом із тим, він не обходиться без послуг великої кількості сервісних, маркетингових і консультаційних компаній. Серед багатьох послуг необхідно виділити зовнішній менеджмент, який здійснює керуюча компанія через своїх менеджерів. Саме цей спосіб керівництва набув значного поширення, незважаючи на те, що фермер за надані послуги має платити до 30% одержаного прибутку, оскільки керуюча компанія сприяє фермеру у досягненні вищих і стійкіших результатів, ніж він міг би одержувати самостійно.

Для більшості фермерських господарств країн ЄС характерний високий рівень спеціалізації виробництва. Тут основними виробниками товарної продукції тваринництва є спеціалізовані ферми індустріального типу: ферми-фабрики, агрокомплекси, сімейні ферми з одним-двома постійними працівниками, де висока продуктивність праці.

У країнах Євросоюзу 95% фермерських господарств не мають постійних найманих працівників. Всі роботи на фермах виконують в основному самі фермери та члени їх сімей. Сторонні працівники залучаються лише для виконання сезонних робіт на порівняно менш тривалі періоди. Владні структури цих країн у своїй аграрній політиці поряд із стимулюванням концентрації виробництва і вдосконаленням його структури сприяють розвитку сімейних ферм [3].

У Німеччині сімейне селянське господарство являє собою одноосібне, яким керує одна особа, господарство. У США індивідуальна ферма або сімейна ферма – це господарство, яким керує одна людина або сім'я. В Україні, з метою порівняння, під сімейною фермою розуміється селянське (фермерське) господарство і особисте селянське господарство.

У зв'язку з прийняттям до ЄС 10 нових країн, у 2003 році Рада Міністрів Євросоюзу провела реформування Єдиної сільськогосподарської політики. Вона, насамперед, передбачає відмову від прямої залежності розмірів одержаних фермерами субсидій від обсягів виробленої продукції при збереженні системи прямих виплат і закріплення більш жорстких вимог до фермерів щодо охорони навколишнього середовища, продовольчої безпеки вироблених товарів і дотримання правил утримання домашніх тварин. Реформа передбачає поступове скорочення допомоги великим господарствам на 1,2 млрд. євро щорічно. При цьому фінансування сільськогосподарських виробників в рамках ЄСП до 2013 р.

залишається на теперішньому рівні – 43 млрд. євро на рік.

В окремих країнах ЄС створена чітка система кредитування фермерів, завдяки якій здійснюється регулювання сільськогосподарського виробництва. У випадках посухи, повені та інших стихійних явищ збитки відшкодовуються із коштів страхових кредитних сільськогосподарських фондів. З метою надання допомоги фермерським господарствам у випадку фінансових труднощів у країнах ЄС функціонують спеціальні фонди: Європейський фонд для соціального розвитку, Європейський соціальний фонд, Європейський фонд вирівнювання і гарантій [3].

Висновки. Вивчаючи досвід розвитку фермерства в країнах Євросоюзу, відмітимо, що сільськогосподарський товаровиробник в них відчуває постійну допомогу суспільства у вирішенні проблем села через систему державної підтримки і спеціально створених фондів. Цінність досвіду цих країн у тому, що вирішення цих проблем носить системний, цілеспрямований характер.

Список використаних джерел

1. Канінський П.К. Розвиток фермерства в країнах ЄС
URL:<http://magazine.faaf.org.ua/rozvitok-fermerstva-v-krainah-evrosoyuzu-yogo-finansuvannya-y-opodatкування.html>
2. Ходаківський В. М. Проблеми активізації розвитку підприємницької складової галузі тваринництва в сучасному ринковому середовищі. *Агросвіт*.2016. № 5. С. 3-9.
3. Чайкін О. В. Формування системи екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва. *Збалансоване природокористування*.2015. № 3. С. 37-42

Маргарита КУЛИК*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Анотація. Розглянуто основні принципи і процеси взаємозв'язку між інформаційними технологіями та процесами глобалізації в контексті застосування засобів масової інформації в інформаційному суспільстві, де глобалізація виступає в якості сучасної, всесвітньої, багатовимірної та досить суперечливої реальності, що включає в себе економічні, технологічні, соціальні, суспільні причини, особливості та наслідки. Проаналізовано ряд аспектів, що впливають на глобалізацію засобів масової інформації, зокрема, впливу

---

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Коляденко Д.Л.

інформаційних технологій на свободу слова в процесі глобалізації; цивілізаційно-культурна ідентичність в умовах інформаційної глобалізації; а також взаємозв'язок інформаційної глобалізації та міграції.

***Abstract.** The basic principles and processes of interrelation between information technologies and processes of globalization in the context of application of mass media in the information society where globalization acts as the modern, world, multidimensional and rather contradictory reality including economic, technological, social, social are considered. causes, features and consequences. A number of aspects influencing the globalization of mass media are analyzed, in particular, the influence of information technologies on freedom of speech in the process of globalization; civilizational and cultural identity in the context of information globalization; and the relationship between information globalization and migration.*

Вступ. В світі відбувається закономірний, постійний процес змін, що впливає на всі якісні сторони життя суспільства, в тому числі і на процеси спілкування між людьми. На сьогодні – ці процеси мають назву «глобалізація» і в різній мірі зачіпляють всі галузі людського існування: виробничі, господарські, суспільні, комунікаційні тощо. Глобалізація також втрутилася і в засоби масової інформації, котрі є невід'ємною частиною загальносвітового процесу інформатизації, зрозуміло, що це вимагає більш детального вивчення, тлумачення та аналізу.

У новітніх умовах існування засобів масової інформації напрями їх діяльності мають різні вектори, що характеризують їх роботу в сучасному медіапросторі. Зокрема, це концепція розвитку електронних засобів масової інформації (вона має так званий ефект «скорочення» часу-простору при протіканні глобальних процесів) та формування безпосередньо як загального, так і індивідуального медіапростору в глобалізованому світі.

Виходячи з цього, виділяється глобальна сфера (засоби масової інформації) та специфічні сфери, наприклад, техносфера, етносфера, сфери фінансова та ідеологічна. Виходячи з цього, ми можемо розглядати процеси глобалізації засобів масової інформації як взаємодію з глобалізацією окремих сфер: економіки, технологій, культури, зосереджуючи свою увагу на вивченні двох процесів: обмін і погодження деяких цінностей між населенням і державою (це може бути ідеологія, культура, політика, економіка, організація будь-яких процесів тощо), або впровадження використовуючи засоби масової інформації тих цінностей і критеріїв, котрі має одна країна чи декілька розвинених країн, у всіх інших країнах та народах.

Очевидно, що засоби масової інформації та медіа культура як така мають суттєвий вплив на технологічні елементи універсальності та глобальності, адже технологічні складові глобалізації значно в повільнішій мірі розвиваються ніж культурна спільність світу, котра розвивається досить швидко, завдяки тим же технологічним складовим і засобам масової інформації: мережевим технологіям,

мобільному зв'язку, телебаченню тощо. Засоби ж масової інформації, як глобальні, розвиваються істотно повільніше, ніж відокремлені технологічні рішення й компоненти глобалізації. Як відомо, існують певні бар'єри, що впливають на конкретну реалізацію і прояв глобалізації засобів масової інформації на місцевому або регіональному рівнях, тоді серед функцій цих бар'єрів виникає необхідність уникнення повного контролю над засобами масової інформації на окремих рівнях, таких як, в першу чергу, геополітичний, економічний, глобальний і локальний.

В контексті дослідження нами зосереджувалася увага на питаннях впливу інформаційних технологій на свободу слова в процесі глобалізації; цивілізаційно-культурній ідентичності в умовах інформаційної глобалізації; а також взаємозв'язку інформаційної глобалізації та міграції. Відповідно, ціллю статті є вивчення складових глобалізації, таких як: інформаційні технології та засоби масової інформації з точки зору їх впливу на суспільство, а також механізми та наслідки цього процесу.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація в світі відбувається досить давно, як відомо, вперше цей термін використав у 1981 році Дж. Маклін, але самі по собі глобалізаційні процеси почали відбуватися з незапам'ятних часів. Глобалізаційні процеси, які проходять у світі уже неминучі, до того ж мають свої суттєві переваги [1]. В сучасному періоді, коли за допомогою інформаційних технологій глобалізація проникла в усі сфери життя та діяльності людей, вона досить глибоко ввійшла і в засоби масової інформації, втрутившись як в гуманітарну сферу життя суспільства так і в усі складові економіки.

Використання інформаційних технологій в засобах масової інформації в епоху тотальної глобалізації має свій вплив і на свободу слова. Розглянемо цей вплив на свободу слова в двох напрямках: свободу слова в інформаційному суспільстві та індивідуальну свободу слова, враховуючи той факт, що сучасні інформаційні технології надають для спілкування безліч можливостей (рис. 1).

Рис. 1. Можливості спілкування з використанням сучасних інформаційних технологій

*Джерело: сформовано автором

Як ключова форма передачі інформації – Інтернет з використанням надзвичайно великої кількості та різноманіття його платформ. Також існують дві моделі передачі інформації, вона може бути «вертикальна» (від офіційних, державних або приватних джерел населенню) та «горизонтальна». Коли мова іде про свободу слова в інформаційному суспільстві, постає питання про допустимість встановлення її меж, на жаль ця проблема має інший бік: не контрольованість в мережі Інтернет та всездозволеність призводять до того, що виникають різного роду перекося в той чи інший бік, що призводить часто до негативних наслідків.

Інформаційні технології, що використовуються як засоби масової інформації, повинні мати багато в чому корпоративну специфіку рішень щодо інформації, яку вони надають широкій аудиторії. Особливо важливою стає означена проблема в сучасному світі, коли інформаційну сферу торкнулася глобалізація, а вихід інформації без проблем пересік межі національних та транснаціональних кордонів.

Очевидним є і те, що глобалізація не завжди служить зміцненню і розповсюдженню індивідуальної свободи слова, адже забезпечення свободи слова та права на інформацію є головним завданням регулювання використання інформаційних технологій, враховуючи, при цьому, обмеження використання інформаційних технологій з метою поваги до прав та репутації інших осіб, охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я або моралі. Зрозуміло, що такі обмеження стосуються територіальної цілісності держав, нерозголошення конфіденційної інформації, в тому числі і по відношенню до владних структур та конституційного устрою, та інформація, що може збудити соціальну, расову, національну, релігійну ненависть і ворожнечу.

Разом з тим, інформаційні технології мають забезпечити глобальну свободу інформації, котру ми розглядаємо, як свободу самих інформаційних технологій від втручання з боку держави і громадян; а також як індивідуальне право самого громадянина на використання інформаційних технологій. Як вказується в Законі України «Про інформацію» [1] неприпустима інформаційна цензура, що має забезпечити свободу пошуку, отримання, виробництва та розповсюдження інформації, а також володіння, користування й розпорядження інформаційними ресурсами без обмежень за винятком передбачених законодавством. Особливо треба підкреслити право користування глобальним інформаційним ресурсом, процедуру доступу до нього, обсяг інформації, що надається органами влади для загального користування, забезпечення доступу громадян та організацій до інформації.

Важливим є той факт, що інформаційна глобалізація має не лише прихильників, а й супротивників, вони вказують на те, що засоби масової інформації найбільш сильних держав мають домінуюче становище, адже вони володіють не лише технологіями і грошовими ресурсами, а й мають можливість впливати на інші країни та їх населення, проводячи пропаганду певного способу життя, моральних і споживчих цінностей, реалізуючи цим свої економічні та політичні інтереси. Тому необхідно мати спеціальне правове середовища, яке б

впливало на процеси інформаційної глобалізації та не давало б змоги порушувати принципи свободи, рівності, справедливості, забезпечення прав народів і прав людини, мінімізуючи негативні наслідки інформаційної глобалізації.

Говорячи про сам процес взаємовпливу глобалізації та інформаційних технологій, звертає на себе увагу той факт, що якщо раніше інформаційні технології, як засіб комунікації, суттєво вплинули на розвиток глобалізації, то тепер саме глобалізація, як світове явище, впливає на розвиток інформаційних технологій, що виявилися вкрай необхідними для взаємодії світових співтовариств, міждержавного спілкування та індивідуальної взаємодії окремих членів суспільств.

Розглянемо ще один бік проблеми, що вивчаємо: зв'язок інформаційної глобалізації з цивілізаційно-культурною ідентичністю. Як відомо, термін цивілізація означає етногеографічний, культурно-історичний тип розвитку тієї чи іншої країни, групи країн, народів, етносів, що об'єднуються загальною історичною долею, культурою, релігією, географічними особливостями, тобто це деяка суспільна цілісність, яка не потребує зведення до характеристик окремих її частин.

Інформаційна ж глобалізація спричиняє деякі інші фактори кризи цивілізаційної ідентичності, а саме:

- вплив через неконтрольовані глобальні інформаційні міжнаціональні контакти з боку інших цивілізацій;
- поєднання в етнічно неоднорідному суспільстві різних моделей соціалізації, наприклад, традиційних і сучасних;
- цілеспрямовані інформаційні заходи, що здійснюються зовнішніми силами;
- через інформаційне впровадження культурної багатокладності порушення цілісності соціуму;
- глобальна пропаганда норм поведінки, які не відповідають утвердженям локальним культурним стереотипам;
- виникнення нових домінантних груп з особливою, нормативно-ціннісною системою що не відповідає установленим традиціям;
- під впливом глобальних інформаційних технологій розрив зі звичною культурою і наступна зміна ціннісних орієнтацій, мотивів діяльності, стереотипів індивідуальної поведінки й мислення у значних груп населення.

Отже, враховуючи вплив інформаційної глобалізації на розвиток країн та їх населення, необхідно враховувати:

- інформаційна глобалізація, в теперішньому її вигляді, не веде до формування єдиного світу, адже вона часто не є інструментом справжньої взаємодії і розвитку різних культур і традицій, а навпаки – пропагує експансію виключно західного способу життя і європейської цивілізації, і являє собою засіб побудови євро центричного світу;
- інформаційна глобалізація, в економічному плані, не наближує, а розділяє регіони і країни світу; поглиблює світову нерівність, що на практиці в

сучасних інформаційних технологіях подолати практично не можливо;

– при переході розвинених західних економік на «ґрунтуванні на знаннях», всі спроби «наздогнати» їх розвиток за рахунок мобілізації традиційних факторів виявилися важко здійсненими, в деяких країнах - неможливими;

– на жаль, інформаційні глобалізаційні процеси не долають, а закріплюють периферійність у характеристиці окремих країн та регіонів світу; зважаючи, що збереження роздільності світу на «центр» та «периферію» обумовлюється не лише відмінностями в параметрах розвитку країн, а й глибинними процесами проникнення європейської чи американської культури і європейських (американських) традицій в життя їх народів; разом з тим, культура «периферійних» народів відчужується або не сприймається світом, як частка процесу, що завжди був загально цивілізаційним.

Однією з проблем, що формують взаємодію інформаційних технологій та глобалізаційні процеси є питання інформаційної глобалізації та міграції. Міграційні процеси як між континентами, країнами так і між окремими частинами деяких країн викликані рядом причин, провідними серед яких є як соціальні, так і економічні, екологічні, техногенні, природні та інші. Глобальне використання інформаційних та комунікаційних технологій, швидкий розвиток продуктивних сил, а на його базі - нова якість економічного зростання окремих країн та зубожіння інших, динамічне генерування інноваційних процесів і наукових знань, паралельно з цим різке погіршення демографічного стану в економічно розвинених країнах – все це спричинило та посилює міграційні процеси. Наприклад, для ефективного функціонування економіки таких країн як США, Канади та країн Євросоюзу в найближчі 25 років необхідно біля 100 млн. кваліфікованих фахівців, які мають бути не лише професіоналами у своїх галузях, але й добре орієнтуватися в точних науках, бути високо інтелектуальними працівниками. Це справді глобальна проблема для розвинених країн і вирішити її за рахунок внутрішніх ресурсів неможливо, адже необхідної кількості фахівців немає і підготувати їх у короткі терміни неможливо, особливо зважаючи на ситуацію, що слалася в світі з епідемією COVID-19. Разом з тим, сучасні інформаційні технології дають можливість ефективно та з мінімальними витратами, наприклад, за допомогою дистанційного навчання та освіти, вирішити проблему підготовки необхідних фахівців дистанційно, в країнах, що розвиваються, і лише на завершальних етапах підготовки професіоналів проводити її в своїх країнах. Як приклад, можна привести підготовку через спільні магістерські програми провідних європейських університетів та навчальних закладів країн, що розвиваються, країн Східної Європи та інших з пострадянського простору. Більш того, як показав досвід останнього року-півтори, глобалізація інформаційних технологій дозволяє використовувати дистанційне навчання починаючи з рівня дошкільної та шкільної освіти і закінчуючи освітою в процесі всього життя людини, навіть до похилого віку. Важливим фактором глобалізації в частині інформаційних технологій є те, що вони дають можливість організувати ефективну спільну, колективну, командну роботу на всьому світовому просторі в режимі реального часу.

Адже маючи такі можливості, окремі фахівці, вчені, групи і колективи, а також організації, фірми, підприємства, навчальні та наукові установи можуть спільно створювати інноваційні інтелектуальні продукти, фізично перебуваючи в будь-яких частинах світу, різних країнах, на робочому місці або вдома. Завдяки сучасним глобальним інформаційним технологіям якісно змінилися процедури міграції такі як самі умови руху людей, процедура оформлення документів, облік та статистичний контроль. Також вплив глобалізаційних інформаційних технологій постійно відчувається при прийнятті рішення про саму міграцію: отримання інформації про умови життя та роботи в країні майбутнього переїзду, розширення можливостей підтримування контактів з рідними, близькими, знайомими.

Важливим аспектом є той факт, що на даний час українські працівники сфери Інтернет-послуг працюють в інших країнах, також суттєво й те, що існують штучні ускладнення, які створені в Україні, для легальної роботи фрілансерів в країнах західної Європи (наприклад, в банківській сфері), що не сприяє розвитку процесів глобалізації в Україні [3].

Зважаючи на те, що міграція – це як в'їзд в країну, так і виїзд з неї, то зворотній бік використання глобальних інформаційних технологій - міграція спеціалістів, які не прив'язані до місця своєї роботи фізично, зокрема, ІТ-спеціалісти, до місць свого комфортного проживання, на сьогоднішній день багато таких фахівців повертаються із сім'ями в країни, де народилися, наприклад, в Україну, продовжуючи працювати у закордонних роботодавців. В результаті міграційні процеси отримали якісно нові умови, підтримку та добрі можливості реалізації своїх здібностей з боку глобальних інформаційних і комунікаційних технологій.

Висновки. Глобалізація інформаційних технологій, як видно з проведених досліджень, сприяє якісно новим можливостям забезпечення свободи слова в суспільному, внутрішньо- та міждержавному, міжнародному вимірі. Проте, недостатність цензури в Інтернет-засобах глобальних комунікацій призводить до необхідності створення спеціального, визнаного на міжнародному рівні та такого, що буде функціонувати правового середовища для забезпечення прав людини, дотримання норм моралі і загальнолюдських цінностей.

Інформаційна глобалізація, на жаль, не призводить до автоматичного вирівнювання рівня життя, культури, економіки різних країн світу та їх народів, а в деяких випадках, навпаки, розділяє їх, закріплюючи нерівність, консервуючи та посилюючи «периферійність» характеру відстаючих і депресивних країн та регіонів світу і їх населення. Ми вважаємо необхідним запропонувати спеціально скоординовані зусилля світового співтовариства на подолання цих негативних наслідків глобалізації шляхом концентрації уваги із використанням глобалізаційних інформаційних технологій на специфічних, автентичних особливостях таких груп людей (народів, економічно слабо розвинутих країн).

Концентруючи увагу на питаннях та ролі глобальних інформаційних технологій у світових міграційних процесах, ми вважаємо за доцільне звернути увагу на позитивний бік, що є в оперативному, динамічному обміні трудовими

ресурсами, на можливість їх дистанційної освітньої підготовки з меншими фінансовими і ресурсними витратами, особливо в період пандемії. Можливість дистанційної роботи, що є в сьогоdnішніх умовах, при розробці високоінтелектуальних, наукоємних продуктів і технологій сприяє вирішенню проблеми відтоку кваліфікованих наукових та технічних кадрів з менш розвинених країн, зміцнює їх інтелектуальний та соціальний потенціал.

Важливою є питання необхідності подальшого поглибленого вивчення (із залученням економіко-математичних методів) місця та ролі інформаційних, комп'ютерних, комунікаційних технологій у розвитку світових глобалізаційних процесів як в гуманітарній, соціальній, так і в економічній, технічній сфері, що сприятиме не лише розвитку самих технологій, але й суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Коляденко С.В. Вплив цифрової економіки на глобалізацію. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2020. № 2. (52) С. 104-118.

2. Про інформацію: Закон України від 02.10.92 № 2657-ХІІ зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 17.05.2021).

3. Коляденко Д.Л. Глобальний ринок Інтернет-послуг та перспективи України на ньому. *Сучасні інформаційні технології в управлінні економічними об'єктами*: зб. матеріалів ІV Всеукраїнської науково-методичної конференції. Вінниця : ВНАУ, 2015. С. 142-144.

Роман ЛУКІЯНЕНКО*,
студент 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПОНЯТТЯ СТАРТАПУ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті досліджуються актуальні питання розвитку стартапів як форми підприємницької діяльності. Визначено сутність поняття "стартап", окреслено теоретичну базу розвитку стартапів. Описана історія започаткування і розвиток стартапів у світі. Дана оцінка кожному з етапів розвитку стартапу. Визначено інноваційну складову, як важливого елементу розробки стартапу. Зазначені основні особливості, які відрізняють звичайний бізнес від стартапу.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, декан факультету економіки та підприємництва ВНАУ Брояка А.А.

***Abstract.** The article investigates the startup development as a form of the entrepreneurial activity. The essence of the concept of "startup" is defined, the theoretical basis of development of startups is outlined. The history of the beginning and development of startups in the world is described. This assessment is given to each of the stages of startup development. The innovation component has been identified as an important element of startup development. The main features that distinguish ordinary business from startup are outlined.*

Вступ. Історія виникнення терміну «стартап» бере свій початок з 1939 року. Саме тоді в долині Санта-Клара (США, штат Каліфорнія) стали з'являтися підприємства, що здійснювали розробки у сфері високих технологій. У той самий час випускники Стенфордського університету Вільям Хьюлетт (William Hewlett) і Девід Паккард (David Packard) почали реалізовувати в гаражі власний невеликий проект, назвавши цей захід «стартапом». Пізніше «невеликий проект» став відомою ІТ компанією [1, с. 123].

Більш широко термін «стартап» почав використовуватись у середині 1970-х. В ці роки журнали «Forbes» і «Business Week» використовували даний термін для компаній з коротким життєвим циклом. Остаточно термін закріпився на початку 1990-х і широко розповсюдився під час такого явища як «бульбашка доткомів». Спочатку поняття «стартап» виникло і асоціювалось з інформаційними технологіями, проте, починаючи з 2000-х років, цей термін перейшов і в інші сфери: бізнес, соціальну сферу, культуру, економіку, наукові та технічні дослідження [1, с. 124].

Виклад основного матеріалу. Поняття стартапу тісно пов'язане з інноваційною економікою та є однією з форм підприємницької діяльності. В сучасній профільній літературі не існує єдиного підходу до визначення стартапу (табл. 1). Основний наголос науковці роблять на те, що стартап – компанія, створена для швидкого зростання. Це означає, що не всі засновані «з нуля» компанії можуть називати себе стартапами. Немає значення сфера діяльності, технології, спосіб чи джерело залучення інвестицій, кінцевий продукт – зростання є основою і головною відмінною рисою, і все, що пов'язане з поняттям «стартап», так чи інакше пов'язане із зростанням в першу чергу [5]. Отже, стартап (від англ. Start-up – стартувати, запускати) – новостворена компанія (можливо, ще не зареєстрована офіційно, але на стадії реєстрації), бізнес якої ґрунтується на інноваційних технологіях, яка не вийшла на ринок або щойно почала на нього виходити і має потребу у залученні зовнішніх ресурсів [6, с. 15].

Особливо часто термін «стартап» застосовується відносно компаній у сфері інформаційних технологій, проте, це поняття є більш загальним і розповсюджується й на інші сфери діяльності. Асоціювання стартапу саме з ІТ сферою, пов'язано із двома факторами:

1. Малі фінансові затрати на початковому етапі. Для створення прототипу продукту потрібно, як правило, невелика команда і декілька комп'ютерів.
2. Стрімкий розвиток ІТ технологій у цілому. Шалені темпи розвитку даної

галузі створюють нові ніші на ринку. Ці ніші, завдяки своїй гнучкості, інноваційності та амбітності, займають саме стартап-проекти.

Таблиця 1

Підходи до визначення стартапу деякими авторами

Визначення поняття «Стартап»	Автор
Стартап – це компанія чи тимчасова організація, створена для пошуку повторюваної і масштабованої бізнес-моделі.	Стів Бланк
Стартап – процес виходу на ринок новоствореного підприємства з інноваційним проектом, зазвичай, у короткотривалій термін і з мінімальними капіталовкладеннями.	Мрихіна О. Б.
Стартап – це тільки що створена компанія (іноді навіть ще не юридична особа), яка знаходиться на стадії розвитку і будує свій бізнес або на основі нових інноваційних ідей, або на основі тільки що винайдених технологій.	Пікуль В. С.
Стартап – це незалежна організація, яка молодша п'яти років і спрямована на створення, покращення та розширення масштабованого, інноваційного, технологічного продукту з високим та швидким зростанням.	Європейська мережа стартапів

Джерело: сформовано автором на основі [2-4]

Інновації, на основі яких будують свій бізнес стартапи, можуть бути як глобальними, тобто бути інноваціями у всьому світі, так і локальними, тобто бути інновацією в окремо взятій країні, ринку чи галузі, але при цьому не бути інноваційною на інших [6, с. 15].

У своєму розвитку стартап переживає декілька стадій, які характеризують удосконалення та розширення проекту: 1) Посівна стадія (seed stage); 2) Стадія запуску (startup stage); 3) Стадія зростання (growth stage); 4) Стадія розширення (expansion stage); 5) Стадія виходу (exit stage).

На першій стадії здійснюється пошук підприємницької ідеї, збирається початкова інформація про продукт, ринок, галузь, споживачів; проводиться неформальне обговорення можливості реалізації ідеї з друзями та знайомими. Приблизно визначаються обсяги та можливі джерела фінансування. Більша частина роботи тут є неформальною. На стадії запуску відбувається матеріалізація бізнес ідеї. До цього моменту могли існувати працівники, приміщення, техніка та обладнання, але саме зараз все це починає злагоджено працювати заради створення продукту. Головний виклик полягає у потребі ретельно слідкувати за процесами виробництва та продажу продукту і швидко й результативно виправляти помічені проблеми, адже саме зараз проявляються пробіли у плануванні та різні непередбачені обставини [6, с. 32-33].

На третій стадії завданням стартаперів є доведення продукту, послуги, технології до ідеального стану, виправлення виявлених дефектів. Стадія зростання характеризується наявністю діючої прибуткової компанії, яка займає помітне місце на ринку і має популярність серед споживачів продукту. Одночасно триває просування товару на ринку, кошти інвестуються в рекламу з метою збільшення доходу або розширення кола користувачів [7, с. 10]. На стадії розширення стартап перестає бути власне стартапом і перетворюється на звичайну компанію, яка прагне розширення [6, с. 33]. Завершений функціональний продукт приносить постійний прибуток, маркетингова стратегія

відпрацьована до дрібниць, і компанія готова до масштабування. Укладаються контракти на реалізацію товару, послуги, технології, відкриваються нові магазини, збільшується кількість і якість реклами для залучення користувачів в інтернеті [7, с. 11].

Стадія виходу означає, що інвестори отримують можливість витягти вкладені колись інвестиції за рахунок збільшення вартості компанії, що є наслідком зростання грошового потоку [6, с. 34]. Виділяють два основні способи «виходу» інвесторів із стартап-проекту: його продаж стратегічним інвесторам або через IPO (Initial Public Offering – первинне розміщення акцій на біржі). Хронологічний процес перетворення стартапу у підприємство зображено на рис. 1.

У процесі розвитку стартапу, пов'язаного з ІТ продуктом, виділяють більше стадій, які між собою групуються у фази. Це пов'язано зі специфікою продукту, який вимагає великої кількості тестувань на кожній стадії розробки.

Відмінність стартапу та класичного бізнесу полягає у методах залучення фінансових ресурсів. Стартапери не обмежуються стандартним набором: кредитування, пошук інвесторів серед великого бізнесу. Вони також застосовують більш сучасні методи залучення коштів: метод 3F, бізнес-ангели, краудфайдинг. Методи залучення коштів різняться в залежності від стадії розвитку компанії: на початковій стадії основним джерелом фінансування є власні заощадження, кошти родичів, знайоми та кошти які виділяються за різними програмами, на більш пізніх стадіях застосовуються класичні методи.

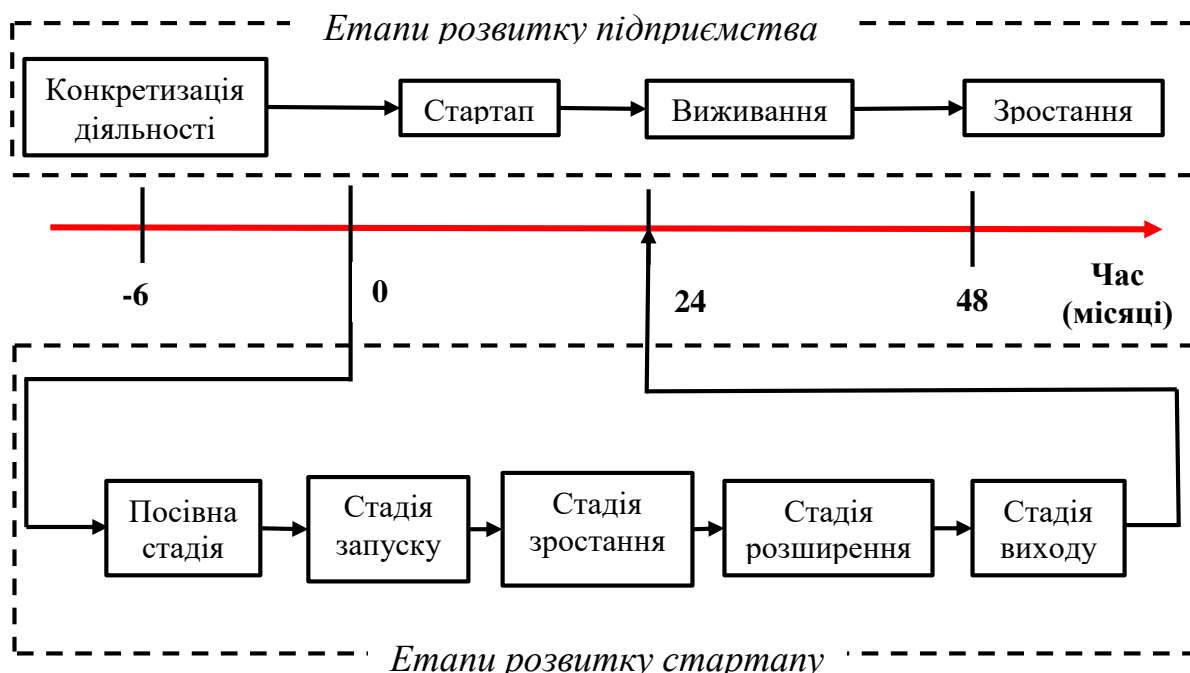

Рис. 1. Етапи перетворення стартапів у підприємство
Джерело: сформовано автором на основі [8]

Залучення фінансових ресурсів не можливе без правильно написаного бізнес-плану. Процес бізнес-планування для стартапу має свої особливості, а самі документи значно різняться. Так, бізнес-план для звичайного підприємства

містить приблизно десять розділів, кожен з яких має цільове призначення та специфіку, тоді як бізнес-план має три основні розділи: аналіз ринку, фінансова модель стартапу та його описова частина.

Особливості фінансування стартап-проекту на кожній його стадії наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Особливості стадій розвитку стартапу

№	Стадія розвитку	Зміст стадії	Джерела фінансування	Що потрібно?
1	2	3	4	5
1	Посівна стадія (seed stage)	Є ідея, команда чи її частина, ентузіазм та бажання.	Власні заощадження; «3F» (сім'я, друзі, зацікавлені); програми акселерації та бізнес-інкубатори.	Детальний план розвитку стартапу; Участь у конкурсах, навчаннях, перевірити життєздатність стартапу
2	Стадія запуску (startup stage)	Створений прототип / робоча модель; злагоджена команда із розподіленими функціями; сформований план розвитку.	Власні кошти; Кошти бізнес-ангелів; Краудфандінг.	Налагодити систему просування на ринок, залучення користувачів/клієнтів. Пошук додаткового фінансування.
3	Стадія зростання (growth stage)	Сформований продукт, послуга чи технологія, що приносить прибуток. Помітне місце компанії на ринку. Є постійні споживачі.	Великий інвестор чи інвестиційна компанія.	Доопрацювання недоліків. Масштабування на ринку. Залучення більшої кількості користувачів.
4	Стадія розширення (expansion stage)	Завершений функціональний продукт, що приносить прибуток. Відпрацьована реклама, сервіс, управління компанією.	Розподіл часток між інвесторами. При потребі можливе залучення додаткових коштів.	Визначитися із майбутнім компанією. Продовжувати розширяти коло користувачів чи виходити на нові ринки.
5	Стадія «виходу» (exit stage)	Налагоджена робота компанії. Хороші позиції на ринку, постійний прибуток.	Випуск акцій. Інвестори отримують доходи у вигляді дивідендів або через продаж своїх часток у бізнесі.	Компанія функціонує як звичайний бізнес і приносить засновникам і інвесторам прибуток, або інвестори продають компанію чи її частини інвестиційному фонду чи великому інвестору.

Джерело: Сформовано автором на основі [7]

Особливістю в структурі складання бізнес-плану для стартапу є те, що в першому розділі оцінюються реальні можливості успіху в започаткуванні бізнес-

проекту та оцінюється загальний стан на ринку, що допоможе застерегти від швидкого занепаду тільки-но створену компанію [5].

Висновки. Стартап є сучасною та особливою формою ведення підприємницької діяльності. Особливість такої форми полягає у досить короткому життєвому циклі як продукту підприємства, так і самого підприємства. Короткий життєвий цикл стартап-проекту є підґрунтям для інших відмінностей у порівнянні з класичним бізнесом, зокрема: направленість на швидке зростання; обов'язкова інноваційна складова; виокремлення чітких стадій розвитку стартапу; досить широкий спектр методів залучення фінансових ресурсів, і як наслідок, особливості у написанні бізнес-плану. Даний ряд відмінностей виокремлює стартапи в окремий, особливий вид підприємницької діяльності, де стандартні методи ведення бізнесу не завжди є ефективними.

Список використаних джерел

1. Легенчук С. Ф., Пилипчук Г. В. історичні аспекти виникнення і особливості діяльності стартап-компаній: обліково-економічні аспекти. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2016. 1 (34). С. 122-144.

2. Мрихіна О. Б., Стояновський А. Р., Міркунова Т. І. Перспективи стартап-компаній у контексті конкурентоспроможного розвитку українського ринку високих технологій. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. №9. С. 215-225.

3. Пікуль В. С. Що таке стартап? URL: https://3222.ua/ru/article/scho_take_startup.htm

4. Європейська мережа стартапів. URL: <http://europeanstartupnetwork.eu/vision/>

5. Лукіна Г. О. Особливості складання бізнес-плану для стартапу. *Business Law Electronic Resource*. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/bisness-plan-startap/>

6. Поліщук В. В. Стартап проекти та їх оцінювання: конспект лекцій. *ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2018. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19695/1/7.pdf>

7. Баб'ячок Р.І, Кульчицький І.І. Основні тенденції розвитку стартапів в Україні – проблеми, перешкоди і можливості. *ГО «Агенція Європейських Інновацій»*. 2018. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Osnovni-tendentsiyi-rozvytku-startapiv-v-Ukrayini-1-1.pdf>

8. Касич А. О., Джура А. М. Стартапи як форма підприємницької діяльності: поняття, значення, зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. №2. С. 24-31.

Вадим МИКИЧУР*,
студент 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЙНОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Анотація. *Наша країна перебуває на початковому етапі входження в систему світового господарства, і від спрямованості цього процесу залежатиме не тільки динаміка зовнішньої торгівлі, можливість подальшого економічного та соціального розвитку країни, але і її місце в світовій економічній системі. Зараз Україна знаходиться перед вибором пріоритетних шляхів інтеграції в світовий економічний простір і це рішення має бути здійснене з урахуванням вигод і перспектив, які їй дає той чи інший вектор інтеграції. У статті здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуальної проблеми – визначення зовнішньоторговельних пріоритетів розвитку агропромислового комплексу України; обґрунтування еколого-інноваційної моделі розвитку, а також запропоновано концептуальні засади ефективного розвитку сфери України на глобальному рівні.*

Abstract. *Our country is at the initial stage of entering the system of the world economy, and the direction of this process will depend not only on the dynamics of foreign trade, the possibility of further economic and social development of the country, but also its place in the world economic system. Now Ukraine faces the choice of priority ways of integration into the world economic space, and this decision should be made taking into account the benefits and prospects that one or another vector of integration gives it. The article carried out a theoretical generalization and proposed a new solution to the current problem - the definition of foreign trade priorities for the development of the agro-industrial complex of Ukraine; substantiation of ecological and innovative development model, as well as proposed conceptual principles of effective development of Ukraine's sphere at the global level.*

Вступ. Важливою особливістю сучасного етапу розвитку світового господарства є поширення та поглиблення інтеграційних процесів, що впливають на якісні й кількісні ознаки розвитку всіх форм міжнародних економічних відносин. Посилення економічної взаємозалежності національних економік на двосторонньому, субрегіональному, регіональному та міжрегіональному рівнях стало вимогою сучасних міжнародних економічних відносин. Конкретні форми економічної взаємодії залежать від господарського розвитку країн-учасниць, а їх особливості відповідно впливають на характер і

---

* Науковий керівник: к. е. н., старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Паламаренко Я.В.

рушійні сили інтеграції.

Основною причиною інтеграції є вимоги високорозвинутих продуктивних сил, які переросли межі національних господарств. Наша країна перебуває на початковому етапі входження в систему світового господарства, і від спрямованості цього процесу залежатиме не тільки динаміка зовнішньої торгівлі. Зараз Україна знаходиться перед вибором пріоритетних шляхів інтеграції в світовий економічний простір і це рішення має бути здійснене з урахуванням вигод і перспектив, які їй дає той чи інший вектор інтеграції.

Виклад основного матеріалу. В умовах жорсткої конкурентної боротьби, нестабільності зовнішнього середовища, важливим є збереження та нарощення потенціалу підприємства, виробництво продукції відповідної якості, задоволення потреб споживачів, забезпечення довгострокових конкурентних переваг підприємства на ринку. Це більшою мірою можливе завдяки ефективному стратегічному управлінню розвитком підприємства, яке включає наступні ключові категорії: стратегія, стратегічне управління, розвиток підприємства, управління розвитком, стратегічний розвиток підприємства, стратегічне управління розвитком підприємства, тощо [1].

Варто зазначити, що стратегія розвитку являє собою стратегію, яка спрямована на досягнення цілей розвитку. А цілі розвитку можна ставити тільки у певних сприятливих для цього умовах. Зазначимо, що під сучасною стратегією розвитку слід розуміти узагальнену модель дій, що представлена у вигляді комплексу розроблених заходів та спрямовану на досягнення довгострокових цілей через зміни і перетворення у діяльності, з урахуванням ринкових можливостей та наявних ресурсів [2].

На рис. 1. проілюстровані характерні ознаки, властиві стратегії розвитку.

В період ринкової трансформації економіки України першочергове значення має розробка на науковому фундаменті зовнішньоекономічної політики та механізму її реалізації з урахуванням світового досвіду. Водночас в Україні бракує фундаментальних систематичних наукових досліджень щодо особливостей зовнішньоекономічної політики країн з перехідною економікою в умовах глобалізації світового господарства. На сучасному етапі для економіки України першочергове значення має розробка на науковому фундаменті зовнішньоекономічної політики та механізму її реалізації з урахуванням світового досвіду. Нині Україна здійснює торгівельно-економічні зв'язки з більш як із 150 країнами в різних регіонах Земної кулі, з неоднаковими масштабами й ефективністю [3].

Основною стратегічною метою інвестиційної стратегії є досягнення економічного зростання та сталого соціально-економічного розвитку шляхом реалізації ряду науково обґрунтованих стратегічних і тактичних завдань. Формування ефективного економічного механізму регулювання інвестиційного розвитку аграрної сфери як рушійної сили соціально- економічного прогресу розглядається в переліку найважливіших складових процесу забезпечення конкурентоспроможності в умовах впливу процесів глобалізації світової економіки, інтеграції України до ЄС та системних кризових явищ у

національному господарстві. Реалізація даної стратегії передбачає розширення напрямів і джерел фінансування, переорієнтацію інвестиційного попиту, удосконалення форм та методів інвестування, обрання найпрогресивніших, що враховують інтереси всіх сторін-учасниць, максимізують їх очікувані вигоди та мінімізують і розподіляють ризики [4].

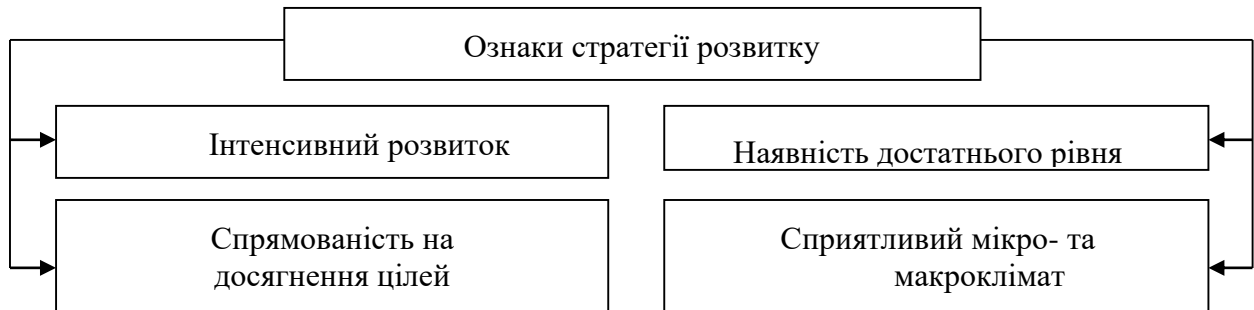

Рис. 1. Схема ознак стратегії розвитку

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури

Європейська інтеграція є стратегічним завданням для України. Україна має значний потенціал для розвитку експортних послуг, як одного з перспективних напрямів євроінтеграційних намірів. Одна з переваг стратегічного потенціалу – це історичний досвід взаємних відносин і співпраці з країнами зі спільними кордонами. Україна знаходиться на динамічному шляху інтеграційних змін. І завдяки вигідному геополітичному положенню та географічному розташуванню, Україна є цінним стратегічним партнером як для західних країн, так і для східних сусідів. Країни ЄС (28) залишаються найбільшими торговельними партнерами України. Питома вага цих країн у зовнішньоторговельному обороті товарів і послуг України за підсумками 2019 року становила 40,1%.

Еколого-інноваційна діяльність в межах економічної системи, а також залежить від виконання суб'єктами рамкових угод. Інтенсивність і якість взаємодії цих суб'єктів визначає продуктивність такої системи.

Виділяють екологічні інновації в рамках науково-технічних, управлінських, економічних напрямів. Перші засновані на нових наукових і техніко-екологічних рішеннях, другі – на нових організаційних рішеннях, а треті – на нових ефективних економіко-екологічних рішеннях. Технології, які дозволяють ефективно вирішувати екологічні проблеми, є комплексними і досить складними, що вимагає не тільки інноваційних інженерних ідей, а й інноваційних підходів в управлінні та організації життя суспільства. Саме на такий підхід має орієнтуватися екологічна політика України як на національному, так і на регіональному рівні.

Світове сільськогосподарське виробництво вступило в період глобальних змін, обумовлених поєднанням низки факторів, з яких ключовими є:

1. Глобальні кліматичні зміни. Відповідно, основні заходи з адаптації сільського господарства до змін клімату будуть спрямовані на стимулювання саме інноваційної діяльності, розвиток біотехнологій та селекції, підвищення ефективності водокористування, ведення кліматично орієнтованого сільського

господарства тощо. Окрім того, підвищення продуктивності нашого сільського господарства, його стійкості до зовнішніх чинників є запорукою збереження позиції України як гаранта глобальної продовольчої безпеки [5].

2. Зростання і зміна структури споживання, пов'язані зі збільшенням чисельності населення і зростанням добробуту. Сьогодні населення світу, чисельність якого в 2019 році склала 7,7 млрд людей, продовжує зростати і до 2050 року досягне 9,7 млрд осіб, а до кінця століття збільшиться приблизно до 11 млрд осіб. «Зростання чисельності населення і економічне зростання привели до величезного зростання масштабів виробництва і споживання, що обернулося неймовірними наслідками для навколишнього середовища [6].

3. Технологічна революція, яка за останні десятиліття повністю змінила структуру промислового виробництва, приходять в сільське господарство [7]. АПК стає фокусом інтересів глобальних інвесторів і важливим інструментом міжнародної політики. Зміни відбуваються і на ринку, і в організації агровиробництва, в структурі споживання, в системі агроінновацій.

Отже, пропонуємо наступні етапи розробки сценаріїв просторового розвитку:

1. Аналіз вихідної ситуації, зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на майбутній розвиток країни. Вибір ключових факторів впливу та визначення напрямків їх впливу (позитивний чи негативний). Основою для аналізу є результати SWOT та PESTLI-FAMAIL(Y) [8].

2. Формулювання тенденцій розвитку громади за умови впливу даних факторів.

3. Формулювання на рівні гіпотез всіх можливих альтернативних сценаріїв майбутнього за умови посилення чи зменшення виявлених тенденцій. Метод формулювання – «Мозковий штурм».

4. Побудова сценарної матриці.

5. Формулювання критеріїв, на основі яких буде здійснений вибір сценаріїв, що стануть основою стратегії розвитку. Оцінка напрацьованих сценаріїв на основі критеріїв.

6. Вибір декількох найбільш вірогідний сценаріїв. Детальне пропрацювання обраних сценаріїв.

7. Формулювання стратегій розвитку для кожного обраного сценарію розвитку [9;10].

Зокрема, зазначимо, альтернативні сценарії можуть бути представлені, і як віяло можливих напрямків розвитку, так і як відповідь на різні зміни в навколишнього середовища та умов розвитку. Сценарії можуть бути представлені у форматі набору можливих візій майбутнього, а також використовуватись як аналітичний інструмент для вибору необхідних напрямків розвитку (рис. 2).

Головною метою науково-технологічного розвитку АПК України є забезпечення конкурентоспроможності української продукції на зовнішньому і внутрішньому ринках насамперед за рахунок створення, поширення і застосування новітніх досягнень науки і технологій. Реалізація цієї мети

покликана забезпечити перехід до високопродуктивного, високотехнологічного, ресурсоефективного, кліматоадаптивного виробництва сільськогосподарської сировини і продукції з високим рівнем переробки.

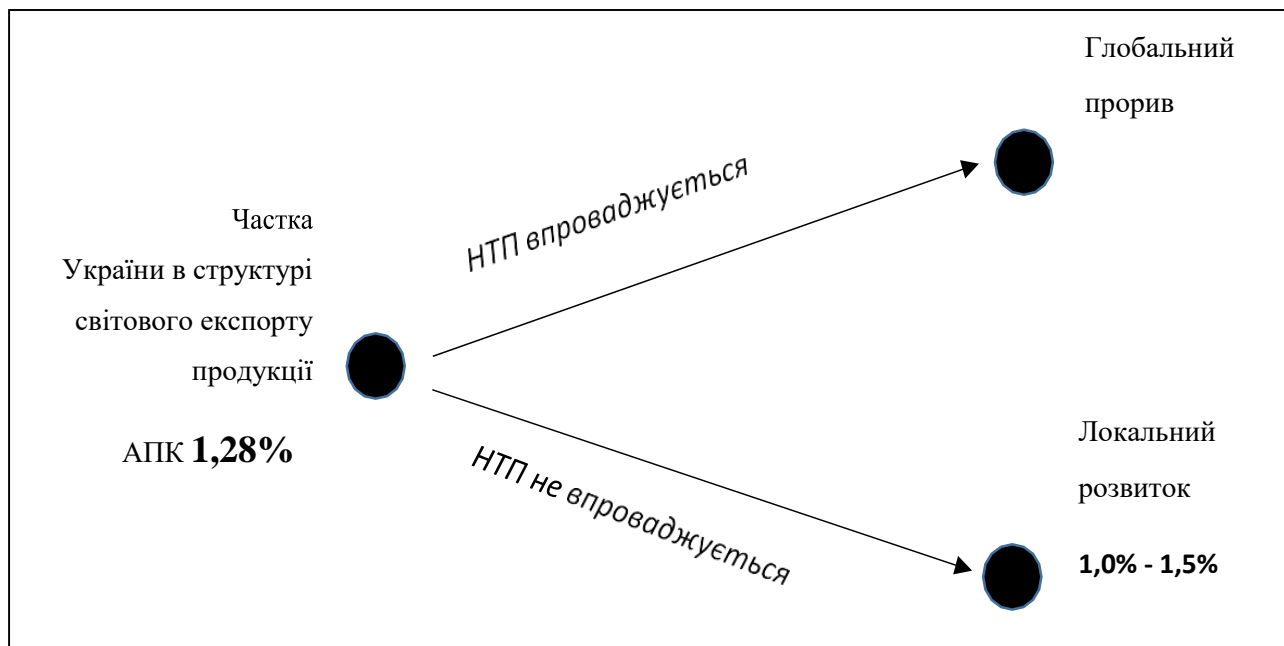

Рис. 2. Схема сценаріїв розвитку України в умовах інтеграційних процесів
Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури

Реалізація цієї мети покликана забезпечити перехід до високопродуктивного, високотехнологічного, ресурсоефективного, кліматоадаптивного виробництва сільськогосподарської сировини і продукції з високим рівнем переробки.

Висновки. Проведений аналіз показав, що сучасний розвиток світової економіки визначається інтенсивним зростанням рівня інтелектуалізації як праці так і засобів виробництва, що дозволяє створювати нові якісні конкурентоздатні товари з високою часткою доданої вартості та послуги. Визначальним елементом в ланці створення такої продукції є знання та носії цього знання – інтелектуальний капітал країни. Економіка знань є безальтернативним пріоритетним стратегічним напрямом для розвитку як суспільства, так і держави в цілому. У свою чергу, розвиток та підтримка вітчизняних високотехнологічних галузей та захист прав інтелектуальної власності є складовою частиною довгострокового процесу розбудови конкурентоздатної інноваційної економіки – економіки знань, головний напрям якої є процес комерціалізації знань.

Отже, метою реалізації стратегії є формування нової моделі економічного розвитку інноваційної економіки, підвищення технологічності, зростання конкурентоздатності та підвищення ефективності існуючого виробництва.

Стратегія спрямована на створення умов для стимулювання розвитку високотехнологічних галузей та перехід до інноваційної економіки, зокрема:

- збереження та підтримку інтелектуального капіталу;
- забезпечення фінансової підтримки інноваційної діяльності, наукових

- досліджень та розвитку високих технологій;
- запровадження ефективних інституціональних механізмів для розвитку високотехнологічних галузей;
  - створення сучасної інформаційно-комунікаційної інфраструктури;
  - збільшення експорту високотехнологічної продукції та послуг;
  - стимулювання розвитку новітніх перспективних та випереджальних технологій;
  - зменшення імпортозалежності вітчизняного високотехнологічного сектору;
  - забезпечення сприятливого регуляторного середовища та незалежного регулятора з відповідними повноваженнями;
  - Стратегія закладає умови для випуску високотехнологічної продукції та послуг за основними драйверами економіки України, а саме створення, розроблення та впровадження інноваційних рішень для зазначених галузей на основі широкого застосування сучасних ІКТ технологій.

Список використаних джерел

1. Пащенко О.П. Сучасна парадигма стратегічного управління розвитком підприємства в контексті управління змінами. URL: https://km-news.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2012/10/rozdil-2_.pdf
2. Гордієнко П.Л., Дідковська Л.Г., Яшкіна Н.В. Стратегічний аналіз. 3-тє вид., перероб. і доп., К.: Алерта, 2011. 520с.
3. Шутова В.О., Тригуб А.В. Напрями та проблеми інтеграції України у світовий економічний простір. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/132412524.pdf>
4. Лупенка Ю.О., Месель-Веселяка В.Я. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року. К. : ННЦ «ІАЕ», 2012. 182с.
5. Урядовий портал. Українське сільське господарство має стати кліматично адаптованим. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayinske-silске-gospodarstvo-maye-stati-klimatichno-adaptovanim-olena-kovalova>
6. Населення світу зростає, старіє і переїжджає в міста. URL: <https://responsiblefuture.com.ua/naselennya-svitu-zrostaye-stariye-i-pereyizhdzhaye-v-mista/>
7. Шевчук О.Б. Інформаційно-технологічна революція і її роль у розвитку світової економіки. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_04_3_139_uk.pdf
8. Паламаренко Я.В. Адитивна модель оцінювання рівня стратегічного розвитку підприємств спиртової промисловості на основі методики PESTEL-FAMIL (Y)-аналізу. Економіка і суспільство. 2017. № 13. С. 265-270. (дата звернення: 22.11.2020).
9. Прогностичні сценарії розвитку глобалізації. URL: http://lib-net.com/content/9774_Prognostichni_scenarii_rozvitky_globalizacii.html
10. Сценарії просторового розвитку. URL: <https://hromada.canactions.com/scenarii-prostorovogo-rozvytku/>

Алла ПРИСТУПІНЮК*,
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

***Анотація.** У даній статті розглянуто вплив витрат на формування фінансових результатів господарської діяльності підприємства. Вказано, що діяльність підприємств направлена на отримання прибутку та його раціонального розподілу та використання, а за наявності збитків – на виявлення їх причин та джерел відшкодування. Зроблено висновки, що для будь-якого підприємства своєчасно виявлення причин перевитрат і прийняття рішень, щодо виправлення, є одним із шляхів ефективної конкурентоздатності в сучасних умовах ведення бізнесу.*

***Abstract.** This article considers the impact of costs on the formation of financial results of economic activity of the enterprise. It is indicated that the activities of enterprises are aimed at making a profit and its rational distribution and use, and in the presence of losses - to identify their causes and sources of compensation. It is concluded that for any company timely identification of the causes of overspending and decision-making on the correction is one of the ways of effective competitiveness in today's business environment.*

Вступ. Для будь-якого підприємства, одним з суттєвих показників ефективності фінансово-господарської діяльності є позитивний фінансовий результат, а саме прибуток. Фінансовим результатом підприємства може бути прибуток, збиток або нульовий результат, тобто прибуток дорівнює витратам. Слід відмітити, що прибуток є першочерговою основою фінансування діяльності підприємства. Адже, саме від величини цього показника залежить рівень погашення кредиторської заборгованості підприємства та можливості його перспективного економічного розвитку. Проблематика питання «доходи діяльності», «витрати діяльності» та «фінансові результати» обговорюються як у науковій сфері, так і на практиці в процесі управління фінансово-господарською діяльністю [1; 3]. Ці категорії, на нашу думку мають як різні відмінності, так й особливий взаємозв'язок. Про актуальність обраного нами питання засвідчує складне фінансове становище у всіх сферах економіки і чи мала кількість збиткових підприємств і організацій України

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність будь-якого підприємства завжди пов'язана з певними витратами матеріальних, трудових,

---

* Науковий керівник: асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності ВНАУ Томашук І.В.

інформаційних, грошових та інших ресурсів на виготовлення, зберігання, транспортування, сортування, пакування, фасування та реалізацію товарів. Сукупність всіх цих витрат і складає поточні витрати підприємства.

Одним з елементів цілісної системи управління є управління витратами підприємств і організацій. Раціональне управління витратами є запорукою фінансової стабільності та стійкості у роботі вітчизняних товаровиробників [2; 4]. Недооцінка ролі управління витратами зумовлює значні витрати підприємств і організацій, що у кінцевому випадку негативно впливає на рівень виробничих витрат та на результати господарювання.

Управління витратами передбачає управління процесами та факторами, що впливають на формування витрат, їх рівень та склад, головне в якому – попередження нераціонального використання ресурсів.

Становлення і розвиток в Україні ринкової інфраструктури докорінно змінюють економічне, інформаційне і правове середовище функціонування підприємств, сутність їхньої господарської діяльності .

Будь-яке підприємство, починаючи процес виробництва або приймаючи рішення щодо його розширення, повинне бути впевнене в його прибутковості. Порівняння витрат і результатів діяльності дозволяє оцінити ефективність роботи підприємства. Без такого порівняння виникають непоправні помилки при виборі економічної політики підприємства, прийнятті важливих управлінських рішень, вибору видів підприємницької діяльності [2; 4], визначенні оптимальних обсягів і структури випуску продукції, а також цін на продукцію.

Основний фінансовий результат діяльності підприємства - це прибуток, який є основою і джерелом засобів для його подальшого розвитку. Підвищити прибуток можна, збільшуючи обсяги виробництва або ціни на продукцію, що випускається. Однак це не завжди можливо і доцільно [1; 5]. Тому в системі розвитку підприємства в умовах значних економічних обмежень підвищення фінансового результату безпосередньо зв'язано зі зниженням витрат.

Витрати підприємства - це витрати, які несе підприємство в процесі здійснення своєї господарської діяльності .

Витрати - це ресурси, споживані в ході діяльності підприємства.

Багато економістів прирівнюють витрати до витрат виробництва.

Витрати виробництва - витрати праці і капіталу на виробництво товару.

Із їхньої точки зору витрати - це ресурси, споживані в ході діяльності підприємства. Їх підрозділяють, в першу чергу, на постійних і змінних.

Постійні витрати - витрати, що мають місце незалежно від обсягу виробництва (витрати на вміст будівель, адміністративного апарату).

Змінні витрати - витрати, безпосередньо пов'язані з об'ємом виробництва, що змінюються залежно від об'єму (витрати на сировину, напівфабрикати, оплату праці) [1; 5].

Таке ділення витрат можна розглядати виходячи з того, що об'єм постійних витрат в короткостроковому періоді буде постійним, а змінні витрати можуть змінюватися, тобто саме ці витрати будуть важливі, оскільки ними можна оперативно управляти. Проте в економічній літературі обґрунтування такої

класифікації виходить перш за все з впливу цих витрат на обсяг виробництва. Причому змінні витрати є постійними на одиницю продукції, а постійні на весь об'єм продукції - змінними на одиницю продукції [2; 4]. Але поведінка змінних, так само, як постійних витрат, із зміною обсягу виробництва, не так однозначно, як може здатися. Наприклад, витрати на основні матеріали при одному об'ємі закупівлі будуть придбані за однією ціною, а при іншому, вищому об'ємі закупівлі, можливо нижчої, оскільки діятиме система знижок. І з цієї точки зору не витрати впливатимуть на обсяг виробництва, а обсяг виробництва на підприємстві може служити одним з методів управління витратами.

Ділення витрат на постійних і змінних, а також виділення загальних, середніх і граничних витрат не дозволяє здійснити необхідний для підприємства аналіз собівартості продукції. Саме у цьому питанні виникає необхідність вживання бухгалтерського підходу.

У процесі виробничо-господарської діяльності підприємств постійно здійснюється кругообіг коштів. Укладання коштів у виробництво з метою виготовлення товарів і отримання виручки від їх продажу характеризує кругообіг коштів підприємств [1; 5]. Забезпечення грошових надходжень, які потрібні для відшкодування витрат виробництва й обігу, своєчасне виконання фінансових зобов'язань перед державою, банками та іншими суб'єктами господарювання, формування доходів і прибутку є найважливішою стороною діяльності підприємств.

Вхідні грошові потоки підприємств за їхніми джерелами можна поділити на внутрішні та зовнішні. Коли кошти надходять з будь-яких джерел на самому підприємстві, вони належать до внутрішніх. Надходження коштів за рахунок ресурсів, які мобілізуються на фінансовому ринку, свідчить про використання зовнішніх джерел. Структура вхідних грошових потоків залежить від сфери діяльності та організаційно-правової форми підприємства. У країнах з розвинутою ринковою економікою 60-70 % фінансових ресурсів надходить на підприємства за рахунок внутрішніх джерел [2; 3].

Внутрішні грошові надходження згідно з чинною практикою обліку і звітності включали:

- виручку від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг;
- виручку від іншої реалізації;
- доходи від фінансових інвестицій;
- доходи від інших позареалізаційних операцій.

В основному доходи від позареалізаційних надходжень формувались за рахунок штрафів і пені, прибутку минулих років, виявленого у звітному році, списаної раніше дебіторської заборгованості, яка вважалася безнадійною, але котру, проте, було погашено у звітному періоді [1; 4]. Однак за ринкової економіки, коли функціонує і розвивається фінансовий ринок, а підприємства здійснюють фінансові інвестиції, стало доцільним ввести в класифікацію грошових надходжень «Доходи від фінансово-інвестиційної діяльності», відокремивши їх від «Доходів від позареалізаційних операцій».

Основним джерело грошових накопичень підприємств – дохід

підприємства від продажу продукції, а саме та його частина, яка залишається за вирахуванням матеріальних, трудових і інших грошових витрат, пов'язаних з виробництвом і продажем цієї продукції. В умовах радикальної зміни управління економікою показник доходу від продажу продукції стає одним з найважливіших показників діяльності підприємств [2; 5]. Даний показник створює зацікавленість трудових колективів не стільки в зростанні кількісного об'єму продукції, що випускається, скільки в збільшенні об'єму проданої продукції. А це означає, що вироблятися повинні такі вироби і товари, які відповідають вимогам споживачів і мають попит на ринку.

В цих цілях необхідно вивчати ринкові умови господарювання і можливості впровадження вироблюваної продукції на ринок шляхом розширення об'ємів її продажу. З розвитком підприємництва і підвищенням конкуренції зростає відповідальність підприємств за виконання перейнятих на себе зобов'язань. Таким чином, показник доходу від продажу продукції відповідає вимогам комерційного розрахунку і, у свою чергу, сприяє розвитку виробничо-господарської діяльності.

Склад і структура витрат залежать від характеру і умов виробництва при тій або іншій формі власності, від співвідношення матеріальних і трудових витрат і інших чинників.

Одним з чинником, що впливає на величину прибутку, – це амортизація основних фондів і нематеріальних активів. Сума амортизаційних відрахувань визначається на підставі балансової вартості основних фондів і норм амортизації і амортизації нематеріальних активів, що діють, виходячи з терміну корисного використання таких нематеріальних активів, але не більше 10 років безперервної експлуатації [1; 4]. При цьому враховується прискорена амортизація активної частини основних виробничих фондів, що виражається у встановлених законодавством вищих нормах амортизації на відповідні види основних фондів.

Таким чином, прибуток підприємства формується під впливом наступних основних чинників: валових доходів підприємства, доходу підприємства від продажу продукції, валових витрат підприємства, рівня цін, що діють, на продукцію, що продається, і величини амортизаційних відрахувань.

Важливим з них є величина валових витрат. Кількісно в структурі ціни витрати займають значну питому вагу, тому зниження витрат дуже помітно позначається на зростанні прибутку за інших рівних умов.

Прибуток підприємства формується під впливом наступних основних чинників: валових доходів підприємства, доходу підприємства від продажу продукції, валових витрат підприємства, рівня цін, що діють, на продукцію, що продається, і величини амортизаційних відрахувань [2; 4].

Важливим з них є величина валових витрат. Кількісно в структурі ціни витрати займають значну питому вагу, тому зниження витрат дуже помітно позначається на зростанні прибутку за інших рівних умов.

Розподіл відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації є дуже важливим. За поточні витрати відповідальність несе керівник відповідного підрозділу (центру витрат) у частині регульованих витрат [1; 4].

Обов'язковим елементом ефективного управління витратами є система мотивації ресурсозбереження, яка будується у вигляді премій за виконання норм та нормативів або відсотку від економії проти норм.

Удосконалення системи управління витратами націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

Висновок. В умовах сьогодення однією зі складових успішної організації обліку і оцінки наявності та зміни фінансового результату є підвищений рівень застосування облікових даних для оцінювання, контролю та запобігання перевитрат.

Використання стратегічного управління витратами є ефективною системою, яку треба широко використовувати в практичній діяльності вітчизняних підприємств. Кожне підприємство має дбати про перспективи розвитку і знижувати в довгостроковому періоді витрати, з метою оптимізації їхнього рівня.

Список використаних джерел

1. Головка В.І., Мінченко А.В., Шаманська В.М. Фінансово-економічна діяльність підприємств: контроль, аналіз та безпека. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури. 2006. 448 с.

2. Гринькова В.М., Коюза В.О. Фінанси підприємств: навчальний посібник. К.: Знання. Прес. 2004. 424 с.

3. Егоров П.В., Андреева В.Г. Диагностика управления финансовой деятельностью предприятия: Монография. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд». 2005. 202 с.

4. Лагодієнко Н.В., Ковальчик В.М. Облік і контроль фінансових результатів на сільськогосподарських підприємствах. *Бізнес-Навігатор*. 2014. №1(33). С. 167-172.

5. Podolianchuk O., Tomashuk I. Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnytsia region. *The scientific heritage*. 2020. № 47. Vol. 7. P. 63-73/

Вікторія СМІШНА*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

***Анотація.** В статті досліджено сутність і значення інформації та інформаційного забезпечення управління сучасним підприємством і його потенціалом. Визначено необхідність створення на підприємстві ефективної інформаційної системи, яка здатна своєчасно забезпечувати аналіз актуальної і достовірної інформації, яка надходить із внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Визначено, що головною метою створення інформаційного забезпечення управління потенціалу підприємства виступає підвищення ефективності управління діяльністю підприємства. Також зроблено увагу на важливості використання сучасних та інноваційних інформаційно-управлінських технологій, які дають можливість для раціонального управління потенціалом підприємства.*

***Abstract.** The article examines the essence and importance of information and information management of a modern enterprise and its potential. The need to create an effective information system at the enterprise, which is able to provide timely analysis of relevant and reliable information that came from the internal and external environment of the enterprise. It is determined that the main purpose of creating information support for enterprise capacity management is to increase the efficiency of enterprise management. Attention is also paid to the importance of using modern and innovative information and management technologies that provide an opportunity for rational management of enterprise potential.*

Вступ. Глобальна інформатизація суспільства є однією з домінуючих тенденцій розвитку цивілізації в XXI столітті. Завдяки стрімкому збільшенню можливостей засобів інформатики, нових інформаційних технологій формується інформаційне середовище проживання та життєдіяльності людей, створюється інформаційне суспільство і відкриваються нові можливості для розвитку діяльності підприємств.

Одним із головних аспектів управління потенціалом підприємства виступає інформаційне забезпечення. Інформаційну складову прийняття управлінських рішень досліджувало багато вітчизняних і зарубіжних науковців, серед них: Н. Шпак, С. Палагута, З. Мандражи, А. Яремко, Л. Балабанова, А. Черноіваненко, В. Харченко, І. Горячківська, О. Савченко, Р. Юзва,

---

* Науковий керівник: к.т.н., доцент кафедри комп'ютерних наук та економічної кібернетики ВНАУ Волонтир Л.О.

О. Боженко та ін.

Виклад основного матеріалу. Питання інформатизації суспільства та інформаційного забезпечення управління широко висвітлені в науковій літературі, що пов'язано з сучасним етапом розвитку суспільства, входженням до інформаційної ери, коли знання та інформація стають стратегічними ресурсами.

В науковій літературі по різному дають трактування терміну «інформаційне забезпечення», що показує різноманітність та багатогранність цього визначення. Наприклад, О. Р. Савченко вважає, що інформаційне забезпечення – це процес перманентного і цілеспрямованого пошуку та збору відповідних інформаційних даних, які виступають основою планування, аналізу, організації підготовки і реалізації ефективних управлінських рішень за всіма напрямками діяльності господарюючого суб'єкта [1].

Н. О. Шпак і Н. Г. Дулиба пропонують визначити сутність поняття, тобто інформаційного забезпечення підприємства, як масив даних, фактів, цифр, нормативно-правових документів, які регулюють діяльність, стан зовнішнього та внутрішнього середовища, інформації про них, а також сукупність методів управління інформаційними ресурсами, які є в наявності [2].

Переглянувши дослідження С. С. Палагути про особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій можна зробити такий висновок, що інформаційне забезпечення виступає функціональний комплекс, який забезпечує злагоджену взаємодію технічних засобів, методів та технологій роботи з інформацією, можливість цілеспрямованого безперервного збору, пошуку, групування, аналізу, зберігання та поширення інформації серед зацікавлених менеджерів підприємств, а також надходження своєчасної, достовірної та повної інформації про стан та параметри функціонування певних об'єктів управління [3].

Різні погляди авторів на поняття інформаційного забезпечення вказує на складність цього питання або ж відсутність єдиного підходу для його вирішення, що у контексті управління інформаційне забезпечення являє собою інструмент регулювання, що відповідає за своєчасне надходження актуальних та вірогідних інформаційних ресурсів, а також сприяє ефективному руху інформації.

Саме ж визначення «інформаційне забезпечення» виникло у зв'язку з розвитком автоматизованих систем управління. Це динамічна система одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, яка створена для вироблення управлінських рішень. Його можна розглядати і як процес забезпечення інформацією, і як сукупність документів, нормативно-правової бази та реалізованих рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації.

Головною метою створення інформаційного забезпечення управління потенціалу підприємства виступає підвищення ефективності управління.

Система інформаційного забезпечення необхідна для надання інформації не тільки управлінському персоналу та власникам самого підприємства, але й задовольняти інтереси її зовнішніх користувачів.

Саме зовнішніми користувачами при цьому виступають кредитори

підприємства, потенційні інвестори, постачальники ресурсів, податкові органи, аудиторські фірми, експерти та ін.

Управління сучасним підприємством і його потенціалом як складною соціально-економічною системою потребує різнопланової якісної інформації, як внутрішньої так і зовнішньої. Ефективність ухвалення управлінських рішень значною мірою визначається своєчасністю, актуальністю, достовірністю цієї інформації, створеними на підприємстві інформаційними системами та технологіями. Важливість інформації, особливо економічної, для управління підприємством і його потенціалом зростає відповідно до об'єктивних вимог розвитку виробництва, ускладнення господарських зв'язків, зміни акцентів у формуванні параметрів і якості створюваних матеріальних благ на користь споживача.

Під інформацією в загальному розуміють «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [8].

Якість інформаційного забезпечення управління фінансовим потенціалом підприємства забезпечується дотриманням основних принципів його формування. До таких принципів А. О. Яремко [5], думку якої ми підтримуємо, відносить: системність, комплексність, науковість, достовірність, доцільність, ефективність, пріоритетність, прозорість та цільове спрямування

Підприємства в сучасних умовах ринкової економіки залежно від економічної ситуації в країні вирішують дві основні задачі:

а) розвивають свою діяльність і розширюють її напрями – це інвестиційні бізнес-процеси;

б) здійснюють реструктуризацію діяльності, скорочують витрати виробництва – при занепаді.

Для вирішення таких глобальних задач необхідна сучасна розвинена система управління, основною метою якої є підвищення ефективності та конкурентоспроможності бізнесу. Функціонування системи управління опирається на інформацію. Інформація відіграє все більш важливу роль у бізнесі і як ресурс, і як товар.

Сучасні виробничі й сервісні технології, виробництво продукції й послуг, немислимі без інформаційних технологій, що забезпечують потреби в інформації управлінських, виробничих, постачальницьких, торговельних, збутових і інших функціональних підрозділів підприємств. Інформаційні технології дають можливість раціонально розпоряджатися всіма видами ресурсів підприємства.

Саме своєчасна й актуальна інформація дозволяє концентрувати ресурси в потрібний час і в потрібному місці для реалізації головних, пріоритетних завдань. Успішне функціонування підприємства в конкурентному ринковому середовищі значною мірою визначається його потенціалом та ефективністю управління.

Як зазначає О. Боженко, у ринковій економіці суттєво змінилися акценти управління діяльності підприємства. Характерними особливостями є децентралізація керування, втрата зв'язків прямої підпорядкованості й

розширення горизонтальних взаємозв'язків, також це прийняття рішень в умовах невизначеності подій і мінливого зовнішнього середовища. З цього випливає ще одна особливість управління як гнучкість та адаптивність, що зумовлено динамічним характером економічних процесів, потребою підвищення ступеня гнучкості й адаптивності підприємств до потреб ринку [4].

Інформатизація як важливий чинник інноваційного відтворення потенціалу підприємства є основою і водночас головним чинником формування і розвитку інформаційного потенціалу підприємства — найважливішої складової техніко-технологічної та управлінської бази сучасних підприємств.

Управління потенціалом підприємства включає в себе взаємодію усіх підрозділів підприємства.

Управління всіма видами інформаційних ресурсів, використовуваних у діяльності організації, потребує управління опрацюванням, рухом та використанням інформації. Серед суттєвих проблем, які негативно впливають на кінцевий результат управлінської діяльності підприємства слід назвати [6]:

- недостатнє матеріально-технічне та програмне забезпечення для створення автоматизованих систем управління інформаційними ресурсами;
- відсутність чітко сформованих комунікаційних каналів руху інформаційних ресурсів у внутрішньому середовищі підприємства для прийняття та реалізації управлінських рішень;
- недосконалий механізм розподілу інформаційних ресурсів відповідно до потреб різних рівнів управлінського персоналу, що призводить до дезорганізації цінної інформації та гальмує процес прийняття рішень.

Вирішення цих проблем можна ефективно виконати через впровадження в управлінську діяльність підприємства чітко сформованої інформаційної системи. Використання автоматизованих інформаційних систем дозволить [3]:

- значно скоротити управлінський персонал підприємства, який займається роботою по збору, обліку, зберіганню і обробці інформаційних ресурсів;
- швидко, якісно і надійно виконувати отримання, облік, зберігання і обробку інформаційних ресурсів підприємства;
- покращить часові характеристики управлінських процесів, прискорить процес обробки інформаційних ресурсів;
- забезпечить контроль за процесом управління на основі змін у використанні та організації роботи з інформаційними ресурсами.

Щоб організувати інформаційну взаємодію різноманітних інформаційних систем між собою, а також з різними групами користувачів, необхідно розв'язати проблему їх інформаційної сумісності.

Створюючи інформаційне забезпечення, дотримуються таких принципів: цілісність, вірогідність, контроль, захист від несанкціонованого доступу, єдність і гнучкість, стандартизація та уніфікація, адаптивність, мінімізація введення й виведення інформації (однократність уведення інформації, уведення-виведення тільки змін).

Багато в чому ефективність інформаційних систем залежить від організації її інформаційної бази, яка поділяється на позамашинну і машинну. Інформація в

ній дає змогу спостерігати за станом конкретного об'єкта й зовнішнього середовища і фіксувати це на носіях системи. Такі засоби реєстрації даних забезпечують зв'язок між інформацією та людиною, інформацією та електронно-

Одним із головних компонентів інформаційного забезпечення є автоматизовані банки даних. Вони виконують такі функції: уведення, накопичення, зберігання, поновлення, інтегрована обробка й видавання інформації в будь-якій комбінації для розв'язування регламентних задач та інформаційно-довідкового обслуговування користувачів. Особливістю автоматизованих банків даних є підвищення ефективності функціонування інформаційних технологій за рахунок раціональної організації та використання даних у процесі їх обробки.

Основними вимогами до автоматизованих банків даних є: багаторазове використання даних за одноразового їх уведення до системи; мінімальне дублювання; можливість розширення й поновлення; швидкий доступ до даних і їх захист, інтеграція даних для використання на різних рівнях управління. До складу автоматизованих банків даних входять бази даних і системи управління базами даних. Залежно від технологічних режимів використання даних розрізняють фонд і архів даних. База даних використовується багатьма споживачами (користувачами) і забезпечує незалежність даних від прикладних програм. Під час роботи з базами даних формується інформація про джерела інформації, формати та взаємозв'язок даних, відомості про частоту виникнення й характер використання даних. Ця інформація створює базу даних про самі дані і називається словником даних.

Користувачами бази даних можуть бути окремі фізичні особи чи прикладні програми. Інструментом, який забезпечує систему зв'язку (інтерфейс) користувачів і прикладних програм з цими даними, є системи управління базами даних – основа програмних засобів автоматизованих банків даних. До її основних функцій відносять організацію масивів у пам'яті ЕОМ і на машинних накопичувачах; установлення зв'язку між базами даних; відновлення (коригування) баз даних, логічний захист даних; захист секретності даних тощо.

Основою інформатизації та діджиталізації суспільства в його динаміці і структурі є впровадження інформаційних технологій та створення інформації, а не тільки матеріальних цінностей. Інформаційні технології та інформація як ресурс є системоутворюючим елементом діджиталізованого та інформаційного суспільства. Це зумовлено тим, що будь-яка стадія управлінської діяльності, ринкова структура є інформаційним простором, і участь в ньому держави забезпечить максимально можливу його однорідність, ефективну систему розповсюдження інформації і запобігання появі недостовірної інформації, що може дестабілізувати ринкові механізми [7].

Висновки. Використання та функціонування інформаційних технологій, створення інформаційних ресурсів, інформаційного ринку та інформаційного простору є найважливішим напрямом розвитку будь-якого господарюючого суб'єкта на макро-, мезо- та макрорівнях.

Інформатизація забезпечує національні інтереси через поліпшення

керованості та підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки, її інноваційного розвитку. Її недостатній рівень та недостатній розвиток новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в умовах нестабільного розвитку економіки, фінансової кризи, політичної нестабільності, відсутності потрібних інвестицій стримує можливості вітчизняних підприємств щодо інтеграції в глобальний ринок виробничих ресурсів, доступ до нових технологій, інвестиційних, матеріально-технічних, інтелектуальних ресурсів [4].

Список використаних джерел

1. Савченко О. Р. Інформаційне забезпечення системи менеджменту організації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Економіка.* 2013. Вип. 21. С. 86-89.
2. Шпак Н. О., Дулиба Н. Г. Сутність та складові інформаційного забезпечення систем управління підприємствами. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2012. Вип. 22.7. С. 307-316.
3. Палагута С. С. Особливості інформаційного забезпечення управління підприємств і організацій. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. вип. 16. С.418-421.
4. Боженко О.М. Інформаційне забезпечення управління потенціалом підприємства. *Наукові записки Української академії друкарства. Серія : Економічні науки.* 2016. № 2. С. 189-197.
5. Яремко А. О. Полівекторність інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового менеджменту торговельних підприємств. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси.* 2012. Вип. 9(3). С. 531-538.
6. Химиця Н., Сорохтей М. Інформаційне забезпечення управлінської діяльності підприємства. Видавництво Львівської політехніки. *Інформація, комунікація, суспільство 2013:* матеріали 2-ої Міжнародної наукової конференції ІКС-2013. С. 218–219.
7. Зелінська О. В., Потапова Н. А., Волонтир Л. О. Інформаційні системи та технології в галузі. навч. посіб. Вінниця : ВНАУ, 2020. 253 с.
8. Закон України «Про інформацію» із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 6 квітня 2000 року №1642-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

Маріна ШЕВЧУК*,
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ФОРМУВАННЯ

***Анотація.** У статті розглянуто поняття, значення фінансових ресурсів та їх характерні риси. Досліджено складові та структуру джерел формування фінансових ресурсів, обґрунтовано доцільність їх збалансованості. Проведено аналіз динаміки фінансових результатів підприємств України. Розглянуто проблеми політики формування та ефективності використання фінансових ресурсів. Обґрунтовано модель механізму забезпечення фінансовими ресурсами підприємств за блоками формування та використання.*

***Abstract.** The article considers the concept, importance of financial resources and their characteristics. The components and structure of sources of financing of financial resources are investigated, the expediency of their balance is substantiated. The analysis of dynamics of financial results of the enterprises of Ukraine is carried out. The problems of policy of formation and efficiency of use of financial resources are considered. The model of the mechanism of providing financial resources of enterprises by blocks of formation and use is substantiated.*

Вступ. В умовах економіки, що змінюється, необхідною умовою успішного функціонування будь-якої бізнес-структури, незалежно від сфери діяльності, галузевої спрямованості та організаційно-правового статусу, є наявність достатніх фінансових ресурсів. Проблема визначення соціально-економічної сутності фінансових ресурсів підприємств в контексті сталого розвитку економіки держави посідає важливе місце в економічній науці. Важливим завданням управління фінансовими ресурсами є вирішення питання про оптимальне співвідношення між формуванням власного капіталу та позиковим капіталом у суб'єктів господарювання, а також ефективності їх використання, зокрема ціни позикового капіталу [2; 5]. Ефективність та обсяг виробництва підприємств визначають склад і об'єм фінансових ресурсів, тоді як їх розмір та управління залежить від зростання виробництва та економічного розвитку [1; 4]. Тому в сучасних умовах питання пошуку фінансових джерел, управління ними та забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів є актуальним для суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є фінансові ресурси підприємств, їх формування та ефективність використання.

---

* Науковий керівник: доктор філософії, асистент кафедри економіки та підприємницької діяльності Томашук І.В.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінанси об'єднань, підприємств та галузей - це система економічних взаємозв'язків, пов'язаних з кругообігом ресурсів, формуванням, використанням грошових доходів, контролем за виробництвом, розподілом, використанням національного продукту. На сучасному етапі гроші, фінанси поступово стають самостійним і вирішальним ресурсом виробництва [2; 7]. За матеріальним змістом фінанси - це цільові фонди грошових ресурсів, які в сукупності представляють фінансові ресурси підприємств. Майже кожне підприємство має проблеми з формуванням фінансових ресурсів. Динаміка фінансових результатів українських підприємств свідчить про зниження їх прибутковості, що суттєво обмежує власні джерела фінансових ресурсів, а також здатність погашати зобов'язання по залучених фінансових ресурсах [3; 6]. Тому підприємствам потрібно ефективно використовувати фінансові ресурси. У працях вчених можна знайти багато різних підходів до трактування економічної сутності фінансових ресурсів на державному рівні та на рівні підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття «фінансові ресурси підприємства»

<i>Дослідник</i>	<i>Трактування сутності поняття «фінансові ресурси підприємства»</i>
О. Василик, О. Філімоненков	• Фінансові ресурси – це грошові накопичення і доходи, що створюються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб
О. Гудзь	• Фінансові ресурси – сукупність усіх високоліквідних наявних активів, які перебувають у розпорядженні підприємства й призначені для виконання фінансових зобов'язань і розширеного відтворення, пов'язуючи їх обсяг та склад із платоспроможністю підприємства
І. Зятковський	• Фінансові ресурси – це грошові фонди цільового призначення, сформовані у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту, створеного на підприємстві, якими воно володіє і розпоряджається на правах власності або повного господарського відання і використовує на статутні потреби
П. Лайко, М. Мних, А. Поддєрьогін, С. Мішина	• Фінансові ресурси підприємства – сукупність грошових коштів у фондовій, нефондовій або в матеріальній формі і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення поточних витрат і витрат на забезпечення розширеного відтворення
В. Опарін, А. Чупіс, М. Корецький, В. Борисова	• Фінансові ресурси – це всі кошти, що знаходяться в розпорядженні підприємства і спрямовані в основні засоби та обігові кошти підприємства
Ю. Петленко	• Фінансові ресурси – це грошові кошти, які залучені в господарський оборот підприємства із різних джерел, сформованих під впливом організаційно-правових форм господарювання, призначених для покриття його власних потреб
П. Стецюк	• Фінансові ресурси підприємства – це його найбільш ліквідні активи, що забезпечують неперервність руху грошових потоків.

*Джерело: систематизовано автором

В економічній теорії визначення фінансових ресурсів також дається на основі управління фінансами на засадах підходів до руху грошових потоків, де фінансові ресурси трактуються як сукупність надходжень грошових коштів та доходів, що утворюються при створенні підприємства та в його діяльності, а також мобілізовані на фінансовому ринку, призначені для розвитку виробництва, виконання фінансових зобов'язань, фінансування поточних витрат та створення резервів [1; 4].

Характерні риси фінансових ресурсів як економічної категорії:

- обмежена мобільність;
- джерело доходу;
- об'єкт економічного управління;
- систематичний вплив фактора ризику;
- специфічні правила формування і використання суб'єктами господарювання різних організаційно-правових форм;
- об'єкт купівлі-продажу, права власності та розпорядження;
- трансформаційна здатність;
- цільовий характер використання;
- сезонність формування та використання;
- виробничий та інвестиційний ресурс [2; 5].

Слід зазначити, що в економічній теорії існують різні схеми групування фінансових ресурсів підприємств. Найпоширенішою є класифікація фінансових ресурсів за джерелами формування: власними та позиковими (позиковий капітал та кредиторська заборгованість або фіксовані зобов'язання).

У процесі формування фінансових ресурсів підприємств важливу роль відіграє збалансованість та визначення оптимальної структури їх джерел. Практика показує, що їх структура постійно змінюється під впливом різних факторів, а саме: зростання частки коштів, залучених із зовнішніх джерел, і особливо частки кредиторської заборгованості, що спричиняє систему дефолтів та зменшує інвестиційні можливості для бізнесу. Взагалі слід уникати як неконтрольованої кредиторської заборгованості, що призводить до погіршення платоспроможності підприємств, так і надлишку власних фінансових ресурсів, що може уповільнити розвиток виробництва через надмірне резервування заощаджень та відволікання від виробничого процесу [2; 4].

Вивчення тенденцій, своєчасне виявлення диспропорцій у формуванні фінансових ресурсів дозволяє орієнтувати підприємство на власні можливості з метою запобігання погіршення фінансового стану. Характерною особливістю фінансових ресурсів є те, що вони, на відміну від грошових коштів, виражають не зміну форм вартості, а фінансовий результат процесу відтворення [1; 7]. Фінансові ресурси вказують на можливості економічного та соціального розвитку. В умовах ринкової економіки та з прийняттям Національних П(С)БО фінансисти, економісти та бухгалтери-практики замість поняття «фінансові ресурси» дедалі частіше використовують поняття «капітал» [4; 6]. Деякі науковці навіть ототожнюють фінансові ресурси і капітал, а іноді й підміняють одне поняття іншим.

Фінансові ресурси, що формуються на рівні підприємств, забезпечують можливість виробництва, інвестицій, оборотних коштів, створення економічних стимулів, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансово-кредитною системою, постачальниками та найманими працівниками, міжгосподарськими розрахунками. Їх рух опосередковує рух матеріальних і трудових ресурсів, необхідних складових організації виробничого процесу [2; 4].

Амортизація є важливим джерелом поповнення власних фінансових ресурсів. Однак у сучасних економічних умовах вона втратила реальну можливість впливати на економічні показники діяльності бізнес-структур через відсутність чіткої амортизаційної політики в державі, що не сприяє накопиченню достатньої кількості коштів для повного відтворення основних фондів. Амортизація відображає лише ступінь зносу основних засобів [3; 6]. Амортизаційні фонди за призначенням використовуються лише державними підприємствами. Недержавні підприємства відтворюють основні фонди за рахунок прибутку, який залишається в їх розпорядженні після сплати обов'язкових платежів. Динаміка фінансових результатів підприємств України в абсолютних показниках є негативною і лише станом на кінець вересня 2017 року відбулося їх зростання. Довгострокова тенденція зменшення прибутку підприємств, а в період 2013-2015 рр. - збитків, свідчить про нераціональне використання власних коштів та неможливість залучення позик та погашення відсотків по кредитах [2; 4]. Такі умови негативно впливають на впровадження інновацій та інвестицій.

Ефективність використання фінансових ресурсів передбачає не тільки віддачу від кожного виду ресурсу, але і оптимальність структури останнього. На практиці важливо не тільки визначити загальні економічні результати, але й проаналізувати фактори, що їх спричинили. Іншими словами, мова йде про встановлення причин підвищення або зниження рівня ефективності використання фінансових ресурсів [1; 7]. Причин для цього може бути багато, але, насамперед, це динаміка зміни проміжних показників, які у своєму взаємозв'язку та взаємозалежності утворюють узагальнюючий показник. Для проведення такого роду аналізу необхідно представити зведений показник як функцію проміжних показників ефективності [2; 6]. Модель такого показника - це середній розмір проміжних показників ефективності, зважений часткою факторних фінансових ресурсів у загальній сумі цих ресурсів.

Важливим напрямком вдосконалення процесу формування фінансових ресурсів є застосування методів оптимізації фінансових ресурсів. Це, зокрема, методи, прийняті в зарубіжній практиці (США), які можуть бути впроваджені на вітчизняних підприємствах лише за наявності розвиненого ринку цінних паперів, статистики його функціонування та після значних адаптаційних робіт, пов'язаних із впровадженням міжнародної бухгалтерії та стандартів звітності. [1; 4]. У сучасних умовах великий негативний вплив на ефективність використання фінансових ресурсів мають фактори кризи економіки, які існують незалежно від дій підприємства. У той же час, у підприємств є внутрішні резерви для підвищення ефективності їх використання. До них належать: використання

довгострокових ділових відносин; вдосконалення системи розрахунків; раціональна організація продажу; систематичний контроль за оборотом коштів у розрахунках [2; 5].

Стратегічним завданням на найближчу перспективу є удосконалення системи фінансового забезпечення підприємств через поліпшення його структури, в якій домінуюче значення повинні мати власні джерела формування фінансових ресурсів [4; 6].

Фінансові ресурси підприємств є одним із найважливіших для забезпечення їх діяльності видом ресурсів, але, в той же час, досить складним для дослідження. Здатність фінансових ресурсів трансформуватись у матеріальні, інтелектуальні, технічні [2; 7], інноваційні та інші види ресурсів обумовлює їх вагомість у фінансово-господарській роботі підприємства.

Висновки. Таким чином, раціональний підхід до формування та використання фінансових ресурсів підприємства є вкрай необхідним для ефективної операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Це пов'язано з тим, що достатня кількість фінансових ресурсів забезпечує безперервність виробничої діяльності підприємства, оптимальна структура їх розподілу підвищує ефективність і конкурентоспроможність продукції, а стабільні джерела формування сприяють посиленню платоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Теорія фінансів: підручник. К. : НІОС. 2001. 416 с.
2. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств : монографія. К. : ННЦ ІАЕ. 2007. 578 с.
3. Зятковський І.В. Фінанси підприємств : навч. посібник; 2-ге вид., перероб. і доп. К. : Кондор. 2003. 364 с.
4. Лайко П.А., Мних М.В. Фінанси підприємств : підручник для студ. вузів. К. : Знання України. 2004. 428 с.
5. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. Фінанси підприємств : підручник [7-ме вид.] під ред. А.М. Поддєрьогіна. К. : КНЕУ, 2008. 552 с.
6. Podolianchuk O., Tomashuk I. Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*. 2020. № 47. Vol. 7. P. 63-73.
7. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і допов. К. : МАУП. 2004. 328 с.

НАПРЯМ

4

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС: ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ, ІННОВАЦІЇ

Каріна БЕРЕЖНЮК¹⁰

студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницького національного аграрного університету
Вінниця, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ВИДИ ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЗАКЛАДІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

***Анотація.** Наукова новизна статті полягає у виявленні необхідності використання інноваційних технологій для підвищення ефективності роботи закладів ресторанного господарства, визначенні основних принципів запровадження сучасних технологій у залежності від типу інновацій і виду закладу. Висновки та обговорення. У статті наголошено, що в українських реаліях сьогодення сфера ресторанного бізнесу перебуває лише у процесі формування через проблеми сучасного економічного та політичного стану країни. Зазначено, що з метою стимулювання підприємницької активності у сфері ресторанного господарства одним із найпотужніших інструментів у конкурентній боротьбі є подальше впровадження інноваційних підходів на підприємствах.*

***Abstract.** The scientific novelty of the article is to identify the need to use innovative technologies to improve the efficiency of restaurants, determine the basic principles of introduction of modern technologies depending on the type of innovation and type of institution. Conclusions and discussions. The article emphasizes that in today's Ukrainian realities the sphere of restaurant business is only in the process of formation due to the problems of the current economic and political state of the country. It is noted that in order to stimulate entrepreneurial activity in the restaurant industry, one of the most powerful tools in the competition is the further introduction of innovative approaches in enterprises*

---

¹⁰ Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

Вступ. Актуальність обраного дослідження полягає в тому, що специфіка ресторанного бізнесу як галузі сфери послуг передбачає не тільки поліпшення якості життя людей, але і впровадження інноваційних технологій господарювання в галузі ресторанного бізнесу.

Мета дослідження – проаналізувати сучасну ситуацію використання інноваційних технологій для підвищення ефективності роботи закладів ресторанного господарства за кордоном і в Україні.

Методи дослідження поєднують систематизацію інформації щодо становлення та розвитку галузі ресторанного бізнесу. Теоретичною та методологічною основами дослідження є наукові концепції та теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених в області аналізу діяльності підприємств, маркетингу, закони України.

Виклад основного матеріалу. Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання цієї проблеми, показав, що для ефективного впровадження та застосування інновацій суб’єктам ресторанного господарства необхідно проводити ефективне планування діяльності загалом та планування інноваційної діяльності зокрема, що реалізується через застосування стратегії інноваційного розвитку, яка дозволить ефективно реалізовувати послуги та бути конкурентоздатними у жорстких ринкових умовах господарювання. Було визначено наступні етапи застосування стратегії інноваційного розвитку підприємства ресторанного бізнесу:

- постановка цілей і завдань інноваційної діяльності;
- формування інноваційної стратегії підприємства готельного бізнесу;
- дотримання інноваційної політики;
- довгострокове інноваційне прогнозування;
- розподіл ресурсів підприємства на його інноваційну діяльність;
- розробка стратегічних планів інноваційної діяльності закладу ресторанного господарства;
- застосування бенчмаркінгу;
- аналіз обраної стратегії.

Інфраструктурний напрям впровадження сучасних технологій у роботу закладів ресторанного господарства вводиться з метою організації та взаємодії окремих закладів галузі, їх об’єднань та співпраці з державними органами влади. Функції цього напрямку: – співпраця державного та приватного сектору в розбудові сучасної інфраструктури індустрії гостинності та інших галузей, які взаємопов’язані у своїй діяльності; – створення конгломератів

На зміну кризовому періоду для української економіки в цілому та ресторанного господарства зокрема у 2016 році прийшов період відновлення та нарощення обертів. За даними компанії «Ресторанний консалтинг», у 2016 році вперше після початку економічної кризи збільшилися частка закладів ресторанного бізнесу, що відкрилися, та відвідуваність ресторанів (на 30%). При цьому можна спостерігати збільшення частки концептуальних закладів ресторанного господарства, а також закладів із принципово новими підходами до приготування страв та обслуговування. В Україні можна спостерігати такі

сучасні інноваційні тенденції: – з'являються монозаклади, як правило, вони зосереджуються на приготуванні певної етнічної страви з варіаціями: пасти, супу «Рамен», какао тощо. Також можна відзначити, що заклади вуличної їжі виходять на якісно новий рівень приготування і обслуговування; – у сфері маркетингу відбувся зсув від традиційних рекламних інструментів до співпраці з аудиторією онлайн та провідною роллю SMM (Social Media Marketing).

Таким чином, будь-який клієнт може вплинути на репутацію закладу своїм відгуком в інтернет-мережі;

– незважаючи на кризу, у готельно-ресторанній галузі поступово запроваджуються елементи автоматизації виробництва: електронне меню, нові технології приготування їжі, можливість використання знижки за допомогою додатків на мобільному телефоні тощо.

На сьогодні в Україні можна відзначити такі тенденції розвитку роботи закладів ресторанного бізнесу:

- популяризація та поліпшення репутації вуличної їжі;
- впровадження мерчандайзингу (збуту продукції та послуг);
- відкриття концептуальних та монозакладів;
- відкриття ресторанів пан-азіатської, в'єтнамської та китайської кухонь;
- запровадження нових методів обробки продуктів харчування за допомогою новітніх технологій;

У світі конкуренції різноманітних закладів ресторанного господарства одним із головних завдань є утримання постійних клієнтів та залучення нових. Для досягнення цього лише поліпшення якості продукції та обслуговування замало. На сьогодні стає актуальним уведення інноваційної складової в технологію ресторанного господарства та пропозиція ексклюзивних послуг.

Тому закладам ресторанного господарства необхідно постійно проводити моніторинг світових новацій та тенденцій цієї сфери, адже впровадження інноваційних технологій та обладнання надає ресторанам можливість позиціонувати себе лідером серед аналогів.

Відомі шеф-кухарі стверджують, що з кожним днем у ресторанах України все більшої популярності набувають страви, приготовлені в печах на деревному вугіллі. Неповторний смак, апетитний вигляд, соковитість, рівномірне прожарювання, рум'яна скоринка, аромат «із димком» здатні задовольнити найвибагливішого споживача.

У роботі наведено аналітичне дослідження таких сучасних і популярних методів приготування їжі, як хоспер, стефан-гриль, термоміксинг, технологія *sous vide*.

Хоспер – це теплове обладнання, що дозволяє одночасно поєднувати функції мангала та печі. Хоспер – це потужна іспанська піч, оснащена датчиком температури, повітроводом, заслінкою, чавунним колосником, на який засипають деревне вугілля та стальними решітками, виготовленими методом пресування. Датчик сприяє зручній роботі та допомагає дотримуватися необхідного температурного режиму. Заслінкою можна збільшити або зменшити температуру. На решітці смажаться напівфабрикати. Особливість хоспера

полягає в тому, що напівфабрикати готуються швидше, ніж на звичайному мангалі. Однією з головних переваг є висока температура (500 °C) усередині печі, тепло рівномірно розподіляється та підтримується протягом тривалого часу.

У результаті дії високої температури всередині м'яса зберігається природний сік, а оскільки м'ясо смажиться на відкритому вогні, воно запікається та карамелізується ззовні. Стефан-гриль був винайдений шеф-кухарем Стефаном Марквардом 2001 року. Температура обробки продукту зсередини 152 може досягати 650 °C без впливу на продукт відкритим вогнем; продукт різної товщини насаджується на шомпол і обсмажується зсередини.

Технологія отримала назву *cook in* (від англ. – готувати зсередини). М'ясо смажиться до золотистої скоринки зсередини, а ззовні зберігає свій ніжний рожевий колір і соковитість; у процесі приготування зовнішні шари м'яса готуються за рахунок інтенсивного обдування гарячим повітрям за допомогою сопла, що постачається в комплекті до грилю. Стефан-гриль також призначений для приготування продуктів «із димком» із використанням обпалювача. Це дозволяє надати продукту запах і аромат страви, приготовленої на відкритому вогні за допомогою вугілля.

Технологія *thermomix* – це змішання і подрібнення компонентів тієї чи іншої страви за постійного нагрівання. Тобто фактично термоміксер – це міні-котел для приготування їжі з функцією перемішування. Унікальність сучасних приладів полягає в тому, що конструкція ножів термоміксера дозволяє обробляти як заморожені продукти, так і продукти з ніжною текстурою, такі як червоні породи риб або відварені спагеті. Чаша термоміксера нагрівається до +120 °C, що дозволяє топити масло, жир, шоколад, карамель, а також готувати соуси, муси, пасти, помадки. Для продуктів з овочів та фруктів надзвичайно важлива швидкість обробки продукту. Вплив високими температурами необхідний для мінімізації мікробіологічного фону, розчинення цукрів, гомогенізації маси. Чим менше при цьому час впливу високих температур на овочі чи фрукти, тим меншою мірою відбувається втрата вітамінної гами продукту.

Важлива особливість термоміксера – автоматичне зважування продукту в чаші. Це дає можливість унесення продуктів відповідно до рецептури безпосередньо в чашу. Це досить зручно під час приготування концентратів для крем-супів, багатокомпонентних соусів, мусів тощо. Технологія *sous-vide* – приготування їжі у вакуумному пакеті за температури не вище ніж 70 °C. Цей метод допомагає зберегти смаки й аромати всередині продукту та зберегти форму. Продукти виготовлені методом *sous vide* захищені вакуумом від зовнішніх забруднень, хворобливих мікроорганізмів, здатні тривалий час зберігатися за температури від 0 до +3 °C.

Отже, із вищеперерахованих технологій можна зробити висновок, що впровадження інноваційних методів і технологій є потужним засобом розвитку закладів ресторанного господарства в Україні та світі

Список використаних джерел

1. Архіпов, В.В., Русавська, В.А.. Організація обслуговування в закладах ресторанного господарства. 2018. Київ: Центр учбової літератури.
2. Борисова, О.В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*, 2012. 1(2), 331-338.
3. Поплавський, М.М. Готельно-ресторанний сервіс. 2011. Київ: Макрос. Портал гостиничного и ресторанного бизнеса. (б. г.). URL: <http://prohotelia.com.ua/>
4. Ставська Ю.В. Особливості та зміст інновацій у сфері гостинності. *Економіки. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. Вип. 3' (31). С. 35-46.
5. Terenzio, O. 12 tips for creating restaurant marketing emails that work. Retrieved from <http://openforbusiness.opentable.com/tips/12-tips-for-creating-restaurant-marketingemails-that-work/>

Olexandra HENRY*,
3rd year student,
faculty of Economics and Entrepreneurship,
Vinnytsia National Agrarian University
Vinnytsia, Ukraine

DOMESTIC TOURISM IN UKRAINE: STATE AND WAYS OF ACTIVATION

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі. Проаналізовано сучасний стан внутрішнього туризму. Вивчено сучасний стан та перспективи розвитку туризму. Проводиться ідентифікація туризму за напрямком туристичних потоків. У статті також порівнюється вплив COVID -19 на туристичну галузь у різних сегментах*

***Abstract.** The article analyzes the current state, problems and prospects of the tourism industry. The current state of domestic tourism is analyzed. A study of modern prospects for tourism development. The identification of tourism by the direction of tourist flows is carried out. The article also compares the impact of Covid -19 on the tourism industry in different segments.*

Problem statement. Ukraine has great potential and has almost all the resources of the resort: natural thermal waters, water resources, healing mud, coniferous mixed

---

* Scientific adviser: Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activity, Hotel and Restaurant Business and Tourism Stavska Yu.

forests and the coast. The current state of formation and realization of the existing tourist potential can be characterized as uneven in relation to the Ukrainian market of tourist services. This situation is due to the concentration of the market of tourist services in several attractive regions, the prospects for tourism, in which it "lies on the surface", and the city itself is the center of infrastructure and often impossible or illogical due to geographical and administrative location.

Marketing actions and their results.

The situation differs in small and medium-sized cities, whose tourist potential is in many cases strong, but due to conditions (geographical remoteness, low level of infrastructure, etc.) and conditions that have developed historically and further development of the city - industrial, scientific and others), the tourism sector retreated and was not chosen as a source of economic development for the region or part of it. The rapid growth of the role of tourism in the national economy indicates the active development of this area and the urgency of its intensification in Ukraine.

The aim of the study is to analyze domestic tourism in Ukraine, its state and ways of activation.

Presentation of the main research material. Tourism as a very specific area of economic activity, social life, international relations can be considered from different points of view. Therefore, there are many classifications of types and forms of tourism, they are very diverse and differ in depth and content of coverage. One of the most used isolate of tourism is its focus on the identification of tourist flows, whereby generally recognized types of tourism is visiting (foreign), inbound (foreign) and internal. The scientific and analytical literature there are also English interpretation of the names of these areas: outgoing, incoming, insiding, but understanding their importance doesn't change a lot [4].

In order to define domestic tourism, we will use the documents of the World Tourism Organization (UNWTO), in particular the Tourism Satellite Account, which provides a general conceptual basis for studying the tourism sector, as well as a system of concepts, classifications, definitions, tables and aggregates of national accounts, international standards for a systematic description of national economic activity from a functional point of view. According to this document, "domestic tourism includes the activities of resident visitors within a country (as part of a domestic tourist trip or part of an outbound (foreign) tourist trip)" [6].

Analysis of existing interpretations of the nature of domestic tourism in the Ukrainian scientific literature shows that most definitions have a common basis and do not differ radically opposite views. The main features that characterize the essence of domestic tourism are [7].

- Spatially, the zone of temporary departure of a person from the place of permanent residence, provision and receipt of domestic tourist services is limited outside the country;
- consumers of domestic tourism services in the country are its citizens;
- legal relations between objects and subjects of domestic tourist services are regulated by the national legislation of the country.

Thus, domestic tourism is tourism in the country of persons that live in

it. However, a very important aspect in determining the nature of domestic tourism is that enterprises providing services for domestic tourism are exclusively resident enterprises. Domestic tourism can often involve foreign companies that are registered under the law of the country in which such activities are carried out [7].

- international travel agencies;

- airlines, for example, we can mention the foreign airline Wizzair, which operates flights between cities of Ukraine; in addition, there is a proposal of the State Aviation Service of Ukraine to oblige airlines requesting flights from Ukraine to other countries to perform several domestic flights;

- temporary accommodation, which should include, first of all, individual hotels of international hotel chains, which are directly subordinated to the main offices;

- insurance companies, etc.

Therefore, in this case it is necessary to emphasize the existence of a certain discrepancy between such scientific categories as "consumption of domestic tourism" and "domestic tourism", as domestic tourism is broader in content [4].

The participants of the domestic tourism system include:

- consumers of tourist services;

- state and local authorities;

- tourist organizations (travel agencies that create and sell a tourist product; enterprises - manufacturers of tourist and related services at different levels; sightseeing tours and visits (historical, cultural monuments, natural resources, etc.)).

According to a survey conducted by the sociological group "Rating", conducted on August 5, 2020, 66% of Ukrainians were not on vacation in 2020 and do not plan to do so [1].

Among those who have already been on vacation or plan to do so, 43% will spend in their locality, about the same - in another region of Ukraine. Only 9% of respondents have vacationed abroad or are planning such a trip.

In 2019, at the same time, 45% of respondents said that they go on vacation at least once a year, a third of which - abroad. Domestic tourism in Ukraine should now be the main impetus for development across closed borders and the lack of air connections with the most popular tourist countries [1].

Owners of small travel agencies note that at the beginning of quarantine were popular destinations within a radius of 20-30 km from home.

Among the leaders in travel - the sea and mountains. This is claimed by both large and small operators.

According to Vodafone Ukraine, domestic tourism in the seaside resorts of Odessa, Mykolayiv and Kherson increased by 30% in 2020 compared to the same period in 2019, judging by the increase in Internet traffic and the number of 4G users [1].

The most dynamic are the seaside resorts and villages of the Sea of Azov in the Zaporizhia and Donetsk regions - Berdyansk and Kyrylivka.

From new directions Vodafone Ukraine allocates coastal settlements of Donetsk region: Bilosaray spit (+ 177%), Yalta (+ 124%), Urzuf (+ 101%). They showed the largest increase in traffic.

In 2020, the flow of tourists within the country in the more expensive segment increased. The main priority of accommodation was the so-called VIP-establishments. According to her, this is due to the closure of borders and forced rest in Ukraine for those who have always rested abroad [1].

Demand for weekend travel has declined. Due to the ban on children's camps, there was almost no children's recreation, and the sanatoriums of most health centers did not receive permits to receive tourists.

The cost of tourist services in Ukraine has not changed, but in such resorts as Odessa, where from July to August there was a wave of tourists, you could see rising prices in beach hotels, mostly high price categories. Despite the prices, demand exceeded them.

Compared to 2019, the average control in Ukraine increased by 25%, and the average control of outbound tours decreased by the same 25%. Travel abroad with a flight still remains at the forefront with great advantages. The price of a seven-day vacation in Turkey and Egypt fell to UAH 7,500 for two [1].

All anti-epidemic measures in the country were taken primarily to stop travel - around the world, Ukraine, the region. This meant that people were asked to stay at home as much as possible. All the media - somewhere bending the stick and reacting adequately - demanded that people stay at home. This, of course, had a major impact on tourist behavior and business.

This was due to calls to stay at home, as well as government measures aimed at stopping travel - traffic restrictions, bans on hotels and restaurants. These funds and restrictions have completely closed the tourism sector in Ukraine.

Outbound tourism, as well as inbound, has almost stopped. And there is a problem that the borders were closed, then opened. The tourism business is planned in advance, in a few months. When it is closed and opened, closed and opened, it becomes unprofitable [5].

There are isolated cases, a few percent of the total flow. For example, one of your acquaintances went to Turkey once or twice. And it seems that our tourists still go. Yes, they go. But outbound tourism in Ukraine has declined by 90%.

Admission was reduced to 1%. And this is the percentage that came to Ukraine for quarantine. After the introduction of quarantine, inbound tourism was almost non-existent, only a few cases.

As for domestic tourism, some officials, experts in quotation marks, have made such statements that domestic tourism will come to life in connection with today's events. There are three reasons why domestic tourism will not be used in 2020 [1].

The first is purely mathematical. If they stood still for five months - February, March, April, May and part of June - and lost the entire tourist flow, then, of course, this can't be compensated only for July and August. Because in all previous years in July and August, Ukrainian tourism was 100% full.

Odessa and other resorts, such as Berdyansk, were 100 percent full. But that was last year. However, to compensate for the damage, tourist facilities had to be burdened by 500%. However, it is clear that this is impossible. People will not live in hotel corridors. It is impossible to compensate for what was lost in 5 months, in a few

summer months.

The second component concerns the solvency of Ukrainians. Of course, the solvency of Ukrainians has declined. In addition, the price of business services in tourism has increased, as this price currently includes compensation for losses for the first 5 months of the year, as well as the cost of anti-epidemic measures required by the state. Special clothes for people, special anti-epidemic drugs - everything is included in the price. Costs have risen, solvency has fallen. And this is the second component - economic.

And the third component concerns the culture of travel. For almost six months, the restrictive measures in the country were quite significant.

If the idea of summer vacation arose more with the arrival of the sun and heat, this year this desire is exacerbated by the forced two-month isolation. Such "compensation" for forced sitting [1].

Given all these limitations and nuances of 2020, the number of domestic vacationers may increase, and domestic tourism has much greater prospects for a speedy recovery than the weekend. And this trend will be observed all over the world.

Therefore, we note the near future - domestic tourism, in particular tourism in western Ukraine - in Ivano-Frankivsk and Lviv regions. In 2020, these regions are included in the list of priority tourist regions together with Kherson and Odessa regions [1].

Ivano-Frankivsk region. Tourism is considered a strategic direction of development of Ivano-Frankivsk region. Prior to the crisis, about 200 tourism entities were registered in the region, 37 of which have a tour operator's license, as well as about 500 accommodation establishments (hotels, motels, etc.) and more than 800 rural settlements.

In 2019, revenues from the regional budget from the tourist tax reached UAH 6.1 million.

"However, this year the industry really stopped working due to the pandemic. No one calculated the financial losses from the introduction of quarantine restrictions in the tourist zone of the region. But it is already known that 5% of the official tourism market have ceased their activities," said Vitaliy Perederko, the head of the tourism department in Ivano-Frankivsk Regional State Administration.

Ivano-Frankivsk region attracts tourists all year round, but the quarantine affected two peak tourist seasons at once - it began when there was still a ski season and snow in the mountains, and ended on the eve of summer, disorienting potential tourists and industry. So far, no one will predict clear deadlines for the resumption of full operation of transport, hotels and restaurants.

Also in 2020, the region was expected to reduce tourist flows and economic losses: these are tax revenues, general services of tourism entities; due to closure and potential bankruptcy, the number of companies will decrease. Accordingly, the total number of unemployed in the region will increase.

In response to the quarantine, the administration of Ivano-Frankivsk region has already changed the format of this year's holiday - together with the tourist business of the region released 52 new products for passengers - weekends.

Travel agencies can also make money on such short trips, but it is better for travel agents not to rely on the domestic market.

Thanks to this year's forced "fashion" among tourists, owners of small cottages, private cottages and family homes will find it easier to run their own business.

However, large hotels may find it more difficult to attract guests - increased costs for sanitation, additional cleaning, protection and disinfection can affect accommodation prices.

Lviv region

In 2019, the Lviv region was visited by 2.5 million tourists, and the tourist tax in the city amounted to UAH 10 million, and in the region - UAH 21.6 million [1].

According to estimates by Zruchno.Travel and experts of the Ukrainian Hospitality Association, Lviv ranks second in terms of tourism revenues (after the leader - the city of Kyiv).

In 2020, about 2.5 million tourists were expected to visit the Lviv region. However, the quarantine changed the plans of potential passengers. This led to losses: in April the budget of the city of Lviv received 70 million hryvnias, and in May - about 100 million hryvnias.

The 96 hotels in the city have closed and all 79 hostels have closed. In general, 20% of Lviv residents were involved in quarantine in the hotel business, most of whom were forced to go on unpaid leave. In total, such 80% are 28 thousand people.

Business tourism - as one of the important areas of Lviv tourism - was also limited.

To overcome the crisis, the Lviv administration together with representatives of the tourism industry has developed a five-step plan for 8 months (until the end of the year). However, according to the preliminary plan, its implementation may be threatened - the incidence rate in the region remains high.

Another serious problem is the high taxes, which the state did not abolish, despite the fact that the hotels did not work throughout the quarantine.

In general, the Ukrainian tourism industry lost UAH 1.5 billion during the quarantine period. More than 7,000 travel agencies are closed across the country. Risks for tourist facilities were covered by taxes on land and non-residential real estate, because according to Oleksandr Liev, chairman of the Ukrainian Hospitality Association, the entire tourism industry is built on a large amount of land.

The coronavirus crisis has not escaped any of the areas. However, some industries will be quarantined longer than others. One of them may be the field of tourism, because the first thing that citizens will save in case of crisis - recreation. As the economic situation in the second half of the year is unclear, most Ukrainians will cut their spending accordingly. Therefore, state support of the Ukrainian tourism sector is extremely necessary.

According to Taras Zavadovsky, assistant of the Department of Tourism of I. Franko LNU, the state should pour cash until the product starts to earn itself, as well as provide strong information support - to export information about tourist goods and services outside areas with high tourist potential - in all other regions of Ukraine and abroad.

However, in addition to a specific bill that should address the pressing problems of industry "here and now", the country has always lacked a larger document - the strategy of industrial development. According to the president of the Ukrainian Association of Travel Agencies Anton Rudych, such a strategy should include not only overcoming the crisis, but also promoting Ukraine as a tourist country.

Conclusions. The development of domestic tourism in Ukraine at the present stage is quite relevant because it will support the development of small and medium enterprises in tourism, employment, modern infrastructure, maintaining a competitive environment in the market of tourist services, stimulating the export of tourist services, increasing the share of tourism in Ukraine. Ukraine, as well as the creation of a competitive national tourism product and its promotion on world markets.

However, the difficult quarantine situation in 2020 has halted the development of domestic and foreign tourism. The quarantine period can be a good opportunity not only to solve urgent problems, but also to start a serious professional discussion about the real needs of the industry.

References:

1. Agafonova LG Tourism, hotel and restaurant business: pricing, competition, government regulation. Kyiv: Knowledge of Ukraine, 2009. 354 p.
2. Kifyak VF Organization of tourist activity in Ukraine. Chernivtsi: Books-XXI, 2013. 300 p.
3. Kosar N. Research of tourism development in a crisis. Current economic problems. 2016. №2 (176), pp. 115-125.
4. Malskaya MP Fundamentals of tourism business: a textbook. Kyiv: Center for Educational Literature, 2004. 272 p.
5. Sokol TG Fundamentals of tourism: a textbook. K .: CJSC "Slavic House", 2006. 76 p.
6. Stavskaya Yu.V. Rural green tourism as a direction of rural development. *Economics. Finances. Management: current issues of science and practice* . 2018. Vip . 1 '(41). Pp. 83-95.
- 7 . Stavskaya Yu.V. Directions of innovative development of tourism in Ukraine. *Economy. Finances. Management: current issues of science and practice* . 2019. Vip . 2 '(42). Pp. 83-95.

Вікторія ДОВБИШ*
студентка 4 курсу
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

***Анотація.** Актуальність дослідження пояснюється тим, що на сьогоднішній день світова індустрія туризму та гостинності знаходиться в жорстких умовах конкурентної боротьби за кожного клієнта і змушена вкрай стрімко реагувати на зовнішні зміни умов господарювання. При цьому, незважаючи на нестабільну економіко-політичну ситуацію в світі, готельно-туристичний бізнес продовжує активно розвиватися. Зростання туризму в усьому світі викликає активне розширення готельних послуг, що пропонуються. Предметом дослідження статті є інноваційна діяльність в індустрії гостинності в напрямку підвищення конкурентоспроможності сучасних форм готельного бізнесу.*

***Abstract.** The relevance of the study is explained by the fact that today the global tourism and hospitality industry is in a tough competition for each client and is forced to respond very quickly to external changes in economic conditions. At the same time, despite the unstable economic and political situation in the world, the hotel and tourism business continues to grow rapidly. The growth of tourism around the world is causing an active expansion of hotel services offered. The subject of the article is innovative activity in the hospitality industry in the direction of increasing the competitiveness of modern forms of hotel business.*

Вступ. На сьогоднішній день світова індустрія туризму та гостинності знаходиться в жорстких умовах конкурентної боротьби за кожного клієнта і змушена вкрай стрімко реагувати на зовнішні зміни умов господарювання. При цьому, незважаючи на нестабільну економіко політичну ситуацію в світі, туристичний бізнес продовжує активно розвиватися. Зростання туризму в усьому світі викликає активне розширення готельних послуг, що пропонуються.

Метою статті є дослідження сучасних тенденцій розвитку світового готельного бізнесу. В якості загальних наукових методів використовуються системний аналіз, а також логічний та історичний методи дослідження. В результаті дослідження були отримані наступні результати: для управління процесом функціонування готельного підприємства необхідно його постійно

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

поновлювати та підтримувати в передбаченому стандартами і технічними умовами стані, забезпечувати ритмічне надання послуги певної якості. Управління процесом розвитку готельного підприємства має на меті зміну його стану, перетворення його до такого, що відповідає сучасним найвищим світовим досягненням готельної індустрії.

Виклад основного матеріалу. Сучасний готельний бізнес є однією із галузей, що найбільш швидко розвиваються, на яку припадає 6% світового внутрішнього валового продукту і близько 5% всіх податкових надходжень у світі. Розвиток готельного бізнесу активно стимулює й розвиток інших галузей і напрямків діяльності: міжнародного бізнесу, транспортної індустрії, торгівлі, інформаційних технологій, будівництва, сільського господарства, сфери послуг в області краси та здоров'я, виробництва товарів народного споживання, розвитку технологій в області екології безпеки, інноваційної сфери та багатьох інших [5]. Залежно від «зірковості» та класифікації засобів розміщень, на кожні 10 туристів, які проживають в готелі, припадає близько трьох робочих місць безпосередньо і два робочих місця, що побічно пов'язані з обслуговуванням (співробітники туристичних компаній, транспортних компаній і т. д.) [5].

Ступінь наукової розробленості проблеми. Проблематика функціонування та розвитку галузей індустрії гостинності відображена в публікаціях вітчизняних науковців. Питання функціонування та розвитку туристичної сфери досліджували Д. Грищенко [3], С. Козьякова [10], А. Кормишова [4], Г. Круль [5], І. Мендела [6], О. Шаповалова [10] та інші. Проте залишаються актуальними питання систематизації наявних тенденцій його розвитку. У зв'язку з цим дослідження сучасних тенденцій розвитку світового готельного бізнесу є досить актуальним, що і становить мету даної роботи.

Готельна індустрія одна з найпривабливіших сфер для бізнесу. Світове готельне господарство на сьогоднішній день налічує близько 400 тис. комфортабельних готелів більше ніж на 30 млн місць. При цьому загальна кількість номерів за останні 20 років продовжує зростати і збільшується в середньому на 3-4% на рік, що свідчить про стабільну динаміку збільшення кількості засобів розміщення [3]. Терористичні акти, нестабільна політична обстановка, зростання цін на готельні послуги, різкі коливання курсів валют, відсутність впевненості в завтрашньому дні та інші чинники повернули тенденцію, в тому числі й українських туристів, відпочивати в цілому ряді колись популярних курортів світу В Туреччині, Єгипті, Греції, Таїланді та інших країнах.

Готельний бізнес приваблює підприємців з багатьох причин:

- можливістю ефективно працювати в кризових економічних умовах;
- відносно невеликими початковими інвестиціями;
- можливістю максимізувати прибуток за часів економічного зростання;
- зростаючим попитом на туристичні та готельні послуги;
- високим рівнем рентабельності та гнучкості готельних підприємств;
- відносно невеликим терміном окупності витрат;
- проведенням різних заходів світових масштабів (різні змагання

спортивного, музичного, наукового і економічного характеру) [5].

На сьогоднішній день ринок готельної індустрії представлений різноманітним засобів і форм розміщення, здатних задовольнити всілякі потреби й можливості клієнтів: готелі, міжнародні ланцюги, мотелі, відомчі готелі, пансіонати, санаторії, клубні номери, бутік готелі, пляжні готелі, гостьові будинки, міні готелі, хостели, туристичні табори, ботели, флотелі, бунгало, кемпінги, туристичні бази, приватні будинки і котеджі та багато інших. Таким чином, готельний бізнес в наші дні стрімко розвивається і є перспективною галуззю, яка приносить великі прибутки. Головною метою діяльності підприємств готельної індустрії є саме прибуток, який знаходиться в прямій залежності від кількості та якості послуг, що надаються. Кожне підприємство готельної індустрії прагне до збільшення обсягів реалізації своїх послуг і зустрічається з бар'єром наявності жорсткої конкуренції на ринку.

Величезна кількість різноманітних факторів впливає на конкурентоспроможність готелю: його географічне положення, розмір і різноманітність номерного фонду, зірковість, інфраструктура, інноваційні технології, що застосовуються в готелі, вартість окремого номера, матеріально-технічне оснащення, унікальність готельних послуг, кваліфікованість персоналу, наявність пам'яток та історичних місць поруч з готелем та інші важливі чинники. Однак не тільки ці чинники є істотними для туристів в даний час. Для реального успіху готелю завжди потрібні нові, абсолютно унікальні ідеї. Конкуренція є найвищим стимулюючим фактором для появи свіжих інноваційних ідей. Безумовним в даному випадку є наступний принцип успішного бізнесу: то, що було придумано вчора, сьогодні вже не є актуальним. Для підтримки конкурентоспроможності готельного підприємства необхідно чітко визначення змісту й послідовності конкретних дій для досягнення поставлених цілей, що і визначає в широкому сенсі процес планування і прогнозування діяльності готелів.

Грамотне планування і раціональне використання всіляких ресурсів, наявних у готельного підприємства (матеріально речових, людських, науково інформаційних, організаційних, часових, інтелектуальних та інших видів ресурсів) дозволяє заглянути в майбутнє бізнесу, розробити стратегію і тактику виробничо господарської діяльності готельного підприємства і, як наслідок, призводить до наміченої мети з більш ефективним результатом [4]. В умовах жорсткої конкуренції кожне підприємство прагне завоювати своє економічний простір, цільову аудиторію.

Конкурентними стратегіями підприємств є не тільки утримання свого становища на ринку і стабільне функціонування, а й подальший розвиток і вдосконалення бізнесу. Для управління процесом функціонування готельного підприємства необхідно його постійно поновлювати та підтримувати в передбаченому стандартами і технічними умовами стані, забезпечувати ритмічне надання послуги певної якості. Управління процесом розвитку готельного підприємства має на меті зміну його стану, перетворення його до заздалегідь наміченого рівня, відповідного або такого, що перевищує сучасні найвищі

світові досягнення готельної індустрії. Основний закон маркетингу свідчить, що будь яка послуга (або товар), яку поставляють на ринок, в точності повинна відповідати запитам споживача.

Інший закон маркетингу стверджує, що єдиного ринку не існує, ринок завжди складається з окремих сегментів, в кожному з яких знаходяться покупці з певними потребами. Звідси виникає завдання пристосування кожної послуги до того чи іншого сегменту ринку. Все це, безсумнівно, відноситься і до підприємств, які надають готельні послуги. Хоча процес спеціалізації готелів пристосування до різних сегментів туристичного ринку ще далекий від завершення, проте, вже зараз можна стверджувати, що епоха універсальних готелів, розрахованих на будь-якого мандрівника, відходить у минуле. Все більше готелів спеціалізуються на цілком певних сегментах ринку. Сьогодні помітні актуальні зміни в пріоритетах різних гравців готельної індустрії від великих гравців до малих готелів і хостелів у розвитку й вдосконаленні власних мереж, з'являється все більша кількість учасників на ринку гостинності, відбувається демократизація бізнесу. Компанії намагаються залучити не тільки забезпечених клієнтів, але й пропонують свої послуги клієнтам із середнім достатком. Завдяки зміні зовнішнього і внутрішнього політичного та економічного середовища формуються і нові тенденції на ринку туризму і гостинності [6; 2]. Необхідно відзначити наступні сучасні актуальні тенденції в області розвитку світової готельної індустрії:

- розвиток сегменту «малих засобів розміщення» В мініготелів і хостелів;
- активне використання сучасних маркетингових методів у сучасній готельній індустрії (колаборація, спільні форуми та рекламні платформи і т.д.);
- відкриття на ринку гостинності готелів від світових відомих брендів модних будинків (Armani, Versace, Missoni, Moschino та інших);
- розвиток міжнародних готельних мереж на ринку готельної індустрії.

Основні помилки і труднощі в розвитку підприємницької діяльності в області готельного бізнесу пов'язані з незрілістю стратегічного й економічного планування. Незважаючи на інтенсивну пропаганду, у багатьох підприємців відсутня зацікавленість до інноваційних технологій, більшість з них націлені на отримання швидкого прибутку «тут і зараз». Як і раніше простежується високий рівень корупції, бюрократії, недостатність законодавчої бази в галузі розвитку інноваційної діяльності [5]. Разом з тим успішне ведення готельної діяльності в складний, відповідальний і багатофакторний процес, що вимагає від керівника сукупності знань і навичок в різних областях господарської діяльності готельного підприємства: правовим основам готельного бізнесу, фінансового та інвестиційного аналізу, бухгалтерського та управлінського обліку, маркетингу, управління персоналом, статистикою, інноваційного менеджменту, економіки і управління підприємством, готельного менеджменту, організаційної культури в сфері гостинності та інших сферах. У більшості випадків молодь бронює житло через Booking.com і Airbnb. Дослідження виявило, що Booking.com найбільш популярне в світі ОТА серед мандрівників молодше 30 років: його використовує

40% представників цієї категорії, а 23% молодих мандрівників повідомили, що бронюють житло на Airbnb [1]. Основним варіантом розміщення молоді залишаються хостели й готелі (21% і 20%, відповідно), але можливість пожити в будинках з місцевими жителями все частіше вибирається при варіанті подорожей з сім'єю або друзями (15%) [8]. У той же час готелям все важче конкурувати й виділятися на загальному тлі, адже на сайтах бронювання запропоновано багато різних варіантів. З метою підвищення кількості бронювань безпосередньо деякі готелі вдаються до масштабних дорогих рекламних компаній, а також до різних хитрощів в мережі. Однак є й інші способи, засновані на формуванні довгострокових відносин із постояльцями [3, 6]. Все починається з листування електронною поштою. Це точка дотику, яка допоможе готелям залишатися на зв'язку з клієнтами (майбутніми, нинішніми та минулими) і дізнаватися, чого вони насправді хочуть. Електронна пошта вкрай важлива для створення бренду готелю. Але навіть отримавши адреси електронної пошти, багато готелів розсилають своїм клієнтам лише загальну інформацію, «бомблять» їх рекламою, проводять платежі або підтверджують бронювання номера. Однак, якщо залишити позаду переписку «ні про що» і зробити спілкування з клієнтами більш особистим, можна зав'язати з ними відносини, збирати інформацію про персональні вподобання, яка допоможе зробити пропозицію, від якої вони просто не зможуть відмовитися.

Відповідно до думки фахівців Formstack В компанії, що спеціалізується на обробці даних і збільшенні прибутку, фірми, які зуміли зробити відносини з клієнтами більш особистими, збільшили свої продажі в середньому на 19% [2]. Крім того, персоналізовані адреси електронної пошти допомогли компаніям збільшити рівень переглядів на 25%, а кількість переходів за посиланнями зроста на 51%. Якщо готель використовує програмне забезпечення для управління відносинами з замовниками (CRM), то переваги гостей можна зберігати в базі даних і ще до приїзду гостя відсилати йому цілеспрямовану рекламу [2].

До того ж маркетологи готелю можуть використовувати дані з цієї програми, наприклад, інформацію про попередні перебування в готелі та спосіб бронювання номера, щоб збільшити прибуток, запропонувавши більш дорогі послуги або номера. В цілому є величезний потенціал у використанні електронної пошти як у випадку прямого бронювання, так і для рекламних кампаній. Більшість готелів при прямому бронюванні висилають гостям підтвердження на адресу електронної пошти. Якщо припустити, що конкретний постоялець ніколи ще не бронював номер в цьому готелі, то лист. В даний час аналітики найбільших міжнародних готельних мереж і компанія Amadeus підготували прогноз для європейської й світової індустрії гостинності на 2018-2020 рр. [2]. В основу прогнозу лягли основні тенденції, які будуть характерні для всієї галузі в наступні роки. Розглянемо їх.

1. Використання мобільних платежів на новому рівні. Наявність можливостей здійснення транзакцій для онлайн бронювання готелів.

2. Зміна у споживачів поняття «розкіш». Строгість вже не є відмінною рисою розкішного готелю. За останній час одним із головних критеріїв цього

сегмента стає невимушеність. Наприклад, приходити в костюмі «трійці» в ресторан готелю більше необов'язково. Багато розкішних гостей більше не хочуть нічимобтяжувати свій відпочинок, і це є одною з головних тенденцій. Вони бажають приходити до ресторану в кросівках і тренувальних штаних (звичайно, дорогих). Сьогоднішній споживач розкоші має ті ж великі гроші, що і його попередники 5В10 років тому, але витрачає він їх зовсім поВіншому. Особливо це відноситься до покоління мілленіалів, яке, як відомо, витрачає гроші не стільки на матеріальні блага, скільки на унікальний досвід [2].

3. Підвищується екологічність подорожей. В даний час туристи з широким кругозором, орієнтовані на творення мають намір витягти максимум від своїх подорожей, не зашкодивши при цьому природі. Вони хочуть, щоб готелі, в яких вони зупиняються, брали участь в екоакціях і програмах, оскільки збереження навколишнього середовища для багатьох мандрівників світу є дуже важливим.

4. Підвищення інтересу у споживача до індивідуальних послуг. Індустрія гостинності в останні роки намагається дізнатися якомога більше про своїх гостей, щоб грамотно налаштувати меню послуг. Для цього готелі активно використовують мобільні додатки і програми лояльності.

5. Наявність чатботів В рішень для обміну миттєвими повідомленнями у Facebook і в месенджері. Цей зручний інструмент дозволяє мандрівникам детально орієнтуватися в регіоні шляхом геолокації.

6. Створення «розумних» і велнесВномерів з використанням голосової активації та інтернетВ команд, щоб поліпшити гостьовий досвід. Ось лише деякі з функцій, що тестуються: підключений планшет, що дозволяє регулювати світло і музику в кімнаті, закривати фіранки, нахилити спинку ліжка і управляти аудіовізуальним обладнанням. Також до послуг гостей можливо світлодіодне освітлення з датчиком руху, допоміжні засоби для сну, такі як метроном *dodow*, що світиться, або *dreemВ* заставка, що сприяє кращому сну.

7. Встановлення в готелях цифрових кіосків. Все більше готелів встановлюють у своїх фойє цифрові кіоски або термінали, щоб гості потрапляли у звичне їм *hiВtech* оточення.

Висновки. Таким чином, стрімкі зміни в індустрії гостинності вимагають нових імпульсів для підкріплення своїх позицій у конкурентній боротьбі, адже використання тільки тих резервів, що лежать на поверхні, не є гарантією стабільного доходу, функціонування і розвитку бізнесу. Аналіз, дослідження і використання готельним підприємством актуальних світових тенденцій ведення господарської діяльності, перш за все, активне використання і розвиток інформаційних технологічта інформаційних програм для мобільних телефонів, впливає на поліпшення якості обслуговування, підвищення конкурентоспроможності, іміджу та репутації готельного підприємства, робить його привабливим і унікальним для клієнтів.

Список використаних джерел

1. Гріценко О.Ф., Нешева А.Д. Соціальний медіа маркетинг як інструмент просування продукту. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 4. С. 86–98.

2. Давидова О.Ю. Формування системи інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 11. С. 459–464.
3. Давидова О.Ю., Полстяна Н.В. Інформаційно-комп'ютерні інновації в ресторанному бізнесі. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 106. С. 403–408.
4. Клапчук М.В., Біян В.І., Брухлій Б.В. Інноваційні технології в ресторанному господарстві. *Карпат-ський край*. 2015. № 1 (2). С. 92–99.
5. Массімо Боттура запустив в Instagram кулі-нарне шоу «Кухня карантину». URL: <https://posteat.ua/news/massimo-bottura-zapustiv-v-instagram-kulinarne-shou-kukhnya-karantinu>
6. Сайт агентства Digital Guru. URL: <https://dgagency.ru/services/orm> (дата звернення: 19.04.2020).
7. Яцун Л.М. Сфера харчування населення як природно-соціально-економічна система: методологія формування та розвитку. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 16. № 1. С. 155–166.

Тетяна КІЯШКО*
студентка 5 курсу заочної форми
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПОСЛУГ: ТУРИЗМУ

Анотація. В статті розкрито значення інноваційної діяльності підприємств сфери послуг і її вплив на розвиток економіки України. Доведено, що інновації у сфері туризму іноді виникають зовсім несподівано і навіть непередбачувано під впливом подій у суспільстві. Тому вивчення інноваційних процесів, причин появи нововведень, розробка методів їх впровадження представляє значний практичний і науковий інтерес. Встановлено важливу роль держави в розвитку інновацій у сфері туризму. Доведено актуальність розробки та реалізації механізмів державної підтримки цих напрямів. Виявлені чинники, що впливають на подальший розвиток підприємств туризму.

Abstract. The article reveals the importance of innovative activities of enterprises in the service sector and its impact on the development of Ukraine's economy. It is proved that innovations in the field of tourism sometimes appear quite unexpectedly and even unpredictably under the influence of events in society.

** Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В

Therefore, the study of innovation processes, the reasons for the emergence of innovations, the development of methods for their implementation is of considerable practical and scientific interest. The important role of the state in the development of innovations in the field of tourism has been established. The relevance of the development and implementation of mechanisms of state support for these areas is proved. The factors influencing the further development of tourism enterprises are revealed.

Виклад основного матеріалу. Сучасна практика ведення будь-якої економічної діяльності свідчить, що підприємства з метою зміцнення своїх конкурентних позицій на ринку та формування ефективного плану розвитку достатньо часто мають вдаватися до певних інноваційних змін. Це, а також необхідність забезпечення переходу економіки України до реалізації моделі науково-технічного та інноваційного розвитку, обумовлюють доцільність дослідження проблематики створення передумов для впровадження ефективних інновацій на українських підприємствах. Сутність, види, основні етапи впровадження інновацій в туризмі, формування інноваційної стратегії туристичних підприємств досліджували Захарчин Г.М., Новіков В.С., Ставська Ю.В., Ткачук Л.М., Федулова Л.І., Широкова Г.В. та інші. Незважаючи на велику кількість робіт, на жаль, не має єдиних підходів до класифікації інновацій.

Метою статті є визначення особливостей інноваційної діяльності у сфері послуг, основні напрямки та чинники, що впливають на інноваційну діяльність підприємств на прикладі туризму.

Актуальність даної теми полягає в тому, що на даний момент ринок послуг дуже швидко розвивається, тому інновації в цій сфері є досить ефективним та потужним механізмом розвитку. На сьогодні сфера послуг потребує посилення взаємозв'язку зі стратегією розвитку народногосподарського комплексу в цілому. Сфера послуг залежить не лише від споживчо-вартісних властивостей виробленого продукту, але й від таких соціальних показників, як рівень і якість життя, здоров'я й економічна активність населення, соціальна напруженість, розвиток соціальної сфери, фінансування цього сектору. Інноваційна діяльність сфері послуг повинна не лише охоплювати сферу виробництва послуг споживання в цілому, але й відстежувати особливості конкретних споживачів, що, зрештою, зумовлює необхідність програмного підходу, який передбачає прогнозування, вибірковість, адресність, раціональність використання всіх типів ресурсів та врахування специфічних особливостей послуг.

Існує ряд чинників, що впливають на інноваційну діяльність. До них належать: техніко-економічні, організаційноуправлінські, юридичні та соціально-психологічні [2]. Україна відстає від провідних європейських країн за розміром державної підтримки наукових досліджень та інноваційного розвитку. Починаючи з 2000р. в Україні жодного бюджетного року не була виконана визначена статтею 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» норма щодо забезпечення державного бюджетного фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7% валового

внутрішнього продукту (ВВП) України. Типова щорічна цифра бюджетних видатків на науку становить 0,3- 0,5 % ВВП.

Слід зазначити, що серед країн Європейського Союзу мінімальні показники інноваційної активності мають Португалія – 26% і Греція – 29%, проте навіть ці показники удвічі вищі, ніж в Україні. А у порівнянні з країнами-лідерами, такими як Нідерланди (62%), Австрія (67%), Німеччина (69%), Данія (71%) та Ірландія (74%), цей розрив з Україною збільшується майже у п'ять разів [3]. На даний момент держава не приділяє достатньої уваги розвитку інноваційної діяльності, її фінансуванню. Кількість інноваційно-активних проектів в Україні постійно зменшується. Результати інноваційної діяльності є одним із найважливіших показників розвитку країни, тому необхідно створити ефективний механізм фінансування інноваційних проектів, адже залучення коштів є дуже складним процесом.

Для підприємств, які тільки розпочинають або відроджують інноваційну діяльність на ринку послуг, повинна бути впроваджена система специфічних заходів різнобічної підтримки і, насамперед, поліпшення фінансового забезпечення. Окрім таких загально відомих методів, як встановлення податкових знижок, надання пільгових кредитів, використання прискорених методів амортизації обладнання тощо, доцільно впровадити систему державних гарантій і страхування інноваційної діяльності, грантів, розробити та задіяти механізм технічної підтримки і передачі у користування приватних підприємств державних технологій і ноу-хау [4]. Отже, для ефективного здійснення інноваційної діяльності необхідна розвинена інфраструктура, рівень інноваційних розробок має відповідати світовому рівню або перевищувати його. Для збільшення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності на ринку послуг необхідно вирішити цілу низку проблем становлення інноваційного сектора в Україні: комерціалізація інноваційної продукції (доведення інноваційних розробок до практичного використання потребує додаткових коштів на великий проміжок часу); надвисокі ризики інноваційної діяльності; спекулятивне використання державних пільг (наприклад, венчурними структурами) тощо.

Сфера інновацій всеосяжна, вона не тільки охоплює практичне використання науково-технічних розробок і винаходів, але й включає зміни в продукті, процесах, маркетингу, організації. Інновація виступає як явний фактор зміни, як результат діяльності, втілений у новий або вдосконалений продукт, технологічні процеси, нові послуги й нові підходи до задоволення соціальних потреб. Туризм постійно розвивається, незважаючи на різні перешкоди політичного, економічного й соціального характеру. Туристський бізнес у багатьох випадках є ініціатором і експериментатором в освоєнні й впровадженні сучасних передових технологій, безупинно змінює форми й способи пропозиції й надання послуг, відкриває й освоює нові можливості.

Сучасна туристична сфера швидко прогресує. Її розвиток сприяє активному економічному зростанню багатьох країн світу. Проте на розвиток туристичної галузі господарства окремої держави істотно впливають світові

тенденції розвитку туризму. Сьогодні туризм став самостійною галуззю господарства. На його частку припадає майже 6% світового валового національного продукту, 5% усіх податкових зборів та 7% світових інвестицій. Розвиток туристичної галузі сприяє збільшенню надходжень до бюджету, створенню нових робочих місць, розвитку інфраструктури, будівництву нових туристичних об'єктів, посиленню охорони та реконструкції існуючих історико-культурних пам'яток, охороні природи. У багатьох країнах світу туризм став важливим джерелом доходів бюджету і належить до найперспективніших галузей національної економіки. Розбудова рекреаційно-туристичної галузі та посилення її впливу на економічний розвиток стали одним із пріоритетних напрямків розвитку світового господарства.

Особливу увагу завжди прийнято приділяти іноземному туризму, і Україна не є виключенням. Необхідно формувати весь спектр умов для розвитку цього напрямку туристичної діяльності, оскільки він пов'язаний із великими потоком прямих іноземних інвестицій в економіку країни. Крім того завдяки розвитку іноземного туризму та збільшенню фінансування цієї галузі в країні краще та швидше розвивається інфраструктура, зокрема, транспортна, що сприятиме подальшому економічному зростанню не лише туристичної галузі. Сьогодні туризм став явищем, що увійшло у повсякденне життя майже третини населення планети. Більше того, на початку XXI ст. туризм, за обсягом доходу, справедливо посів третє місце серед провідних галузей світової економіки. У багатьох країнах світу туризм є однією з найбільш пріоритетних галузей, внесок у валовий національний дохід яких складає 20-45%, а надходження від іноземного туризму є основним джерелом отримання валюти. Туристичний бізнес стимулює розвиток інших галузей господарства, таких як будівництво, зв'язок, харчова промисловість, сільське господарство, торгівля, виробництво товарів народного споживання та ін. Цей бізнес приваблює підприємців із багатьох причин: невеликі стартові інвестиції, зростаючий попит на туристичні послуги, високий рівень рентабельності й мінімальний термін окупності витрат. Якщо проаналізувати діяльність туристичної сфери всіх країн світу і визначити лідерів із залучення туристів у свою країну, розташувавши їх по місцях за підсумками останніх років, то на першому місці упродовж 15 років залишається Франція, прийнявши близько 80 млн. іноземних туристів, далі йдуть Іспанія, США та Італія, які в сукупності прийняли понад 150 млн. туристів.

Отже, визначивши лідерів із прийому іноземних туристів, можна впевнено сказати, що саме в цих країнах найбільший вплив на економіку мала сфера туризму. Проте надходження прибутків від туризму розподіляється у світі нерівномірно. Найбільша частка прибутків від туризму припадає на регіони з досить високим рівнем економічного розвитку, тобто туризм у цих регіонах активно впливає на економічний розвиток. У наш час туристична галузь утворила 12% світового валового внутрішнього продукту і поглинула 13% витрат споживачів.

Основні напрямки інноваційної діяльності в сфері туризму: випуск нових видів туристського продукту, ресторанного продукту, готельних послуг;

використання нової техніки й технології у виробництві традиційних продуктів; використання нових туристських ресурсів, що раніше не використовувалися. Унікальний приклад - подорожі туристів на космічних кораблях; зміни в організації виробництва й споживання традиційного туристського продукту; новий маркетинг, новий менеджмент; виявлення й використання нових ринків збуту продукції (готельні й ресторани ланцюги).

Основа інноваційної діяльності у всіх секторах економіки становить реалізація досягнень науковотехнічного прогресу. Науково-технічна революція не тільки стала матеріальною основою формування масового туризму. Вона вплинула на інноваційну діяльність у соціально-культурний сервіс і туризм через високі технології, до яких належать нові матеріали, мікропроцесорна техніка, засоби інформації й зв'язки, біотехнології.

Поява полімерних, композитних і інших нових матеріалів привело до появи нових видів одягу й взуття, нового спортивного й іншого спорядження, нової тари й упакування. Нові матеріали стали матеріальною основою екстремального туризму, сприяли розвитку водного, гірського й ряду інших видів туризму. Поява сучасних засобів інформації й зв'язку вплинула на суспільне виробництво й побут людей. Сучасну туристську діяльність і роботу туристських фірм не можна представити без Internet. Сучасна аудио-відео-техніка суттєво змінила технологію менеджменту. Керування переводиться в режим реального часу.

Отже, інноваційна діяльність у сфері туризму спрямована на створення нового або зміну існуючого продукту, на вдосконалення транспортних, готельних і інших послуг, освоєння нових ринків, впровадження передових інформаційних і телекомунікаційних технологій і сучасних форм організаційно-управлінської діяльності. Сьогодні туризм є найбільш розвинутою та однією з найдинамічніших галузей світової економіки, в якій зайнято близько 10% світових трудових ресурсів і яка виробляє близько 10% світового валового продукту. За прогнозами експертів, на протязі наступних п'яти років рівень щорічного зростання цієї галузі становитиме 5%, що створюватиме 2 мільйони робочих місць. Річні надходження від світової туристичної галузі становлять 500 мільярдів доларів США.

Туризм - це саме той сектор економіки, котрий в Україні заслуговує більшої уваги. Ця галузь може забезпечити значний внесок в економіку країни у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності та поповнення державного бюджету через сплату податків. Туристична галузь - це індустрія з високим рівнем конкуренції. Більше 100 країн конкурують на світовому туристичному ринку, який постійно змінюється. Дослідження впливу туризму на економіку держави, проведені у багатьох країнах, показали вражаючі результати. Через низький рівень імпорту та інтенсивне використання місцевих сировинних ресурсів вплив туризму на національну економіку перевищує вплив промисловості. Сьогоднішній турист надає перевагу відпочинку у місцях з незабрудненим навколишнім середовищем, а також шукає можливостей для активного відпочинку, культурного збагачення

та самоосвіти.

Туризм є однією з провідних і найбільш динамічних галузей економіки і за швидкі темпи він визнаний економічним феноменом сторіччя. Для 38% держав туризм - головне джерело доходу, а для 83% країн туризм є одним з п'яти основних джерел доходу. Туризм, будучи в даний час глобальним соціально-економічним явищем, що функціонує в умовах деколи досить жорсткої конкуренції, характеризується великим ступенем схильності інноваційним процесам, дотримання яких найчастіше є основним детермінуючим конкурентоспроможність туристських організацій чинником.

Сфера туризму сьогодні одна з найбільш перспективних і прибуткових. У світі на його частку доводиться близько 10% світового валового доходу, 8% загального обсягу світового експорту і 30-35% світової торгівлі послугами. Туризм постійно розвивається, незважаючи на різні перешкоди політичного, економічного і соціального характеру. Туристський бізнес у багатьох випадках є ініціатором і експериментатором в освоєнні та впровадженні сучасних передових технологій, безупинно змінює форми і способи пропозиції та надання послуг, відкриває і освоює нові можливості. Працівники сфери туризму мають справу з різноманіттям форм і методів організації відпочинку, подорожей, культурного дозвілля. Розвиток туристського бізнесу можливий тільки на основі впровадження нових ідей, вдосконалення процесів виробництва товарів і послуг, розширення їх асортименту.

Таким чином, впровадження сучасних інформаційних технологій дозволить: збільшити кількість замовлень; підвищити продуктивність праці персоналу; покращити обслуговування; знизити окремі категорії витрат (на зв'язок, надсилання пошти); підвищити конкурентоспроможність підприємства та його турпродуктів; посилити економічну безпеку організації; покращити імідж організації. Робота з глобальними системами бронювання через Інтернет забезпечить туристів та інших учасників ринку оперативною та достовірною інформацією про ціни та асортимент у будь-який момент часу.

Список використаних джерел

1. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007р. № 537 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
2. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент. К.: КНЕУ, 2005. С. 504.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2020- 2023 роки в умовах глобалізаційних викликів (проектів). URL: <http://www.zakon.gov.ua>.
4. Севастьянова С.А. Регіональне планування розвитку туризму й готельного господарства: навчальний посібник. М.: КНОРУС, 2007.- 250с.
5. Луцяк В.В., Ставська Ю.В., Головня О.М. Стратегічне планування і тактика інноваційної діяльності у ресторанних підприємствах: розроблення функціональних харчових продуктів. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. №1(24). С.103-112.

Анастасія НАЦУБСЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

***Анотація.** Розглянуто проблему застосування інформаційних технологій у ресторанному бізнесі України. Визначено основні причини, що стримують підприємців впроваджувати автоматизовані системи управління. Досліджено вітчизняний ринок програмних комплексів, які застосовуються закладами ресторанного господарства з метою автоматизації бізнесу. Наведено основні переваги автоматизації, що дозволяють удосконалити, спростити процес управління та підвищити ефективність діяльності в цілому.*

***Abstract.** Thus, the results of this research indicate the importance of automation of restaurant business as a strategic prospect and instrument of market competitiveness. Introduction of AMS is not the extra investment, but the means of optimization of operating costs, way of increasing efficiency of an enterprise and instrument of adaptation to the unfavorable environment as whole.*

Вступ. З розвитком економічного та науково-технічного прогресу у ХХІ ст. виник принципово новий сектор економіки, пов'язаний з інформаційними технологіями, що у наш час активно впливає на інші суміжні сектори. Поява цього сектора є цілком закономірною, адже сьогодні інформація є стратегічним ресурсом та капіталом, а інформаційні технології – інструментом вдосконалення та підвищення ефективності діяльності підприємств будь-якої сфери господарювання.

Мета цієї статті полягає у дослідженні проблеми автоматизації ресторанного бізнесу в Україні. Серед широкого спектра інформаційних технологій (ІТ), які сьогодні активно використовуються в комерційній діяльності, важливе місце займають автоматизовані системи управління, ефективність яких пояснюється комплексністю та системністю автоматизації усіх бізнес-процесів на підприємстві. Не є винятком і заклади ресторанного господарства (ЗРГ), специфіка та складність бізнесу яких вимагає не тільки автоматизації виробничих, комерційних та управлінських процесів, але й формування єдиної системи управління, яка би забезпечувала чіткість керування, усунення існуючих недоліків в управлінні, контроль фінансових ресурсів, створення потужної

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Лопатюк Р.І.

системи лояльності та взаємозв'язків з клієнтами, підвищення результативності та ефективності діяльності в цілому, з чим відповідно й пов'язана актуальність дослідження цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Важливим інструментом ефективної системи управління ЗРГ є автоматизація ресторанного бізнесу шляхом використання АСУ, що дає змогу скоротити час обслуговування клієнтів, мінімізувати щоденні, затратні у часі операції працівників, зменшити витрати.

Крім того, з'являється можливість проведення комплексного контролю роботи персоналу та здійснення моніторингу результативності економічної діяльності ЗРГ у цілому. Саме автоматизація ресторанного бізнесу сприяє його успішному розвитку як злагодженого механізму, який пропонує споживачам якісні послуги, високий рівень сервісу та оперативну роботу персоналу, що в сукупності відповідає європейським стандартам обслуговування.

Науковці вважають, що АСУ являють собою цілісний програмноапаратний комплекс, який дозволяє задовольнити як поточні, так і стратегічні потреби підприємства в опрацюванні даних [13; 14]. Натомість для закладів ресторанного господарства АСУ – це комплекс інтегрованих підсистем, що створюють ефективне середовище взаємодії співробітників, клієнтів і ділових партнерів та сприяють підвищенню ефективності управління діяльністю підприємства.

Аналізуючи вітчизняний ринок ресторанного господарства в плані використання ними АСУ можна сказати, що ресторатори, а саме власники малого та середнього бізнесу часто недооцінюють значення АСУ в управлінні підприємством і здебільшого не встановлюють їх на власних підприємствах.

Основною причиною впровадження АСУ вітчизняними ЗРГ є пов'язані із цим додаткові капіталовкладення. Власники просто не хочуть залучати додаткові кошти, тим самим нехтуючи розвитком. Адже капіталовкладення в АСУ - не зайві витрати, а інвестиції у майбутнє закладу, його концепцію, персонал, що в сукупності дозволяє не лише полегшити управління підприємством, але й підвищити його конкурентоспроможність.

З метою виокремлення ключових переваг автоматизації ресторанного бізнесу важливо проаналізувати основні програмні комплекси, які представлені на вітчизняному ринку й використовуються ЗРГ.

Автоматизація діяльності ЗРГ відбувається зазвичай за допомогою формування комп'ютерної системи управління (Restaurant Management System), яка обслуговує ресторанний цикл у двох зонах: обслуговування й управління [15]. Взаємозв'язок цих двох зон, пристроїв та програмного забезпечення дає змогу сформувати єдину базу даних підприємства, яка акумулює всю оперативну інформацію щодо діяльності ЗРГ.

Важливість та ефективність використання АСУ пояснюється, насамперед, можливістю формування єдиної бази даних, інформація в якій постійно систематизується та оновлюється, й на основі якої керівник може приймати економічно обґрунтовані управлінські рішення. Варто відзначити, що основними структурними елементами єдині бази даних є POS-термінали, призначені для автоматизації роботи операторів, касирів, барменів, офіціантів, що прискорює

процес обслуговування клієнтів, і POS-принтери, які встановлюються на кухні для друку замовлень, робочому місці бармена, офіціанта для друку чеків і рахунків.

Усе комп'ютерне обладнання пов'язане між собою за допомогою програмного забезпечення, яке залежно від функціонального призначення поділяється на фронт- та бек-офіси. Так, частина програмноапаратного комплексу, яка автоматизує функції обслуговування клієнтів, називається "фронт-офіс" (front-office). Натомість під "бек-офісом" (back-office) прийнято розуміти робоче місце (РМ) системи автоматизації, користувачеві якого доступні всі компоненти системи (РМ: керівника, адміністратора, економіста, комірника, менеджера, бухгалтера та інших працівників офісу) [16]. Автоматизація ресторанного бізнесу полягає у взаємодії фронт- та бек-офісів, що сприяє формуванню єдиної інформаційної бази даних.

Таблиця 1

Використання АСУ вітчизняними закладами ресторанного господарства

АСУ	ЗРГ	Рівень популярності
"ІС: Підприємство 8 – Ресторан"	"Львівська Мануфактура кави", "Хмільний дім Роберта Домса", "Люфт Сервіс", "Liverpool English Pub", ресторан "Капітал", мережа ресторанів "ДЕМАНДЖАРО"	****
"Парус – Ресторан"	Паб "О Брайан'з", ресторани: "В11", "Вавілон", "Кобза", "Корифей", "Роксолана", "Торнадо", нічний клуб "Ізограф", мережа ресторанів "Мировая карта", піцерія "Мапа-піца", пивоварня "Наше пиво", кафе-бари "Шеррі", "Текіла"	****
"D2 System"	Ресторани: "Царське село", "Фортеця", "Тарас", "Палаццо", "КерамаМама", "Домашня кухня", "Арлекино", "БонБон", "Гран-прі", "Гранд Плаза", "Золотий лев", кафе-кондитерська "Первак", мережа закладів "Пузата хата", мережа ресторанів "Два гуся", паб "Крошка Сью"	*****
"Проза: Ресторан"	Lounge-bar "Prime", бари "LEMBERG", "Пивоман", паб "Челсі", ресторани: "Шарм", "Преміум", "Україна", "Ажур", "Гал-Прут", "Кварц", "Ера", "Кнаус", "Байка", "Рефлексн", диско-клуб "La Pasion", кав'ярня "Вівальді", мережа кафе "Екватор Плюс", кафе "Кондитерська", кав'ярня "Екслібріс", ресторанний комплекс "Еней", піцерія-суші-бар "Авокадо", піцерія . "Глобус", піцеманія "Піраміда"	***
"Conecto"	Ресторани: "Європа", "Рандеву", "Картопляна Хата", "Лондон", "Восток", "Ошн Гошн", "Сенатор", "Хата Рибак", "Мамма миа", мережа ресторанів швидкого харчування "ТокоТоко", мережа піцерій "Челентано", мережа ресторанів "Япона Хата", "Картопляна Хата", піцерія "Санта Марія", кафе "Флаг", ресторанний комплекс "Отрада Бич", кафе "Гурман", піцерія "Томато Пицца"	*****

*Джерело: сформовано автором

Для визначення основних переваг автоматизації діяльності ЗРГ потрібно проаналізувати вітчизняний ринок програмних комплексів та продуктів, призначених для автоматизації ресторанного бізнесу. На сьогодні найпопулярнішими серед ЗРГ є такі системи автоматизації бізнесу: "ІС:

Підприємство 8 – Ресторан", "Парус – Ресторан", "D2 System", "Сіріус – Ресторан", "Conecto", "ilikoRMS", "Проза: Ресторан", "АйтіКафе". Так, у табл. 1 наведено основні ЗРГ, які використовують ці системи автоматизації.

Найпопулярнішими системами автоматизації ресторанного бізнесу серед вітчизняних ЗРГ є "D2 System", "Conecto", "ilikoRMS". Деякі з інших програмних продуктів активно використовуються в окремих регіонах чи містах. Так, програма "D2 System" дає змогу в автоматизованому режимі забезпечити керування закладами різного типу, які працюють автономно чи входять в єдиний ресторанний комплекс. Поліфункціональність зазначеної системи забезпечується завдяки специфіці таких сумісних підсистем, які можуть функціонувати окремо або як єдиний механізм:

- *D2 restaurant* – система керування реєстрацією і виконанням замовлень у ресторанах. Це ефективний засіб для закладів, де клієнти обслуговуються офіціантами безпосередньо за столами;

- *D2 fastfood* – система керування продажами в ресторанах швидкого обслуговування. Незамінний засіб для підприємств, де клієнти обслуговуються з прилавка кафе, бара, буфета тощо;

- *D2 netfood* – система централізованого керування мережею віддалених закладів швидкого обслуговування;

- *D2 trade* – система керування продажами в торговельних підрозділах закладів ресторанного господарства. Дозволяє включити в єдиний облік типові торговельні підрозділи ресторану: сувенірний кіоск, продуктовий магазин, кулінарну крамницю тощо [14, с. 112; 20].

Підсистеми програмного комплексу "D2 System" генерують дані діяльності підприємства та формують єдину базу управління ЗРГ. Стандартно система управління рестораном поєднує фронтальну (станції офіціанта і касира) та офісну частини (станція менеджера). Особливості роботи системи "D2 System":

- 1) Обслуговування клієнта розпочинається зі станції офіціанта (*Waiter Station*), яка слугує для реєстрації замовлення гостя і поєднує сенсорний екранний термінал, кухонний принтер разом із чековим принтером, який використовується для друку рахунків.

- 2) Далі створене та зареєстроване замовлення автоматично роздруковується на кухонних принтерах, кухар та бармен одержують детальну інформацію про замовлені страви, напої, терміни і форми їх приготування.

- 3) Станція касира (*Cashier Station*) реєструє оплату рахунків клієнтів, станція менеджера (*Manager Station*) використовується для повного керування системою ЗРГ (товарний облік, калькуляція, дисконтна система, кадровий облік, конфігурація меню, персоналу, клієнтів, залів, форм оплати, звітність та ін.).

- 4) Крім цього, у системі "D2 Restaurant" можуть ефективно поєднуватися й сумісні елементи "D2 fastfood", "D2 netfood", "D2 trade".

Перевага автоматизації ресторанного бізнесу – чіткий контроль з боку керівництва за усіма аспектами діяльності ЗРГ. Так, серед вітчизняних підприємств популярним є застосування АСУ "ilikoRMS", яка дозволяє управляти усіма бізнес-процесами на підприємстві за допомогою уніфікованої

системи автоматизації.

Схема автоматизації системи управління з використанням "*ilikoRMS*", свідчить, що за допомогою основних функціональних елементів ця АСУ дає можливість не тільки автоматизувати основні процеси управління (управління інфраструктурою, кухнею, виробництвом готових страв), але й містить додаткові складові, які полегшують такі другорядні процеси на підприємстві, як управління доставкою, музикою. Крім того, система дозволяє побудувати ефективну програму лояльності клієнтів завдяки можливостям бонусно-депозитної системи для відвідувачів, інтеграції з готельними системами та обміну даними із зовнішніми системами відповідно.

Слід відзначити переваги бонусної системи "*ilikoRMS*":

- самостійно збирає інформацію про смаки та вподобання клієнтів, що дозволяє формувати індивідуальну програму лояльності;
- рекламує заклад та акційні програми в соціальних мережах, що дає змогу збільшити потік відвідувачів;
- самостійно відправляє акції на підставі індивідуальних переваг кожного клієнта, що збільшує лояльність постійних гостей;
- дозволяє аналізувати результати маркетингових акцій, що надає можливість усунути неуспішні інструменти реклами на користь успішних;
- автоматично збирає відгуки клієнтів, що сприяє поліпшенню сервісу та якості їжі;
- формує аналітичні звіти, що дозволяє керівництву приймати правильні управлінські рішення [21].

Особливістю бонусної системи "*ilikoRMS*" є те, що взаємодія із клієнтом відбувається у формі гри. Так, система надає можливість клієнту самостійно зареєструватися та створити свій електронний гаманець. Як результат, клієнт отримує бонус – додаткову страву / напій / вечерю у закладі. Проте перевага цього взаємозв'язку для ЗРГ є перспективно більшою, ніж короткострокова вигода для споживача, адже після реєстрації система отримує змогу постійного спілкування з клієнтом. Після кожного відвідування система самостійно повідомляє гостю, скільки ще потрібно витратити у ресторані за місяць або за тиждень, щоб отримати наступний бонусний рівень. Таким чином, новий клієнт перетворюється в постійного, адже зацікавлений у збільшенні бонусного рангу і, відповідно, отриманні додаткових пропозицій та знижок.

В Україні серед ресторанів, ресторанних мереж, кафе, барів, закладів швидкого харчування (фаст-фуд), кав'ярень, літніх точок, розважальних центрів, їдалень, закладів самообслуговуванням (селф-лінія), ресторанних комплексів поширений програмний комплекс "*Conecto*". Тобто АСУ здатна адаптуватися під специфіку роботи різних типів закладів ресторанного господарства. Структура програмного комплексу складається з двох основних стандартних модулів (фронт- та бек-офісів) та двох додаткових: "*mobile*" (альтернативне рішення для офіціантів та адміністраторів, засноване на кишеньковому комп'ютері (планшеті або PDA), через який сформоване замовлення автоматично передається у базу даних), "*call-center*" (система обліку та доставки замовлень по телефону, яка

дозволяє розширити ринок надання послуг). АСУ "Conecto" має такі функціональні можливості:

- планування виробництва страв на тиждень вперед;
- створення плану банкетів з урахуванням подій і страв;
- ідентифікація обслуговуючого персоналу за особистими магнітними картками (авторизація в системі, розмежування прав доступу, облік застосування знижок, облік відмов);
- забезпечення будь-яких типів оплат і можливих форм розрахунку з клієнтом (готівковий, кредитна карта, депозитна карта, безготівковий розрахунок клубною картою);
- створення переліку товарів, які необхідно закупити на склад;
- наявність кредитної історії для клієнтів закладу;
- можливість автоматичного формування більше 10 типів документів [22].

Висновки. Результати проведеного дослідження вказують на важливість автоматизації ресторанного бізнесу як стратегічної перспективи та інструменту конкурентоспроможності на ринку. Формування цілісної системи автоматизації на ЗРГ дозволяє максимально удосконалити та спростити механізм управління комплексом бізнес процесів, а саме:

- скоротити та оптимізувати витрати, збільшити швидкість обробки та надходження інформації;
- встановити повний або частковий контроль над бізнес-процесами на підприємстві (кухня, бар, ресторан);
- економити власний та робочий час працівників;
- зменшити кількість помилок при складанні первинних документів;
- оперативно планувати закупівлі завдяки використанню різних простих у розумінні та наочних звітів, мінімізувати людський фактор в управлінні, що сприяє конкретному фіксуванню прав та обов'язків працівників і водночас дозволяє зменшити зловживання з боку персоналу, виключити трудомісткі операції з обліку, забезпечити гнучке управління політикою знижок і бонусів, планувати і враховувати банкети та корпоративні заходи, персоналізувати роботу з клієнтами, вести облік бронювання столиків постійними відвідувачами;
- вести регламентний та управлінський облік в єдиній інформаційній базі;
- здійснювати обмін даними з різними "фронт-офісними" системами;
- формувати різноаспектну звітність (управлінський баланс, стан замовлень покупців і постачальникам, валовий прибуток, виручка від реалізації тощо);
- підвищити якість сервісу, престиж закладу і лояльність клієнтів;
- покращити узгодженість і контроль над роботою персоналу;
- вести безперервний моніторинг роботи всіх структур закладу, аналіз та прогнозування результатів діяльності ЗРГ у цілому.

Таким чином, автоматизація ресторанного бізнесу сьогодні є вже не інновацією, а вимогою часу, адже саме завдяки АСУ формується гнучкий механізм управління бізнес-процесами та адаптації на ринку. Впровадження

АСУ – це не зайві капіталовкладення, а інвестиція в майбутнє, що допомагає підприємству ефективно здійснювати свою діяльність, мінімізувати збитки та полегшити роботу персоналу та керівництву над ним, а саме головне йти в ногу з часом, що є запорукою конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Головня О.М. Тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства в умовах формування соціально орієнтованої національної економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С. 53-69.
2. Гріценко О.Ф., Нешева А.Д. Соціальний медіа маркетинг як інструмент просування продукту. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. № 4. С. 86-98.
3. Давидова О.Ю. Формування системи інноваційного управління розвитком підприємств готельно-ресторанного господарства. *Бізнес-Інформ*. 2017. № 11. С. 459-464.
4. Давидова О.Ю., Полстяна Н.В. Інформаційно-комп'ютерні інновації в ресторанному бізнесі. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2019. № 106. С. 403-408.
5. Клапчук М.В., Біян В.І., Брухлій Б.В. Інноваційні технології в ресторанному господарстві. *Карпатський край*. 2018. № 1 (2). С. 92-99.
6. Транченко Л.В., Лопатюк Р.І. Розвиток індустрії туризму та гостинності в Україні *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць*. 2020. Вип. 26. С.10-18.
7. Lopatiuk R.I. Application of economic and mathematical models for the restaurant enterprise management. *Colloquium-journal*. 2020. №31 (83). С. 7-11
8. Яцун Л.М. Сфера харчування населення як природно-соціально-економічна система: методологія формування та розвитку. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 16. № 1. С. 155-166.

Владислав ПАЛЮХ *

студент 5 курсу

факультету економіки та підприємництва

Вінницький національний аграрний університет,

м. Вінниця, Україна

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Предметом дослідження є процеси, техніка управління, а метою написання статті є визначення елементів і механізмів системи управління інноваційним розвитком туристичних підприємств. У процесі аналізу системи

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

управління інноваційним розвитком визначені напрями змін і світосистемні закономірності розвитку суб'єктів туристичного бізнесу, специфічні особливості й механізми управління інноваціями, методологічна основа як сукупність методів, принципів і процесів управління інноваціями; фактори впливу на процеси імплементації інновацій. У ході наукового пошуку обґрунтовано напрями змін управлінської ієрархії значущість новацій в економічному зростанні підприємств, визначено об'єкти інновінгу туристичного підприємства.

***Abstract.** The subject of the study were the processes, technology management and the purpose of writing is to determine the elements and mechanisms of development of innovative tourist businesses. During the analysis of the system of innovative development by: trends and changes global patterns of development of tourist business, specific features and mechanisms of innovation management, methodological framework as a set of methods, principles and processes of innovation management; impacts on the process of implementing innovations. In the course of scientific research: Directions of change management hierarchy the importance of innovation in economic growth enterprises defined objects innovating tourist enterprise.*

Вступ. Структура національного туристичного ринку свідчить про стійкі процеси управлінських трансформацій, розвиток нових форм взаємодії різних суб'єктів господарювання в процесі глобалізації, інтеграцію виробників тур послуг і організаторів подорожей, зміну потреб споживачів і напрямів концентрації тур потоків, що передбачають пошук та імплементацію різних видів інновацій у сфері туризму. Це потребує визначення оновленої системи управління інноваційним розвитком туристичних підприємств, що ґрунтується на сформованій методології управління, при встановлених процесах, сконструйованій структурі з використанням певної техніки управління інноваціями.

Виклад основного матеріалу. Обґрунтування економічної потреби нововведень для сфери туризму розглядали О.М.Головня [1], С. М. Ілляшенко [2], Ю.В. Ставська [5,6], Федулова Л.І. [7] та інші. Праці цих учених стали вагомим внеском у теорію інноваційного розвитку туризму.

Незважаючи на широку панораму досліджень й отримані здобутки, проблематика формування механізмів інноваційного розвитку туристичних підприємств не розглядалася як самостійний об'єкт дослідження, а описувалася в рамках окремих існуючих підсистем управління суб'єктів діяльності, лише точково окреслюючи окремі інноваційні зрушення

Метою написання наукової статті є визначення елементів і механізмів системи управління інноваційним розвитком туристичних підприємств.

Побудова системи управління інноваційним розвитком передбачає формування цілісного підходу до взаємопов'язаної сукупності елементів, які органічно поєднані з метою виконання певних завдань і досягнення результатів.

За процесним підходом [1 с. 23], інноваційний розвиток підприємства визначають як процес господарювання, що спирається на безупинні пошук і

використання нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятної мотивації діяльності, який пов'язаний із модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту. Управління інноваційним розвитком орієнтоване на досягнення визначених цілей (завоювання більшої частки ринку, збільшення прибутку в поточному періоді чи в перспективі, забезпечення високих темпів сталого економічного розвитку і т. ін.) в умовах конкурентного середовища [6, с. 84].

Джерелом розвитку та змін будь-якого об'єкта, системи або явища, в тому числі й інноваційного процесу, є протиріччя, які виникають в процесі взаємодії внутрішнього середовища суб'єкта та зовнішнього середовища. Мірою їх взаємодії, за визначенням, є сила, яка, як відомо, є векторна величина і характеризується модулем і направленням.

Зіставлення факторів впливу на інноваційний розвиток дозволяє накреслити три типові сценарії, для кожного з яких характерний свій підхід до визначення напрямів інноваційного розвитку підприємства:

1) рівень інноваційного потенціалу відповідає рівню інноваційного клімату. Життєвий цикл розвитку потенціалу підприємства та зовнішнього середовища щодо обраної сфери діяльності ідентичні;

2) рівень інноваційного потенціалу вищий за рівень інноваційного клімату. Тут можливі дві ситуації: коли ринок і його інфраструктура ще не сформувалися або коли потенціал інноваційного клімату вичерпано і майбутній розвиток його передбачає впровадження суттєвих (проривних) інноваційних змін;

3) рівень інноваційного потенціалу нижчий за рівень інноваційного клімату. Це поступовий розвиток підприємства на новому ненасиченому і не освоєному ринку, коли зовнішнє середовище пропонує широкі можливості у разі використання відповідних інноваційних змін [5, с. 37].

Інноваційний розвиток туристичних підприємств ми розглядаємо в цьому дослідженні стосовно розвитку двох основних характеристик інноваційного потенціалу та інноваційного клімату, що впливає на потенціал як інновінг. До об'єктів інновінгу як процесу оснащення людей знаннями, бажаннями, можливостями про переваги творчої поведінки для виживання в умовах жорсткої конкуренції належать: процеси як система покрокового управління виробництвом: персонал як інтелектуальний капітал підприємства: технологія як методологія виробничих процесів: ресурси як джерело виробництва інноваційного тур продукту; потенціал знань і вмінь, виробничих компетенцій туристичного підприємства (рис. 1).

Складові інноваційного потенціалу й інноваційною клімату є узагальненими складовими розвитку, які враховують протиріччя і напруженість у відношеннях між ними. На нашу думку, головна їх мета це визначення не тільки позиції підприємства на ринку, але й потенціалу адаптації підприємства до можливостей інноваційного розвитку, яка, в свою чергу, залежить від життєвого циклу підприємства.

До об'єктів інновінгу як процесу оснащення людей знаннями, бажаннями,

можливостями про переваги творчої поведінки для виживання в умовах жорсткої конкуренції належать: процеси як система покрокового управління виробництвом, персонал як інтелектуальний капітал підприємства, технологія як методологія виробничих процесів, ресурси як джерело виробництва інноваційного тур продукту. потенціал знань і вмінь, виробничих компетенцій туристичного підприємства.

Рис. 1. Об'єкти інновінгу в туризмі

*Джерело: запропоновано автором

Отже, складові інноваційного потенціалу й інноваційного клімату є узагальненими складовими розвитку, які враховують протиріччя і напруженість у відношеннях між ними. На нашу думку, головна їх мета це визначення не тільки позиції підприємства на ринку, але й потенціалу адаптації підприємства до можливостей інноваційного розвитку, яка, в свою чергу, залежить від життєвого циклу підприємства.

Теорія життєвого циклу дозволяє виокремити складові організації, які сприяють змінам і властивостям до адаптації, а критерії інноваційної сприйнятливості є основним критерієм існування [7, с. 43].

Динамізм організації в ході інноваційного розвитку призводить до структурних змін всередині організації: ускладнення системи інформації, зростання кількості ієрархічних рівнів, подорожчання процедур контролю, збільшення центрів прийняття рішень. В цьому випадку організація породжує фактори свого нестабільного стану, які проявляються у зростанні організаційних витрат на утримання системи інформації, контролю, структури управління і в посилюванні процедур прийняття рішень (збільшення кількості формальних правил і, відповідно, уповільнення реакції на зміни зовнішнього середовища)

Зміни зовнішнього середовища технологічні зміни, змін кваліфікованої робочої сили, еволюція переваг клієнтів зміни умов конкуренції в сукупності перетворилися в бар'єри організації, яка не може змінити свою внутрішню структуру і свої взаємовідносини із зовнішнім середовищем. В результаті цього організація наближується до межі свого існування і відроджується шляхом трансформації своїх структур, технології, заміни або поповнення кадрів, зміни своєї стратегії, тобто існування підприємства можливе шляхом систематичного розвитку інноваційної сприйнятливості, як координатора відношень між внутрішнім і зовнішнім середовищем для використання змін на свою користь чи як фактора нових можливостей.

Безумовно, найважливішим фактором інноваційного розвитку є знання. Підприємство, яке є репозитарієм знань, структурованих у бізнес-процеси, освоює нові можливості, реконфігурує свої знання як активи, компетенції та компліментарні активи, відбираючи належні організаційні форми, а також правильно розподілені ресурси та здійснює ціннісноорієнтоване ціноутворення продукції, яка продукована на основі цих ресурсів.

Отже, слід зазначити, що існуючий методологічний інструментарій системи управління інноваційним розвитком доповнено не лише уточненнями щодо сутності і принципів інновацій у туризмі, змінами, які впливають на конструювання механізмів управління, а й урахуванням моделей визначення туристичної активності споживачів, динамікою сталого розвитку туристичних дестинацій, інфраструктури та ресурсів. їх цінності, унікальності; ступеня «інноваційної зрілості» підприємства тощо. Новизна представленої позиції полягає у формалізації та інтеграції оцінки потенціалу підприємства з можливостями досягнення максимального результату від управлінських дій з урахуванням таких показників, як дієвість і цінність туристичного, інтелектуального, репутаційного, клієнтського та комунікативного потенціалів підприємства.

Список використаних джерел

1. Головня О.М. Управління інвестиційним кліматом: інтереси держави, регіонів і підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 256-261.
2. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми: Унів. кн., 2003. – 278 с.
3. Луцяк В.В., Ставська Ю.В., Головня О.М. Стратегічне планування і тактика інноваційної діяльності у ресторанних підприємствах: розроблення функціональних харчових продуктів. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Серія «Економіка і менеджмент», 2018. №1(24). С.103-112.
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Закарпатській області. URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua>.
5. Ставська Ю.В. Особливості та зміст інновацій у сфері гостинності. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. Вип. 3' (31). С. 35-46.
6. Ставська Ю.В. Напрями інноваційного розвитку туризму в Україні.

Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. Вип. 2' (42). С. 83-95.

7. Федулова Л.І. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України. Київ, 2007. – 812 с.

Дарія РОЗДОРОЖНЮК*,
студентка 2 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ РЕСТОРАНІВ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

***Анотація.** В статті описано особливості роботи ресторанів в умовах пандемії в Україні. Розкрито сутність понять «роботи ресторанів під час пандемії». Визначено функції роботи працівників у закладах громадського харчування та особливості праці під час карантину. Проаналізовано обслуговування клієнтів у закладах ресторанного господарства. Окреслено перспективи роботи ресторанів в умовах пандемії.*

***Abstract.** The article describes the peculiarities of restaurants in a pandemic in Ukraine. The essence of the concepts of «restaurant work during a pandemic» is revealed. The functions of work of employees in public catering establishments and features of work during quarantine are defined. Customer service in restaurants is analyzed. Prospects for the operation of restaurants in a pandemic are outlined.*

Вступ. Особливості роботи в ресторані полягає в якості наданих послуг, які визначають рівнем та умовами обслуговування. Якість обслуговування - це сукупність властивостей і ступеню корисності послуг, що обумовлює здатність усе повніше задовольняти потреби туристів. На даний момент територія країни поділяється на різні кольорові епідеміологічні зони, в кожній з яких діють свої правила та обмеження. Багато підприємств громадського харчування закриті, а тим ресторанам, що вважають за краще працювати, дозволено продавати їжу тільки на винос або за допомогою доставки. Щоб вижити в нових умовах і адаптуватись до положення своїх клієнтів, власникам ресторану необхідно дотримуватись правил карантинних умов.

Не дивлячись на врегульоване питання карантинних обмежень, представники ресторанної сфери й досі не повністю розуміють, які норми треба виконувати, щоб не отримати штраф. Ресторани та кафе першими закривали, останніми відкривали, штрафували, зобов'язували дотримуватися дистанції.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Лопатюк Р.І.

Тримати дистанцію, відвідуючи заклади харчування – це перший і ключовий захід безпеки в ці дні.

Основна мета статті полягає в тому, щоб розглянути особливості роботи ресторанів під час пандемії, в розширеному вивченні питання роботи працівників під час карантину та правила дотримання санітарних умов. Таким чином, роботодавець зобов'язаний забезпечити працівників засобами індивідуального захисту, миючими та знешкоджувальними, антисептичними та дезінфікуючими засобами, проінформувати працівників про профілактичні заходи, розміщені на офіційному сайті Міністерства охорони здоров'я України [1].

Виклад основного матеріалу. На початку пандемії прогнозували, що за рік в Україні зачиниться майже 50% всіх ресторанів. Але цього не сталося, падіння ринку виявилось не таким катастрофічним. Навпаки, стали відкриватися нові ресторани та кафе. Втрати бізнесу були насправді величезні. За майже рік з початку пандемії з ринку зникли не менше 25% всіх закладів. У деяких країнах Європи ресторани та клуби все ще закриті, і коли це закінчиться - невідомо. Але це не привело до тотального згорання бізнесу.

Наведемо основні причини. По-перше, погано стало всім та відразу. Ресторани погані та хороші, кафе маленькі і не дуже раптово виявилися в однакових умовах. Все закрито, громадський транспорт не їздить, відвідувачі сидять вдома і бояться, ще оті санітарні норми. Загальна біда на якийсь час об'єднала багатьох рестораторів, навіть прямих конкурентів. У боротьбі проти спільних ворогів — вірусу і держави.

У розпорядженні головного санітарного лікаря України Віктора Ляшка йдеться про правила роботи для закладів, які зможуть частково відновити роботу. Зокрема, мова йде про заклади громадського харчування (кафе, ресторани, кав'ярні), перукарні та магазини непродовольчих товарів.

Ті ресторани, які відкривалися в 2020 році, заздалегідь обговорили орендні канікули на період можливого локдауна з орендодавцями та відпустки за свій рахунок з персоналом [2].

По-друге, ресторанів дійсно стало занадто багато, перш за все у великих містах, особливо в центрі. На одній вулиці по 20 кав'ярень та 10 барів. Один ресторан кращий за інший, концепції все оригінальніше, сервіс все краще. Щомісяця тільки в Києві стало відкриватися 40-50 закладів. І гості стали дуже розпечені: це не те, те не се, і начебто смачно, але не здивували.

Відкривати нові заклади стало дуже складно: приміщення знайти важко, ціни на них величезні, важко виділитися серед конкурентів, персонал став дуже вибагливим. І раптом все змінилося. Частина ресторанів закрилася ще при весняному локдауні. Це ті, хто не зміг зменшити витрати, або не був особливо успішним. Конкуренція стала зменшуватися.

Споживачі стали більше цінувати улюблені заклади. Посидіти без маски, випити кави – такі прості речі були мрією людей багато місяців! І відкладений попит не змусив себе чекати після скасування багатьох обмежень. Є загальні обмеження, які діють на всій території України незалежно від рівня епідеміологічної небезпеки. Одне з них стосується безпосередньо закладів

громадського харчування – забороняється перебувати в громадських спорудах та громадському транспорті без маски чи респіратора (у тому числі виготовлених самостійно), що закривають ніс та рот.

Громадські будинки та споруди – це приміщення, у яких розташовані заклади, підприємства чи організації, які надають послуги фізичним – населенню – чи юридичним особам – громаді чи державі. Згідно з цим, відповідь однозначна: приміщення ресторанів, кафе та інших закладів громадського харчування належать до громадських будинків та споруд. Отже, їх керівництво має дотримуватися обмежень й контролювати, щоби відвідувачі одягали захисні маски.

Протиепідемічних заходів та правил досить багато:

- регулярно міряти температуру працівникам та не допускати до роботи тих, хто має ознаки ГРВІ чи температуру понад 37,2 °С.
- забезпечити наявність спиртовмісних антисептиків. Найзручніше встановлювати їх біля входу чи місця видачі замовлень.
- в місцях потенційного скупчення людей наносити маркування для дотримання відстані 1,5 м. Насамперед це актуально для фаст-фудів.
- розміщувати столи на відстані не менш ніж 1,5 метри або розмежувати їх суцільною перегородкою.
- не розміщувати за одним столом більш як четверо клієнтів (діти до 14-ти років не враховуються).
- видавати одноразове меню чи використовувати безконтактне.
- за можливості використовувати одноразовий посуд, багаторазовий мити у посудомийній машині та при високих температурах.
- забезпечити можливість безконтактного розрахунку.
- на літніх майданчиках організувати місце видачі замовлень (вікно або двері).
- забороняється організувати зони самообслуговування, готувати їжу на відкритих кухнях та проводити масові заходи, в яких беруть участь понад 10 осіб.
- забезпечити наявність рідкого мила та паперових рушників, організувати вологе прибирання кожні 2 години з використанням дезінфекційних засобів.
- слідкувати, щоби працівники правильно використовували засоби індивідуального захисту (маски, рукавички, окуляри).
- організувати централізований збір використаних засобів захисту.

За невиконання правил може настати відповідальність, але яка - це вже відкрите питання. Держпродспоживслужба порушення цих рекомендацій розглядає як порушення правил карантину за статтею 44–3 КУпАП. . Згідно з нею на керівника закладу можуть накласти штраф до 170 тисяч гривень.

Оскільки у вказаній статті передбачена відповідальність за порушення санітарно-гігієнічних й протиепідемічних правил і норм, передбачених Законом України «Про захист населення від інфекційних хвороб», рішеннями органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами та іншими актами законодавства.

Як ми бачимо, Постанова Головного державного санітарного лікаря під жодну з цих категорій не підпадає. Однак, якщо затверджені вимоги дублюються в постанові КМУ або в рішеннях органів місцевого самоврядування, то штраф точно буде обґрунтованим. В інших випадках можна спробувати довести незаконність накладення штрафів через суд.

Правила для відвідувачів можна виділити наступним чином:

- потрібно обробити руки антисептиком перед входом на територію закладу;
- обов'язково дотримуватися соціальної дистанції в 1,5 метра;
- заходити і пересуватися територією кафе чи ресторану можна тільки в масці, а ось сидіти за столом можна без неї;
- не можна самостійно заходити до закладу — без супроводу працівника ресторану;
- забороняється стояти в черзі всередині ресторану (в т. ч. у санвузол).

При цьому не працюватимуть дитячі кімнати і зони самообслуговування. Готувати страви на відкритих кухнях також забороняється. Крім того, в закладах не можна проводити свята, банкети, майстер-класи та будь-які публічні заходи за участю більше 10 осіб [4].

Окрім того, власники закладів повинні забезпечити:

- працівників п'ятиденним запасом засобів індивідуального захисту та дезінфікуючих засобів та організувати контроль за їхнім використанням;
- інформування гостей щодо встановлених обмежень в закладі, на офіційних сторінках в інтернеті та соціальних мережах;
- вологе прибирання виробничих приміщень та поверхонь літніх майданчиків з використанням миючих і дезінфікуючих засобів не рідше, ніж кожні дві години, а також перед відкриттям і після закінчення зміни;
- тимчасове відсторонення від роботи осіб із груп ризику (особи старші 60 років, особи з хронічними захворюваннями, що пригнічують імунітет).

Зараз більшість ресторанів дотримується обмежень, але є ті, що повністю або частково їх ігнорують. Якщо ресторанна сфера буде подавати приклад й дотримуватися карантинних правил, а у ЗМІ не буде історій про те, як на весіллі половина гостей захворіла COVID-19, забороняти її діяльність не буде потреби.

Оскільки міста по всьому світу перебувають у стані часткової або повної ізоляції через спалах коронавірусу, служби доставки стали своєрідною дошкою порятунку як для клієнтів, так і для ресторанів. У теперішніх обставинах краще замовити гарячу, свіже приготовану їжу, ніж холодні та сирі інгредієнти.

Під час поширення пандемії COVID-19 гігієна, чистота ресторанів та безпека продуктів стали найважливішими запитами гостей та клієнтів доставки їжі. Також є тенденція, над якою працюють служби доставки ще до пандемії — захищена упаковка кур'єра. Однак за часів COVID-19 захищена упаковка стала надзвичайно важливою необхідністю для ресторанів та сервісів для доставки їжі [5].

Але, конкретні цифри збитків назвати поки неможливо. Однак залишається

очевидним факт - робота ресторанного бізнесу буде повністю переформатована. Багато працівників підуть з ринку. Залишаться лише ті, хто матиме на руках повну і об'єктивну інформацію про поточний стан справ, зможе правильно її використовувати, проявить гнучкість, відкриє нові можливості розвитку з урахуванням існуючих умов.

Висновки. Не дивлячись на фактичне послаблення карантинних обмежень, після суворого карантину ресторанний бізнес все ще знаходиться під ризиком заборони діяльності в червоних зонах. На нашу думку, забороняти діяльність закладів громадського харчування не виправдано, якщо вони суворо дотримуються елементарних санітарних правил. Коли завершиться карантин, люди зможуть вільно залишати домівки і спілкуватися один з одним, їм неодмінно захочеться розваг. Деякі представники індустрії прогнозують, що після карантину попит на послуги ресторанів і кафе різко зросте.

Список використаних джерел

1. Головня О.М. Тенденції розвитку готельно-ресторанного господарства в умовах формування соціально орієнтованої національної економіки. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С. 53-69.
2. Транченко Л.В., Лопатюк Р.І. Розвиток індустрії туризму та гостинності в Україні *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць*. 2020. Вип. 26. С.10-18
3. Давидова О.Ю., Полстяна Н.В. Інформаційно-комп'ютерні інновації в ресторанному бізнесі. *Комунальне господарство міст. Серія «Економічні науки»*. 2012. № 106. С. 403–408.
4. Клапчук М.В., Біян В.І., Брухлій Б.В. Інноваційні технології в ресторанному господарстві. *Карпатський край*. 2018. № 1 (2). С. 92–99.
5. Lopatiuk R.I. Application of economic and mathematical models for the restaurant enterprise management / R.I. Lopatiuk : Colloquium-journal Część 4 - Warszawa, Polska , 2020 - №31(83) - С. 7-11

Тимофій РЯБОКОНЬ *
магістр спеціальності «Туризм»
факультету економіки та підприємництва
Вінницького національного аграрного університету

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЛОВОГО ТУРИЗМУ

Анотація. В статті особливості і складники ділового туризму, його місце у загальному обороті туристичного бізнесу, підкреслюється необхідність залучення до подальшого розвитку цього виду туризму органів місцевої та

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Лопатюк Р.І.

регіональної влади. Проаналізовано вплив пандемії корона-вірусу (COVID-19), яка спричинила величезні перебої в міжнародних подорожах. Виявлено низку проблем, з якими стикається діловий туризм в Україні. Наведено взаємозв'язок основних суб'єктів ділового туризму.

***Abstract.** The article discusses statistical data that give an idea of the state and trends in the development of business tourism in different countries of the world. The features and components of business tourism, its place in the general turnover of the tourism business are considered, the need to attract local and regional authorities to the further development of this type of tourism is emphasized. Analyzed the impact from the coronavirus (COVID-19) pandemic, which caused huge disruptions to international travel.*

Вступ. Популярність ділового туризму пов'язана насамперед з тим, що на сучасному етапі у суспільній свідомості відбуваються істотні зміни у розумінні глобальних процесів, що забезпечують прогресивний розвиток суспільства. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що діловий туризм є ефективним засобом доступності наукових цінностей та дієвим джерелом збереження і пізнання суспільної спадщини через його використання.

Вивчення наукових праць свідчать про те, що поруч з успішними показниками функціонування ділового туризму як у загальносвітовому, так і у регіональних вимірах є безліч дискусій щодо як деяких теоретичних положень, так і низки важливих аспектів розвитку ділового туризму в Україні, що у підсумку потребує удосконалення і зумовлює вибір теми дослідження та її актуальність.

Метою статті є визначення шляхів розвитку ділового туризму у період пандемії, використовуючи практичний досвід досвід України.

Виклад основного матеріалу. Діловий туризм – це поїздки, пов'язані з виконанням фахових обов'язків з метою відвідування об'єктів, що належать фірмі або становлять для неї певний інтерес. Діловий туризм або ділові поїздки – це, по суті, форма подорожі, що передбачає здійснення ділової діяльності, але знаходячись далеко від дому.

Країнами-лідерами ділового туризму вважаються США і Канада, у Європі – Німеччина, Іспанія, Франція та Італія, в Азії – Таїланд, Туреччина, Сінгапур, Індонезія і Китай.

Основним постачальником ділових туристів у Європі є Німеччина. Щороку понад 5 млн німців їдуть у відрядження, з них 3% виїжджають за кордон, 21% – подорожують за кордоном і всередині своєї країни, 76% здійснюють службові поїздки тільки Німеччиною.

Найбільшими центрами конгресово-виставкової діяльності в Європі та Америці є Амстердам, Барселона, Брюссель, Женева, Копенгаген, Лондон, Мадрид, Париж, Давос.

За оцінками експертів Всесвітньої туристичної організації, щорічно в світі здійснюється понад 160 млн бізнес-турів, і це без урахування внутрішніх

туристопотоків з діловими цілями. Частка ділового туризму становить приблизно 13% загального обсягу туристопотоку, а 50% доходів авіакомпаній та 60% доходів готелів формуються за рахунок обслуговування туристів саме цієї категорії [2].

У сучасній структурі міжнародного ділового туризму переважають класичні ділові поїздки та корпоративні зустрічі (70% всіх ділових поїздок). Частка поїздок на конгреси та конференції становить понад 15%, на виставки та ярмарки – понад 11%. Приблизно 3–4% поїздок приходить на інсентив-тури.

Ділові мандрівники мають різні вимоги до подорожі, включаючи: зручність, співвідношення ціни та якості, швидкісний Інтернет, схеми лояльності, безкоштовні сніданки та інше. Діяльність, яка часто включається у відрядження, – це зустрічі, виставки та ділові заходи.

Пандемія коронавірусу (COVID-19) спричинила величезні перебої в міжнародних подорожах. За даними джерела [4], станом на 4 березня 2020 р. регіоном, де найбільша частка компаній скасовує/призупиняє ділові поїздки, є Китай. Нині компанії скасували/призупинили 18% відряджень до Північної Америки, однак ця цифра може показати зростання внаслідок зміни обмежень на поїздки через вірус.

Кажучи про вітчизняний досвід у сфері ділового туризму, слід зазначити, що сьогодні українська туристична галузь увійшла у світовий туристичний ринок.

Діловий туризм відіграє важливу роль у становленні більш інтенсивних зв'язків між країнами у діловій, науковій та культурній сфері. Розвиток національної економіки та інтеграція її у світовий ринок також неможливі без розвитку сфери ділового туризму. Діловий туризм – це один з ресурсів інтеграції та розвитку компаній, через участь у виставках і конгресах, а отже – це одна з найважливіших умов ведення успішного бізнесу. Ділові комунікації, обмін досвідом та інформацією, пошук нових ринків та партнерів для інвестицій і спільних проектів, просування компаній за допомогою PR-акції, навчання персоналу та впровадження корпоративної культури – все це є діловим туризмом.

Також діловий туризм є одним з найбільш економічно ефективних видів туризму в світі, особливістю якого є зростання попиту на комбіновані програми, які складають 3-4 дні роботи та 1-3 дні якісного відпочинку. Підрахунки показали, що добові витрати на делегатів різноманітних ділових зустрічей, конгресів, симпозіумів перевищують 345 доларів, а звичайний турист витрачає за день в середньому \$ 100-200, що також сприяє розвитку ділового туризму.

Популярність ділового туризму пов'язана насамперед з тим, що на сучасному етапі у суспільній свідомості відбуваються істотні зміни у розумінні глобальних процесів, що забезпечують прогресивний розвиток суспільства. Актуальність розгляду даної теми зумовлена тим, що діловий туризм є ефективним засобом доступності наукових цінностей та дієвим джерелом збереження і пізнання суспільної спадщини через його використання.

В той же час, інформатизація суспільства призвела до формування

цифрової, віртуальної реальності зі специфічними соціальними, культурними, споживчими практиками, що багато в чому обумовило інноваційні процеси в сфері туризму. Віртуальність стала найсуттєвішою характеристикою сучасної соціальної реальності. Інформаційні технології достатньо ефективно можуть замінити людині пряме спілкування з природними, історичними, архітектурними й іншими духовними і реальними об'єктами дійсності. Усі ці процеси зумовили виникнення нового виду туризму – віртуального.

Під віртуальним туризмом мається на увазі «переміщення» у віддалене, але реально існуюче місце. Тобто, під віртуальним туризмом можна розуміти і онлайн відвідування Лувру, і комп'ютерну імітацію висадження на Місяць.

Віртуальний туризм – це вид туризму, за допомогою якого люди, використовуючи високі технології, здійснюють подорожі до різних країн, атракцій або новостворених світів, але не у реальному просторі, а у віртуальному (уявному). Маючи багато сильних сторін: здешевлення подорожі, відсутність візових формальностей, економія та управління часом тощо, віртуальний туризм характеризується певними обмеженнями, які лімітують його можливості. Саме тому віртуальний туризм не в змозі замінити реальний (традиційний) туризм, і є лише додатком, який розширює туристичні можливості, дестинації та аудиторію. Проте не виключено, що це лише питання часу.

До трендів відносять підвищення ролі нових технологій, затребуваність незвичайних місць для проведення заходів, наприклад, будинків на деревах, будинків культури, на дахах будівель, в музеях, на фестивалях та навіть на відкритій природі.

Отже, можна зробити наступні висновки, що діловий туризм – порівняно новий вид туристичної індустрії. З приводу незначної кількості досліджень цього виду туризму виникло різне його трактування (науковий, конгресний, освітній тощо). Основною відмінною ознакою ділового туризму від будь-яких інших видів туризму – є активна участь туриста у турі, а не просто отримання цікавої інформації та споглядання об'єктів. Проаналізувавши світовий досвід розвитку ділового туризму, можна констатувати, що найбільшими лідерами ділового туризму у світі – є країни Західної Європи та Північної Америки.

Діловий туризм в усьому світі вважається найбільш перспективним видом туризму. Навіть в умовах економічної та політичної кризи попит на проведення корпоративних заходів залишається досить стійким, з неухильною тенденцією до зростання. Міжнародний діловий туризм відіграє велику роль у підвищенні рейтингу країни, міст проведення ділових зустрічей, може допомогти позиціонувати їх як центри якості готельних послуг реального сектора економіки.

Лідерами міжнародних індивідуальних ділових поїздок є Європа. США займає першість з поїздок на конференції і конгреси та на інсентивзаходи; лідерства в світі за кількістю міжнародних зустрічей асоціацій (конвенції); найбільш яскраво проявляється домінування на території одного регіону.. В даний час з трьох Центрів світового ділового туризму (Західна Європа, США, АТР) провідну роль відіграє Західна Європа, а найбільш динамічно розвивається

Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

Висновки. Прогресивним видом ділового туризму є віртуальний туризм. Віртуальний туризм – це вид туризму без подорожі, подорож без фізичного переміщення – переміщення, яке відбувається в уяві, а DESTИНАЦІЯ знаходиться у зображенні, а не у географічній локації.

Так, проекти «Віртуальна Вінниця» або «Віртуальний Львів» дають змогу користувачам подорожувати містом, докладно розглядаючи ті чи інші туристичні об'єкти. Також компанія Google разом з Міністерством культури України створили віртуальний тур 7-ма музеями, які знаходяться просто неба в різних областях України. На нашу думку, створення саме добровільного віртуального туристичного об'єднання дозволить підвищити якість виконання організаційної, координаційної, інформаційно-комунікаційної, довідкової, інноваційної, науково-практичної та навчальної функцій, що забезпечуватиме розвиток туризму та туристичної продукції та інформування про туристичні можливості регіону. На web-сторінці Віртуального об'єднання туристичних підприємств пропонуємо створити галерею віртуальних турів (маршрутів) різними областями, які надаватимуть додаткову інформацію про туристичні об'єкти через фото та відеоматеріал. Такі маршрути виконуватимуть роль реклами туризму та слугуватимуть поштовхом для туриста до реального маршруту в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Головня О.М. Управління інвестиційним кліматом: інтереси держави, регіонів і підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 1. С. 256-261.
2. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. Суми: Унів. кн., 2013. – 278 с.
3. Лопатюк Р.І. Проблеми розвитку туристичного сектору України. *Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні : теорія, практика та інновації розвитку : збірник матеріалів*. 2020. С. 31-33.
4. Луцяк В.В., Ставська Ю.В., Головня О.М. Стратегічне планування і тактика інноваційної діяльності у рестораних підприємствах: розроблення функціональних харчових продуктів. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія «Економіка і менеджмент»*, 2018. №1(24). С.103-112.
5. Ставська Ю.В. Напрями інноваційного розвитку туризму в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. Вип. 2' (42). С. 83-95.
6. Транченко Л.В. Лопатюк Р.І. Розвиток індустрії туризму та гостинності в Україні. *Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць*. 2020. № 26. С 10-18 с
7. Федулова Л.І. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України. Київ, 2017. – 812 с.

Олена СІБЕРКО*,
студентка 4 курсу,
факультет економіки та підприємництва
Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ ПОСЛУГ

***Анотація.** У статті розкрито процес надання послуг та специфіку зовнішньоекономічної діяльності в сфері послуг. Також розглянуто тенденції зовнішньоекономічної діяльності в сфері послуг. Автор виявив проблемні аспекти зовнішньоекономічної діяльності в сфері послуг. Досліджено особливості державного управління зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Запропоновано шляхи вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності в сфері послуг.*

***Summary.** The article reveals the process of providing services and the specifics of the foreign economic activity in the field of services. The trends of the foreign economic activity in the sphere of services are also considered. The author identified the problematic aspects of the foreign economic activity in the field of services. The peculiarities of the state management of the foreign economic activity of enterprises are investigated. The ways to improve the foreign economic activity in the field of services are proposed.*

Вступ. За сучасних умов розвитку міжнародних економічних відносин глобалізаційними процесами охоплено майже всі сфери світового господарства, включаючи ринок підприємств сфери послуг. В результаті відбулось зростання рівнів інтегрованості підприємств сфери послуг. При цьому сучасною тенденцією в економіці розвинених країн є зростання частки підприємств сфери послуг у структурі валового внутрішнього продукту й структурі споживання. Також для сфери послуг є характерним інтенсивний розвиток нових інформаційних технологій та електронної торгівлі. Однак є очевидною невідповідність інфраструктури країни міжнародним стандартам, неефективність використання потенціалу ресурсів та ряд інших негативних факторів. Усе це є причиною пошуку шляхів оптимізації зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств сфери послуг.

Питанню забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств сфери послуг присвячено велику кількість наукових праць вітчизняних та іноземних науковців. Проблемам структури й умовам ефективного функціонування державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності присвячені публікації наступних науковців: Л. Антонюк, А. Бидик, Г. Бобрижної,

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму Ставська Ю.В.

О. Вівчар, Л. Гонтаржевська, Я. Дубенюк, О. Скарга, І. Сорока, Ю. Ставської. Водночас проблеми управління зовнішньоекономічною діяльністю висвітлено у працях таких вітчизняних науковців, як І. Волкова, О. Калініна, С. Маталка, Ю. Орловська. Однак зовнішньоекономічний аспект діяльності підприємств сфери послуг залишається майже недослідженим і вимагає поглибленого вивчення. Метою дослідження є розгляд та аналіз особливостей зовнішньоекономічної діяльності підприємств, зокрема підприємств сфери послуг.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність є однією з найважливіших складових політики держави, що вимагає постійної уваги та вдосконалення механізмів державного управління. За сучасних умов стрімко зростає роль зовнішньоекономічної діяльності в якості зовнішнього фактора економічного росту. Також посилюється її вплив на соціально-економічний розвиток не тільки країни, але й окремих суб'єктів господарювання [3, с. 178].

Державне управління зовнішньоекономічної діяльності підприємств реалізується шляхом прийняття на різних рівнях виконавчої влади значної кількості різноманітних нормативних документів, які не завжди узгоджені між собою або інколи мають суперечливий характер. Вимагають термінового удосконалення та корінної реорганізації концептуальні підходи до формування зовнішньоекономічної політики держави, механізм державного управління і регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Також слід зазначити, що ефективність будь-якої концепції, дії будь-якого механізму головним чином залежить від наявності й ефективності відповідного контролю за їх впровадженням [2, с. 28].

Позитивні організаційно-правові передумови розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств сфери послуг України – це впорядкування інституційної структури управління галуззю. Керуючись аналізом показників масштабів, ефективності, напрямків і динаміки зовнішньоекономічної діяльності, можна спостерігати суттєві розбіжності в розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств сфери послуг у різних регіонах України. Відповідно, зовнішньоекономічна діяльність туристичних підприємств є діяльністю, яка забезпечує надання різного роду туристичних послуг та продаж товарів туристичного попиту іноземним туристам у країні базування й вітчизняним туристам за кордоном з метою задоволення їх культурних, ділових та інших потреб й отримання підприємствами прибутків. Вагомий аспект управління зовнішньоекономічною діяльністю туристичних підприємств включає адекватну, реалістичну оцінку факторів і безпеки її здійснення. Всі аспекти, що мають вплив на характер та особливості зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств, умовно поділяються на дві групи: зовнішні (зовнішні відносно туризму умови господарювання, середовище розвитку туристичного бізнесу) й внутрішні (внутрішні, які безпосередньо пов'язані з туристичною діяльністю). У свою чергу, зовнішні аспекти можна поділити на глобальні та національні (прямого й опосередкованого впливу), а внутрішні – на об'єктивні й суб'єктивні [6, с. 89].

Глобалізацію можна вважати основним зовнішнім фактором

зовнішньоекономічної діяльності підприємства, а також новим етапом розвитку світової економіки, що відзначається стрімким зростанням темпів інтернаціоналізації всіх сфер суспільного життя. Глобалізація в туристичній галузі має дві головні форми: зростання кількості туристичних напрямків та збільшення дальності туристських поїздок. Пропонуючи уніфіковані системи відпочинку та обслуговування, туристична індустрія світу експлуатує регіональні природні відмінності, національну й культурну самобутність етнічних груп та місцевих громад, що переважно стає основним мотивом подорожі. В умовах глобалізації світової економіки можна виокремити наступні особливості розвитку зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств: міжнародний поділ праці, інтернаціоналізацію фінансів, нові інформаційні та технологічні системи, посилення конкурентної боротьби між новими індустріальними країнами та провідними промислово розвинутими державами, гомогенізацію міжнародного споживчого ринку, транснаціоналізацію світового туристичного ринку [10, с. 48].

Фактори позитивного та негативного впливу є вагомими умовами розвитку зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств. З-поміж позитивних факторів варто відзначити: стабільність і відкритість політики та економіки, зростання суспільного багатства та доходів населення, скорочення робочого та збільшення вільного часу, розвиток транспорту, засобів комунікацій та інформаційних технологій, посилення урбанізації, побудову інтелектуального суспільства, заохочення у розвиток індустрії туризму національних та іноземних інвестицій, спрощення та гармонізацію податкового, валютного, митного, прикордонного та інших форм регулювання, стимулювання туризму для дітей, молоді, людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених сімей шляхом надання пільг, сприяння розвитку індустрії пріоритетної туристичної діяльності. Негативними факторами розвитку зовнішньоекономічної діяльності туристичних послуг є: напруженість у міжнародних відносинах, нестабільність політики й закритість економіки, стагнація економіки та падіння рівня добробуту населення, невпорядкованість туристичних ресурсів, нерозвиненість індустрії туризму, нераціональне використання культурно-історичної та культурної спадщини і довкілля, низький рівень доходів населення й нестача вільного часу, забруднення навколишнього середовища та екологічна небезпека для суспільства, відсутність привабливого інвестиційного клімату для розвитку індустрії туризму на рівні світових стандартів, недооцінювання ролі туристичного бізнесу в наповненні бюджету. Тож вказані фактори мають велике значення для формування пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств.

Висновки. Отже, ринок підприємств сфери послуг має чітко виражений сегментаційний характер. З метою підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств у сфері послуг варто:

1) врахувати у зовнішньоекономічних стратегіях результати дослідження проблем підвищення ефективності й розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств;

2) виявити напрямки удосконалення методів експортної роботи та напрямки удосконалення системи управління й планування зовнішньоекономічних зв'язків на рівні підприємства;

3) реалізувати організаційно-економічні заходи підвищення конкурентоспроможності послуг на експорт;

4) розробити заходи з підвищення ефективності експортної діяльності вітчизняних підприємств.

Водночас головними напрямками виходу України на зовнішні ринки туристичних послуг повинні стати: вдосконалення правових засад регулювання зовнішньоекономічних зв'язків туристичних підприємств, підвищення рівня фінансування привабливих для іноземних туристів туристичних об'єктів та відповідної інфраструктури, першочергово в регіонах із достатнім туристичним потенціалом і низьким рівнем його використання, забезпечення відповідності рівня якості туристичних послуг міжнародним стандартам за допомогою проведення повної інвентаризації об'єктів туристичної інфраструктури, активного розвитку міжнародних пасажирських перевезень, стимулювання міжнародного франчайзингу, системи логістики в туризмі, значної зміни системи підготовки кадрів та ін.

Список використаних джерел

1. Вівчар О.І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2009. № 2. С. 26-30.

2. Гонтаржевська Л.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств туристичного бізнесу в структурі світового ринку послуг. Зб. наук. праць. К. : ІСЕМВ НАНУ. 2004. Вип. 44. С. 177-185.

3. Маталка С.М. Управління ефективністю зовнішньоекономічної діяльності підприємств : монографія. Луганськ : Вид-во «Ноулідж». 2011. 210 с.

4. Орловська Ю.В. Управління зовнішньоекономічної діяльності підприємства : навч. посібн. Дніпропетровськ, 2010. 304 с.

5. Скарга О.О. Сучасні тенденції розвитку світового ринку туристичних послуг. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2016. Вип. 2(02). С. 52-57.

6. Сорока І. Сучасні тенденції міжнародного ринку туристичних послуг. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 111. С. 266-273.

7. Ставська Ю.В. Напрями інноваційного розвитку туризму в Україні. *Економіки. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. Вип. 2 (42). С. 83-95.

8. Ставська Ю.В. Особливості зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки: Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського*. 2017. Вип. 19. С. 46-49.

9. Чернишова Л.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : практикум: навч. посібник. Х. : «Видавництво «Форт», 2017. 238 с.

Тригуб ДАНІІЛ*,
студент 1 курсу,
факультет економіки та підприємництва,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ

***Анотація.** У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти транснаціоналізації світового туристичного ринку. Проаналізовано перспективні напрями розвитку світового туристичного ринку, під впливом сучасних тенденцій транснаціоналізації світового господарства. Розглянуті основні типи транснаціональних корпорацій (ТНК). Проаналізовано масштаби та особливості діяльності туристичних ТНК. Визначено особливості перебігу процесів транснаціоналізації на світовому туристичному ринку.*

***Abstract.** The article investigates theoretical and practical aspects of transnationalization of the world tourist market. Perspective directions of development of the world tourist market under the influence of modern trends of transnationalization of the world economy are analyzed. The main types of multinational corporations (TNC) are considered. The scale and features of tourist TNC activity are analyzed. The peculiarities of the process of transnationalization in the world tourist market are determined.*

Вступ. Сучасний розвиток світового ринку туристичних послуг відбувається відповідно до загальносвітових тенденцій розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин, тобто найбільш визначальними та характерними є тенденції транснаціоналізації та глобалізації, в основі яких лежать процеси концентрації виробництва та капіталу. Основною метою процесу концентрації в туризмі є досягнення ефекту масштабу виробництва.

Метою дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку світового туристичного ринку, які формуватимуться під впливом сучасних тенденцій транснаціоналізації світового господарства. Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні завдання: визначити основні типи транснаціональних корпорацій (ТНК), що діють на світовому туристичному ринку; проаналізувати масштаби та особливості діяльності туристичних ТНК; визначити особливості перебігу процесів транснаціоналізації на світовому туристичному ринку.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток світового ринку туристичних послуг відбувається відповідно до загальносвітових тенденцій розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин, тобто

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри МЗЕД готельно-ресторанної справи та туризму ВНАУ Іващенко А.В.

найбільш визначальними та характерними є тенденції транснаціоналізації та глобалізації., в основі яких лежать процеси концентрації виробництва та капіталу. Основною метою процесу концентрації в туризмі є досягнення ефекту масштабу виробництва. Серед інших причин слід відзначити значну кількість банкрутств та поглинань в періоди економічних криз і високі комерційні ризики операцій на ринках подорожей.

Метою даного дослідження є визначення перспективних напрямів розвитку світового туристичного ринку. Для досягнення поставленої мети слід вирішати наступні завдання. По-перше, визначити основні типи транснаціональних корпорацій (далі — ТНК), що діють на світовому туристичному ринку. По-друге, проаналізувати масштаби та особливості діяльності туристичних ТНК. По-третє, визначити особливості перебігу процесів транснаціоналізації світового туристичного ринку.

Процеси транснаціоналізації у туристичній індустрії розвиваються дещо інакше, ніж в будь-якій іншій сфері — на ці процеси впливають навіть ті компанії, які безпосередньо не входять в структуру туристичної індустрії. Ваємодія процесів глобалізації та розвитку світового туристичного ринку проявляється у вигляді функціонування ТНК, стратегічних альянсів та глобальних союзів. Залежно від сфери функціонування ТНК в туристичній сфері можна поділити на три групи: транснаціональні готельні корпорації; туристичні транспортні корпорації; туроператорські корпорації.

Якщо розглянути рейтинг 100 найбільших ТНК світу, то в них не входить жодна ТНК, яка б стосувалась туризму безпосередньо або опосередковано. До 500 найбільших ТНК світу за результатами діяльності у 2018 р. увійшли лише корпорації індустрії розваг та відпочинку, материнська компанія яких знаходиться у США. В суто туристичному секторі в середньому 90% обсягу продажів припадає на перші десять туристичних концернів. Так, за результатами діяльності у 2019 р. показник валової виручки трьох найбільших туристичних концернів Європи — TUI, Thomas Cook та Club Med — становив більше 31 млрд. євро, що на 5,6 % більше, порівняно з 2018 р., та на 33%, порівняно з 2017 роком. Збільшення обсягів виручки спостерігається у всіх компаніях, починаючи з 2017 р.

Однак цей показник не можна вважати таким, що відноситься до суто туристичної сфери, оскільки у складі кожної групи є підприємства, що належать до сфери перевезень, дозвілля, розваг і т. ін. Традиційними лідерами серед туристичних концернів Європи вважаються концерни Німеччини, Великобританії, Італії та Швейцарії.

На даний час спостерігається активне проникнення капіталу окремих компаній на зарубіжні туристичні ринки. Особливо високим є відсоток іноземної участі в турфірмах Нідерландів, Бельгії, Австрії, Іспанії. Проте французькі, італійські та англійські компанії не зовсім схвально ставляться до проникнення на свій ринок конкурентів. Європейські туристичні ТНК розміщують свої філії в інших країнах Європи, а також на американському континенті, причому такий розподіл залишається стабільним протягом останніх десятиліть

Характерною особливістю туристичних ТНК є те, що вони мають вертикально інтегровану структуру. Так, до складу компанії Thomas Cook входять власні авіалінії (Thomas Cook Airlines), туроператори (Thomas Cook, JMC, Sunset), а також мережа роздрібних турагенцій. Крім того, компанія має власні пункти обміну валюти, центри продажу, власний телеканал, Інтернет-компанію та видавництво. В той же час сама компанія TUI входить до складу концерну "Preussag", забезпечуючи до 50% загального обороту концерну.

Інший німецький концерн "C&N Touristic" - основний конкурент TUI, створений у 1999 р. в результаті злиття чартерної авіакомпанії "Condor" з групи "Neckermann Reisen", є другим за обсягами обороту європейським туроператором. "C&N Touristic" придбала французьку фірму "Navas Voyages", а з метою розширення свого впливу на англійському ринку поглинула і „Thomas Cook”.

У сфері готельного господарства ТНК набувають вигляду готельних ланцюжків, що охоплюють групу готелів, які мають єдину структуру управління, концепцію просування продукту та торговельну марку. У світовому рейтингу американські готельні мережі займають провідні позиції. Серед 30 найбільших готельних компаній американськими є 22. Найбільшою неамериканською компанією є французький Accor (близько 3000 готелів). В умовах жорсткої конкуренції з боку інтегрованих готельних ланцюжків (Holiday Inn Worldyard, Hilton Hotels Corporation, I-T-T Sheraton) незалежні готелі об'єднуються в готельні консорціуми, найбільшим з яких є Utel International (Великобританія), що об'єднує 6576 готелів в 137 країнах світу.

Іншою організаційною формою концентрації виробництва на туристичному ринку є створення стратегічних альянсів. Одним із найбільш успішних прикладів створення альянсу в готельному бізнесі можна вважати підписання наприкінці 1996 р. угоди про співробітництво між американською групою Carlson Hospitality Worldyard та японською компанією Four Seasons. Основною метою даного заходу було розширення готельної мережі Rigent, що належить японській стороні. Водночас класичні готельні мережі все частіше застосовують франчайзинг. Компанія Cendant Corporation, що спеціалізується на франчайзингу, є найбільшою у світі готельною групою, до складу якої входить понад 6000 готелів.

Значна роль західних ТНК особливо проявляється у системі функціонування глобальної авіаційної індустрії, де експансія глобальних альянсів зумовила централізацію контролю сфери декількома перевізниками. Деретуляція сфери авіаперевезень у США 1978 р. та Європі 1997 р. створила умови для формування близько 400 альянсів, що охоплюють 1700 компаній-авіаперевізників. Однак сьогодні лише чотири найбільших з них контролюють понад 50% світового ринку авіапослуг, причому з перших 20 авіаліній 14 належать до індустріально розвинутих країн (США, Західна Європа), 6 - до країн, що розвиваються (Східна Азія).

Незважаючи на зростання популярності стратегічних альянсів, їх створення неоднозначно сприймається урядами окремих країн. Так, США

надають антитрестовий імунітет альянсам за умови, що будуть підписані двосторонні угоди про „відкрите небо”. Ці угоди надають можливість американським компаніям отримувати доступ до авіаринків Європи та Азії. Деякі країни (Швейцарія, Японія) намагаються протистояти тиску з американського боку. На європейському континенті створення альянсів ускладнюється через позиції Європейської комісії з питань про двосторонні угоди. Розглядаючи ЄС як єдине територіальне утворення, вона має намір відмовитися від практики укладання угод кожною країною окремо і перейти до жорсткої централізації переговорних процесів.

Однак, з огляду на основні переваги стратегічних альянсів, серед яких слід відзначити незначні капіталовкладення для розвитку діяльності, можливість обходження антимонопольного законодавства, використання для координації міжнародної діяльності не дуже складних організаційних структур управління, можна прогнозувати в майбутньому збільшення як кількості стратегічних альянсів, так і кількості компаній, що будуть приєднуватися до вже існуючих союзів, що буде зумовлено зокрема і можливими фінансовими кризами, які, як вже було відзначено вище, посилюю

Характерною особливістю сучасного етапу розвитку туристичної індустрії є проникнення в туристичний бізнес як компаній, що мають безпосереднє відношення до туристичного сектора, так і підприємств інших галузей економіки. Створення багатопрофільних галузевих концернів дає можливість перехресного субсидювання. В туризм спрямовуються капітали нафтових компаній (американської Exxon, італійської AGIP), торговельних фірм-власників мережі найбільших універмагів й підприємств роздрібної торгівлі (німецьких Neckermann, Kaufhof, Hertie), харчової промисловості (швейцарської Nestle), фінансових структур (RABO Bank), конгломератів, що включають підприємства харчової промисловості, судоходні компанії, банки, роздрібні магазини, видавництва, залізничні компанії (швейцарський Migro).

Сучасний етап розвитку сфери міжнародного туризму характеризується жорсткою конкурентною боротьбою за клієнта, ринки збуту та сфери впливу. В цих умовах виникає необхідність пошуку нових моделей організації та управління туристичною індустрією. В результаті внутрішнього зростання окремих підприємств та укрупнення суб'єктів господарювання відбувається посилення концентрації туристичного ринку. Випуск туристського продукту зосереджується на все меншій кількості фірм. Туристична індустрія ставатиме все більш організованою. А для досягнення максимального економічного ефекту від розвитку світової туристичної галузі нові підходи щодо заохочення розвитку туризму будуть базуватися на міжнародній кооперації, тобто міжнародна кооперація та угоди між ключовими компонентами туризму - готельні та транспортні підприємства, туроператори - будуть гарантувати майбутнє розвитку індустрії.

Динаміка подальшого процесу концентрації туристичного ринку буде залежати, з одного боку, від змін у структурі туристичного попиту (що гальмує процеси концентрації), а з іншого, від удосконалення технологій, в контексті

якого рівень концентрації в туризмі буде збільшуватися. Концентрація в туристичній сфері проявляється через створення таких форм співпраці, як глобальні союзи та стратегічні альянси. Їх принципова відмінність полягає в тому, що створення стратегічних союзів не торкається відносин власності, тобто компанії, які співпрацюють, зберігають свою автономію, а також нішу в сферах національного, регіонального та локального ринків. А тому саме вони отримали найбільше розповсюдження в туристичній сфері.

Оскільки Україна є активним суб'єктом світового господарства, зокрема і в туристичній сфері, доцільно розглянути можливі напрями перебігу процесів транснаціоналізації вітчизняного туристичного ринку - за умов сприятливого економічного та політичного клімату, лояльності до іноземних суб'єктів господарювання - шляхом відкриття в Україні представництв відомих світових ТНК. Це призведе до значної конкуренції на відповідних ринках, підвищення якості послуг, розширення їх асортименту та зниження цін на послуги. Водночас, національні підприємства можуть не витримати конкуренції з боку сильних закордонних компаній, що спричинить, з одного боку, закриття малих, неефективно функціонуючих компаній, а з іншого, хвилю злиттів серед найбільших операторів туристичної індустрії та поглинання закордонними компаніями перспективних національних операторів. Цей рівень вже сьогодні реалізується у сфері авіатранспортних перевезень, коли на національному рівні присутні представництва таких відомих компаній, як KLM, Lufthansa, Аерофлот та інші, які входять до складу світових стратегічних альянсів. Слід відзначити, що національні авіаперевізники („Аеросвіт”) є достатньо конкурентоспроможними на світовому ринку, тому негативних наслідків процесу інтернаціоналізації вони на собі не відчувають. Однак, на жаль, національні авіаперевізники не входять до складу жодного стратегічного альянсу, а тому не можуть користуватися перевагами від участі в них. У цілому даний рівень транснаціоналізації є найбільш вірогідним при вступі України до світового ринку туристичних послуг.

На другому рівні за умов функціонування сильних національних корпорацій можливе формування ТНК, для яких країною базування може стати Україна. Цей рівень є більш бажаним для України, але з огляду на те, що в неї взагалі немає жодної ТНК з країною базування Україною, формування такої компанії на туристичному ринку майже неможливе. Така корпорація може сформуватися лише за умов значної державної підтримки, великих обсягів інвестиційних коштів та конкурентоспроможного національного турпродукту. Водночас, в останні роки достатньо бурхливо розвивається вітчизняна сфера готельного господарства. На сьогодні в Україні існує один національний готельний оператор - Premier-Hotels, до складу якого входять шість готелів. Він створювався в розріз із загальноприйнятими стратегіями, оскільки є об'єднанням зовсім різних за концепцією та набором послуг готелів у великих ділових і туристичних центрах України. В секторі готельних послуг вищого класу національному оператору доведеться зіткнутися з жорсткою конкуренцією, причому не тільки ціною, але й конкуренцією якості послуг. Виграти таке

суперництво, зберігаючи індивідуальну марку, можна тільки за умови безпомилкового менеджменту. В секторі готельних послуг середнього класу поява національного готельного оператора більш вірогідна, оскільки цей сегмент ненасичений й одночасно досить перспективний. Скоріш за все, готельні об'єкти в такому разі будуть розташовуватися переважно в регіонах та об'єднані єдиною концепцією. В будь-якому разі розвиток українських готельних операторів буде означати перехід на принципово новий рівень у рамках участі на світовому ринку готельних послуг - якщо раніше Україна представляла собою тільки нові ємні ринки, то створення національної мережі зможе позначити нового рівноправного гравця.

Таким чином, динаміка подальшого процесу концентрації туристичного ринку буде залежати, з одного боку, від змін у структурі туристичного попиту (що гальмує процеси концентрації), а з іншого, від удосконалення технологій в контексті якого рівень концентрації в туризмі буде збільшуватися. Концентрація в туристичній сфері проявляється, передусім, у створенні транснаціональних корпорацій, що мають певні особливості. Подальший розвиток світового туристичного ринку визначатиметься діяльністю провідних туристичних ТНК, готельних ланцюжків та стратегічних альянсів у сфері авіатранспортних перевезень.

Список використаних джерел

1. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 196 с.
2. Гуминська Н. В. Туризм як складова соціально-культурного розвитку регіонів України. Туризм: реалії та перспективи сталого розвитку: матеріали 2. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ: Київ нац. торг.-екон. ун-т, 2017. С. 54-57.
3. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг. навч. посіб.. Харків, 2018. 142 с.
4. Антонишин А. П. Організація релігійного туризму на Поділлі. Мультидисциплінарні академічні дослідження і глобальні інновації гуманітарні та соціальні науки. Матеріали I Міжнародної науково практичної конференції. Львів. 2015. С. 97-100.

Tatiana VAINER*
3rd year student
specialty "Logistics"
University named after Jan Kochanowski
Poland, Kielce

IMAGE OF THE TOURIST ENTERPRISE

Abstract. *The article considers the essence of the concept of "image". The main components of a positive business image of a tourist enterprise are identified. Factors influencing the image of a tourist enterprise are studied. There are a number of recommendations for the use of trademarks in advertising, documentation, publications, etc. Means of forming a favorable image of a tourist enterprise, in particular corporate style, the main functions of which are to provide its owner with certain benefits.*

Introduction. During the economic crisis, it is very important for the company to be competitive, to maintain positive relationships with customers. The modern business environment is characterized by the fact that the market employs companies that represent products and services of the same type. Under such conditions, the most valuable asset of the enterprise is its image. **The purpose of the article** is to study the specifics and ways of forming a positive image of a tourist enterprise.

Presenting main material. Image is an image that represents the company in society, through which the perception of the company, its evaluation. This image (reputation) will contribute to the quality of doing business, signing profitable contracts, attracting investment, will preserve customer loyalty.

Image is a purposefully created image of a tourist enterprise and / or product in target audiences. It is a tool, first of all, of propaganda and advertising. A positive image increases competitiveness in the market, attracts consumers and partners, accelerates sales and increases their volume, facilitates access to resources (financial, informational, human, material) and commercial operations.

To understand the essence of the image it is necessary to understand a number of the following terms:

- vision - how a tourist enterprise represents the surrounding reality (present or future);
- corporate mission - socially significant status, socially important role of the enterprise, strategic tool;
- corporate personality - is the values, judgments and norms of behavior that exist in the enterprise.

Image formation is to ensure agreement between the real benefits of the company / product (eg, quality of travel services) and the benefits brought by experts (such as

---

* Scientific adviser: Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Management of Foreign Economic Activity, Hotel and Restaurant Business and Tourism Stavskaya Yu.

the image of the company, product), taking into account the criteria, norms and preferences of consumers and similar services of others. manufacturers.

Thus, the travel company should strive to ensure that its image in the minds of target audiences as much as possible consistent with the image designed by professionals. From this general position follows a number of consequences, which can be called the principles of forming a positive image of the firm:

- reality - the image should be based on the real achievements of the firm;
- originality - the image must be different from the image of other companies;
- focus - the image should attract the target audience;
- simplicity and clarity - the image should not be overloaded with information, it should be easy to remember;
- plasticity - the image must change along with the external environment, as well as under the influence of consumer reaction.

The image is created for a long time, to create it requires a lot of effort and money. Therefore, when creating an image, the travel company must continue to make efforts to maintain this image. Achieving this goal creates a favorable basis for the formation of customer preferences.

Image (reputation) management involves first of all taking into account a large number of factors in its formation. Let's define the main components of a positive business image: economic results of the enterprise; quality of tourist services; quality of management; personnel management of the enterprise; innovations; social responsibility.

Today, most companies working in the field of tourism are difficult to distinguish from each other. Analysis of existing names of travel companies (usually this is a trademark of the company) suggests that most brand names have such components as "tour", "tour", "travel", "intour", "voyage" and others .

Here are some recommendations for the use of trademarks in advertising, documentation, publications etc .:

- The trademark should always be distinguished. To do this, it must be written either in quotation marks, or in capital letters (for example, "Travel" or TRAVEL, but never write simply: Travel), or in italics, bold, original (handwritten) typeface;
- a single method of selection should be followed and such selection should be required from journalists and publishers of advertising and other texts;
- if the trademark is registered in several typefaces (for example, stylized and ordinary), then in advertising prefer to use a stylized designation as an expressive, figurative, memorable;
- the trademark does not change. The change provokes to approach the trademark not as a designation of an individual, special, but as a generic name;
- The trademark should not be used in advertising in such a way that it means something other than that that it directly means.

One of the main means of forming a favorable image of a tourist enterprise is a corporate identity, the main functions of which are to provide its owner with the following benefits:

- helps the consumer to quickly and accurately find the product of a company

that has already won its advantage;

- allows the company to bring its new services to market with the lowest costs;
- increases the effectiveness of advertising activities of the company;
- reduces the cost of communication due to increased efficiency of advertising;
- ensures the achievement of the necessary unity of goals and other means of marketing communications of the firm;
- helps to strengthen a positive image.

The basic rule of "positive image of the firm" is as follows: the firm should strive to ensure that its image in the minds of consumers as much as possible consistent with the image designed by the company's specialists. The image of the firm constructed by experts should be based on real advantages, and the characteristics brought by experts should follow from real advantages of firm [2, p. 8].

The image of a tourist enterprise must have an exact address, ie to attract certain groups of consumers, which are targeted by various tourist services. It must also be original, ie different from the images of other companies and easily recognizable. In addition, the image should be simple and clear, not overloaded with information to be easy to remember and minimize the possibility of distortion. In addition, the image must be plastic, ie, remaining unchanged in the perception of consumers and easily recognizable, quickly change in response to changes in economic, social, psychological situation, fashion, as well as under the influence of its perception by consumers.

The image of the firm must be considered in terms of the buyer's perception of travel services, the main, ultimately, source of income. High-quality service to its customers can be offered only by those companies that purposefully form an image in the audience, which highlights certain value characteristics and is designed to have a psychological impact on consumers for advertising purposes. A positive image of a travel agency is created by the main activity of the enterprise and advertising and information work. Only a positive image increases the competitiveness of the company, attracts consumers and partners, accelerates sales [2, p. 54].

The problem of studying the formation of a positive image of a travel agency has shown that it must meet a number of principles:

- invariance of the name;
- association with provided services;
- brevity, harmony, aesthetics and uniqueness of the name;
- quality of services;
- acceptability of the name for foreigners;
- optimal price / quality ratio of tourist services.

In order to form an effective positive image of the company, which contributes to the success of the enterprise, we can recommend measures aimed at representatives of major stakeholders:

1. Consumers: conducting an advertising campaign in the regions in order to form a positive image (increase in popularity) of the brand of the enterprise; ensuring the supply of advertising information, taking into account consumers' perceptions of the quality and variety of the company's products; creation and development of a service system; placement of advertising products information about the stated mission

and strategic goals of the enterprise (reflecting the interests of consumers), which emphasizes the social status of consumers, as well as information about the variety of services [3, p. 36].

2. Staff: introduction into the minds of employees of travel agencies clear ideas about the mission and strategic goals of the enterprise by reflecting their content inside the office, mention at various meetings and conferences; introduction of a system of staff training aimed at improving their professional and cultural level; introduction of a system of informing staff about the tasks to be solved by the enterprise in order to increase the level of information openness of management; development and implementation of a system for evaluating the work of staff on the basis of the adopted criteria, taking into account measures of material and moral incentives; introduction of a system of social guarantees for employees.

3. Business partners: providing opportunities to acquaint partners with the mission and strategic goals of the enterprise; formation of a high business reputation of the enterprise by ensuring strict fulfillment of contractual obligations.

4. The public: conducting an advertising campaign in the periodical regional press with the publication of information about the mission and strategic goals of the enterprise (taking into account the interests of the public), the business reputation of the enterprise and its leader, the company's participation in various social programs; publication of an interview with the head in order to form his positive image in the eyes of the public; formation of informal relations with government officials through participation in political life, support of political and social movements, participation in solving regional problems of ecology, employment, health care [4, p. 76].

The positive image of the enterprise allows to receive market forces, reduces sensitivity of the consumer to the price. And the main components of a positive image of a tourist enterprise are the completeness and timeliness of providing services to the client.

Conclusion. Thus, the creation and maintenance of a strong positive image of a tourism enterprise requires high costs and time. Image for the company is the main element of competitiveness, so it is important to build an effective image management process. It is the positive image of the tourist enterprise, formed in the minds of society, is the guarantor of its successful operation.

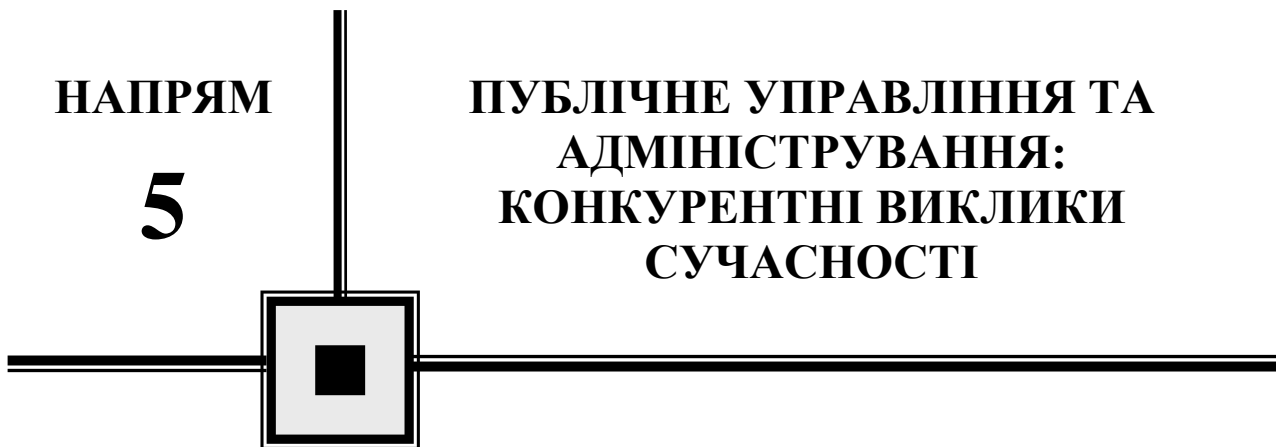
References:

1. Sotnikova AS Formation and evaluation of the image and reputation of the organization. Marketing in Russia and abroad. 2019. №6 (74). Pp. 136-142.
2. Izofatov D. Development of retail trade network. Marketing department. 2009. №6. Pp. 54-59.
3. Tamberg W., Badin A. PR strategy. Corporate image formula. Marketing department. 2009. №6. Pp. 31-36.
4. Stavskaya Yuliya. The methodological foundations of value-oriented theory of social communication in the service sector. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology. 2020. P. 76-91.

НАПРЯМ

5

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА
АДМІНІСТРУВАННЯ:
КОНКУРЕНТНІ ВИКЛИКИ
СУЧАСНОСТІ

Вікторія БАЛДИНЮК,*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ВИРОБНИЦТВА ТА ВИКОРИСТАННЯ
БІОГАЗУ ТА БІОМЕТАНУ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Енергозабезпечення населення і глобальна екологічна криза змушує країни світу впроваджувати і застосовувати нові альтернативні засоби виробітку енергії. Постає необхідність пошуку інноваційних джерел енергії, які не завдають шкоди довкіллю і мають значний економічний ефект. Виробництво біогазу є привабливою альтернативою з точки зору виробітку енергії. Враховуючи майже невичерпні сировинні ресурси все більше уваги держав привертають методи видобування і переробки біогазу. До того ж, цей вид палива є багатофункціональним і може застосовуватися у різних сферах. Сприятливі зміни в законодавстві ще більше стимулюють інвесторів вкладати кошти у будівництво біогазових установок. Особливо доцільно встановлення біогазових установок біля ферм і утворення енергетичних кооперативів, оскільки фермери не лише забезпечують себе електроенергією, а й продають її державі за вигідними тарифами.*

***Abstract.** The energy supply of the population and the global environmental crisis are forcing the countries of the world to introduce and apply new alternative means of energy production. There is a need to find innovative energy sources that do not harm the environment and have a significant economic effect. Biogas production is an attractive alternative in terms of energy production. Given the almost inexhaustible raw material resources, more and more countries are attracting the attention of biogas production and processing methods. In addition, this type of fuel is multifunctional and can be used in various fields. Favorable changes in legislation*

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Токарчук Д.М.

further encourage investors to invest in the construction of biogas plants. It is especially expedient to install biogas plants near farms and to form energy cooperatives, as farmers not only provide themselves with electricity, but also sell it to the state at favorable tariffs.

Вступ. Пошук альтернативних джерел енергії та їх розвиток є поширеною тенденцією у сучасному світі. Причиною цьому є виснаження земельних ресурсів планети Земля, також негативний вплив традиційної енергетики на навколишнє середовище та загроза катастроф світових масштабів. Відновлювальні джерела енергії є одним із найвпливовіших критеріїв сталого розвитку світової спільноти. Наразі зменшення експлуатації природного газу – одна з назрілих питань для економіки України, тому пошук та використання альтернативних джерел енергії та впровадження енергозберігаючих технологій є важливими. Використання відновлюваних джерел енергії є актуальним для України, так, як дає можливість знизити необхідність використання імпортованих енергоносіїв та збільшити рівень енергетичної безпеки.

З усіх відновлювальних енергій біогаз має особливе значення, оскільки він має різні напрями використання у галузях енергетики, а в Україні його виробництво за правильних умов може бути найвигіднішим, найдешевшим. Розглядаючи усі переваги можна зробити висновок, що розвиток біогазових технологій, їх вдосконалення та необхідність широкого застосування для України є очевидними.

Виклад основного матеріалу. Біогаз – це газ, який утворюється в результаті розкладання біомаси (твердих та рідких органічних решток) на смітниках, болотах, каналізації, та полігонах побутових відходів. Одержаний біогаз, доведений до якості біометану, в результаті необхідної технологічної сепарації, кращий по усіх показниках за природний газ за теплотворністю. Його використовують для опалення або для виробництва електрики. Біогаз має значну перевагу у порівнянні з сонцем чи вітром, оскільки електростанції на біогазі можуть функціонувати згідно розкладу, мають здатність до швидкого початку та завершення своєї роботи. Ця характеристика дає змогу використовувати їх для балансування напруги в електромережах [6].

На теперішній час одним з найактуальніших шляхів використання біогазу є виготовлення з нього електроенергії. Біогаз для цієї мети використовують безпосередньо на ряді об'єктів і оскільки на кожній фермі вихід біогазу становить невелику кількість, розглядається можливість використовувати мобільну компресорну установку, в якій закачують газ в балони під високим тиском (20...25 МПа). Ця установка забезпечує збір біогазу від локальних біогазових установок і подає його в компресованому вигляді (в балонах) до стаціонарної дизель-генераторної установки, що включає дизельний двигун, який працює на біогазі, і електрогенератор, що виробляє змінний електричний струм. Такі системи характерні для крупних агропромислових комплексів, що складаються з декількох сільськогосподарських об'єктів [5].

За даними Держенергоефективності [1], сьогодні на території України функціонує 49 установок, що здійснюють виготовлення енергії з біогазу та

працюють за “зеленим” тарифом. Сумарна визначена потужність таких установок – 86 МВт, що майже у 5 разів більше, ніж наприкінці 2015 року (18 МВт). З них 59 МВт (21 установка) працює на відходах сільського господарства, 27 МВт (28 установок) – на твердих побутових відходах. Протягом 2018 року було введено 12 МВт біогазових потужностей (12 установок), протягом 2019 року – 40 МВт (16 установок). При цьому, за даними НКРЕКП, упродовж 2019 року біогазовими установками вироблено 247 млн кВт-год електроенергії (рис. 1).

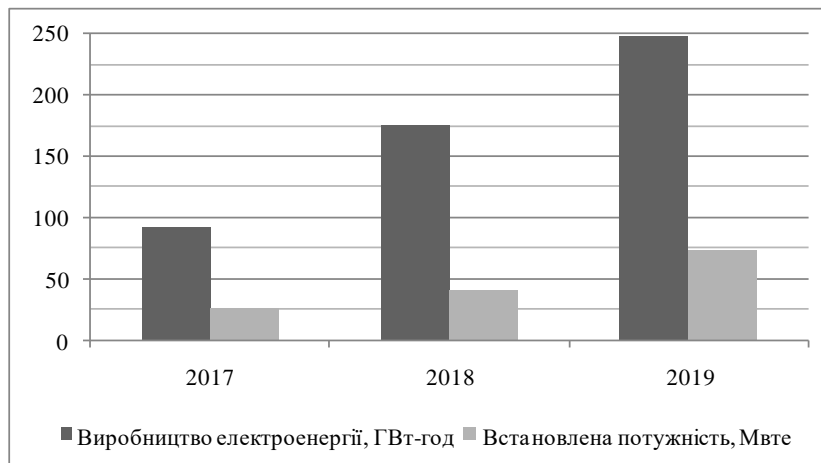

Рис. 1. Розвиток біогазового сектору в Україні (2017-2019 рр)

Джерело: Сформовано автором на основі даних Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) <https://www.nerc.gov.ua>

Таким чином, темпи зростання біогазових потужностей в Україні в 2019 році майже в 3,5 рази перевищили показники 2018 року. Загальна кількість інвестицій у цей сектор протягом 2012-2019 років – 140 млн євро.

Вся увага українського Уряду до альтернативних джерел енергії спрямована в основному на підвищення енергетичної безпеки країни і зменшення імпорту традиційних енергоносіїв. Зараз Україна лише розпочинає свій шлях до впровадження відновлюваних джерел енергії і до недавнього часу законодавча база в цьому секторі була загальною. На даний період часу Урядом було затверджено нові законодавчі норми, їхньою головною метою є заохочення виробництва енергії з альтернативних джерел – “зелений тариф”, і запропоновано виробникам енергії з альтернативних джерел ряд пільг – податкові пільги і звільнення від сплати імпортного мита при ввезенні обладнання. Такі заходи Уряду, як очікується, можуть стимулювати залучення інвестицій в сектор і збільшення виробництва енергії з біомаси [3].

Сьогодні держава гарантує виробникам електроенергії із біомаси певний рівень доходу, що можна отримати від неї, оскільки вона буде купувати у них електроенергію за вищими цінами. Порівнюючи витрати на виробництво 1 кВт-год електроенергії на трьох заводах із різними встановленими потужностями та з трьома різними видами сировини, що на них використовується, враховуючи розмір “зеленого тарифу”, вставленого на електроенергію, яка отримана з

біомаси, в рамках українсько-німецьких досліджень було оцінено річний рівень “підтримки”, що гарантується державою для постачальників електроенергії та сплачується кінцевими споживачами, у разі підвищення регульованих тарифів на електроенергію, або Обленерго, у разі зростання оптових тарифів, коли регульовані тарифи залишаються незмінними. Різниця між поточним рівнем “зелених тарифів” і роздрібним тарифом на електроенергію дають інвесторам можливість заробляти близько 1 грн. за кожен кВт/год виробленої енергії. Відповідно до розрахунків, загальний річний прибуток від продажу електроенергії становить близько 7 млрд. грн., 14 млрд. грн. і 42 млрд. грн. для заводів зі встановленими електричними потужностями відповідно у 0,5 МВт_{ел}, 1 МВт_{ел} та 3 МВт_{ел} [3].

На даний період часу головними законами, що визначають рамкові умови для розвитку біогазу в Україні є Закон України “Про альтернативні види рідкого та газового палива” та Закон України “Про альтернативні джерела енергії”. Перший Закон дає основні визначення та положення альтернативних видів палива, встановлює основні принципи державної політики, яка передбачає підтримку підприємництва у сфері альтернативних видів палива, а також визначає адміністративні та економічні стимули для виробництва та споживання альтернативних видів палива. Закон “Про альтернативні джерела енергії” врегульовує питання державного управління та регулювання в сфері альтернативних джерел енергії, організаційної підтримки, стандартизації та визначає деякі загальні особливості використання альтернативних джерел енергії. Найближчим часом очікується збільшення виробництва та використання біогазу, оскільки державні структури сьогодні працюють над законодавчими ініціативами для інтенсифікації розвитку біоіндустрії в Україні. У найближчі 2-3 роки, з огляду на законодавчі зобов’язання щодо інтеграції українського енергетичного ринку в ринок Європейського Союзу, прийняту “Енергетичну стратегію України до 2035 року”, в Україні необхідно керуватися такими нормативно-правовими стимулами для розвитку біоенергетики [2; 7]:

1. Доступ приватних інвесторів до поставок тепла в централізовану систему теплопостачання. А також скасування податку на викиди CO₂ ТЕС, що працюють на біомасі та біогазі.

2. Доступ приватних інвесторів до поставок біометану в газотранспортну систему, а також стимулювання використання біометану на АЗС, громадському транспорті.

3. З огляду на потенціал безперебійного вироблення електроенергії біогазовими електростанціями, на відміну від енергії вітру і сонця, розглядається їх законодавче стимулювання для роботи на ринку для балансування потужностей.

4. Стимулювання аграріїв вирощувати спеціальні енергетичні культури для біоенергетичного сектора, в т.ч. кукурудзу на силос – для виробництва біогазу.

Висновки. Біогазова енергетика – надійна та економічно вигідна альтернатива природному газу та центральному електропостачанню, а також

джерело дешевих, екологічно чистих органічних добрив. На сьогодні “зелені тарифи” є стимулом для виробників відновлюваної енергії та біогазу зокрема, застосовуються також податкові пільги.

Надзвичайно важливим питанням є використання нових технологій збагачення біогазу до біометану і методів контролю його якості, що є ключовим чинником проєктів, спрямованих на виробництво і закачування біометану в мережу існуючих трубопроводів для природного газу.

Перспективними напрямками вдосконалення державної політики у сфері виробництва і використання біогазу та біометану є: формулювання чітких цілей і шляхів розвитку виробництва біогазу в національній енергетичній стратегії; розробка передбачуваних та довгострокових схем стимулювання для ефективного залучення інвестицій, створення законодавчих рамкових умов для регулювання подачі біометану і уможливлення транскордонної торгівлі, створення установ для здійснення нагляду, документування і сертифікації подачі біометану і торгівлі ним, а також забезпечення визнання такої сертифікації у транскордонній торгівлі.

Застосування біогазових технологій не тільки забезпечить економію традиційних викопних палив, але і сприятиме вирішенню екологічних задач, що пов’язані з очищенням та знешкодженням промислових, міських, сільськогосподарських відходів, у чому й полягає їх висока рентабельність і конкурентоспроможність.

Список використаних джерел

1. Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (Держенергоефективності): офіційний сайт. URL: <https://sae.gov.ua>.

2. Інвестиції в альтернативну енергетику: як в Україні заробляють на біогазі. URL: <https://getmarket.com.ua/ua/news/investiciyi-v-al-ternativnu-energetiku-yak-v-ukrayini-zaroblyayut-na-biogazi> (дата звернення: 22.04.2021).

3. Кузнецова А., Куценко К. Біогаз та “зелені тарифи” в Україні – чи вигідне інвестування? Серія консультативних робіт АгРР № 26. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2010. 40 с. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work/?pid=1501 (дата звернення: 15.04.2021).

4. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП): офіційний сайт. URL: <https://www.nerc.gov.ua> (дата звернення: 11.05.2021).

5. Панчук М. В. Шлапак Л. С. Аналіз перспектив розвитку виробництва та використання біогазу в Україні. *Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ*. 2016. № 3. С. 26-33.

6. Сфера біогазу в Україні: великі перспективи та реальність. URL: <https://energytransition.in.ua/sfera-biohazu-v-ukraini-velyki-perspektyvy-ta-real-nist>. (дата звернення: 20.04.2021).

7. Токарчук Д.М., Яремчук О.В. Виробництво і використання біогазу в Україні: економічні і соціальні перспективи. *Збірник наукових праць*

Анастасія ГАРУСОВА,*
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту
Уманський національний університет садівництва
Умань, Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ І СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми комунікативного забезпечення ефективності взаємодії органів державного управління і суспільства в Україні. Затверджується необхідність використання методів PR в системі органів державного управління на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства. Аналізуються сучасні технології взаємодії влади і суспільства, участі громадськості у формуванні і здійсненні державної політики. Аналіз практик PR- технологій свідчить, що симетричний підхід в області комунікацій з громадськістю ефективно спрацьовує не лише за ідеальних умов, але і в реальному житті. В той же час слід зазначити, що розвиток симетричної, нормативної з точки зору етики моделі зв'язків з громадськістю є необхідною умовою становлення громадянського суспільства в Україні. Проаналізовані проблеми комунікативного забезпечення діяльності органів державного управління в контексті взаємодії з громадськістю. З'ясовано, що в Україні вже створені певні передумови(правові, організаційні, інші) для підвищення ефективності комунікацій державних органів з громадськістю, які забезпечують становлення і розвиток партнерства влади і суспільства.*

***Abstract.** In the article the problems of the communicative providing of efficiency of co-operation of organs of public administration and society are examined in Ukraine. The necessity of the use of methods of PR becomes firmly established for the system of organs of state administration on the modern stage of development of civil company. Modern technologies of co-operation of power and company, participation of public are analysed in forming and realization of public policy. Analysis of PR-technology practices shows that a symmetrical approach to public relations works effectively not only under ideal conditions, but also in real life. At the same time, it should be noted that the development of a symmetrical, ethical normative model of public relations is a necessary condition for the formation of civil society in*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор, доцент кафедри публічного управління та адміністрування УНУС Банар О.В.

Ukraine. The problems of communicative support of public administration activity in the context of interaction with the public are analyzed. It was found out that in Ukraine certain preconditions (legal, organizational, other) have already been created to increase the efficiency of communication of state bodies with the public, which ensure the formation and development of partnership between government and society.

Вступ. Паблік рилейшнз в органах виконавчої влади виступає не лише каталізатором демократії, підвищуючи прозорість процесів державно-політичного і господарсько-економічного розвитку, але і важливим інструментом досягнення консенсусу в суспільстві. Сприяючи відкритості діяльності державних інститутів, система паблік рилейшнз надає суб'єктам громадянського суспільства нові можливості активно впливати на формування публічної політики. Виходячи з розуміння важливості паблік рилейшнз, органи державної влади все активніше прибігають до стратегії вироблення рішень в тісній взаємодії.

В умовах радикального реформування системи державного управління України особливу актуальність придбаває використання засобів, методів, прийомів і процедур інноваційних для органів публічного управління технології «public relations», спрямованих на забезпечення діалогових партнерських стосунків між державою і суспільством, які включають формування громадської думки, стимулювання цивільної активності, підвищення авторитету і довіри до органів державного управління. Рішення таких завдань передбачає перехід від традиційної політики інформування громадськості до політики двосторонньої комунікації між органами державного управління і суспільством, виникнення партнерських стосунків між суб'єктами комунікаційного процесу. Проте очевидна необхідність і доцільність такого переходу породжує ряд проблем. Адже умови і мотиви комунікаційних зусиль багато в чому залежать від структури політичних сил, динаміки політичної боротьби, яка впливає на зміну пріоритетів органів державного управління і суспільства.

Розвиток симетричної, нормативної з точки зору етики моделі зв'язків з громадськістю є необхідною умовою становлення громадянського суспільства в Україні. Визначеного результату можна досягти завдяки моделі PR- діяльності, яка дістала назву «Двостороння симетрична комунікація». Така технологія взаємодії влади і суспільства характеризується повним усвідомленням суб'єктом PR- діяльності необхідності взаємодії з суспільством і взаємовпливу зовнішнього соціального середовища і органу влади. З'ясовано, що в Україні вже створені певні передумови (правові, організаційні, інші) для підвищення ефективності комунікацій державних органів з громадськістю, які забезпечують становлення і розвиток партнерства влади і суспільства.

Виклад основного матеріалу. Ухвалення законів і нормативних актів все частіше спирається на вивчення громадської думки і інтересів різних соціальних груп суспільства. У такому контексті інструменти комунікації з суспільством, які використовуються органами державного управління, стають елементами інтеграції суспільства в процесі досягнення соціального консенсусу. Як видно з

робіт [1-6], роль використання комунікаційних технологій у взаємодії між владою і суспільством зумовлює зміни в культурі і структурі як органів державного управління, так і соціуму.

Рішення таких завдань передбачає перехід від традиційної політики інформування до політики двосторонньої комунікації між органами державного управління і суспільством. Проте очевидна необхідність і доцільність такого переходу породжує ряд проблем. Адже умови і мотиви комунікаційних зусиль багато в чому залежать від конфігурації політичних сил, динаміки політичних процесів, що постійно впливають на зміну пріоритетів органів державного управління в суспільстві.

У ідеалі комунікативна діяльність органів державного управління повинна сприяти розвитку демократичного соціального управління. Але на практиці, залежно від фази політичного процесу, комунікації законодавчих і виконавчих органів влади і суспільства, як правило, фокусуються навколо конкретних подій і програм, в контексті яких використовуються технології інформування, переконання громадськості, а також залучення її до консультативної і експертної діяльності. У таких умовах відкритість і доступність до різної інформації органів державної влади стає головною передумовою успішного розвитку демократизації суспільства.

Істотну роль в розвитку цього процесу в Україні зіграло прийняття в жовтні 1992 р. Закону України «Про інформацію», згідно з яким право на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонального самоврядування інформувати про свою діяльність і ухвалення рішення; створенням в державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, які забезпечували б в установленому порядку доступ до інформації [7].

Набуття чинності Закону «Про інформацію» для України стало початком того етапу розвитку, який можна визначити як етап «надання інформації громадськості». Проте слід зазначити, що в цьому законі чітко не визначені ті суб'єкти комунікаційного процесу (спеціальний структурний підрозділ, посадовець), які повинні надавати офіційну інформацію суспільству. Головною метою взаємодії влади з суспільством в цей період залишалося інформування. Спочатку функції по інформуванню суспільства були покладені на спеціально створювані інформаційні служби, структура і компетенції яких не були чітко визначені. Надалі, відповідно до Закону України «Про порядок освітлення діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», прийнятим Верховною Радою України в 1997 р., зміст поняття «Інформаційної служби» був дещо конкретизований. Відповідно до норм закону інформаційною службою слід вважати «інформаційні управління, інформаційно-аналітичні підрозділи, прес-служби, прес-центри, управління і центри громадських зв'язків, прес-бюро, прес-секретарів і прес-аташе з відповідним апаратом» [8].

Слід зауважити, що одна з найважливіших особливостей такої форми організації інформаційної політики полягає в тому, що Законом України «Про

інформацію» сама інформація обмежувалася «офіційною документованою інформацією, яка створюється в процесі поточної діяльності законодавчої, виконавчої і судової влади, органів місцевого і регіонального самоврядування» [7]. Цей закон містить положення про те, що основними джерелами що надається суспільству інформації являються такі: законодавчі акти України, акти Президента України, підзаконні нормативні акти, ненормативні акти державних органів, акти органів місцевого і регіонального самоврядування. Таке інформування мало на меті надання інформації у кінці завершеного управлінського процесу (наприклад

після ухвалення конкретного управлінського рішення), а сама інформація надавалася у вигляді тексту нормативного акту. Тобто орган влади, спираючись на власні представлення і ідеї, як правило, ігнорував громадськість, не прислухався до її думки про необхідність того або іншого управлінського рішення. Комунікація органів влади і суспільства фактично залишалася односторонньою, оскільки в обговоренні і виробленні рішень громадськість участі не приймала, її думка, як правило, не вивчалася і не враховувалася.

Важливим аспектом в розвитку соціальних взаємодій в системі «Влада - суспільство» являється прийняття Конституції України в 1996 р., а також і ряду законів, якими регулюється інформаційна і рекламна діяльність, порядок використання інформації в ЗМІ. У органах державної влади(передусім це торкнулося міністерств, а також інших центральних і місцевих органів виконавчої влади) в цей час стали створюватися прес-служби, прес-центри, а також управління і центри громадських зв'язків, які комплектувалися фахівцями з досвідом комунікативної діяльності. Це у свою чергу активізувало процеси двосторонньої комунікації і співпраці в деяких напрямках державної політики(охорона довкілля, попередження з корупції та ін.).

Слід зазначити, що потреба розвитку рівня двосторонніх комунікаційних процесів ставить перед органами державного управління нові за змістом завдання. Сьогодні є безперечним той факт, що зв'язки з громадськістю як вид соціальних комунікацій грають надзвичайно важливу роль у будь-якій соціальній системі, особливо в період реформ, трансформацій, посилення турбулентності. Проте, незважаючи на це, новітні технології поширення інформації і підвищення ефективності каналів зворотного зв'язку в системі публічного управління використовуються недостатньо. Подолання такого положення, підвищення, з одного боку, рівня доступу суспільства до інформації органів державного управління, а з іншого боку, орієнтація їх діяльності на думку цільових аудиторій стає визначальною передумовою відкритості і прозорості влади, значно підвищуючи її адаптивність до зовнішніх умов, що змінюються.

Поняття «доступної» влади найчастіше зв'язується з питаннями забезпечення відкритості і прозорості діяльності органів державного управління, тобто інтерпретується з позицій власника(власника) інформації. Тому склалася традиційна думка, що якщо інформація стає доступною із за допомогою використання новітніх комунікаційних технологій(інтернет, веб-сторінки,

платформи), то органи державного управління справляються зі своєю діяльністю.

Проте такий підхід уявлення про доступність органів державної влади не вирішує проблеми ефективних комунікацій з громадськістю. Для радикального вирішення проблеми «доступності» органи влади повинні перейти на рівень, на якому здійснюється ефективна взаємодія з суспільством за допомогою обліку побажань, ідей, пропозицій як від окремих громадян, так і різних соціальних груп. Адже тільки в цьому випадку органи влади зможуть ефективно адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

У сучасних умовах розвитку системи державного управління в Україні виникає об'єктивна необхідність розширення використання в діяльності органів влади PR- технологій. Формування ефективних PR- технологій пов'язане з пошуком оптимальних моделей комунікацій влади і суспільства. Однією з таких моделей може бути модель, запропонована американським дослідником і теоретиком сфери PR Дж. Грунігом [9]. Дж. Груніг, обґрунтовувавши особливості моделей зв'язків з громадськістю, розглянув використання на практиці двосторонньої комунікації між суб'єктом і об'єктом PR. Такий підхід може бути актуальним для України, оскільки дозволяє, по-перше, з'ясувати реальний стан і потребу розвитку PR- технологій на стадії їх зародження; по-друге, виділити ті сфери взаємодії влади і суспільства, в яких принципи двосторонніх зв'язків з громадськістю наближаються до повнішої і адекватнішої нормам розвитку громадянського суспільства формі; по-третє, розглянути питання відносно здійснення якісних змін у функціях органів публічного управління з суспільством.

Якщо розглядати двосторонні моделі PR- діяльності, то можна вказати на асиметричну і симетричну моделі. Асиметрична модель - це «двостороння асиметрична комунікація», специфіка якої полягає в тому, що в ній широко використовуються дослідницькі методи [10], в першу чергу для визначення того, яка інформація викликає негативну реакцію суспільства, щоб згодом змінити її у свою користь. Тобто комунікативна діяльність стає «обопільною», але результат такого різновиду PR асиметричний, тому що від комунікації вииграє передусім орган влади, а не громадськість.

Проте в умовах демократичних реформ необхідним є можливість партнерських стосунків між владою і суспільством, що обумовлює бажання отримання однакової практичної вигоди від PR- комунікацій і для органу влади, і для суспільства.

Визначеного вище результату можна досягти завдяки моделі PR- діяльності, яка дістала назву «Двостороння симетрична комунікація». Така технологія взаємодії влади і суспільства характеризується повним усвідомленням суб'єктом PR- діяльності необхідності взаємодії з суспільством і взаємовпливу зовнішнього соціального середовища і органу влади; мета PR- діяльності - взаємна користь органу влади і громадськості (тобто «симетричність»); широке використання практики ведення переговорів, підписання угод, стратегії вирішення конфліктів, яке призводить до модифікації

позицій, думок і поведінки як громадськості, так і органу влади; акценти у функціях PR- фахівців робляться на дослідницькій і консультативній діяльності [2; 5; 12; 13].

Така модель зв'язку з громадськістю в корені міняє функції суб'єктів PR(професійних організацій, фахівців PR), оскільки вони починають реально впливати на політику органів влади, змінюється їх статус, відбувається перехід від разових, спонтанних PR- акцій і кампаній до перманентного процесу зв'язків з громадськістю, репутаційному менеджменту в органах влади. Також змінюються професійні вимоги до PR- фахівцеві, якому потрібні не лише знання і уміння застосовувати конкретні PR- технології, але і уміння менеджера. У такій моделі зв'язків з громадськістю актуалізуються правові і етичні аспекти діяльності PR- фахівців і застосування PR- технологій. Про цінність, необхідність і практичну доцільність симетричного підходу до практики PR в органах влади свідчать його етичні переваги в порівнянні з доки ще домінантним в цій сфері асиметричним підходом. Такий підхід сьогодні повинен ставати нормативним, бути інституалізованим, витіснити практикові застосування PR- технологій як засобу маніпулювання свідомістю і поведінкою громадськості [14].

Висновки. Аналіз практик PR- технологій свідчить, що симетричний підхід в області комунікацій з громадськістю ефективно спрацьовує не лише за ідеальних умов, але і в реальному житті. В той же час слід зазначити, що розвиток симетричної, нормативної з точки зору етики моделі зв'язків з громадськістю є необхідною умовою становлення громадянського суспільства в Україні. Проаналізовані проблеми комунікативного забезпечення діяльності органів державного управління в контексті взаємодії з громадськістю. З'ясовано, що в Україні вже створені певні передумови(правові, організаційні, інші) для підвищення ефективності комунікацій державних органів з громадськістю, які забезпечують становлення і розвиток партнерства влади і суспільства.

Список використаних джерел:

1. Баркоро К. Зв'язки з громадськістю у світі фінансів: ключ до успіху / К. Баркоро. - пер. з англ. - М.: Справа. 2017. 178 с.
2. Бебик В. Інформаційно - комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: технологія, техніка паблік - рилейшнз: [монографія] /В. Бебик. К.:МАУП, 2016. 440 с.
3. Грінберг С. Вибірчий штаб: кампанії п'яти світових лідерів / С. Грінберг. - пер. з англ. - К.: Наука. 2019. 540 с.
4. Катлип С. Паблік рилейшнз. Теорія і практика / С. Катлип, А. Сентер, Т. Брум. - пер. з англ. М.: Вільямс, 2000. 624 с.
5. Королько В. Система паблік рилейшнз як чинник становлення громадянського суспільства / В. Королько // Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід / за ред. В Танчера, В Степаненка. - К.: Інститут соціології НАН України, 2014. С 121-171.
6. Макаревич Э. Громадські зв'язки / Э. Макаревич. - М.: Тв-прес агентство

«Граф Ілля Толстой», 1998. 360 с.

7. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХП // Основні чинні кодекси і закони України. - К., 2003. 348с.

8. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 539/97-ВР // Правове регулювання інформаційної діяльності в Україні / упоряд. С. Демський ; за ред. С. Павлюк. - К.: Юрінком Інтер, 2001. 688 с

9. Granig J. What Kind of Public Relations do You Practice? New Theory of Public Relations Present Four Models / J. Granig //Pr. Reporter: Purview. - 1984. - Vol. 27.-P. 1-23.

10. Dance F. The Concept of Communication / F. Dance // Journal of Communication. - 1970. № 20. P. 201-210.

11. Райхман И. Практика медіа вимірів. Аудит. Звітність. Оцінка ефективності PR / И. Райхман. - М.: Альтина Паблишер, 2019. 432 с.

12. Джефкинс Ф. Реклама ДОС / Ф. Джефкинс. - М.: ЮНИТИ, 2012. 234 с.

13. Gryshova I., Kryukova I., Mityay O. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness // Економічний часопис-XXI. 2015. № 5-6. С. 24–27.

14. Mityay O., Lagodiienko V., Safonov V. Competitiveness of agriculture enterprises as the main factor of sustainable development of agricultural sphere Економічний часопис-XXI. 2015. № 155 (11-12). С. 59-62.

Тамара ГЛАДКІХ,*
студентка 5 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТЕРИТОРІЯМИ

Анотація. У статті розглянуто шляхи модернізації системи публічного управління регіонами України. Розглянуто становлення реформ адміністративно-територіального устрою та сучасний стан територіальної організації влади. Виокремлено теоретичне та практичне обґрунтування процесу децентралізації. Досліджено поняття «деконцентрація» і «деволюція» в контексті децентралізації. Запропоновано способи модернізації публічного управління на основах децентралізації.

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії
ВНАУ Пронько Л.М,

***Abstract.** The article considers the ways of modernization of the system of public administration of the regions of Ukraine. The formation of reforms of the administrative-territorial system and the current state of the territorial organization of power are considered. Theoretical and practical substantiation of the decentralization process is singled out. The concepts of «deconcentration» and «devolution» in the context of decentralization are studied. Ways of modernization of public administration on the basis of decentralization are offered.*

Вступ. Починаючи з 2014 року система публічного управління в Україні вступила у новий період модернізації, зумовленої пошуком ефективної моделі функціональної взаємодії органів державної влади й органів місцевого самоврядування, заснованої на засадах децентралізації влади, ресурсів, відповідальності, метою якої є створення повноцінного життєвого середовища для громадян і надання їм якісних публічних послуг, становлення та розвиток інститутів прямого народовладдя. У свою чергу, це потребує переходу до нової територіальної організації влади, якісного оновлення взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. Не викликає сумніву, що такий процес має відбуватися відповідно до європейських принципів місцевого та регіонального врядування і положень Європейської хартії місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на те, що процеси модернізації публічного управління в Україні тривають із самого початку становлення української державності, у 1991 році адміністративно-територіальний устрій, що дістався у спадок від радянського періоду, незавершеність реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади призвели до консервації розподілу владних повноважень між центральними і місцевими органами влади та неефективної моделі управління державою й територіями. Особливо помітно низька ефективність сучасної моделі публічного управління в Україні виявляється на регіональному рівні, оскільки реформа децентралізації, яка проводиться в Україні з квітня 2014 року, практично в регіонах тільки розпочалася.

Реалізація першого етапу реформи децентралізації в Україні, що була сфокусована на укрупненні існуючих територіальних громад шляхом їх добровільного об'єднання, розширення їх повноважень та передавання значних фінансових ресурсів, затягнулася у часі. На тлі посилення правової спроможності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та їх матеріально-фінансової основи особливих змін у функціонуванні публічної адміністрації на регіональному рівні наразі не відбувається. Не врегульовано також і статус органів виконавчої влади в районах, що генерує як напруженість між ОТГ і районними державними адміністраціями, так і гальмує завершення об'єднувачих процесів на базовому рівні адміністративно-територіального устрою (АТУ). Отже, модернізація публічного управління на регіональному рівні стає ключовим завданням другого етапу реформи децентралізації і потребує відповідного теоретичного та практичного обґрунтування.

У широкому значенні публічне управління може розумітися як система управління суспільним розвитком, що розкривається у діяльності органів публічної влади – органів державного управління та місцевого самоврядування, – що є повністю підзвітною суспільству, і здійснює в його інтересах та за його участі скоординовані рішення з розробки та реалізації державної політики. У вузькому сенсі публічне управління, доцільно розкрити як виконавчо-розпорядчу за характером діяльність публічної адміністрації (виконавчих органів державної влади та виконавчих органів місцевого самоврядування), що здійснюється на професійній основі з широким залученням недержавних партнерів при реалізації важливих для суспільства або місцевого населення рішень (надання публічних послуг, виконання законів та інших нормативних актів, які регулюють та регламентують суспільні відносини).

Для подальшого дослідження нам необхідно конкретизувати сутність терміну публічного управління на регіональному рівні. Як правило регіональний аспект впливу суб'єктів владних повноважень на суспільний розвиток окремих великих територій, виділених за певними ознаками в окрему територіальну частину країни, розкривається у вітчизняній фаховій літературі через поняття регіонального управління. Зокрема в енциклопедичній літературі з теорії державного управління і права, це поняття досить часто визначається або як складова чи вид державного управління, що здійснюється органами державної влади великих адміністративно-територіальних одиниць [1, с. 317], тобто місцевими державними органами виконавчої влади, або як діяльність щодо вирішення питань загальнодержавного і місцевого значення в межах адміністративно-територіальної одиниці [2, с. 255]. При цьому головною метою регіонального управління розглядається забезпечення комплексного розвитку регіонів з метою підвищення ступеня задоволення соціально-економічних потреб їхнього населення. Відповідно як і кожний вид державного управління даний його вид здійснюється, як правило, на основі державної регіональної політики як складової національної стратегії соціально-економічного розвитку країни [1, с. 317].

У вітчизняній науковій літературі з теорії державного управління, регіоналістики та інших дисциплін державна регіональна політика традиційно розглядається як сукупність цілей, заходів, засобів, механізмів, інструментів та взаємоузгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для створення повноцінного середовища життєдіяльності людей на всій території України; забезпечення просторової єдності держави; сталого збалансованого розвитку її регіонів; узгодження регіональних і загальнодержавних інтересів [3, с. 30].

На думку багатьох дослідників [4], досвід розвинутих демократичних країн світу свідчить про те, що саме децентралізована виконавча влада з високим рівнем деконцентрації владних повноважень в її структурі та сильними інститутами місцевого самоврядування, зокрема регіональним самоврядуванням, є найбільш ефективною формою організації публічної влади і домінуючою формою західноєвропейської організації держави.

В Україні вже впродовж багатьох років йде мова про необхідність модернізації публічного управління на всіх його рівнях, так щоб створити таку ж успішну, як в європейських країнах, модель організації публічної влади. У першу чергу ідея модернізаційних змін у суспільстві стосується якісної еволюції державно-політичних чинників удосконалення механізмів суспільного розвитку, що пов'язано з формуванням сильної держави включаючи всі аспекти її розвитку – економічний, політичний, науковий, соціокультурний та ін. [5, с.6].

У зв'язку з цим відомий політичний мислитель Ф. Фукуяма має рацію, акцентуючи увагу на тому, що створення ефективної держави пов'язане з виникненням нових дієвих урядових структур і зміцненням діючих. На думку дослідника провідною тенденцією, що була характерною для світової політики в останні десятиріччя було спроба зміщення акцентів в управлінні суспільним розвитком з державного сектора до приватного і до інститутів громадянського суспільства, що передбачало, у тому числі підвищення компетентності державних установ. На переконання Ф. Фукуями саме некомпетентні уряди ставали джерелом серйозних проблем, особливо у транзитивних державах [6, с. 24].

В Україні неефективність державного сектора відображається у високому рівні корупції серед державних службовців і службовців органів місцевого самоврядування, нездатності системи управління на всіх її рівнях вчасно реагувати на очікування і потреби суспільства, у низькому рівні життя більшості населення, зневірі суспільства у можливості влади провести вдалі і такі необхідні реформи тощо. Особливо помітною на цьому тлі є низька ефективність сучасної системи публічного управління на регіональному рівні, що потребує суттєвого удосконалення, тобто таких комплексних змін в системі органів публічної влади, як суспільних інститутів, які мають бути здатні регулювати соціальні відносини у такій спосіб, що відповідає запитам і потребам місцевого населення в рамках окремих територій. В українській дійсності під такими модернізаційними змінами вже протягом багатьох років розуміється проведення широкомасштабної адміністративної реформи.

Традиційно під адміністративною реформою у вітчизняній фаховій літературі розуміється форма структурного впорядкування, удосконалення та розвитку системи органів державної влади як єдиного механізму держави, що утворився на основі інтеграції матеріальних, фінансових і людських ресурсів, підприємств, установ, організацій та відповідної їх взаємодії, заснованої на принципах розподілу влади в межах чинного законодавства, що забезпечує виконання завдань і функцій держави [7, с. 150].

За своїм змістом адміністративна реформа часто розуміється як комплекс узгоджених заходів, спрямованих на суттєве підвищення рівня керованості життєвоважливих процесів у суспільстві шляхом науково обґрунтованого створення ефективного механізму державного управління, розвитку адміністративного законодавства, поліпшення кадрового, інформаційно-технічного і фінансово-економічного забезпечення організації виконавчої влади та місцевого самоврядування [8, с.226].

Здійснення реформи публічного управління в Україні, у тому числі на регіональному рівні дасть змогу: створити ефективну систему органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування (публічної адміністрації); здійснити деконцентрацію владних повноважень центральних ОВВ на користь місцевих осередків виконавчої влади та органів місцевого самоврядування шляхом належного та оптимального розподілу функцій між центральним, регіональним та місцевим рівнем публічної адміністрації; провести децентралізацію всієї системи управління суспільним розвитком шляхом збільшення можливостей регіональних інституцій місцевого самоврядування забезпечувати соціально-економічний розвиток своїх територій; створити реальні механізми залучення зацікавлених неурядових акторів до управління на регіональному рівні; забезпечити фінансову самодостатність громад регіонів, спроможних надавати необхідний обсяг якісних публічних послуг тощо.

У найзагальнішому сенсі децентралізація в правовій демократичній державі – це передача певного обсягу владних повноважень компетентними суб'єктами управлінського впливу іншим структурним одиницям, наділеним необхідними правами, обов'язками та ресурсами. Кінцевою метою такого перерозподілу управлінських функцій є можливість прийняття різних оптимальних управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях [8, с. 23]. Отже, фактично децентралізація означає, що в рамках унітарної держави утворюються самостійні організаційні одиниці як носії місцевого самоврядування громади.

Децентралізація являє собою досить складний процес, що відбувається в системі державного управління та має характерні ознаки. Перш за все це розширення політичних, правових, адміністративних, фінансових та контрольних можливостей місцевого самоврядування для вирішення проблем територіальних громад, а також оптимізація взаємин органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Серед найбільш важливих компонентів децентралізації, пов'язаних з модернізацією публічного управління на державному, регіональному та місцевому рівнях та підвищенням його ефективності, дослідники виділяють деконцентрацію та деволюцію [9].

Під деконцентрацією розуміють початковий етап або найслабшу форму децентралізації, за якої відбувається передача певного обсягу відповідальності, владних повноважень і ресурсів місцевим органам виконавчої влади та органам, які ієрархічно не підпорядковані центральним органам влади або обираються зацікавленими громадянами, тобто органам місцевого самоврядування. Відбувається процес адміністративної децентралізації, або послаблення централізації, разом з цим ієрархічність підконтрольності та звітності залишається без змін. Таким чином, уряд стає ближчим до громадян, але при цьому вертикальна будова системи державного управління зберігається.

Деволюція ж практично означає передачу частини владних повноважень від загальнонаціонального уряду до органів регіональної влади разом з частиною відповідальності, джерелами доходів і ресурсною базою. Це зумовлено

зростанням кількості проблем, що неможливо швидко й ефективно вирішити на рівні центрального уряду, тож передача частини повноважень вниз по ієрархії дає змогу оперативно реагувати на проблеми регіонального та місцевого розвитку. Нормативно-правовими актами закріплюється певна фінансова самостійність у здійсненні управлінської діяльності органами самоврядування регіонального та місцевого рівнів. Очевидно, що в цьому разі йдеться вже про вищий рівень децентралізації, коли основним завданням є становлення і розбудова органів місцевого самоврядування, які повною мірою можуть вирішувати проблеми територіальних громад, що їх обрали.

Деконцентрація і деволюція є взаємопов'язаними процесами, які доповнюють один одного або виходять один з одного, становлять сутність складного процесу децентралізації і таким чином забезпечують модернізацію публічного управління [9].

Досягнення реформи децентралізації є дуже важливими, але являють лише один бік медалі. Зі зворотного боку є чимало проблем, серед яких і недостатня підтримка реформи широкими верствами населення, і протидія та неприйняття процесів, що відбуваються, деякими місцевими радами, і нерозвинена соціальна інфраструктура, і неврегульованість розподілу повноважень та відповідальності між різними рівнями управління. До того ж існує величезна нестача належно підготовлених управлінських кадрів, які б відповідали рівню і здійснювали свою діяльність на засадах «нового публічного менеджменту» як одного із принципів модернізації системи публічного управління, які не залишаються непоміченими українськими науковцями [10, с. 104-105]. Передача повноважень, відповідальності та джерел фінансування також має передбачити створення ефективної системи контролю з боку держави та громадськості.

Таким чином, модернізація публічного управління на засадах децентралізації в Україні може стати складним, всеохопним процесом, який вимагає врахування історичних, соціально-економічних та ментальних особливостей розвитку країни. При здійсненні реформ в Україні, беручи за приклад досвід європейських країн, ми маємо максимально враховувати національні особливості, умови та можливості адаптації цього досвіду до українських реалій.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук. -ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 5: Територіальне управління / за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова. Харків: Вид-во ХарРІНАДУ "Магістр", 2011. 408с.
2. Шляхтун П. П. Конституційне право: слов. термінів. Київ: Либідь, 2005. 568 с.
3. Регіональне управління: підручник / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2014. 512 с.
4. Бусигіна І. Сучасне й майбутнє "Європи регіонів" (проблеми європейського регіоналізму). URL: <http://www.ji.lviv.ua/n23texts/busygina.htm>

5. Ковбасюк Ю. В., Голубь В. В. Модернізація державного управління та децентралізація влади в контексті реалізації реформи "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава": навч-метод. матеріали / упоряд. О. В. Жур. Київ: НАДУ, 2013. 56 с.
6. Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в ХХІ веке: пер. с англ. Москва: АСТ: АСТМОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. 220 с.
7. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ: монографія / авт. кол.: С. М. Серьогін, І. В. Письменний, І. І. Хожило та ін. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2007. 194 с.
8. Адміністративне право України. Академ. курс : підруч. у 2 томах / ред. колегія: В. Б. Авер'янов та ін. Київ: ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2007. Т. 1. 592 с.
9. Пухкал О.Г. Модернізація публічного управління на засадах децентралізації: європейський досвід для України. URL: http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2018/01/blog-post_25.html
10. Тютюнник І.В. Проблеми реформування публічного управління на регіональному рівні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. Вип. 1. С. 103-109
11. Pronko L. Consequences of realization of reform of decentralization of power and prospect of development of local self-government are in Ukraine. №43, 2020 Slovak international scientific journal VOL.3. P 18-26

Вікторія ГОРЕЦЬКА*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ БІОЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті розглянуто складові розвитку біоенергетики як стратегічного орієнтиру енергонезалежності України. Висвітлено основні шляхи удосконалення державної підтримки розвитку біоенергетики. Виділено категорії ефективності використання біоенергетики для енергетичної безпеки в Україні, виявлено внутрішні та зовнішні загрози енергетичній безпеці. Розкрито перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу країни, проаналізовано можливості для розвитку біоенергетики в Україні. Проведено аналіз енергетичного потенціалу України.*

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, кафедра адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Токарчук Д.М.

Відображено шляхи узгодженості державної політики енергетичної безпеки у сегментах її впливу, зокрема запровадження пільгового кредитування на придбання обладнання для підприємств, які впроваджують технології використання біоенергетики на енергетичні потреби, виділення коштів за рахунок державного фінансування на науково-технічні розробки та дослідження в цій сфері, стимулювання переробки біомаси на біогаз та біопаливо.

***Abstract.** The article considers the components of bioenergy development as a strategic landmark of Ukraine's energy independence. The main ways to improve state support for bioenergy development are highlighted. Categories of efficiency of bioenergy efficiency for energy security in Ukraine are allocated, internal and external threats to energy security are revealed. Prospects for the development of the country's fuel and energy complex are revealed, and opportunities for the development of bioenergy in Ukraine are analyzed. The analysis of the energy potential of Ukraine is carried out.*

The ways of coordination of the state energy security policy in the segments of its influence are reflected, in particular introduction of preferential crediting for purchase of the equipment for the enterprises introducing technologies of use of bioenergy for energy needs, allocation of means at the expense of the state financing for scientific and technical developments. biomass for biogas and biofuels.

Вступ. Поглиблення криз, безпосередньо пов'язаних із зростанням цін на викопні енергоносії та глобальними змінами клімату, спонукало уряди переглянути енергетичні стратегії, урізноманітнити та вдосконалити правові, організаційні та фінансові механізми для прискорення розвитку нетрадиційної енергетики. Ключовими факторами, що сприяли швидкому розвитку та появі інновацій на світовому ринку біоенергетики, були не лише економічні причини, а й відмова ряду провідних кратних використання ядерної енергії, боротьба за зменшення шкідливих викидів в атмосферу. В Україні для розвитку виробництва енергії на основі відновлюваних джерел, особливо біопалива з органічних джерел, особливо біопалива є ряд проблем, зокрема, непристосованість внутрішніх стандартів у цій галузі до міжнародних, насамперед європейських, стандартів, що перешкоджає повному використанню існуючих потужностей. У зв'язку з цим особливо актуальною стає проблема внесення змін та доповнень до чинного законодавства України, розробка нового законодавства, яке відповідало б європейським стандартам та вимогам сталості [1]. Експертне середовище продовжує вивчати, розробляти конкретні пропозиції щодо правового забезпечення розвитку біоенергетики як перспективного енергетичного сектору в Україні [8].

Виклад основного матеріалу. Україна має широкий спектр сировини, а також технологічну та промислову базу для розвитку біоенергетики.

Державна підтримка розвитку цієї галузі повинна базуватися на гармонізації законодавства України із законодавством ЄС, запровадженні

відповідних фінансових стимулів та механізмів, інвестиційній та інноваційній підтримці виробництва біопалива. Однак сьогодні становлення та розвиток біоенергетики в Україні пов'язано з низкою економічних труднощів. В Європейському Союзі правове регулювання розвитку біоенергетики здійснюється через директиви про державну підтримку ринку біопалива в ЄС. Можна виділити такі форми державної підтримки:

- пільгове кредитування на придбання обладнання для будівництва біопаливних установок, котлів, іншого обладнання для спалювання біопалива;
- державне фінансування науково-технічних розробок та досліджень з вирощування та переробки біомаси та виробництва біопалива [3].

Економічне стимулювання виробників та споживачів біопалив Згідно зі статтею 9 Закону України «Про альтернативні види палива» одним із заходів щодо стимулювання виробництва (видобутку) та споживання альтернативних видів палива є, зокрема, надання юридичним і фізичним особам податкових пільг для стимулювання розробок і впровадження нових технологій, обладнання, матеріалів у процесі виробництва (видобутку) альтернативних видів палива.

Строком на 10 років, починаючи з 1 січня 2010 року звільняється від оподаткування прибуток:

- отриманий від продажу біопалива;
- отриманий від діяльності з одночасного виробництва електричної і теплової енергії;
- та виробництва теплової енергії з використанням біологічних видів палива;
- виробників техніки, обладнання, устаткування для виготовлення та реконструкції технічних та транспортних засобів, що працюють на біопаливі, що були вироблені на території України [6].

Організаційно-економічні заходи щодо стимулювання виробництва та споживання біопалив включають: визначення джерел і напрямів фінансування у галузі виробництва біопалив; створення системи національних стандартів, технічних регламентів; застосування економічних стимулів для підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з виробництвом біопалив; стимулювання інвестиційної діяльності у галузі виробництва біопалива; визначення перспективної політики держави щодо виробництва та споживання біопалив з метою економії традиційних видів палива, забезпечення сировини для хімічної промисловості та зменшення залежності України від їх імпорту і т.д.

Обмеженість в Україні традиційних енергоносіїв, зростання забруднення довкілля спонукають наукові товариства до пошуків нових екологічно чистих видів палив. Доцільніше перейти до забезпечення сільськогосподарських товаровиробників біопаливом, що виробляється з рослинної олії. На користь зазначеного варіанта свідчить досвід таких країн, як Німеччина, Франція, Австрія, Чехія, де для вирощування ріпаку використовується 10-14% ріллі [10].

Україна з 1999 р. застосовує правила Європейської економічної комісії ООН щодо обов'язкової сертифікації транспортних засобів із дизельними двигунами. Основні екологічні вимоги стосовно дизельних палив зводяться до

обмеження:

- вмісту ароматичних вуглеводнів, особливо токсичних поліциклічних вуглеводнів;
- сірковмісних сполук до тисячних часток відсотка;
- емісії продуктів неповного згоряння: монооксиду вуглецю, вуглеводнів, твердих частинок та оксидів азоту [5].

У зв'язку з ратифікацією Україною Кіотського протоколу (він стосується проблем зниження емісії парникових газів) актуалізується питання зменшення викидів в атмосферу діоксиду вуглецю автомобільним транспортом. В Європі біодизельне паливо здебільшого – це продукт із ріпаку.

Для України першочергові завдання та пропозиції щодо розвитку біоенергетичної галузі на основі ріпакової сировинної бази, можуть бути зведені до наступного: бізнес-планування та розробка техніко-економічного обґрунтування територіального розміщення основних підприємств з виробництва біологічного палива; підвищення агротехнологічної культури виробництва, розвиток новітніх технологій вирощування та вихід на середній рівень врожайності основних енергокультур по ЄС; надання економічно обґрунтованої державної фінансової підтримки виробникам сільськогосподарської продукції для виробництва біопалива; розробка ефективних та безпечних механізмів поставок вітчизняної біосировини на ринки країн ЄС; забезпечення сільгоспвиробників насінням високопродуктивних сортів ріпаку та розвиток власної насінневої бази; встановлення чітких правил розвитку біоенергетичної галузі з метою не заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу [4].

31 лютого 2011 року Україна стала повноправним членом Енергетичного Співтовариства. Компанія "Multiple" зобов'язалася впровадити низку європейських директив та нормативних актів, які б гармонізували енергетичне законодавство з європейською нормативною базою. Підписаний Україною Протокол про приєднання до Енергетичного Співтовариства містить чіткий перелік нормативно-правових актів, які мають враховувати українським законодавством, і чіткі терміни їх реалізації.

Використання відновлювальних джерел енергії є стратегічним питанням розвитку економіки України загалом та агропромислового комплексу зокрема. Це зумовлено цілою низкою об'єктивних чинників:

1. Забезпечення енергетичної безпеки держави та зменшення залежності держави від імпорту енергоносіїв.
2. Розвиток і стабільність роботи агропромислового комплексу країни.
3. Створення нових робочих місць та збільшення надходжень до бюджетів.
4. Поліпшення екологічної ситуації. На жаль, темпи розвитку ринку біопалив в Україні значно відстають від потреб держави

Відповідно до Плану дій по біомасі [9] ефективному розвитку біоенергетичного сектору в Україні перешкоджає низка проблем. Для визначення можливих шляхів їх вирішення були ідентифіковані «вузькі місця» за п'ятьма темами: політичні, законодавчі, фінансові, економічні, технологічні.

Для кожної групи проблем були запропоновані відповідні дії.

Для України, яка є членом СОТ та має намір підписати Угоду про асоціацію з Євросоюзом, звичною має стати базова модель розвитку, що прийнята в ЄС, тобто модель інноваційного розвитку, за якої енергетична та екологічна безпека країни поєднується з активізацією роботи над вдосконаленням правового забезпечення, впровадженням інноваційних технологій, у тому числі, виробництвом біопалива на місцевому та на загальнодержавному рівнях.

Висновки. В даний час енергетичний сектор України перебуває у перехідній фазі реформ. У більшості випадків ним керують у ручному режимі, не вчасно реагуючи на сучасні виклики та потенційні загрози. У чинному законодавстві України є ряд положень, які уповільнюють використання біомаси та органічних відходів, що, на думку вчених та експертів при їх усуненні можливе заміщення використання викопного палива біопаливом до 10-15%. Основними факторами, що стримують розвиток біоенергетики, є:

- відсутність сприятливих фінансових механізмів у вигляді субсидій та пільг для виробників та покупців продуктів біоенергетики;
- відсутність державних та регіональних програм розвитку біоенергетики та місцевого біопалива;
- недостатнє врахування можливостей біоенергетичного сектору при розробці проекту Енергетичної стратегії України на період до 2035 року,
- недостатньо розвинений ринок біомаси, біопалива та інфраструктури для зберігання та продажу, несприятливі умови для залучення інвестицій, у тому числі іноземних.

Складність процедури отримання “зеленого тарифу” [7] та недосконалі механізми формування тарифів, які не заохочують виробників тепла до використання місцевих альтернативних видів біопалива. Обов’язковою умовою розвитку біоенергетики в Україні є державна підтримка наукової підтримки та інновацій у вдосконаленні нових технологій вирощування, переробки біоматеріалів та розробка наукової стратегії розвитку сектору біоенергетики, яка враховувала б усі фактори енергетичної безпеки. Система ринкових інструментів для забезпечення ефективної економічної діяльності у галузі виробництва, реалізації та споживання біопалива вимагає регулювання та вдосконалення відповідно до кращих європейських та світових практик.

Список використаних джерел

1. Заїка С. О. Інституційні засади розвитку біоенергетики в Україні. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького*. 2014. № 1. с. 105–126.
2. Закон України від 20.02.2003 № 555-V «Про альтернативні джерела енергії». URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення: 17.04.2021).
3. Гелетуха Г. Г., Железна Т. А., Драгнев С. В., Баштовий А. І. Перспективи використання біомаси від обрізки та видалення багаторічних сільськогосподарських насаджень для виробництва енергії в Україні. *Промислова теплотехніка*. 2018. Т. 40, № 1. С. 20–44.

4. Енергетична стратегія України на період до 2035 року “Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>. (дата звернення: 11.05.2021).

5. Закон України від 20.11.2012 5485-17 «Про внесення змін до Закону України «Про електроенергетику». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>. (дата звернення: 01.05.2021).

6. Закон України від 21.05.2009 №1391-VI «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України щодо сприяння виробництву та використанню біологічних видів палива». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua>. (дата звернення: 19.04.2021).

7. Закон України від 25.09.2008 № 601-VI “Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення “зеленого” тарифу”. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 07.04.2021).

8. Kaletnik G., Pryshliak N., Tokarchuk D. Potential of production of energy crops in Ukraine and their processing on solid biofuels. *Ecological Engeneering & Environmental Technology*. 2021, vol. 22, issue 3, P. 59–70.

9. План дій по біомасі для України. URL: https://euea-energyagency.org/wp-content/uploads/2012/08/BAP_Sep09_Current_UKR.pdf. (дата звернення: 17.05.2021).

10. Роїк М.В. Курило В.Л., Гументик М.Я., Ганженко О.М. Біоенергетика в Україні: стан та перспективи розвитку. Біоенергетика. 2013. №1.С. 5-10.

Валентина ГОРІНСЬКА*,
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНУ

***Анотація.** У статті проаналізовано склад і структуру земельних угідь Вінницької області. Проведено характеристику якісної структури ґрунтів регіону, визначено основні забруднювачі ґрунтів у області. Охарактеризовано динаміку виробництва сільськогосподарських культур та їх структури за категоріями господарств. Виділено ряд факторів, які спричиняють негативний вплив на стан земельних угідь. Обґрунтовано необхідність ефективного використання земельних ресурсів як на державному рівні, так і на рівні окремого сільськогосподарського підприємства, що потребує відповідного вдосконалення*

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Кубай О.Г.

механізмів управління, тобто державної підтримки та контролю у сфері управління земельними ресурсами. Акцентовано увагу на необхідності запровадження стратегії екологізації аграрного виробництва регіону в напрямку налагодження органічного виробництва сільськогосподарської продукції.

***Abstract.** The article analyzes the composition and structure of land in Vinnytsia region. The characteristic of qualitative structure of soils of the region is carried out, the basic pollutants of soils in area are defined. The dynamics of production of agricultural crops and their structure by categories of farms are characterized. A number of factors that cause a negative impact on the condition of land have been identified. The necessity of efficient use of land resources both at the state level and at the level of an individual agricultural enterprise is substantiated, which requires appropriate improvement of management mechanisms, ie state support and control in the field of land resources management. Emphasis is placed on the need to introduce a strategy for the greening of agricultural production in the region in the direction of establishing organic production of agricultural products.*

Вступ. В сучасних умовах реалізацію потенціалу сільського господарства в Україні стримує низька ефективність використання земельних ресурсів. Це формує спектр дестабілізуючого впливу ризиків та загроз, серед яких слід назвати поглиблення процесів ірраціонального використання сільськогосподарських угідь та зниження рівня їх родючості, перешкоджання впровадженню довгострокових інвестиційних проектів в аграрній сфері, реалізацію корупційних схем зміни цільового призначення сільськогосподарських угідь, розвиток тіньового ринку землі, використання інструмента емфітевзису для фактичного придбання сільськогосподарських угідь.

Мета даного дослідження полягає в обґрунтуванні перспективних шляхів щодо удосконалення механізму раціонального використання земельних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах регіону.

Значний внесок у вирішення економічної проблеми дослідження ефективності використання земельних ресурсів зробили П.І. Гайдуцький, М.В. Гладій, Б.М. Данилишин, Г.М. Калетнік, І.Г. Кириленко, М.Ф. Кропивко, І.І. Лукінов, І.Р. Михасюк, В.М. Трегобчук, В.В. Юрчишин, А.Е. Юзефович та інші вчені.

Виклад основного матеріалу дослідження. За земельною площею Україна займає 5,7 % території Європи. Із 60,0 млн га земель 60,3 % припадає на сільськогосподарські угіддя з високим якісним складом та рівнем біопродуктивності. У зв'язку з високим рівнем розораності та недостатньою кількістю внесення органічних речовин і мінеральних добрив, забрудненням, ґрунти України швидко почали деградувати, втрачати свою родючість [2].

Сучасне використання земельних ресурсів недостатньо відповідає вимогам раціонального ресурсокористування. Насамперед, йдеться про порушення

економічно допустимого співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафтів, ігнорування науково-обґрунтованими системами ведення аграрного виробництва у регіонах, слабкий контроль за дотриманням сівозмін, органічних та хімічних меліорацій, руйнування зрошуваних та осушуваних меліоративних мереж [1].

Вінниччина традиційно є регіоном з розвинутим сільськогосподарським виробництвом. Розглянемо стан використання сільськогосподарських угідь, які є одним з основних ресурсів економічного розвитку регіону.

Так, у 2019 році загальна площа земель у межах Вінницької області становила 2063,6 тис. га, які розподілені нерівномірно за основними категоріями. 3-поміж усіх категорій переважають землі сільськогосподарського призначення, на які припадає 75,9 % від загальної кількості (таблиця 1).

Решта земельного фонду розподіляється таким чином: ліс та інші лісові масиви займають площу 380,3 гектарів (14,36% від загальної площі території); земельні ділянки під будівництво -107,7 гектарів (4,07% відповідно); 29,1 га водно-болотних угідь (1,10%), відсутність рослинності Або 25,1 га відкритих земель із незначною рослинністю (0,94%), 49,4 га внутрішніх вод (1,86% загальної площі) та 49,4 га інших земель (ферми, дороги, пляжі) , яри, скелясті місця тощо -1,86%).

Під забудовані землі станом на 01.01.2019 р. в області відведено 156,2 тис. га (5,9 % від загальної площі області). Найвищими відсотковими значеннями забудованих земель у структурі земельного фонду характеризуються м. Вінниця, м. Жмеринка та м. Хмільник, а найменші – в Оратівському, Чернівецькому районах [4].

Таблиця 1

Структура земельних угідь Вінницької області (на 01.01.2019р.)

Види угідь	Площа , тис.га	% до загальної площі
Усього земель	2649,2	100,0
Землі сільськогосподарського призначення	2012,1	75,9
Ліси та лісо вкриті площі	380,9	14,4
Забудовані землі	156,2	5,9
Землі під водою	43,8	1,7
Відкриті заболочені земні	29,4	1,1
Інші землі	26,9	1,0

Джерело: [5]

Найбільші площі сильнокислих та середньокислих ґрунтів знаходяться у наступних районах: Жмеринському - 54,3%, Тульчинському - 36,0%, Гайсинському - 40,6%, Тиврівському - 66,5%, Барському - 45,5%, Муровано-куриловецькому - 33,3%, Літинському - 39,0%, Немирівському - 31,4%, Тростянецькому - 30,2%, Шаргородському - 24,7%. від загальної обстеженої площі орних земель, яка складає 1236,3 тис. га.

Потребують термінового розкислення у Жмеринському районі 27,5 тис. га,

Тульчинському - 20,4 тис. га, Гайсинському - 18,9 тис.га, Тиврівському - 18,2 тис. га, Барському - 15,9 тис. га, Муровано-куриловецькому - 15,6 тис. га, Літинському - 14,7 тис.га, Немирівському - 13,8 тис. га, Тростянецькому - 10,3 тис.га, Шаргородському - 10,5 тис. га орних земель. Загальна площа таких земель в межах області досягла 221,9 га або 17,8% від обстеженої [8].

Основними забруднювачами ґрунтів в області є: ПАТ «ВЛЗ» м. Вінниця; ПАТ «Деревообробний завод» м. Вінниця; вагонне депо м. Жмеринка; ТОВ «Люстдорф» м. Іллінці; ТОВ «Агрофірма «Джулінка» Бершадського району.

В пробах ґрунтів вищевказаних підприємств вміст забруднюючих речовин перевищував ГДК по міді, свинцю, цинку, кобальту, нікелю, хрому.

Аналізуючи динаміку структури земельного фонду Вінниччини за останні 17 років, слід відмітити, зменшення площ сільськогосподарських угідь та ріллі в структурі земельного фонду Вінниччини, що є позитивною тенденцією як щодо формування оптимальної структури, так і в рамках сталого (збалансованого) розвитку. Адже нині вона містить суттєві диспропорції: 65% її території формують орні землі, а лісистість зберігається на рівні 14%.

Проаналізуємо обсяги виробництва продукції сільськогосподарських культур в натуральних показниках в динаміці за 2005- 2018 рр (таблиця 2).

Найбільше зросло виробництво зернових – більше ніж у 2,7 рази (насамперед за рахунок зростання посівних площ під кукурудзою на зерно) і технічних культур. Зростання обсягів виробництва насіння соняшнику становило більше 328%. Як видно з даних поданої таблиці, визначальну роль в структурі виробництва зернових і зернобобових культур, буряка цукрового фабричного та соняшнику відіграють сільськогосподарські підприємства, частка яких коливається від 77,4% (по зернових і зернобобових культурах) до 86,1% (з виробництва цукрових буряків).

Таблиця 2

Динаміка виробництва сільськогосподарських культур та їх структури за категоріями господарств, тис. тонн

Сільськогосподарські культури	Роки							
	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Господарства усіх категорій								
Культури зернові та Зернобобові	38015,5	39270,9	63051,3	63859,3	60125,8	66088,0	66088,0	70056,5
Цукрові буряки фабричні	15467,8	13749,2	10789,4	15734,1	10330,8	14011,3	14011,3	13967,7
Соняшник	4706,1	6771,5	11050,5	10133,8	11181,1	13626,9	13626,9	14165,2
Картопля	19462,4	18704,8	22258,6	23693,4	20839,3	21750,3	21750,3	22504,0
Культури овочеві	7295,0	8122,4	9872,6	9637,5	9214,0	9414,5	9414,5	9440,2
Культури плодові та Ягідні	1689,9	1746,5	2295,3	1999,1	2152,8	2007,3	2007,3	2571,3
Сільськогосподарські підприємства								
Культури зернові та Зернобобові	28790,4	29779,3	49659,0	49902,6	46506,6	52022,2	47905,1	56096,2
в структурі, %	75,7	75,8	78,8	78,1	77,3	78,7	77,4	80,1
Цукрові буряки фабричні	12145,4	12663,4	9100,8	14599,4	9553,8	13348,9	14227,2	13316,6
в структурі, %	78,5	92,1	84,3	92,8	92,5	95,3	95,6	95,3

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Соняшник	3709,9	5585,6	9445,8	8681,7	9549,2	11730,1	10596,7	12193,6
в структурі, %	78,8	82,5	85,5	85,7	85,4	86,1	86,6	86,1
Картопля	239,7	482,5	659,4	758,9	456,0	468,2	429,4	416,4
в структурі, %	1,2	2,6	3,0	3,2	2,2	2,2	1,9	1,9
Культури овочеві	780,7	964,6	1158,7	1340,3	1281,7	1322,9	1343,9	1357,1
в структурі, %	10,7	11,9	11,7	13,9	13,9	14,1	14,5	14,4
Культури плодові та Ягідні	200,1	286,8	444,2	332,0	411,7	370,5	333,8	556,6
в структурі, %	11,8	16,4	19,4	16,6	19,1	18,5	16,3	21,6
Господарства населення								
Культури зернові та Зернобобові	9225,1	9491,6	13392,3	13956,7	13619,2	14065,8	14011,6	13960,3
в структурі, %	24,3	24,2	21,2	21,9	22,7	21,3	22,6	19,9
Цукрові буряки фабричні	3322,4	1085,8	1688,6	1134,7	777,0	662,4	654,4	651,1
в структурі, %	21,5	7,9	15,7	7,2	7,5	4,7	4,4	4,7
Соняшник	996,2	1185,9	1604,7	1452,1	1631,9	1896,8	1638,8	1971,6
в структурі, %	21,2	17,5	14,5	14,3	14,6	13,9	13,4	13,9
Картопля	19222,7	18222,3	21599,2	22934,5	20383,3	21282,1	21778,8	22087,6
в структурі, %	98,8	97,4	97,0	96,8	97,8	97,8	98,1	98,1
Культури овочеві	6514,3	7157,8	8713,9	8297,2	7932,3	8091,6	7942,4	8083,1
в структурі, %	89,3	88,1	88,3	86,1	86,1	85,9	85,5	85,6
Культури плодові та Ягідні	1489,8	1459,7	1851,1	1667,1	1741,1	1636,8	1714,2	2014,7
в структурі, %	88,2	83,6	80,6	83,4	80,9	81,5	83,7	78,4

Джерело: [5]

Загалом проведений аналіз якісних показників земельних ресурсів Вінницької області підтверджує їх придатність для аграрного виробництва і ефективного вирощування сільськогосподарських культур.

Проте, варто виділити ряд факторів, які спричиняють негативний вплив на стан земельних угідь, а саме:

- надзвичайно високий економічно та екологічно необґрунтований рівень сільськогосподарського освоєння території;
- нерівномірне сільськогосподарське освоєння території, внаслідок чого розораність земель в окремих регіонах значно перевищує допустимі межі;
- розвиток деградаційних процесів і наявність значних площ деградованих земель;
- рівень забруднення частини площ земель сільськогосподарського призначення перевищує гранично допустимі рівні, що потребує обмеження їх використання для здійснення господарської діяльності;
- обмежена площа земель природно-заповідного та іншого природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого та історико-культурного призначення;
- відсутність програм комплексного вирішення питань щодо збалансування використання та охорони земель.

Така ситуація потребує розробки відповідних заходів в напрямку

збалансування структури земельних угідь згідно з їх цільовим призначенням і видовим складом, забезпечення дотримання принципів екологізації. Проте, механізми реалізації цих заходів у більшості випадків залишаються неефективними, оскільки головною проблемою, як і в інших галузях суспільного життя, залишається брак фінансування. Ще однією, не менш важливою проблемою є недостатня нормативна база у галузі реалізації земельних відносин, яка б чітко визначала права, обов'язки та відповідальність усіх сторін земельних відносин [3].

Таким чином, розвиток ефективного використання земельних ресурсів як на державному рівні, так і на рівні окремого сільськогосподарського підприємства потребує відповідного вдосконалення механізмів управління, тобто державної підтримки та контролю у сфері управління земельними ресурсами. Його роль особливо зростає, виходячи із завдань земельної реформи, яка передбачає перерозподіл земель для подальшої передачі їх у власність, формування багатокладної економіки на селі, і найголовніше – забезпечення раціонального використання та охорони земельних ресурсів як найважливішого національного багатства [9].

Зокрема, ефективне використання земельних ресурсів потребує проведення значних змін у системі землекористування [6].

Стратегія раціонального землекористування ґрунтується на таких принципах:

- органічне поєднання економічних, соціальних та інших чинників при умові застосування державних та демократичних інститутів;
- функціональне забезпечення взаємозв'язку управлінських заходів у системі розвитку земельних відносин;
- управління, яке передбачає цілеспрямоване регулювання процесами землекористування.

Отже, врахування екологічної складової при складанні стратегій, планів і програм розвитку земельних відносин в регіоні, впровадження екологічного управління на аграрних підприємствах, екологізації сільськогосподарської діяльності має бути обов'язковим. Це пов'язано, насамперед, з тим, що землекористування Вінницької області супроводжувалось високим рівнем розораності силових земель, розширенням посівних площ просапних культур, недостатньо обґрунтованою широкомасштабною меліорацією перезволожених, заболочених земель, нехтуванням науково обґрунтованими ґрунтозахисними сівозмінами, впровадженням індустриальних технологій вирощування сільськогосподарських культур, викликало відчутне зменшення площ, зайнятих природними рослинними угрупованнями (луками, лісами, болотами) при одночасному збільшенні питомої ваги освоєних сільськогосподарських угідь, насамперед ріллі.

Таким чином, збалансований розвиток агропромислового комплексу регіону можливий лише через екологізацію сільського господарства, яка здатна забезпечити зростання виробництва продукції належної якості, а також

розв'язання соціально-економічних проблем (рис. 1).

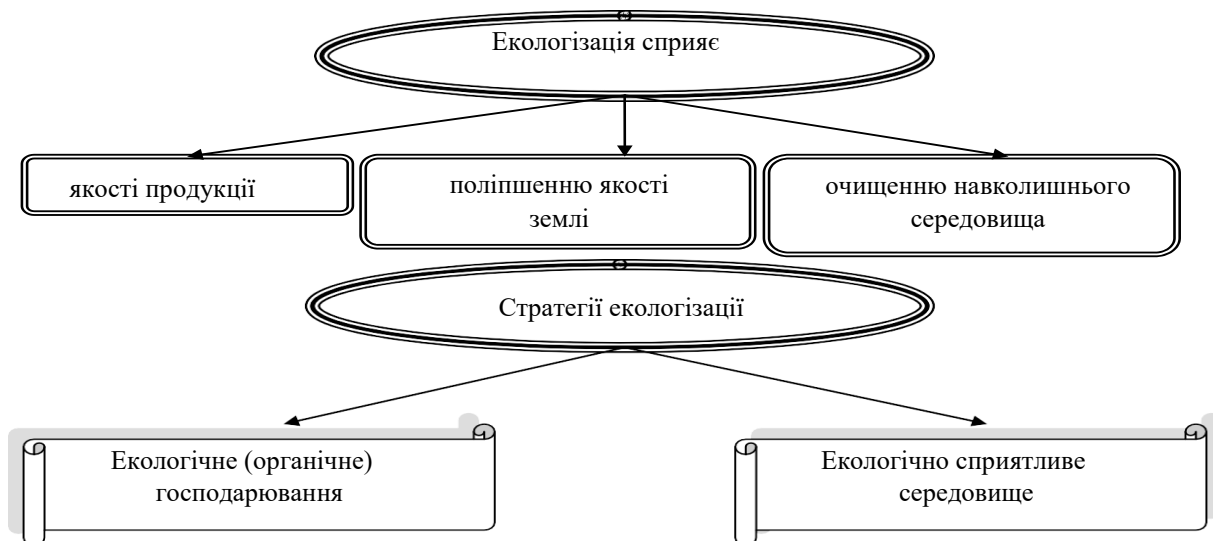

Рис. 1. Стратегія екологізації аграрного виробництва регіону
Джерело: сформовано автором на основі [1]

У цьому контексті дієвим напрямком забезпечення раціонального використання сільськогосподарських земель є формування механізму розвитку виробництва органічної сільськогосподарської продукції, який слід задіювати за допомогою низки заходів через застосування відповідних інструментів з урахуванням нормативно-правового, інформаційного та методичного забезпечення (рис. 2).

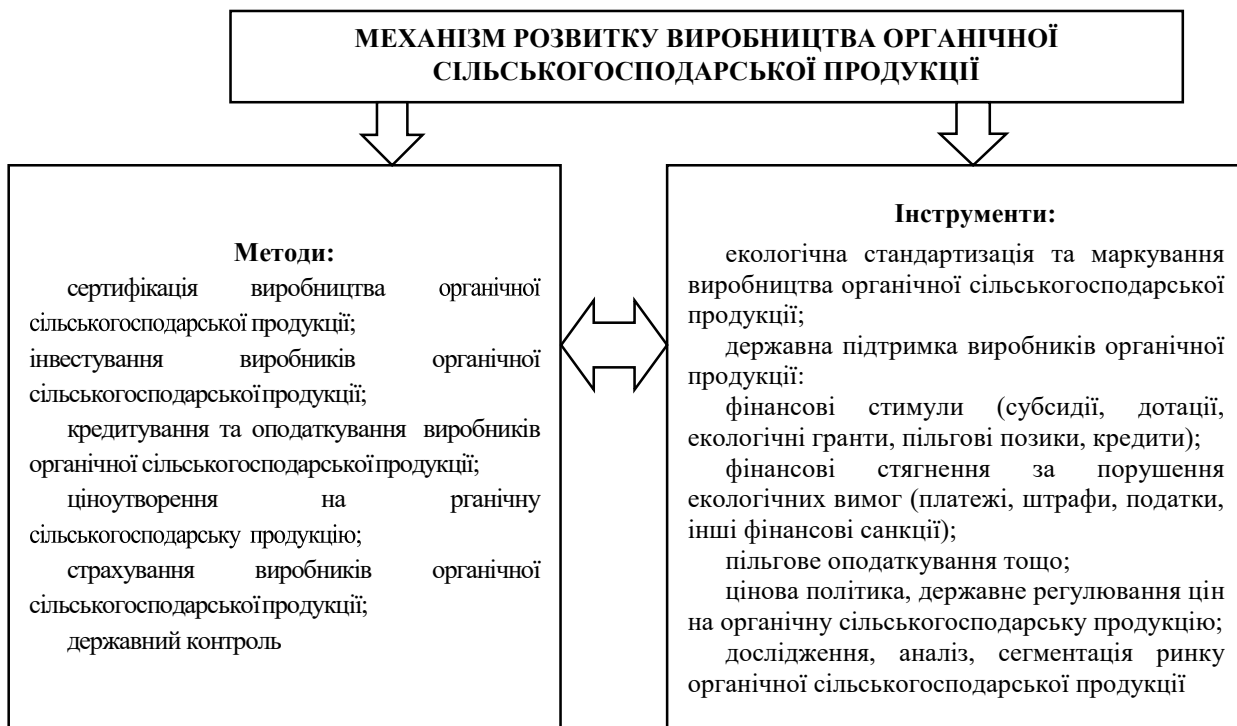

Рис. 2. Формування механізму розвитку виробництва органічної сільськогосподарської продукції [1]

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Тому налагодження органічного виробництва сільськогосподарської продукції є досить перспективним, однак, важливою складовою для його розвитку є наявність тваринництва. Це пов'язано з тим, що використання хімічних добрив, пестицидів, стимуляторів росту не допускається, а все це повинні замінити органічні добрива, які надходять переважно від тваринництва [7].

Отже, підвищення ефективності використання земельних ресурсів залежить від низки економічних, екологічних та організаційних факторів, комплексне застосування яких забезпечить раціональне використання сільськогосподарських земель на рівні суб'єктів господарювання агросфери країни в цілому та регіону - зокрема.

Висновки. Таким чином, земельні ресурси, як і всі інші ресурси на планеті – вичерпні і тому постала проблема в збереженні і ефективному їх використанні. Це велика проблема сільського господарства, так як земельні ресурси відіграють ключову роль і є засобами агропромислового виробництва.

У зв'язку з високим рівнем розораності та недостатньою кількістю внесення органічних речовин і мінеральних добрив, забрудненням, ґрунти України швидко почали деградувати, втрачати свою родючість.

Ефективне використання земельних ресурсів регіону потребує проведення значних змін у системі землекористування підприємств.

Велике значення має організація виробництва органічної сільськогосподарської продукції, впровадження нових високоврожайних сортів сільськогосподарських культур та культур-інтродуцентів, збільшення площ під багаторічними травами та луками, оптимізація структури посівних площ. Безумовним є системне використання протиерозійних заходів, менш енергоємної техніки.

Запропоновані напрями є важливими чинниками для збереження, відтворення, підвищення родючості ґрунтів, раціонального землекористування та поліпшення екологічного стану довкілля регіону в цілому і сільських територій зокрема.

Список використаних джерел

1. Алейнікова О.В. Державне регулювання аграрного сектора економіки в контексті продовольчого забезпечення населення України: теорія, методологія, сучасні механізми: монографія. Миколаїв, 2012. 485 с.
2. Бабіч А. О. Світові земельні, продовольчі і кормові ресурси. Київ: Аграрна наука. 2006. 570 с.
3. Горінська В.М. Стан використання земельних ресурсів у регіоні. *Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права в Україні та світі*: тез доп. міжнар. наук.-практ.ичної конф. (Полтава, 18 листопада 2020 р.): у 5 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2020. Ч. 5. С. 55–58.
4. Ґрунтові ресурси України: сучасний стан, деградація, охорона. *Гаряча агрополітика 2019*. URL : <https://agropolit.com/infographics/view/93>.
5. Ігнатова С. Н. Державна служба статистики України Головне

управління статистики у Вінницькій області. URL : <https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php>

6. Калетнік Г.М., Гончарук І.В., Ємчик Т.В., Лутковська С.М. Аграрна політика та земельні відносини : підручник. Вінн. нац. аграр. ун-т. Вінниця: ВНАУ, 2020. 307 с.

7. Кучер А. Ефективність органічного землекористування. URL : https://www.researchgate.net/publication/319998663_Efektivnist_organicznego_zeml_ekoristuvanna.

8. Про Програму збереження та відтворення родючості ґрунтів земель державної форми власності у Вінницькій області на 2018-2022 роки. URL: <https://vinrada.gov.ua/doc/7048/>

9. Ходаківська О.В., Бурлака Н.І. Земельні відносини у сільському господарстві: регіональний вимір: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 242 с.

Владислава ГРАБАР*,
студентка 4 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ЛОГІСТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

***Анотація.** В статті проаналізовано сучасний стан логістичного менеджменту в Україні. Визначено основні процеси логістичної діяльності. Встановлено ключові перешкоди розвитку логістики в Україні. Охарактеризовано основні завдання логістичного менеджменту в аграрному секторі економіки. Проведено SWOT-аналіз функціонування логістичної складової аграрного сектору України. Розглянуто пріоритетні тенденції та обґрунтовано напрямки розвитку агрологістики. Акцентовано увагу на необхідності розвитку системи переробки та логістичного забезпечення зберігання продукції як ключового об'єкта логістичного менеджменту у сфері агровиробництва.*

***Abstract.** The article analyzes the current state of logistics management in Ukraine. The main processes of logistics activity are determined. The key obstacles to the development of logistics in Ukraine have been identified. The main tasks of logistics management in the agricultural sector of the economy are described. A SWOT-analysis*

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Кубай О.Г.

of the functioning of the logistics component of the agricultural sector of Ukraine was conducted. Priority trends and the directions of agrolistics development are substantiated. Emphasis is placed on the need to develop a system of processing and logistics of product storage as a key object of logistics management in the field of agricultural production.

Вступ. В аграрному секторі економіки формується нині новий економічний простір, у якому переважна більшість не державні сільськогосподарські підприємства, а підприємницькі структури, для яких притаманні складність рішення зовсім нових для них завдань.

Перш за все агропідприємство для успішного функціонування в сучасному бізнес середовищі повинне сформувати таку систему управління, яка б забезпечувала йому високу конкурентоспроможність. Тож актуальним стає формування нових підходів до управління сільськогосподарським підприємством на принципах логістики, що сприятиме забезпеченню його конкурентоспроможності. Вирішити ці завдання, забезпечуючи ефективну діяльність аграрних підприємств, можливо лише за допомогою логістичного менеджменту як основного інструменту забезпечення ефективної діяльності аграрних підприємств в умовах сталого соціально-економічного розвитку.

Питання розвитку логістичної діяльності агропідприємств досліджено у працях О. Величко, Д. Уотерса, М. Окландера, Т. Косарева, К. Лайнос, М. Джиллінгем, Н. Чухрай, Н. Струк, Є. Крикавського, В. Перебийніс, В. Смирчинського, О. Сумець та інших.

Метою дослідження є виявлення проблем логістичного менеджменту в аграрному секторі економіки України, а також обґрунтування напрямків застосування інструментарію логістичного менеджменту на агропідприємствах, що забезпечить належний рівень ефективності логістичної діяльності зокрема і підприємства в цілому.

Виклад основного матеріалу. Питання продовольчої безпеки є однією з найбільш актуальних проблем у сучасній ринковій ситуації. Важливим є не лише виробництво сільськогосподарської продукції, але й транспортування та зберігання сільськогосподарської продукції. Логістика АПК забезпечує комплексну організацію та управління логістичними потоками, інтегруючи відділи із зовнішніми партнерами та внутрішніми логістичними потоками для забезпечення взаємодії між цими сферами.

В Україні в аграрному секторі зайнято 10 млн громадян, а частка сільського господарства у 2019 році склала 12 % ВВП країни (у 2016 році – 14,2 %, у 2017 – 13,8 %, у 2018 – 12,1 %) [3].

Основними аргументами, які обумовлюють необхідність розвитку логістики сільського господарства в Україні, є ті, що Україна займає лідируючі позиції на зернопродуктових ринках і ринку олійно-жирових культур світу та Європи, існує невикористаний потенціал родючих ґрунтів (тільки дві країни світу — Аргентина і Україна перебувають у такому стані). У країні відсутня нормативно-правова, інфраструктурна, техніко-технологічна та організаційно-

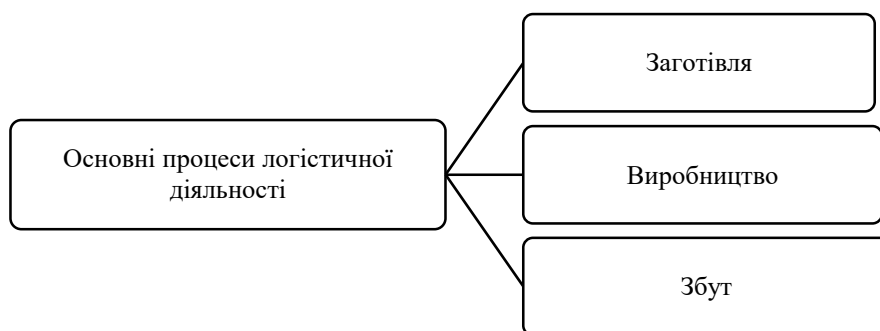
економічна складові механізму ефективного управління потоками агроресурсів в Україні [9].

Агрологістика це – науково-практичний напрям, спрямований на підвищення ефективності діяльності підприємств агропромислового комплексу за рахунок оптимізації логістичних витрат як окремого підприємства, об'єднань підприємств, так і агропромислового комплексу в цілому, на збільшення прибутковості як планомірного результату організації раціональної діяльності [9].

Логістичний менеджмент – це менеджмент в логістичних системах на засадах теорії логістики і розуміння терміну, що ґрунтується на інтеграції логістики та менеджменту у форму логістико-менеджменту як комплексної локалізованої системи управління матеріальними та інформаційними потоками [5].

Управління логістикою розглядається з двох аспектів: по-перше, як управління логістичною системою, тобто виконання основних функцій управління (організація, планування, регулювання, координація, контроль, облік та аналіз) для досягнення цілей логістичної системи, і, по-друге, як працівник керує логістичними процесами.

Потрібно відзначити, що на сільськогосподарських підприємствах логістична діяльність охоплює певні процеси (рис.1).

*Рис. 1. Основні процеси логістичної діяльності
Джерело: сформовано автором на основі [6]*

Логістика на сьогодні залишається все ще «проблемним» фактором у сільськогосподарському секторі. Це і дефіцит сучасних елеваторів, і низька якість дорожньої інфраструктури, недостатні інвестиції у модернізацію залізничного і автомобільного транспорту, тому практично по всіх ділянках процесу у нас є резерви для поліпшення показників, а значить - для подальшого зростання. Аналіз сучасного стану аграрної логістики в Україні свідчить про наявність певних перешкод, що суттєво впливають на її розвиток (рис. 2).

Логістичний менеджмент в аграрній сфері необхідно розуміти як механізм забезпечення ефективної логістичної діяльності агропідприємства, що реалізується через інтегроване управління потоковими процесами з метою досягнення максимальної ефективності кожного елемента логістичної системи, забезпечення її економічної безпеки, у процесі функціонування та максимального задоволення вимог кінцевого споживача з мінімальними витратами та належним рівнем сервісу, що дасть змогу забезпечити

пропорційний і збалансований розвиток комплексу аграрних та промислових галузей, їх інтеграцію.

Рис. 2. Основні перешкоди розвитку агрологістики в Україні

Джерело: сформовано автором на основі [5]

В цих умовах завданням логістичного менеджменту є формування в регіонах такої структури АПК, яка б забезпечила:

ефективне використання трудових та природних ресурсів кожного регіону;

дала змогу вирішити екологічні проблеми та завдання соціального розвитку регіонів;

забезпечила належну якість сільськогосподарської продукції і продовольства; стимулювала збільшення обсягів виробництва та постачання на зовнішній ринок екологічно чистої продукції;

залучила механізм регулювання та прогнозування ринків сільськогосподарської продукції й продовольства;

забезпечила комплексний і сталий розвиток сільських територій;

створила умови для впровадження сучасних технологій перероблення сільгосппродукції та підвищення екологічної безпеки харчових виробництв [10].

Система переробки та логістичного забезпечення зберігання продукції є ключовим об'єктом логістичного менеджменту у сфері агровиробництва. В агропромисловому секторі переробні підприємства, використовуючи сировину, стають основними «інтеграторами». Однак, незначне їх число у структурі реалізації продукції сільськогосподарськими виробниками зумовлює зниження рівня зацікавленості переробних підприємств на агропродовольчому ринку.

При цьому до інтеграційних процесів необхідно залучати фінансові структури на умовах виконання бізнес-планів та участі в інвестиційних проектах. Для досягнення системного ефекту треба вирішити низку питань: від чіткого галузевого позиціонування всіх розрізнених підприємств й організацій, що залучені на аграрному ринку, до створення дієвих механізмів забезпечення присутності вітчизняних виробників на світових продовольчих ринках [2].

Отже, функціонування логістичної складової аграрного сектору України

відбувається в умовах поєднання значної кількості сильних сторін та можливостей з слабкими сторонами та загрозами діяльності (таблиця 1).

Таблиця 1

Матриця SWOT- аналізу функціонування логістичної складової аграрного сектору України

Сильні сторони	Слабкі сторони
1.Сприятливі агрокліматичні умови для садівництва; 2.Значний транзитний потенціал та зручне географічне розташування;	1.Низький рівень розвитку логістики, що особливо критично для с/г підприємств; 2.Низький рівень сільськогосподарської кооперації;
Можливості	Загрози
1.Сільськогосподарські субсидії (1% ВВП); 2.Потреба у власних енергоносіях сприятиме розвитку альтернативної енергетики;	1.Суттєве зростання вартості енергоносіїв, сировини, матеріалів; 2.Зниження родючості та виснаження земель.

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

З огляду на вищезазначене, сільськогосподарське підприємство варто розглядати як транспортно-логістичну систему. Метою аграрної транспортно-логістичної системи є транспортування необхідної кількості певної продукції потрібної якості у визначений час і місце її споживання з мінімальними витратами.

Функціонування аграрної транспортно-логістичної системи, як синтезу постачальницьких, розподільчих і транспортних процесів включає:

постачання матеріально-технічних ресурсів (з транспортним забезпеченням);

виробництво аграрної продукції (з транспортно-технологічним забезпеченням);

збут аграрної продукції (з транспортним забезпеченням) [7].

З метою вдосконалення розробки, впровадження та функціонування логістичної системи України існує програма «Тасіс», яка фінансується Європейським Союзом і спрямована на вдосконалення логістичної системи. Метою проекту є посилення процесу приватизації та просування сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках; збільшення прибутку та покращення соціального та економічного добробуту сільського населення.

Мета проекту включає наступні цілі:

1. збільшити можливості для сільськогосподарських виробників вийти на нові канали збуту та логістичні канали;

2. розробити нові сільськогосподарські продукти та оптимізувати існуючі канали збуту сільськогосподарської продукції;

3. впроваджувати та розвивати навички маркетингу та постачання та управління ланцюгами збуту

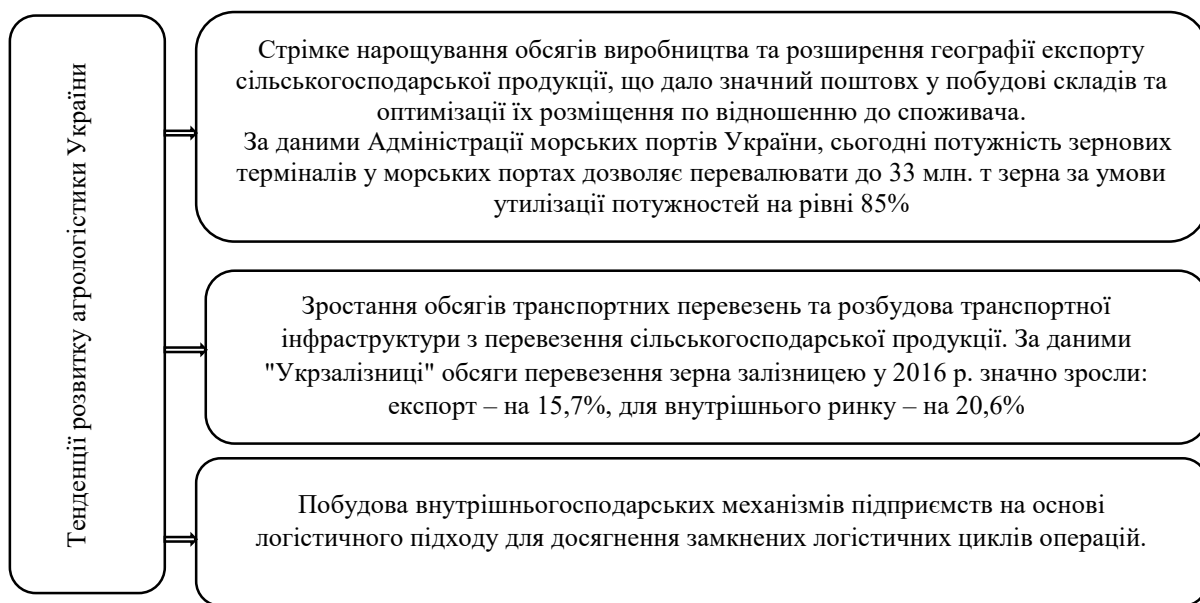
4. підвищити прозорість ринку та збалансувати інтереси всіх учасників маркетингових каналів;

5. підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [8].

Однією з проблем аграрного сектору є розвиток транспортної системи, для чого Україна готова зробити все можливе з метою модернізації транспортних зв'язків шляхом підписання та ратифікації деяких відповідних міжнародних конвенцій та участі в міжнародних організаціях ЄС.

Таким чином, логістичний менеджмент стає одним із найдієвіших інструментів забезпечення ефективної діяльності аграрних підприємств України. Впровадження наукових положень і методів логістичного менеджменту – нагальна вимога сьогодення (рис.3).

Рис. 3. Основні тенденції розвитку агрологістики України

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Отже, не зважаючи на вплив негативних факторів, можна виокремити основні перспективи розвитку агрологістики, зокрема [1]:

- дослідження концептуальних засад менеджменту на основі системного логістичного підходу, що передбачає функціонування господарських механізмів у системі наскрізних потоків ресурсів;

- використання кооперативних форм господарювання, які зможуть реалізувати себе в області закупівель, розподілу, транспорту та фінансування. В такому випадку виробники мають можливість сформувавши необхідну партію продукції для продажу та забезпечити зберігання за рахунок сумісного використання потужностей;

- розвиток галузевої агрологістики, зокрема агрологістики рослинництва та агрологістики тваринництва, що передбачає окремі підходи до формування логістичної інфраструктури, транспортної та розподільчої логістики;

- удосконалення системи перевезень з ефективним сервісним обслуговуванням: залізничним, водним та автомобільним транспортом;

- розвиток е-агрологістики, що передбачає запровадження концепцій віртуальних ланцюгів поставок з віддаленим доступом та адмініструванням;

- створення консультаційно-експертних служб з забезпечення

інформаційного середовища попиту на сільськогосподарські культури та матеріально-технічні ресурси.

Висновки. Отже, на сьогодні постає необхідність сформувати таку структуру агробізнесу, яка б забезпечувала, насамперед, логістичні, організаційні, контрольні, координаційні, а також маркетингові функції. Формування такої моделі досить тривалий і технічно складний процес. Тому необхідно зосередити увагу на поетапному об'єднанні окремих процедур на агропродовольчому ринку.

Саме логістичний менеджмент сприятиме швидкій адаптації підприємства до динамічного ринкового середовища, що особливо важливо для аграрної сфери, з огляду на значну залежність від мінливих кліматичних умов, загострення конкуренції, соціально-економічних трансформацій.

Таким чином, логістичний менеджмент володіє всіма конкурентними перевагами у порівнянні з класичним менеджментом, будучи базою для подальшого формування та використання потенціалу розвитку аграрного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Вовк Л. В. Логістика як стратегія інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 1-2. С. 8-15.

2. Глазун В.В., Ковбаса О.М. Логістичний менеджмент забезпечення ефективної діяльності аграрних підприємств. *Економіка і суспільство*. 2016. №3. С.171-175.

3. Державна служба статистики України. Україна в цифрах . Статистичний збірник, 2019 URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/07/zb_Ukraine%20in%20figures_u.pdf (дата звернення : 20.05.2021).

4. Зеленко О. Управління логістичною діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 3. С. 63-66. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2017_3_12

5. Крикавський Є. В., Чухрай Н.І., Чернописька Н.В. Логістика: компендіум і практикум : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 338 с.

6. Логістика як конкурентна перевага у розвитку агробізнесу в Україні. URL : <https://agropolit.com/blog/58-logistika-yak-konkurentna-perevaga-u-rozvitku-agrobiznesu-v-ukrayini>

7. Перебийніс О.В. Транспортно-логістичні системи аграрних підприємств. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2003. № 6. С. 121–125.

8. Потапова Н. А. Перспективи розвитку розподільчої логістики АПК. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 9. С. 87-99.

9. Ржепішевська В. В. Логістичні засади забезпечення конкурентоспроможності підприємств сільського господарства. *Фінансовий простір*. 2018. № 2 (30).С.101-108.

10. Сумець О. Основні компоненти логістичного менеджменту в аспекті забезпечення безпеки й ефективної логістичної діяльності підприємств. *Комунальне господарство міст*. 2014. № 111. С. 194–201.

Ірина ДОБРЯНСЬКА,*
студентка 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА – СУЧАСНИЙ ТРЕНД РОЗВИТКУ

***Анотація.** В статті визначено сутність та особливості формування цифрової економіки. Розкрито фактичний та потенційний вплив впровадження цифрових технологій на працюючих та споживачів. Проаналізовано рівень цифровізації України та країн Європейського Союзу. З'ясовано ефекти від цифровізації для українського бізнесу. Вказано про необхідність подолання «цифрового розриву» в Україні.*

***Abstract.** The article identifies the essence and features of the formation of the digital economy. The actual and potential impact of digital technology implementation on employees and consumers is revealed. The level of digitalization of Ukraine and the countries of the European Union is analyzed. The effects of digitalization for Ukrainian business have been clarified. The need to bridge the «digital divide» in Ukraine is indicated.*

Вступ. Останніми десятиліттями однією з головних тенденцій розвитку економіки і суспільства загалом є проникнення інформаційних технологій у різні сфери діяльності людини. Інформатизація стає настільки важливим фактором зростання продуктивності праці і підвищення якості життя, що зміни, які відбуваються, розглядаються дослідниками як настання нової ери економічного розвитку, який в літературі характеризується терміном «цифрова, або інформаційна економіка».

Цифрові технології – це не лише новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усієї існуючої економічної, правової та соціально-політичної реальності. Цифровізація стає найважливішим фактором економічного зростання економіки будь-якої країни і взагалі є сучасним трендом розвитку.

Україна лише за деякими напрямками відповідає середньому значенню країн Східного партнерства, тоді як цифровізація країни сприятиме зростанню

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент, завідувач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Мазур К.В.

економіки та її трансформації з сировинної у цифрову, викоріненню корупції завдяки прозорості роботи електронних систем, а також інтеграції України у Єдиний цифровий ринок ЄС.

Проблемі розвитку цифрової економіки та трансформаційним процесам, що відбуваються в суспільстві під впливом цифровізації, значну увагу приділяли вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: В. Апалькова [1], С. Веретюк [2], С. Коляденко [5], В. Пілінський [2], Ю. Пивоваров [6], О. Пищуліна [7], О. Соснін [8] та ін.

Мета статті – розкрити сутність та особливості формування цифрової економіки в контексті її впливу на розвиток національної та міжнародної економіки.

Виклад основного матеріалу. Найчастіше цифрову економіку визначають як економіку, яка базується на мережевому використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), хоча, незважаючи на те, що термін «цифрова економіка» з'явився ще понад 20 років тому, до цього часу в світі загальноприйнятого і гармонізованого її визначення немає, не вистачає достовірних статистичних даних про її ключові компоненти та аспекти. Більше того, в іноземних джерелах акцент робиться на технологіях взаємодії економічних агентів, вводяться поняття віртуального або «гібридного світу», що є результатом злиття реального та віртуального світів, де можливість здійснення всіх «життєво необхідних» дій відчувається в реальному світі через віртуальний. Поряд із цим цифрову економіку розглядають і як господарську діяльність, у якій ключовим фактором виробництва є дані в цифровому вигляді або діяльність зі створення, поширення й використання цифрових технологій та пов'язаних із ними продуктів і послуг. Останнім часом з'явилося ще одне тлумачення даного терміна, відповідно до якого цифрова економіка — це доповнення до реальної економіки [8].

Цифрова економіка – це не окрема галузь, а віртуальне середовище, яке доповнює нашу реальність. Все частіше цифрова економіка переплітається з традиційною економікою, роблячи чітке розмежування все складнішим.

Основними продуктами цифрової економіки є ті ж самі товари і послуги традиційної економіки, що надаються за допомогою комп'ютерного обладнання і цифрових систем на кшталт глобальної мережі Інтернет. Це має свої переваги, головною з яких є підвищення доступності звичайних користувачів до певних ринків (товарних чи послуг), а не лише великих компаній, зниження трансакційних витрат, підвищення ефективності і конкурентоспроможності.

Виділяють три основні компоненти цифрової економіки:

- підтримуюча інфраструктура (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та ін.);
- електронний бізнес або e-business бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі);
- електронна комерція або e-commerce (дистрибуція товарів через Інтернет) [7, с. 13].

Отже, цифрова економіка – це інноваційна динамічна економіка, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення.

Цифрова економіка виступає основою Четвертої промислової революції та третьої хвилі глобалізації.

Особливість цифрової економіки – це її зв'язок з економікою на вимогу (on-demand economy), яка передбачає не продаж товарів і послуг, а отримання доступу до них саме в той момент, коли це потрібно [7, с. 12].

Переваги економіки на вимогу це: висока швидкість отримання необхідної послуги або товару; зниження їх вартості для кінцевого користувача завдяки зниженню кількості посередників; спрощення виходу постачальників товарів і послуг на користувачів.

Цифрове поширення (digital spillover) відбувається, коли цифрові технології прискорюють передачу знань, інновації в бізнесі та підвищують продуктивність усередині компанії через ланцюг поставок галузей промисловості для досягнення стійкого економічного розвитку.

Цифрова економіка істотно змінює традиційні бізнес-процеси. За досягнення найбільш складних рівнів цифровізації в економіці відбувається кардинальна трансформація виробничих відносин учасників, результатом якої є об'єднання виробництва і послуг в єдину цифрову систему, в якій:

- усі елементи економічної системи присутні одночасно у вигляді фізичних об'єктів, продуктів і процесів, а також їх цифрових копій (математичних моделей);

- усі фізичні об'єкти, продукти і процеси за рахунок наявності цифрової копії та елемента “підключеності (connectivity) стають частиною інтегрованої ІТ-системи;

- через наявність цифрових копій (математичних моделей) і будучи частиною єдиної системи всі елементи економічної системи безперервно взаємодіють між собою в режимі, близькому до реального часу, моделюють реальні процеси і прогнозовані стани, забезпечують постійну оптимізацію всієї системи.

Для успішного формування цифрової економіки потрібні ефективно функціонуючі три компоненти:

- нормативно-правова база, яка б сприяла конкуренції і виходу на ринок підприємствам, дозволяла фірмам повною мірою використовувати цифрові технології для конкуренції та інновацій;

- навички, необхідні працівникам, бізнесменам, державним службовцям, для використання можливостей цифрових технологій;

- ефективні і підзвітні інститути, що використовують Інтернет для розширення прав і можливостей громадян.

В умовах розвитку цифрової економіки актуальною залишається проблема забезпечення цифрових дивідендів для кожного громадянина з врахуванням того, що цифрові технології змінюють бізнес-моделі, характер праці та способи надання послуг. Наочним прикладом є надання послуг фірмою Uber, яка використовує автомобілі, смартфони, хмарні обчислення, інфраструктуру інших компаній та клієнтів, вилучає неефективних посередників і в результаті має проривну бізнес-модель, яка значно скорочує витрати та забезпечує ефективність.

Зауважимо, що на сьогодні як для національної, так і глобальної економіки, актуальною є проблема забезпечення ефективності цифрових технологій та посилення їх позитивного впливу на економічне зростання та соціально-економічний розвиток країн. У зв'язку з цим більшість вчених і практиків вважають пріоритетним завданням в глобальному масштабі підвищення доступності до Інтернету, в т.ч. цінової.

У 2011 р. ООН визнала доступ до Інтернету одним із базових, невід'ємних прав людини – поряд із правом на освіту, свободу слова тощо.

На сьогодні у світі на кожного користувача високошвидкісного ширококутного з'єднання приходиться п'ять чоловік, у яких такого з'єднання немає. У світовому масштабі майже 4 млрд. населення взагалі не мають доступу до Інтернету. Близько 2 млрд. людей не користуються мобільними телефонами, а майже 0,5 млрд. населення живе в районах, які не забезпечені мобільним зв'язком [3].

Що ж до України, то за даними американського веб-сайту Speedtest.net, який використовують для аналізу пропускної швидкості Інтернету, Україна має досить розвинутий швидкий ширококутний Інтернет, але мобільний Інтернет у неї повільний.

У трійку лідерів серед країн світу з найшвидшим Інтернетом увійшли Сінгапур, Південна Корея і Гонконг. Україна займає 39 позицію зі 133 країн за швидкістю ширококутного Інтернету (Fixed Broadband). Поряд з нами у рейтингу – Ірландія (37), Польща (38), Росія (40), Естонія (41) [4].

У рейтингу мобільного Інтернету Україна лише на 109 місці зі 122. Україну випередили такі сусідні країни: Молдова на 43 місці, Польща – 49, Білорусь – 69 [4].

У зв'язку з цим пріоритетним завданням є забезпечення для кожної людини як в Україні, так і світі доступу до Інтернету.

Сектор інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є важливим фактором розвитку цифрової економіки та суспільства. Вчені вважають, що інформаційні технології здатні забезпечити від 1/4 до 1/3 загального обсягу економічного зростання [7].

Натомість за даними Світового банку частка ІКТ у ВВП в країнах членах ОЕСР складає біля 6% і значно менше в країнах, що розвиваються.

У Сполучених Штатах Америки, де діють 8 з 14 найбільших у світі за розмірами доходу високотехнологічних компаній, внесок сектора ІКТ у ВВП становить близько 7%. Відповідний показник становить 12% для Ірландії –

країни, де немає власної Кремнієвої долини, але яка є привабливою для багатьох зарубіжних компаній завдяки своєму конкурентному діловому середовищі і вигідними ставками оподаткування [3].

Зауважимо, що розвинуті країни приділяють значну увагу розвитку цифрової економіки. Європейська комісія виділяє п'ять вимірів програми цифрового підприємництва:

- цифрові знання та ринок ІКТ;
- цифрове бізнес-середовище;
- доступ до фінансів для бізнесу;
- цифрові навички працюючих та електронне лідерство;
- створення підтримуючої підприємницької культури.

Впровадження нових технологій, якість інтернет-інфраструктури, інституційний розвиток та інноваційний клімат – це ті напрями, які мають визначати розвиток цифрової економіки в Україні.

На сьогодні цифрова економіка виступає ефективною основою розвитку системи державного управління, економіки, бізнесу, соціальної сфери і всього суспільства.

Формування цифрової економіки – це також питання національної безпеки і незалежності України, конкуренції вітчизняних компаній, позиції країни на світовій арені на довгострокову перспективу.

Цифровізація кардинально змінює традиційні галузі й сектори. Відбувається зміна класичних бізнес-моделей, аналогові процеси та операції перетікають в Інтернет, з'являється можливість формувати персональні пропозиції для кожного окремого клієнта. Автоматизація та роботизація мінімізують потреби в людському ресурсі, стрімко підвищуються ефективність і продуктивність праці.

Кардинальні зміни відбуваються й у тих галузях, які вважаються базовими для української промисловості, – металургії, видобутку нафти й газу, енергетиці, АПК тощо.

Цифровізація створює нові сектори й сегменти, так само, як і нові професії. За оцінками Українського Інституту Майбутнього, до 60% доданої вартості в Україні в 2030 р. буде створено в нових високотехнологічних секторах економіки, в таких як штучний інтелект, робототехніка, біоінженерія, 3D-принтинг, наномедицина та інші.

Ефекти від цифровізації для українського бізнесу:

- зростання промислового виробництва – на 7-10% на рік;
- зростання високотехнологічних сегментів – до 20% на рік;
- зростання пропускної здатності виробництв – до 60%;
- зростання кількості замовлень, виконаних вчасно, – до 95%;
- скорочення запасів – до 20%;
- зростання ефективності встановленого обладнання – до 15%;
- скорочення простоїв обладнання – до 22%;
- економія витрат на закупівлю – до 30%;

– додаткове залучення до країни інвестицій у розвиток Індустрії 4.0 – як у виробництва, так і в центри R&D, інкубатори та технологічні компанії [9].

Висновки. Отже, цифрова трансформація економіки – перманентний процес, що стосується розвитку різноманітних ІТ-секторів з метою стимулювання створення інноваційних технологій для співпраці та розвитку на міжнародному рівні. Необхідною є спільна участь у цифрових процесах державного сектору економіки, приватної сфери і громадянського суспільства. Ключовою перевагою цифрової економіки перед традиційною є реалізація можливості автоматичного управління всією системою (або окремими компонентами), а також її практично необмежене масштабування без втрати ефективності, що дозволяє значно підвищувати ефективність управління економікою (господарською діяльністю і ресурсами країни в різних галузях) на мікро- та макрорівнях.

Для успішного розвитку цифрової економіки в Україні потрібна ефективна державна політика щодо подолання «цифрового розриву» та стимулювання розвитку цифрової економіки.

Ключовою стратегією щодо «цифровізації» України має стати робота з внутрішнім ринком, а ключовими ініціативами – формування у споживачів (бізнес, держава, громадяни) мотивацій та потреб у «цифрових технологіях».

Розвиток цифрової економіки в Україні дасть можливість:

– створити умови для 8-10-кратного збільшення економіки протягом подальших 10 років;

– збільшити продуктивність праці (за оцінками UIF, для досягнення ВВП 1 трлн дол. продуктивність має зрости в 8,5 рази – до 71 тис. дол. на одного зайнятого. Це відповідає нинішньому рівню продуктивності у високотехнологічних секторах таких країн, як Бельгія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Швеція [9]);

– здійснити технологічний стрибок української економіки;

– істотно підвищити конкурентоздатність української економіки на глобальних ринках;

– створити нові бізнес-моделі, нові сегменти та сектори, можливості швидко, зручно, дешево розвивати, масштабувати та капіталізувати будь-який бізнес;

– створити нові робочі місця, попит на нові професії.

Список використаних джерел

1. Апалькова В.В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Менеджмент інновацій»*. 2015. Вип. 4. С. 9-18.

2. Веретюк С.М., Пілінський В.В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 51-58.

3. Доклад о мировом развитии «Цифровые дивиденды». Группа Всемирного банка. 2020. URL : <http://documents.worldbank.org/>

4. Доклад о цифровой экономике 2020. Конференция Организации Объединенных наций по торговле и развитию. URL : https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/der2019_overview_ru.pdf.

5. Коляденко С.В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106–107.

6. Пивоваров Ю. Навіщо Україні цифрова економіка. URL : <http://nv.ua/ukr/>

7. Пищуліна О. Цифрова економіка : тренди, ризики та соціальні детермінанти. Київ : Заповіт, 2020. 274 с.

8. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України. URL : <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>

9. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український Інститут Майбутнього. URL : <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

Анастасія ДОКІЙЧУК,*
студентка 4 курсу
факультет менеджменту
Уманський національний університет садівництва
Умань, Україна

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМАНСЬКОМУ РАЙОНІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

***Анотація.** У статті розглядаються проблеми реалізації оптимальної для Уманського району Черкаської області державної політики регулювання земельних відносин. Проаналізовано стан розвитку земельних відносин за окремими напрямками діяльності міськрайонного управління Держгеокадастру Уманського району. Оцінено структуру сільськогосподарських угідь та використання земель водного фонду. Охарактеризовано роботу комісії Уманської райдержадміністрації з вибору, вилученню (викупу) і наданню земельних ділянок щодо дотримання земельного законодавства. Встановлено, що в основі вироблення державної земельної політики мають лежати базові інтереси суспільства, стратегічні потреби сучасного етапу розвитку держави. Покращення політики державного регулювання земельних відносин в Україні повинне базуватися на коригуванні аграрної політики, подальшого розвитку правової бази на державному та регіональному рівнях.*

***Abstract.** The article considers the problems of realization of the optimal region state policy of land relations regulation for Uman district of Cherkasy region. The state of development of land relations in certain areas of activity of the city district*

---

* Науковий керівник: д.е.н., професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Уманського національного університету садівництва Петренко Н.О.

administration of the State Geocadastr of Uman district is analyzed. The structure of agricultural lands and the usage of water fund lands are assessed. The work of the commission of Uman district state administration on selection, withdrawal (redemption) and granting of land plots on observance of land legislation is characterized. It is established that the development of state land policy should be based on the basic interests of society, the strategic needs of the current stage of development of the state. Improving the policy of state regulation of land relations in Ukraine should be based on the adjustment of agricultural policy, further development of the legal framework at the state and regional levels.

Вступ. Сучасна державна політика регулювання земельних відносин в Україні – є ключовим фактором забезпечення результативності провадження суспільно-політичної та економічної діяльності в Україні, що підтримує життєдіяльність і виступає в якості детермінанти людської культури та суспільного устрою в державі, виробництва і раціонального освоєння її природо-ресурсного потенціалу. На жаль в Уманському районі, наразі, відсутній системний підхід до реформування земельних відносин, законотворчий процес у цій сфері відрізняється фрагментарністю та незбалансованістю. Законодавча база у сфері правового регулювання земельних відносин – це неузгоджений масив нормативно-правових актів, передусім підзаконного характеру, які не пов'язані між собою та створюють передумови для виникнення численних колізій.

Значний внесок у площині удосконалення структури і змістовності механізму державного управління загалом, і раціоналізації використання земельних ресурсів країни зокрема, зробили такі вчені: Голян В.А. [2], Євграфов О.Є. [3], Ібатуллін Ш.І. [4], Степенко О.В. [5], Третяк А.М. [6], Хвесик М.А. [2] та ін.

Проблематика формування державної політики регулювання земельних відносин, що спроможна забезпечити ефективне, раціональне та екологічно безпечне землекористування та охорону земель в Уманському районі, потребує системного розв'язання. У статті удосконалено систему формування та реалізації оптимальної для Уманського району Черкаської області державної політики регулювання земельних відносин.

Виклад основного матеріалу. Земельний кодекс України (редакція 1992 року) не давав чіткого і конкретного визначення цього поняття. Чинний земельний кодекс дає наступне визначення земельним відносинам – це суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею [1]. Тобто, земельні відносини визначаються як відносини з приводу прав власності на землю. Однак таке визначення земельних відносин не повною мірою відображає їх сутність і зміст та не вказує на їх об'єктний та суб'єктний склад. В реальній дійсності функціонують також земельні відносини, пов'язані з охороною земель, відтворенням і підвищенням родючості ґрунтів, здійснення управління у сфері земельних відносин тощо.

Аналіз змісту низки наукових праць останніх років [2-6] доводить, що

великої уваги науковцями приділяється дослідженню сутності поняття та предметного застосування механізмів державного управління сферою земельних відносин, їх системно-функціональної архітекτονіки, ефективності та інструментальної спроможності щодо розв'язання конкретних проблем, нормативно правового базису їх використання.

Уманський район розташований у південно-західній частині Черкаської області і є одним з найбільших в Україні. Його територія складає 1400 км², чисельність населення – 42,9 тис. жителів, що мешкають у 53 населених пунктах [7].

Загальна площа земель Уманського району складає 140017,2 га, з них 115170,9 га сільськогосподарських земель з яких 112564,87 га займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про відсутність екологічно доцільного співвідношення між природними стабілізуючими угіддями (ліси, луки, пасовища) і ріллею. У структурі сільськогосподарських угідь рілля складає 94,3%, багаторічні насадження – 2,3%, сіножаті – 1,5% пасовища – 1,9% (таблиця 1).

Таблиця 1.

Структура сільськогосподарських угідь Уманського району*

Основні види угідь	Площа, га	%
Сільськогосподарські угіддя, всього	112564,87	100,0
в т.ч.:		
Рілля	106144,8	94,3
багаторічні насадження	2643,46	2,3
Сіножаті	1660,22	1,5
Пасовища	2116,4	1,9

*Джерело: складено автором за даними [7].

Земель державної власності на початок 2018 року за оперативною інформацією обліковується земель запасу та резервного фонду 5554,6 га ріллі з яких передано в оренду 5453,5 га, не передано в оренду 101,1 га. Відповідно проведеного аналізу звірки даних земель у порівнянні до 2017 року площа земель державної власності зменшилась на 719,5 га та перейшла у приватну власність громадян, що призводить до зменшення надходжень до сільських бюджетів одного із видів доходів – орендної плати.

Одноосібно обробляється 16570,7 тис. га ріллі. Використання ріллі одноосібниками стрімко збільшується, так за підсумками 2018 року площа збільшилася на 567,7 га порівняно з 2017 роком. Використання ріллі фізичними особами, так званими одноосібниками, у кількості 4615 осіб це часто пряма прихована оренда, а отже – не легалізовані робочі місця, не сплата ПДФО, військового збору, соціального внеску.

В Уманському районі станом на 01.01.2019 рік обліковується 1881,57 га земель водного фонду, з яких передано в оренду 1022,5 га, не передано – 497,84 га та використовуються без укладання договорів 269,12 га, у постійному користуванні – 92,11 га (рис. 1).

Одним із найважливіших напрямів реалізації державної політики в сфері

земельних відносин є удосконалення механізму нормативної грошової оцінки земель, яка є базою справляння плати за землю та інших обов'язкових платежів — державного мита при обміні земельних ділянок, розміру орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної форми власності.

Для загальної характеристики стану розвитку земельних відносин за окремими напрямками діяльності міськрайонного управління Держгеокадастру Уманського району та м. Умані були використані матеріали за 2018-2019 рр. [8].

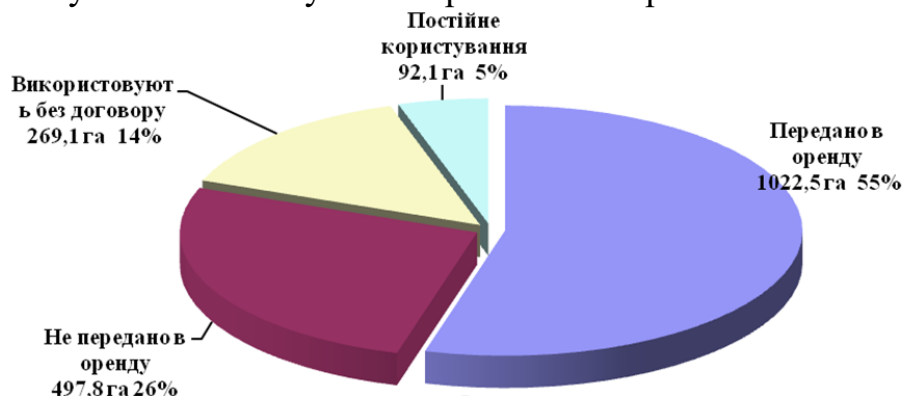

Рис. 1. Аналіз використання земель водного фонду Уманського району за 2019 рік, га*

*Джерело: складено автором за даними [7].

Так протягом 2018 року до управління Держгеокадастру надійшло 8474 заяви про державну реєстрацію земельних ділянок, 4516 заяв про внесення відомостей до Державного земельного кадастру, 1953 заяви про виправлення технічних помилок у відомостях Державного земельного кадастру та 2005 заяв про надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі витягів. З них виконано 4516 заяв про державну реєстрацію земельних ділянок, 1953 заяви про внесення відомостей до Державного земельного кадастру, 3375 заяв про виправлення технічних помилок у відомостях Державного земельного кадастру та 2005 заяви про надання відомостей з Державного земельного кадастру у формі витягів.

Підготовлено та видано 937 витягів з нормативної грошової оцінки земельних ділянок та 1168 довідок з державної статистичної звітності про наявність земель та розподіл їх за власниками, землекористувачами, угіддями (за даними форми 6 – зем).

Розглянуто 820 проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок та погоджено проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок.

Приватна власність на землю слугує об'єктивною передумовою функціонування земельного ринку, включаючи сільськогосподарські угіддя. В даному випадку мова не йде про абсолютну приватну власність. Приватна власність на землю не перетворює кожного землевласника в економічно вільного та ефективно діючого господарюючого суб'єкта. По-перше, тому, що в умовах ринку діють досить жорсткі економічні регламентації. По-друге, господарську діяльність сільського товаровиробника крім людського чинника визначають ступінь технічного та технологічного оснащення виробництва, прогресивність загальних умов праці. Але не враховувати інтереси

власників землі, насамперед фермерів, власників особистих підсобних господарств, теж не можна. Вони в деяких випадках потребують купівлю землі з різних причин, серед яких треба навести такі:

1) основна частина земель, що дісталися фермерам з фонду, перерозподілу, мають низьку продуктивність, розташовані далеко від селищ і доріг з твердим покриттям;

2) за роки фермерського господарювання якість землі, що знаходиться в користуванні погіршився;

3) збільшення площі дозволить компенсувати недостатню інтенсивність використання землі;

4) для фермерів, що інтенсивно використовують землю, неможливий перехід на багатопільні сівозміни.

Протягом 2018 рік надійшло до управління Держгеокадастру 403 звернення громадян, з них: 224 письмових та 179 на особистому прийомі [8].

Вагомою складовою державної політики в сфері земельних відносин з огляду забезпечення гарантованих державою соціальних пільг для військовослужбовців, які беруть участь в операції об'єднаних сил на сході України є надання їм земельних ділянок у рамках безоплатної приватизації. За даними міськрайонного управління Держгеокадастру Уманського району та м. Умані у власність військовослужбовцям станом на 2019 р. надано 332 дозволи на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки загальною площею – 647,968 га з них:

– 4 дозволи на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для ведення садівництва загальною площею 0,4800 га,

– 328 дозволів на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки для особистого селянського господарства загальною площею 647,4885 га.

Затверджено 251 дозвіл на розробку проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки загальною площею – 489,9824 га, з них: 1 дозвіл – загальною площею 0,1200 га, особисте селянське господарство – 250 дозволів загальною площею 789,8664 га.

Отже, можна стверджувати, що реалізація державної політики – це постійний, динамічний процес досягнення поставлених цілей, у якому беруть участь різні органи державної влади та інститути громадянського суспільства. Його реалізація починається одразу після ухвалення та легітимації державної політики або окремої програми і є основним видом діяльності державного апарату. Тому, метою реалізації державної політики регулювання земельних відносин є практична організація дій учасників земельних відносин, розподіл та перерозподіл земельних ресурсів, забезпечення порядку в землекористуванні, охорона земельних ресурсів та збереження їх для майбутніх поколінь. Звідси, в основі вироблення державної земельної політики мають лежати базові інтереси суспільства, стратегічні потреби сучасного етапу розвитку держави, виражені політичними лідерами і елітами у формі основних принципів і стратегічних цілей, які знайшли відповідну суспільну підтримку.

Із метою здійснення організаційних заходів щодо дотримання земельного законодавства в районі при Уманській райдержадміністрації діє комісія райдержадміністрації з вибору, вилученню (викупу) і наданню земельних ділянок. Протягом 2018 року на засіданнях комісії розглянуто 26 питань пов'язаних із земельними відносинами, одними із ключових яких були врегулювання орендних відносин з використання не витребуваних (нерозподілених) земельних часток (паїв), проведення роботи із сільськими, селищною радами щодо обліку даних категорій земель, упорядкування та оформлення права власності на не витребуванні земельні частки (паї). Окрім того комісією розглядалися питання щодо розгляду проектів землеустрою зі зміни цільового призначення землі, введення в межі села земельних площ з метою ефективного розпорядження земельними ресурсами, розглядалися питання щодо проведення експертної грошової оцінки земельних ділянок несільськогосподарського призначення та надавались відповідні рекомендації користувачам землі згідно земельного законодавства.

Робота комісії з вибору, вилученню (викупу) і наданню земельних ділянок протягом 2018 року була продуктивною, за результатами роботи якої райдержадміністрацією із суб'єктами господарювання було укладено нових та додаткових договорів оренди на використання не витребуваних (нерозподілених) земельних часток (паїв) на загальну площу 259,6 ум. кад. га із орендною платою від 10% з поступовим збільшенням до 12% нормативно грошової оцінки землі облікованої відповідної адміністративно територіальної межі сільських, селищної рад, що в свою чергу, дало можливість залучити до місцевих бюджетів в межах 1 млн. грн орендної плати за використання земельних паїв.

У 2021 році робота комісії і в подальшому буде спрямовуватись на забезпечення дотримання нормативно-правових актів земельного законодавства та залучення коштів від використання земельних ресурсів до місцевих бюджетів району.

Висновки. Удосконалення механізмів державного регулювання земельних відносин в Україні повинне бути засноване на коригуванні аграрної політики, подальшого розвитку правової бази на державному та регіональному рівнях, що сприяють її реалізації, а також на створення відповідного організаційного механізму з притаманною йому інфраструктурою для реалізації політики розвитку земельних відносин.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата доступу: 12.05.2021 р.)
2. Хвесик М.А., Голян В.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів. К.: Кондор. 2007. 480 с.
3. Євграфов О.Є. Теоретичні аспекти державного регулювання земельних ресурсів в Україні. *Теорія та практика державного управління*, 2008. Вип. 4. С.

75-83.

4. Ібатуллін Ш.І. Методичні підходи до масової оцінки земельних ресурсів. *Економічний часопис-XXI*, 2014. № 3-4(1). С. 93-96.

5. Степенко О.В. Фінансово-економічний механізм розвитку земельних відносин у контексті сталого землекористування. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, 2012. № 3-4. С. 118-124.

6. Третяк А.М. Тенденції та наслідки земельної реформи в Україні у контексті якості життя і безпеки населення. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*, 2018. № 2. С. 12-21.

7. Статистичні дані щодо земель Уманського району за 2017-2019 рр. Управління статистики Уманської РДА. URL: <https://uman-rda.gov.ua/upravlinnya-statistiki-13-58-48-16-08-2017/> (дата доступу: 12.05.2021 р.)

8. Інформація з ведення Державного земельного кадастру за 2018 рік. Головне управління Держгеокадастру у Черкаській області. <https://cherkaska.land.gov.ua/icat/heodeziia-ta-kartohrafiia> (дата доступу: 12.05.2021 р.)

Олександра ЗАСТАВНЮК*

Студентка 3 курсу

Факультет менеджменту та права

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

***Анотація.** У статті проведено аналіз сутності маркетингового управління, що дало змогу конкретніше визначити зміст і основне поняття досліджуваної сфери: управління маркетинговою діяльністю фермерських господарств – процес формування та реалізації комплексу заходів з використанням маркетингового інструментарію, унаслідок чого господарство досягає основних цілей і завдань, а також може впливати на процеси, пов'язані з ціноутворенням, збутом сільськогосподарської продукції, регулюванням обсягів продажу, конкурентоспроможністю, залученням нових ідей, задоволенням смаків і вподобань споживачів, а в підсумку отримує максимальний ефект за мінімальних витрат на маркетинг.*

***Abstract.** The article analyzes the essence of marketing management, which allowed to more specifically define the content and basic concepts of the study area: management of marketing activities of farms - the process of forming and implementing a set of measures using marketing tools, as a result of which the economy on the*

---

* Науковий керівник – д.е.н., доцент кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Логоша Р.В.

processes associated with pricing, sales of agricultural products, sales regulation, competitiveness, attracting new ideas, satisfying the tastes and preferences of consumers, and ultimately gets the maximum effect at minimum marketing costs.

Вступ. Маркетингова діяльність формує визначальний вплив на розвиток системи економічних відносин між виробниками товарів (послуг) зі споживачами у напрямі ефективного забезпечення його збуту. В сучасних умовах ринку, ефективний маркетинг є одним із необхідних і визначальних інструментів організації раціонального виконання збутової функції аграрного бізнесу в умовах підвищення рівня конкурентної боротьби і відкритості ринків.

Виклад основного матеріалу. Євроінтеграційний вектор розвитку вітчизняного аграрного сектора формує новий рівень вимог до фермерських господарств, що вимагає від них докорінного переосмислення стратегічних цілей, та методів їх досягнення.

Фермерські господарства відрізняються від інших сільськогосподарських підприємств тим, що вони, в багатьох випадках, є дрібними, обсяг виробництва сільськогосподарської продукції невеликим, а з цього виникає проблема формування та реалізації оптимальних партій аграрної продукції. Наразі головними завданнями науковців має стати аналіз, розробка, впровадження та удосконалення основних елементів системи управління маркетинговою діяльністю, оскільки конкурентний тиск з боку зарубіжних товаровиробників з кожним роком стає дедалі потужнішим.

Сутність маркетингу фермерських господарств полягає в тому, що вся діяльність виробника сільськогосподарської продукції засновувалась на виявленні споживчого попиту та його зміні протягом певного часу під впливом різних факторів. Аналіз та пошук нових ринків збуту сільськогосподарської продукції також викликає складнощі, оскільки у штаті фермерських господарств, як правило відсутні кваліфіковані менеджери з маркетингу, а їх функції виконує голова фермерського господарства.

Рушійною силою у вирішенні більшості з цих проблем може стати створення ефективної системи управління маркетинговою діяльністю, яка б значно полегшила як виробничу, фінансову так і збутову діяльність фермерських господарств та дозволила б їм значно посилити свої конкурентні позиції на ринку сільськогосподарської продукції та матеріально-технічних ресурсів. Постає необхідність підпорядкування внутрішньогосподарської діяльності вимогам зовнішнього середовища шляхом дослідження аграрного ринку, проведення виваженої товарної, цінової, збутової та комунікаційної політики [1]. Все це і включає в себе управління маркетинговою діяльністю фермерських господарств.

В управлінні маркетингом визначальним є маркетинг і маркетингова діяльність, а в маркетинговому управлінні увага акцентується на самому управлінні підприємства.

Варто відзначити, що серед великої когорти науковців не існує єдиного підходу до визначення суті управління маркетинговою діяльністю. Проаналізувавши різні, підходи до тлумачення цього поняття, можемо окреслити

суть управління маркетинговою діяльністю.

Дослідження процесу управління маркетингом розпочалося з моменту його появи у США, від “market getting” – оволодіння ринком, що виник під час пошуку місцевими фермерами ринків для збуту виробленої продукції [2].

«Батько маркетингу» Ф. Котлер вважає, що управління маркетингом – це всі процеси, які передбачають аналіз, планування, реалізацію та контроль за взаємовигідними обмінами з цільовими покупцями, мета котрих – отримання прибутку, зростання обсягів збуту та частки ринку [3].

На основі аналізу різних точок зору можна зазначити що управління маркетинговою діяльністю фермерського господарства – це процес формування та реалізація комплексу заходів з використанням маркетингового інструментарію, внаслідок чого господарство досягає основних цілей і завдань, а також може впливати на процеси, пов’язані з ціноутворенням, збутом товарів, регулюванням рівнів продажів, конкурентоспроможністю, залученням нових ідей, задоволенням смаків і вподобань споживачів, а в підсумку отримує максимальний ефект за мінімальних витрат на маркетинг [4, с. 43].

У структурі аграрного виробництва кількість фермерських господарств є найбільш численною з-поміж усіх товаровиробників. Проте існує чимало проблем, які гальмують процес розвитку фермерства в Україні до яких слід віднести:

1) економічні проблеми – низький рівень державної підтримки, низький рівень інвестицій у сільське господарство; високий рівень ризику господарської діяльності; нестача власного капіталу, великих гуртових ринків сільськогосподарської продукції, тощо;

2) соціальні проблеми – високий рівень урбанізації сільського населення, через що досить важко знайти охочих працювати на землі; низький рівень соціального забезпечення селян; багаторічне ігнорування процесу з виховання реального власника, господаря на селі;

3) природні причин – сезонний характер сільськогосподарського виробництва і залежність від кліматичних умов та можливих спалахів захворювань у тварин;

4) організаційні причини – внаслідок хаотично розміщення земельних угідь фермерських господарств; низький рівень інфраструктурного забезпечення по збуту сільськогосподарської продукції; складнощі отримання об’єктивної інформації про різні події на ринку, тощо.

Визначення питань, які перешкоджають ефективному управлінню маркетингової діяльності фермерських господарств, зумовлює вибір оптимального їхнього розв’язання.

У зв’язку з цим формуються основні цілі управління маркетинговою діяльністю фермерського господарства, до яких слід віднести [5, с.28]:

- збільшення обсягів економічних прибутків за мінімальних витрат;
- налагодження стабільних відносини зі споживачами;
- впровадження раціональної цінової політики;
- своєчасне реагування на зміни у ринковому середовищі;
- формування ефективних каналів збуту фермерської продукції;

- впровадження досягнень НТП в аграрний бізнес.

До визначальних принципів управління маркетинговою діяльністю належать [4, с. 45]:

- орієнтація на кінцевого споживача (маркетингова діяльність фермерських господарств спрямована на вивчення та максимальне задоволення смаків і вподобань споживачів);
- комплексність управління (відповідальний і фаховий підхід до кожного етапу маркетингового управління);
- адаптація до умов навколишнього середовища (здатність фермерського господарства пристосовуватися до постійних змін ринкового середовища);
- гнучкість (у процесі прийняття рішень, що характеризує фермера з позиції управління);
- впровадження інновацій – базовий принцип управління маркетинговою діяльністю (постійний розвиток фермерського господарства й оновлення матеріально-технічної бази на основі досягнень НТП);
- підтримання курсу на маркетинг у перспективі (важливість використання маркетингу, який є філософією бізнесу в економіці XXI ст.).

Фермерські господарства активно мають втілюють у життя усі перелічені принципи управління маркетинговою діяльністю. Фермерські господарства управляють маркетинговою діяльністю у двох напрямках: перший впливає на певні процеси, а другий розв'язує певні проблеми для досягнення мети діяльності (рис. 1).

Отже, процес управління маркетинговою діяльністю фермерського господарства включає в себе:

- 1) усі процеси, що пов'язані з просуванням нових ідей для продукції, задля обміну на вигідних умовах для фермерського господарства і покупців/споживачів;
- 2) політику ціноутворення;
- 3) вплив на співвідношення попиту та пропозиції для досягнення поставлених господарством цілей.

Інакше кажучи, це досягнення бажаних результатів через розроблення та застосування засобів, що допоможуть забезпечити управління попитом і пропозицією. Адже середовище, в якому функціонує фермерське господарство надзвичайно динамічне та мінливе, тому виникає потреба швидкого реагування для об'єктивного управління його діяльністю, що зумовлено такими причинами, як узгодженість, скоординованість, підпорядкованість, звітність і організованість.

Прийнято виділяти п'ять основних функцій управління маркетинговою діяльністю:

- 1) планування;
- 2) організація;
- 3) координація та регулювання;
- 4) стимулювання;
- 5) облік, аналіз та контроль.

Перелічені функції зазначені у порядку їхнього виникнення безпосередньо під час ведення діяльності [6, с. 43].

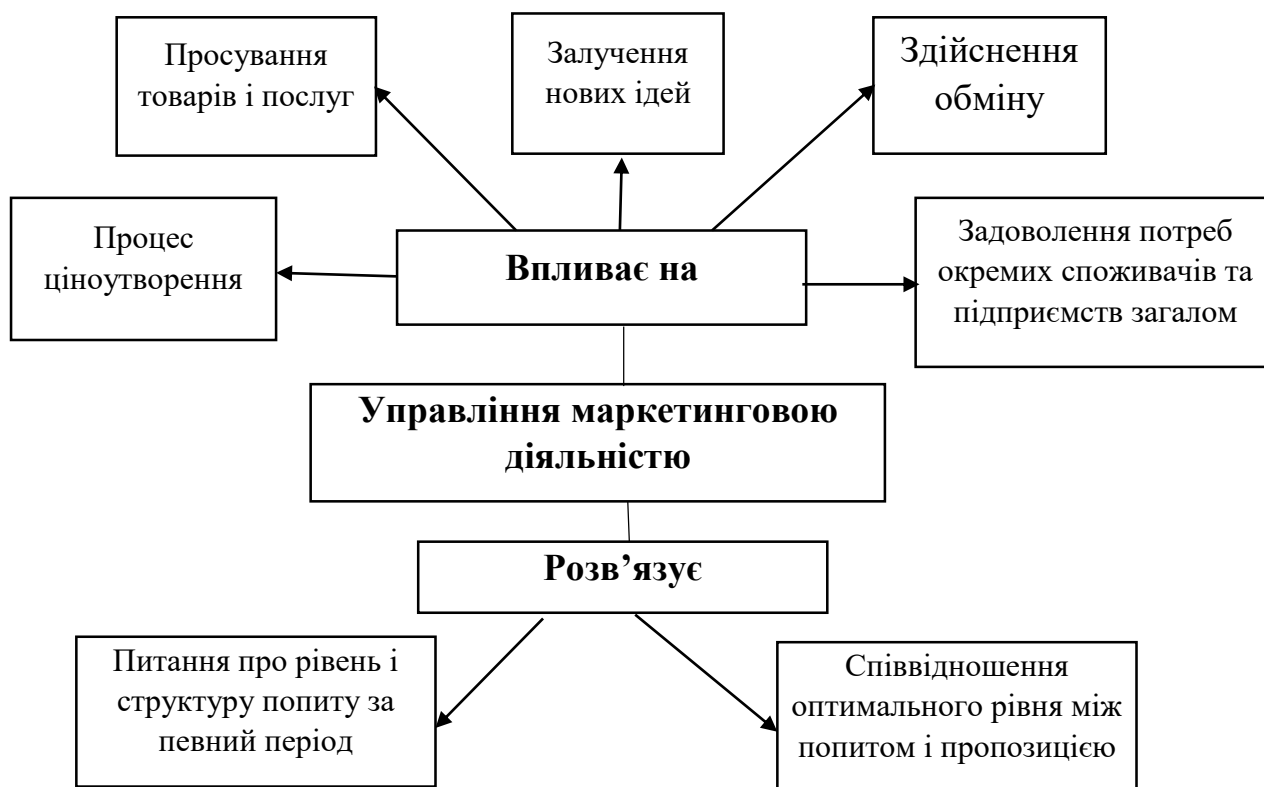

Рис. 1. Схема управління маркетинговою діяльністю фермерськими господарствами

*Джерело: сформовано автором

Управляти маркетинговою діяльністю фермерського господарства потрібно так, щоб реалізувати цілі та завдання його функціонування. Застосування маркетингового інструментарію, з одного боку, допоможе споживачам дізнатися про продукцію фермерського господарства, а з іншого – зможе виявити та вивчити їхні смаки, уподобання для задоволення потреб. Використання маркетингу забезпечує двосторонній зв'язок між господарством і споживачем.

Об'єктом управління маркетинговою діяльністю є фермерське господарство, предметом – становище фермерського господарства на аграрному ринку.

Управління маркетинговою діяльністю за територіальним принципом відбувається на двох рівнях – національному (місцевому, регіональному); міжнародному (експортному, світовому). Доступ до першого рівня мають усі фермерські господарства незалежно від їхнього розміру та спеціалізації. Виробляти фермерську продукцію на міжнародному рівні можуть лише великі господарства з потужною конкурентоспроможною позицією на вітчизняному ринку аграрної продукції.

Під методами управління маркетинговою діяльністю фермерського господарства розуміють економічні (планування, дослідження, збут, ціноутво-

рення), організаційні (розпорядження, рекомендації), психологічні.

Маркетингові моделі управління “Я сам” як правило використовують дрібні фермерські господарства через особистий продаж фермером.

Управління маркетинговою діяльністю фермерського господарства – це діяльність яка має відбуватися на постійній умові, тоді і застосування маркетингу фермерським господарством буде ефективним.

Висновки. еволюція маркетингу як системи управління різними суб’єктами господарювання сприяла його перетворенню на дієвий і пріоритетний механізм досягнення визначених цілей і завдань. Маркетинг став філософією управління бізнесом, оскільки пріоритетним під час ухвалення управлінських рішень є його принципи. З огляду на важливість цієї організаційної форми господарювання в умовах ринкової економіки актуальним залишається аналіз та розкриття основних характеристик фермерського господарства, розуміння його економічної природи. Комплексне вивчення такої форми господарювання стало основою для підвищення ефективності управління маркетинговою діяльністю фермерських господарств.

Правильно обрана модель управління маркетингом для господарств означатиме збільшення обсягів виробництва, можливість реалізувати фермерську продукцію у власних торговельних точках, сприятливі умови для об’єднання фермерів у кооперативи та залучення різних форм прямого маркетингу.

Список використаних джерел

1. Логоша Р. В., Польова О.Л. Особливості формування маркетингових стратегій сільськогосподарських підприємств. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. №11.

2. Кравчук І. А. Використання маркетингу в управлінні аграрними підприємствами. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/8.1/187.pdf>

3. Котлер Ф. Маркетинг-менеджмент / Ф. Котлер; пер. с англ.; под ред. О. А. Третьяк, Л. А. Волковой, Ю. Н. Каптуревского. Питер, 2000. 896 с.

4. Lohosha R. V., Gorinska V. M. Improvement of the marketing activity management system of farms. *Colloquium-journal*. 2021. № 4 (91), część 3. P. 40-49.

5. Зіньцьо Ю. В. Сучасний стан розвитку фермерства в Україні. Регіональні економічні проблеми в умовах сучасних викликів: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 27–28 лют. 2015. Київ, 2015. С. 28–30.

6. Армстронг Г. Котлер Ф. Маркетинг. Загальний курс: навч. посіб. / Пер. с англ. Москва: Видавн. дім „Вільямс”, 2001. 608 с.

Денис КНИЖНИЙ,*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МАРКЕТИНГОВІ ПРОБЛЕМИ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація *Висвітлено сучасну парадигму глобалізації та багатьох процесів із метою визначення ролі міжнародних організацій, кожної держави та національних угруповань у світовій економіці. Розглядаються можливі варіанти вирішення проблеми глобального управління, наявна інституційна архітектура та нерівномірність взаємовідносин суб'єктів глобальної економічної системи.*

Abstract. *A modern paradigm of globalization and many processes in order to determine the role of international organizations, each state and national groups in the global economy. Possible options for solving the problem of global governance, an institutional architecture and uneven relationship between the subjects of the global economic system are considered.*

Вступ. Дослідження сучасного етапу соціально-економічного розвитку у розрізі глобальних процесів є досить актуальним на сьогодні. Аналіз факторів, які безпосередньо впливають на сучасну глобальну структуру, а також глобальне управління є необхідним для виявлення явищ, які ускладнюють глобальні проблеми сучасності. Проведений аналіз дає опис процесів трансформації економіки за рахунок переміщення факторів виробництва, пояснює вплив зазначених процесів на розвиток вітчизняної економіки. Дослідження впливу руху факторів виробництва у глобальному просторі, їх розподіл за географічною детермінантою. Вплив руху товарів, капіталу та робочої сили на економічний стан України і її місце в глобальній системі координат. Зміна інституційної архітектури є одним із найактуальніших питань, адже від того як розподіляться повноваження залежатиме перебіг подій та вектори національної політики [2].

Одними із найважливіших елементів глобальної економічної системи, на яку перетворився світ наприкінці другого тисячоліття, є процеси руху капіталів, товару та робочої сили.

Сучасні процеси глобалізації вимагають дослідження даних процесів із метою визначення ролі кожної держави у світовій економіці, вирішення проблеми глобального управління тощо [7].

Отже, однією із найважливіших форм міжнародних економічних відносин у ХХІ ст. є вивіз капіталу. Вивіз капіталу робить двоїстий вплив на міжнародні

---

* Науковий керівник: к.е.н., старший викладач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу Савіна С.С.

економічні відносини. З одного боку, він підвищує ефективність міжнародних зв'язків, сприяє економічному розвитку країн-позичальників, а з іншого – загострює суперечності між партнерами, при певних умовах перетворює позичальників у вічних боржників, а отже, залежних від кредиторів, в ролі яких виступають головним чином розвинуті капіталістичні країни та міжнародні фінансові установи. [8].

Країни центральної та Східної Європи поступово залучаються в міжнародний оборот капіталу. На жаль, участь України залишається досить незначною. Протягом 2019 року через приватизацію майна було здійснено ПІІ на суму 595 млн. дол., дуже незначні портфельні інвестиції – 201 млн. дол. – головним чином через непрозорість ринку цінних паперів. У 2019 році ПІІ в Україну склали 3865,5 млн. дол., а з України – 98,5 млн. дол. За деякими розрахунками, потреба української економіки в іноземні інвестиції становить близько 40 млрд. дол. У галузевому розрізі іноземні інвестиції спрямовуються в першу чергу у: харчову промисловість (21%), внутрішню торгівлю (16%), фінансову сферу (8,5%), машинобудування і металообробку (8%). Найбільші обсяги інвестицій в Україну припадають на США, Кіпр, Нідерланди [12].

Рух ще одного із факторів виробництва – робочої сили в умовах глобалізації та трансформації економік країн світу набуває все більшого розвитку, що стає причиною, як формування, так і переформування міжнародного ринку праці.

Міжнародний рух робочої сили набуває дедалі глобальнішого характеру. Сьогодні він охоплює абсолютну більшість країн світу. Інтенсивне переміщення трудових ресурсів відбувається між державами Європи, Північної та Південної Америки, Африканського материка, Південно-Східної Азії [20].

За матеріалами преси та оцінками експертів, за кордоном сьогодні працює від 1 до 3 млн. українських громадян, переважна частина яких влаштовується на роботу нелегально.

Рух товарів, капіталу та робочої сили значною мірою становить свій вплив на трансформаційні та глобалізаційні процеси. На сьогоднішній день розвиток господарських відносин у світі формується через всебічне дослідження явищ, процесів і проблем глобалізації. На даному етапі глобалізація переростає у всеохоплюючий процес, якому притаманні багатоаспектність, динамізм, істотно поглиблюючи економічну міжкраїнову взаємозалежність.

Шлях українських трансформацій є різнобічним, інколи навіть не контрольованим, проте деякі етапи трансформації економіки уже в минулому, хоча вони були першими і здійснили значний вплив на сьогоденний розвиток в умовах багатовекторного глобального розвитку держави.

Зважаючи на сьогоднішні українські умови відповідна політика має бути спрямована на досягнення загальних цілей та відповідати таким принципам: свобода підприємництва у зовнішньоекономічній сфері за активної регулятивної ролі держави, безумовне дотримання законів усіма суб'єктами зовнішньоекономічної підприємницької діяльності та їх рівність перед законом, а також недискримінація, захист інтересів національного товаровиробника як на

території України, так і за її межами, еквівалентність міжнародного товарообміну, неприпустимість недобросовісної конкуренції та демпінгу при вивезенні та ввезенні товарів та послуг, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку[29].

Поетапний вихід України на умови низько тарифного регулювання експортно-імпортних зв'язків має бути узгодженим із програмами державної політики реконструкції тих галузей промисловості, які на даному проміжку часу особливо гостро потребують цілеспрямованого централізованого опікування, сприяння експорту (рис. 1). [12].

Серед загальних трансформаційних процесів, що впливають на хід перетворень в економіці України, слід назвати такі: поширення ринкової моделі економіки на всі регіони світу, глобалізація і посилення взаємозалежності у світі, поглиблення інтеграційних процесів.

Глобалізація, як економічне явище, що має багатофазний вплив на розвиток усіх країн світу – є також одним із основних чинників, що формує інституційну архітектуру, перерозподіл сил держав та їх вплив на відносини одна з одною.

Розглядаючи інституційну архітектуру із боку теоретичного аспекту, можна зробити висновок, що це поняття, яке дає характеристику положенню і відносинам, які склалися між державами, з однієї сторони, та між державами та різноманітними впливовими міжнародними організаціями – з іншої сторони.

Ми виділяємо декілька таких суб'єктів глобального характеру, що дійсно своєю впливовістю, діями або навпаки бездіяльністю формують наявну інституційну архітектуру. Отже, глобальна архітектура включає в себе: державу, міжнародні організації, ТНК, міжнародні неурядові організації, автономні (недержавні) організації. [19].

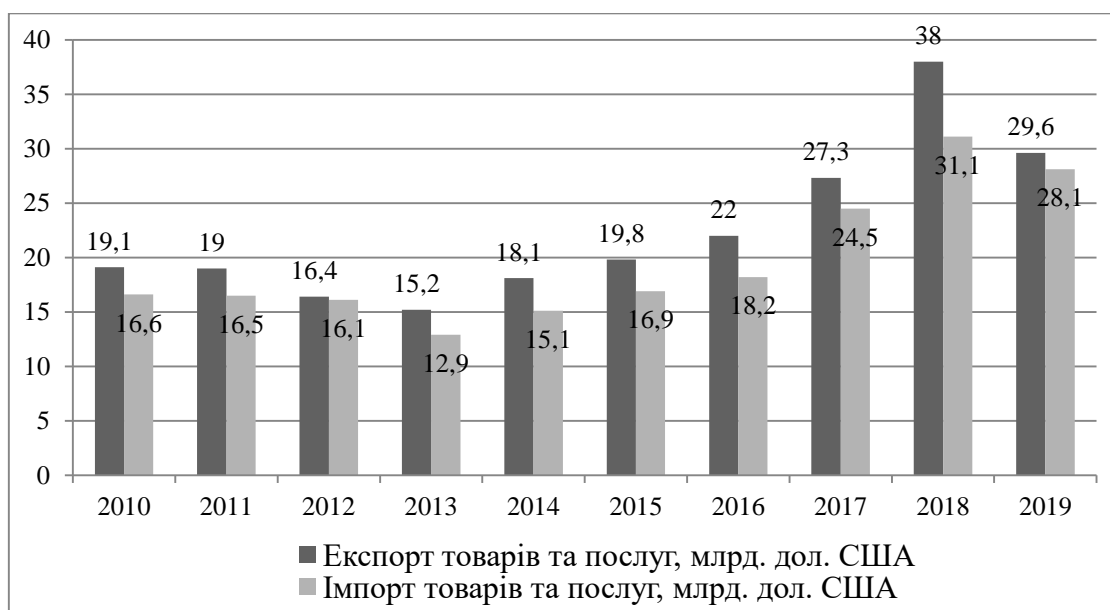

Рис. 1. Експорт-імпорт товарів та послуг 2010-2019 роки (млрд. дол. США)

[27]

*Джерело: сформовано автором

Діяльність ТНК призводить, головним чином, до розмивання між корпоративних кордонів, а також є загрозою для великих і малих фірм.

Щодо ролі міжнародних організацій, то на сьогоднішній день найвпливовішими є СОТ, МВФ, МОП, ЮНІДО, ЮНКТАД, Світовий Банк. Сьогодні констатує факт посилення тенденції економічної регіоналізації, що має континентальний характер (ЄС, НАФТА) [28].

Дослідивши пріоритети розвитку України можливо виділити декілька напрямів співпраці із міжнародними угрупованнями та організаціями. Насамперед, вони визначаються напрямками та передумовами інтеграції держави у глобальній системі координат. На основі визначених передумов, одним із векторів створення інституціональної архітектури є концепція біогравітаційної глобалізації.

Модель біогравітаційної глобалізації ґрунтується насамперед на наявності двох головних гравітаційних полів, з якими тісно взаємодіє господарський комплекс України – Європейського Союзу (ЄС) та Єдиного економічного простору (ЄЕП).

Конфігурація біогравітаційної інтеграції економіки України виглядає наступним чином: в регіональному угрупованні ЄЕП – зона вільної торгівлі, що передбачає ліквідацію торгових бар'єрів між учасниками угоди і збереження власного торговельного режиму у відносинах з третіми країнами; в регіональному об'єднанні ЄС – преференційна зона, режим якої становить найнижчу, практично передінтеграційну фазу і передбачає надання партнерам певних пільг, таких як квоти на експорт певної продукції (текстиль, вироби металургійної промисловості), секторальне і транскордонне співробітництво (євро регіони, європейські транспортні коридори тощо), надання технічної допомоги та інше. [4].

Висновки. Наразі державні політики багатьох країн світу потребують адаптації економіки до сучасних вимог глобалізації. Інтеграційні процеси прискорюють формування глобального руху товарів, капіталу та робочої сили. У цьому випадку важливо обрати вірний вектор інтеграції у глобальній системі координат. На основі дослідження глобального середовища та відносин між країнами, багато із яких прагнуть стати країнами-гегемонами, щоб диктувати власні правила гри, але таке прагнення не є обґрунтованим. Необхідно визначити компетенції та можливості усіх країн, з метою правильної розстановки сил у світі, щоб досягти позитивних результатів та подолання наявних глобальних криз.

Список використаних джерел

1. Економічний розвиток України. Підсумки 2019 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://icps.com.ua/ekonomichni-pidsumky-ta-perspektyvu-ukrayiny-prohres-rehres-chy-status-kvo/>.

2. Веб-портал підтримки інвестиційного співробітництва та зовнішньоекономічних проєктів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=75540510.

3. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/ua>.
4. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
5. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- Аграрний сектор економіки України: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: <https://www.vgolos.zt.ua/ahraryny-sektor-ekonomiky-ukrayiny-suchasnyy-stand-ta-perspektyvy-rozvytku/>
7. Багорка М.О., Безугла Л.С. Напрями впровадження системи управління маркетинговою діяльністю сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. Вип. 16(1). С. 45-48
8. Гончарук Т.В. Зарубіжний досвід розвитку підприємницьких структур та можливості його використання в Україні. *Ефективна економіка*. 2017. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5772>
9. Експорт товарів і послуг України. URL: C:/Users/User/Downloads/Експорт-ТП(12-2018).pdf
10. Експортна стратегія України: Секторальні та крос-секторальні експортні стратегії. Інформаційна довідка станом на 2018 рік. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/perspective_Sectors_2018.pdf
11. Єранкін О.О. Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації: монографія. Київ: КНЕУ, 2009. 419 с.
12. Звіт Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України за час роботи в Уряді (2016-2019 рр.) URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/report-eui-deputy-prime-minister-2016-2019.pdf>
13. Інфографіка щодо загальних підсумків експорту товарів і послуг України у 2018 році. URL: C:/Users/User/Downloads/Експорт-ТП (12-2018)%20(1).pdf
14. Канищенко О. Поведінкові аспекти експансії зарубіжних ринків: системний підхід. *Маркетинг в Україні*. 2006. № 3. С.30-34
15. Ковальчук С.В. Актуальні проблеми застосування маркетинг-менеджменту в зовнішньоекономічній діяльності підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. Т.2. 2014. №5. С.179-185.
16. Ковінько О. М., Пасічник Т.Г. Особливості сучасних маркетингових технологій в управлінні підприємством. *Молодий вчений*. 2017. №12 (52). С. 647-650.
17. Ковінько О.М. Маркетинг в умовах глобалізації економічної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки*. 2015. №6. С. 43–47.
18. Ломовських Л.О. Маркетингові інструменти в механізмі інноваційного
18. Ломовських Л.О. Формування цінової стратегії на підприємстві. *Наукове*

забезпечення розвитку національної економіки: досягнення теорії та практики: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти і молодих учених. (м. Полтава 1 грудня 2017 р.) Полтав. держ. аграр. акад. , 2017. С. 94–96.

19. Мазур К. В., Мухіна О. В. Розробка маркетингової стратегії сільськогосподарського підприємства агропродовольчого комплексу. Ефективна економіка. 2020. № 1. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>

20. Основні аспекти Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (ЗВТ +). Департамент Європейської інтеграції. URL: <https://eu-ua.org/sites/default/files/inline/files/osnovni-aspekti-ugodi-pro-asociaciyu-mizh-ukrainoyu.pdf>

21. Основні показники зовнішньої торгівлі України. Український клуб аграрного бізнесу. URL: http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/zovnishni_rinki/osnovni_pokazniki_zovnishnoi_torgivli_ukraini

22. П'ять головних перешкод на шляху українського експортера. URL:<https://agropolit.com/spetsproekty/297-5-golovnih-pereshkod-na-shlyahu-ukrayinskogo-eksportera>

23. Savina S.S. Marketing support of competitiveness management of agricultural enterprises. Norwegian Journal of development of the International Science Norway. 2021. № 56. Vol. 3. P. 17–25.

24. Савіна С.С. Науково-методичні підходи до розробки маркетингової стратегії підприємства та світове господарство. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини*. 2018. № 19. С. 15-19.

25. Сільське господарство України. Статистичний збірник. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/Zb_sg_2018%20.pdf

26. Сільське населення України за 10 років скоротилося на 19 %. Укрінформ від 9.10.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2736219-silskenaselenna-ukraini-za-10-rokiv-skorotilosa-na-16-ekspert.html>

27. Статистична інформація. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/oper_new.html

28. Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10. 2013 р. № 806-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>

29. Україна: угоди про вільну торгівлю. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/FREE_TRADE_AGREEMENTS_UKR_5-1NEW%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/FREE_TRADE_AGREEMENTS_UKR_5-1NEW%20(1).pdf)

30. Циганкова Т.М. Оцінка розвитку маркетингової діяльності українських експортерів. *Маркетинг в Україні*. 2004. № 3 (25). С.40-45

31. Яшина І. М. Аналіз стану управління збутом на сільськогосподарських підприємствах малого бізнесу. *Розвиток економіки та менеджменту в умовах інтеграційних процесів*: Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених. К.: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2016. С. 59-62.

Олеся КУЛИК*
Студентка 3 курсу
Факультет менеджменту та права
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

***Анотація.** У статті визначено роль фінансового забезпечення територіальних громад, охарактеризовано сутність бюджету територіальної громади відповідно до норм чинного законодавства. Встановлено джерела доходів місцевих бюджетів та доходів, що формують бюджет територіальної громади. Визначено специфічні ознаки управління фінансами об'єднаних територіальних громад.*

***Abstract.** The role of the financial providing of territorial communities is certain in the article, essence of budget of territorial society is described under right current legislation. The sources of profits of local budgets and profits that form the budget of territorial society are set. The specific signs of financial management of the incorporated territorial communities are certain.*

Вступ. Реформа місцевого самоврядування має забезпечити спроможність місцевих органів влади самостійно вирішувати всі місцеві питання завдяки власним ресурсам.

Нині запорука реалізації реформи місцевого самоврядування і децентралізації влади – це створення об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ), які, за умов змін бюджетної системи, можуть зростати.

Щоб об'єднана територіальна громада вдало використала свої можливості для розвитку – необхідно усвідомити, що це не просто розширення її меж завдяки збільшенню кількості мешканців. Об'єднана територіальна громада виходить на якісно інший рівень існування: він посилює обов'язки та відповідальність, насамперед, місцевих органів влади. З розширеної території до місцевого бюджету можна зібрати значніші податкові надходження, а це – додаткові робочі місця, покращення помешкань, тобто життя громадян.

Найважливіше при утворенні об'єднаних територіальних громад – дотримання законодавства при формуванні та виконанні бюджетів цих громад.

Виклад основного матеріалу. Місцеві бюджети це фонди фінансових ресурсів, призначені для реалізації завдань і функцій, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Через місцеві бюджети складаються певні фінансові взаємовідносини органів місцевого самоврядування практично з усіма підприємствами, установами, що розташовані на їхній території, і населенням

---

* Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Колесник Т.В.

даної території у зв'язку з мобілізацією й витрачанням коштів цих бюджетів. Отже, формування місцевого бюджету є одним з найважливіших питань для новоствореної ОТГ [3].

Правові засади бюджетного процесу та міжбюджетних відносин стосовно місцевих бюджетів визначаються Бюджетним кодексом України (далі – БКУ).

Усі норми БКУ, котрі регулюють відносини, які виникають на кожній стадії бюджетного процесу, є єдиними для всіх місцевих бюджетів, зокрема поширюються і на бюджети ОТГ, утворених згідно закону та перспективному плану формування територій громад.

Основні напрями реформи децентралізації.

Реалізація реформи децентралізації в Україні передбачає п'ять кроків і низку заходів: [4].

Крок 1 – визначення територіальної основи органів місцевого і регіонального самоврядування та виконавчої влади (підготовка кадрів для державного управління та місцевого самоврядування, оптимізація трирівневої системи адміністративнотериторіального устрою, планування мережі спроможних територіальних громад, добровільне об'єднання територіальних громад, стратегічне планування місцевого і регіонального розвитку на рівні ОТГ, районів і регіонів).

Крок 2 – розмежування повноважень між органами місцевого і регіонального самоврядування.

Крок 3 – передача основних повноважень державних адміністрацій органам виконавчої влади місцевого і регіонального самоврядування. За центральною владою передбачається залишити тільки право контролю. Для цього вводиться інститут префектів.

Крок 4 – фінансова, зокрема бюджетна, децентралізація. Для забезпечення сталого місцевого та регіонального розвитку необхідним є збільшенням ресурсної та фінансової бази ОТГ, районів і регіонів.

Крок 5 – забезпечення підзвітності органів місцевого та регіонального самоврядування перед виборцями і державою. Для цього громадяни мають усвідомити свою відповідальність за результати виборів місцевої і регіональної влади, виявляти активність при проведенні громадського контролю за діяльністю керівників, депутатського корпусу та виконавчими органами ОТГ, районів і регіонів (згідно критеріїв ефективності роботи та дотримання законів). Передбачається також встановлення нових критеріїв адміністративної відповідальності керівників виконавчих органів як розпорядників бюджетних коштів.

Для проведення розрахунку обсягів дотацій застосовують такі показники: [1].

– чисельність населення (опирається на офіційну звітність Державної служби статистики України щодо наявного населення на початок року, який передує плановому

– при визначенні обсягу базової/реверсної дотацій на 2017 рік беруться показники станом на 01.01.2016 р.);

– надходження податку на доходи фізичних осіб у частині, що зараховується до відповідного бюджету (для бюджетів об'єднаних громад – це 60%) за останній звітний період; (для бюджету на 2017 рік враховуються надходження за 2015 рік);

– індекс податкоспроможності бюджету (визначається як співвідношення надходжень податку на доходи фізичних осіб на одного мешканця за означеним бюджетом до визначеного такого ж середнього показника по Україні).

Порядок і процедура складання бюджету об'єднаної територіальної громади. Порядок складання проектів місцевих бюджетів унормовано ст. 75 БКУ і він полягає в наступному.

Кожного року до місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих рад надходять листи Міністерства фінансів України щодо формування місцевих бюджетів на наступний бюджетний період.

Таблиця 1

Зміни у податковому законодавстві

Податкові платежі	До внесення змін	Після внесення змін
Податок на доходи фізичних осіб	75% податкових надходжень – до місцевих бюджетів, 25% - до обласних бюджетів	60% податкових надходжень – до бюджетів міст обласного значення, 15% - до місцевих бюджетів, 25% - до державного бюджету
Податок на прибуток підприємства	100% - до державного бюджету. 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності до місцевих бюджетів	90% - до державного бюджету, 10% - до місцевих та обласних бюджетів. 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності до місцевих бюджетів
Екологічний подат	35% податкових надходжень – до місцевих бюджетів, 65% - до державного	25% податкових надходжень – до місцевих бюджетів, 55% - в обласні, 20% - до державного
Державне мито	100% до місцевих бюджетів	100% до місцевих бюджетів
Плата за мито	Загальнодержавний податок	Місцевий податок

*Джерело: запропоновано автором

Сталий розвиток територій, підвищення їх соціально-економічної спроможності й зниження рівня патерналістських очікувань неможливі без зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, зокрема реалізації низки заходів із фінансової децентралізації, які передбачають: [2].

1. Внесення необхідних змін до Податкового та Бюджетного кодексів.
2. Підвищення фінансової самостійності та податко- і бюджетоспроможності усіх ланок самоврядування (ОТГ, район, регіон).
3. Запровадження прозорості процедури складання місцевих бюджетів та звітування про їх виконання за участю громадськості.
4. Переведення бюджетів ОТГ на прямі стосунки з державним бюджетом.
5. Реформування міжбюджетних відносин.
6. Розширення можливостей фінансування власних повноважень місцевих органів влади.

7. Розширення можливостей фінансування делегованих повноважень місцевих органів влади на трансфертній основі.

8. Поліпшення фінансового забезпечення проектів і програм соціально-економічного розвитку територій.

Фінансовий відділ виконавчого органу ОТГ (у разі його створення), або уповноважена особа (ст. 34 БКУ), згідно з типовими формами бюджетних запитів, затверджених наказом Мінфіну від 17.07.2015 р. № 648, з урахуванням особливостей складання проектів місцевих бюджетів розробляє і повідомляє (листом) головним розпорядникам бюджетних коштів Інструкцію з підготовки бюджетних запитів, до якої додаються їх форми [5].

Хто може бути головним розпорядником коштів за бюджетними призначеннями, визначеними рішеннями про місцеві бюджети визначено у п. 3 ч. 2 ст. 22 БКУ. Так, головними розпорядниками коштів бюджету ОТГ можуть бути: виконавчі органи та апарати рад ОТГ, структурні підрозділи виконавчих органів рад ОТГ в особі їх керівників.

Головні розпорядники не мають права змінювати Інструкцію і зобов'язані ознайомити з нею розпорядників нижчого рівня без змін.

При заповненні бюджетних запитів слід пам'ятати про визначення бюджетних періодів, що у щорічних базових інструкціях Міністерства фінансів вживаються у такому контексті: [4].

- ✓ минулий рік – звітний період;
- ✓ поточний рік – період, протягом якого відбувається планування бюджетних показників на наступний рік;
- ✓ плановий рік – рік, на який здійснюється планування бюджетних показників;
- ✓ наступні за плановим два роки (згідно зі ст. 21 БКУ) – роки, на які здійснюється прогноз бюджетних показників і які наступні за плановим роком

Бюджетні запити заповнюються всіма розпорядниками бюджетних коштів.

За результатами аналізу поданого головними розпорядниками бюджетного запиту керівник місцевого фінансового органу ОТГ ухвалює рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту бюджету ОТГ.

Протягом 2020 р. до місцевих бюджетів України надійшло 471,5 млрд грн, зокрема: доходи загального фонду склали 426,0 млрд грн; спеціального – 45,5 млрд грн. У 2020 р. частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України склала 34,2%, тоді як у 2019 р. аналогічний показник становив 43,5%. Без урахування трансфертів з державного бюджету, обсяг надходжень до місцевих бюджетів склав 311,1 млрд грн, що становить 22,6% від обсягу доходів зведеного бюджету, а в 2019 р. аналогічний показник становив 23,3%.

Протягом періоду децентралізації державного управління в Україні спостерігається постійна тенденція до зростання власних доходів загального фонду місцевих бюджетів – середньорічний темп зростання показника протягом 2015-2020 рр. становить 24,6% [6].

Фінансові органи ОТГ на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів здійснюють аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, стосовно його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів [5].

Важливо пам'ятати: При застосуванні ПЦМ бюджетний запит є документом, що слугує основою для складання проекту бюджету ОТГ на плановий та прогнозні бюджетні періоди. Його мета – чітке обґрунтування потреби в бюджетних ресурсах на реалізацію програми та їх збалансування з запланованим максимально можливим соціально-економічним результатом. Відповідальність за своєчасність, достовірність та зміст поданих фінансовим органам бюджетних запитів несуть головні розпорядники бюджетних коштів.

У разі надання необґрунтованих бюджетних запитів, або заповнених із порушенням вимог Інструкції, напрацьованої місцевим фінансовим органом, видатки за відповідними бюджетними програмами можна не включати до проекту бюджету ОТГ.

Висновки. Фінансова стабілізація регіонів України потребує державної регіональної політики, спрямованої на підтримку розвитку інноваційного комплексу в регіонах. Стратегія реформування процесу наповнення місцевих бюджетів передбачає розробку нових підходів до проведення бюджетної політики на регіональному та місцевому рівнях. Бюджетну політику у сфері формування дохідної бази місцевих бюджетів у державі доцільно спрямовувати на гармонічне поєднання принципів бюджетного унітаризму з елементами бюджетної децентралізації.

Список використаних джерел

1. Глуценко А. С. Формування самодостатніх фінансово спроможних територіальних громад в Україні: стан, проблеми та перспективи. *Проблеми економіки*. 2019. №2. С. 126-133.
2. Децентралізація: загальна інформація. URL : <https://decentralization.gov.ua/about>
3. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. / [Шевченко О. В., Романова В. В., Жаліло Я. А. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2020. 153 с. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-09/decentralizatsiya-i-formuvannya-polityky-regionalnogo-rozvytku-v-ukraini_0.pdf
4. Колесник Т.В. Регіональне програмування як дієвий інструмент сталого розвитку сільських територій. Економіка, фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. № 3. С. 44-61
5. Маркович Г. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс] Режим доступу: http://galinfo.com.ua/articles/v_chomu_polyagayut_osoblyvosti_formuvannya_byudzhativ_otg_249352.html

б. Самборська О. Ю., Колесник Т. В. Оцінка сучасного стану та напрями розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка АПК*. 2019. С. 96-105.

Яна МАКСИМЕНКО,*
студентка 5 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Анотація. У статті обґрунтовано, що в спроможних територіальних громадах органи місцевого самоврядування мають забезпечити надання всіх необхідних громадянам публічних послуг, тобто бути спроможним адміністративним центром по наданню послуг населенню. Визначено методiku за якою доцільно було б об'єднати громади та створити адміністративні центри. Обґрунтовано, що при застосуванні методики створення територіальних громад та адміністративних центрів варто враховувати відстань між, спроможність кожного населеного пункту та інфраструктуру.

Abstract. The article substantiates that in affluent territorial communities local governments should ensure the provision of all necessary public services to citizens, ie be a capable administrative center for providing services to the population. A methodology has been identified for bringing communities together and creating administrative centers. It is substantiated that when applying the methodology of creation of territorial communities and administrative centers it is necessary to take into account the distance between, the capacity of each settlement and infrastructure.

Вступ. Децентралізація влади та створення ефективної системи місцевого самоврядування є найважливішим аспектом сучасного державотворення. Сьогодні належне місцеве самоврядування є важливим фактором демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства [8].

Виклад основного матеріалу. Успішність будь-якої реформи в державі залежить від розуміння її змісту усіма учасниками таких відносин. 1 квітня 2014 року розпорядження Кабінету Міністрів України №333-р була схвалена Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та затверджено План заходів з її реалізації [5]. Таким

---

* Науковий керівник: к.е.н., доцент кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії ВНАУ Пронько Л.М,

чином, було зроблено перші кроки для проведення децентралізації. Термін децентралізація визначає, право громади мати повноваження і бути спроможними їх реалізовувати, оскільки реформа місцевого самоврядування, передбачає передачу в місцеві бюджети частки загальнонаціональних податків, а також створює економічну зацікавленість громад в розвитку нових виробництв, підтримці бізнесу, економічного розвитку країни в цілому.

Досвід таких держав, як Данії, Норвегії, Швеції, Польщі, Чехії, Естонії, Франції показує, що передача значних повноважень від державних органів органам місцевого самоврядування, забезпечила зміцнення місцевого самоврядування, сприяла розвитку бізнесу і підприємницької діяльності, створила прозорий інвестиційний клімат та можливість ефективніше вирішувати питання місцевого значення.

Із прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», було врегульовано відносини, що виникають в процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та затверджено методика формування спроможних територіальних [1]. Згідно прийнятих актів, у разі об'єднання такі громади наділяються повноваженнями та ресурсами, як у міст обласного значення. Натомість територіальні громади, які не візьмуть участь у об'єднанні, залишаються осторонь цього процесу та позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень органів місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися і відповідного фінансування.

А ті громади, що виявлять бажання об'єднатись отримують зарахування до їхніх місцевих бюджетів 60 % податку на доходи громадян. З додаткових ресурсів у ході реформи місцеві ради отримують власний земельний податок, ставки якого на своїй території кожна рада встановлюватиме самостійно. При цьому до юрисдикції кожної ради передаються всі землі відповідної громади, в тому числі й за межами населених пунктів. Також запроваджується обов'язковий у країнах зі спроможним місцевим самоврядуванням місцевий податок на нерухоме майно. Рішення про його запровадження та про його ставки кожна місцева рада теж приймає самостійно. Громада отримує також 5% від продажу пального на АЗС, алкогольних та тютюнових виробів, також залишаються раніше існуючі місцеві податки та збори [1;4].

Отже в спроможних територіальних громадах органи місцевого самоврядування мають забезпечити надання всіх необхідних громадянам публічних послуг, тобто бути спроможним адміністративним центром по наданню послуг населенню. До центрів спроможних громад (тобто ближче до громадян, що живуть поза райцентрами) будуть перенесені з районних центрів місця надання низки важливих послуг – адміністративних, соціальної допомоги через територіальні центри, пожежні, правоохоронні, санітарно-епідеміологічної служби тощо. У разі нестачі приміщень, інших елементів інфраструктури для надання всіх необхідних послуг громадам надаватиметься допомога з державного бюджету на їх придбання чи побудову.

Після консолідації громад села, які не матимуть власних сільрад, будуть

представлені в місцевій раді своїми депутатами, а у виконкомі – сільськими старостами. Старости та депутати здійснюватимуть зв'язок між односельцями і владою громади та вирішуватимуть різні проблеми його жителів у раді та виконкомі [7]. Староста обирається у селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади на строк повноважень цієї місцевої ради. В самому адмінцентрі громади староста не обирається. До обрання на перших виборах старости обов'язки селищного голови відповідної територіальної громади до об'єднання.

Методика вказує на такі умови об'єднання громад та утворення потенційних адміністративних центрів:

1) потенційними адміністративними центрами для об'єднання громад є міста обласного значення, районні центри, з якими можуть об'єднатися населені пункти (село, селище, місто) маючи такі зони доступності: на відстані не більш як 20 км. дорогами з твердим покриттям, однак ця відстань може бути збільшена до 25 км у разі якщо чисельність населення спроможної громади у зоні віддаленості від потенційного адміністративного центру становить не більш як 10% загальної чисельності населення такої громади. Така відстань може бути зменшена у разі відсутності доріг з твердим покриттям чи особливостями рельєфу, що унеможлиблює сполучення (ріки без мостів, гори);

2) потенційними адміністративними центрами для об'єднання громад є населені пункти (село, селище, місто), які раніше мали статус районних центрів та розташовані на відстані більш як 20 км. дорогами з твердим покриттям від міст обласного значення та районних центрів;

3) потенційними адміністративними центрами для об'єднання громад є населені пункти (село, селище, місто), які мають відповідні кадрові ресурси, фінансове забезпечення та розвинуту інфраструктуру (зокрема 250 дітей шкільного та 100 дітей дошкільного віку);

4) потенційними адміністративними центрами для об'єднання громад є інші населені пункти (село, селище, місто), які розташовані на відстані не менш 20 км. дорогами з твердим покриттям від таких потенційних адміністративних центрів та частково забезпечені інфраструктурою.

Також, Методика визначає, що зона доступності до потенційних адміністративних центрів об'єднаних громад визначається з урахуванням доступності послуг у відповідних сферах, таких як часу прибуття швидкої медичної допомоги у невідкладних випадках, пожежної допомоги, що не має перевищувати 30 хвилин. Тобто відстань між об'єднаними громадами повинна бути така, щоб швидка допомога встигла приїхати по дорозі із твердим покриттям за 30 хвилин.

У разі наявності на території, яка не охоплюється зонами доступності до потенційних адміністративних центрів визначених Методикою, більш як одного населеного пункту, що може бути визначений потенційним адміністративним центром, перевага надається тому, що має найбільш розвинуту інфраструктуру.

Територіальна громада, яка розташована на однаковій відстані від потенційних адміністративних центрів спроможних територіальних громад,

може бути включена до складу тієї спроможної територіальної громади, потенційний адміністративний центр якої має найбільш розвинуту соціальну і транспортну інфраструктуру та розташований у межах одного району. Межі території спроможної територіальної громади визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що входять до її складу.

Таким чином, об'єднання громад може бути у таких формах:

- Громада-район, коли на базі району утворюється одна велика об'єднана громада і всі населені пункти консолідується в ній;
- Центр – громади, коли в межах міста обласного значення, району, населених пунктів, що мали статус районів утворюється декілька спроможних територіальних громад.

Висновки. Отже, результатом реформи місцевого самоврядування є децентралізація, яка дасть можливість органам місцевого самоврядування об'єднаних громад мати власні кошти та повноваження для ефективного вирішення питань місцевого значення та на них покладається політична відповідальність за соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Список використаних джерел

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 13, ст.91). 2015
2. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України №591-р від 18.06.2014. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL :<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.
4. Про першочергові заходи з розвитку місцевого самоврядування в Україні на 2017 рік : Указ Президента України від 07.12.2016 р №545/2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>.
5. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 688-р / URL : <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid>.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР, від 21 травня 1997 року, у редакції 22 вересня 2016 року, у якій враховано 112 змін, внесених у 1998-2016 роках Законами Верховної Ради та тлумаченнями Конституційного Суду. Стаття 1. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. 23 грудня 2016 р. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.
7. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

8. Pronko L., Kolesnik T., Samborska O/ Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. Baltic Journal of Economic Studies. – Volume 4, Number 2. – Riga: Publishing House “Bultija Publishing,

Тетяна СЕМЕНЕНКО*

студентка 4 курсу

факультету менеджменту та права,

Вінницький національний аграрний університет

Вінниця, Україна

ВПРОВАДЖЕННЯ МАРКЕТИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Анотація.** У статті проаналізовано використання та впровадження прогресивних маркетингових технологій, яка дозволяє підприємству здійснювати раціональну, добре координовану політику завоювання ринків збуту, пристосовуючи асортимент товарів до вимог ринку, активно формуючи потреби і попит з метою найбільш прибуткової реалізації наявних ресурсів; особливості маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств, які залежать від завдань, концепції та стратегічних напрямів маркетингу; цілей виробника сільськогосподарської продукції пов'язаних з отриманням прибутку шляхом забезпечення промислових підприємств якісною сільськогосподарською сировиною та населення – якісними продуктами харчування.*

***Abstract.** The article analyzes the use and introduction of progressive marketing technologies, which allows the enterprise to carry out a rational, well-coordinated policy of gaining market markets, adapting the range of goods to market requirements, actively forming needs and demand for the most profitable realization of existing resources; Features of marketing activity of agricultural enterprises that depend on tasks, concepts and strategic areas of marketing; The purpose of the manufacturer of agricultural products is related to the receipt of profits by providing industrial enterprises by high-quality agricultural raw materials and population - quality food.*

Вступ. Для забезпечення ефективного функціонування сучасним підприємствам, які існують в складних соціально-економічних умовах, необхідно створювати та впроваджувати різноманітні передові технології або інакше кажучи інновації. Маркетингова діяльність являє собою складову частину менеджменту підприємства і є найчутливішою до впровадження інновацій.

Інновації в сфері маркетингу націлені на застосування науково-технічного

---

* Науковий керівник – к.е.н., старший викладач кафедри аграрного менеджменту та маркетингу ВНАУ Савіна С.С.

прогресу та інтелектуальних ресурсів на практиці для одержання нової чи кардинально покращеної продукції, технології її виробництва та задоволення платоспроможного попиту споживачів у високоякісних товарах і послугах, удосконалення обслуговування.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших складових загального управління підприємством, що спрямоване на отримання додаткових конкурентних переваг завдяки формуванню системи взаємовигідних взаємин між підприємством-виробником, споживачами та іншими сторонами обміну є маркетингове управління конкурентоспроможністю продукції підприємства, яке істотно відрізняється від традиційного як за цілями, так і за засобами їх досягнення [2]. Світова практика свідчить, що використання прогресивних маркетингових технологій дозволяє підприємству здійснювати раціональну, добре координовану політику завоювання ринків збуту, з одного боку, пристосовуючи асортимент товарів до вимог ринку, а з іншого - активно формуючи потреби і попит з метою найбільш прибуткової реалізації наявних ресурсів.

Маркетингове управління припускає розроблення, прийняття і реалізацію рішень на базі всебічних безперервних досліджень.

Особливості маркетингу в аграрному секторі тісно пов'язані зі специфікою сільськогосподарського виробництва, яка характеризується різноманітністю асортиментів продукції й учасників ринку, а також різноманіттям організаційних форм господарювання. [4].

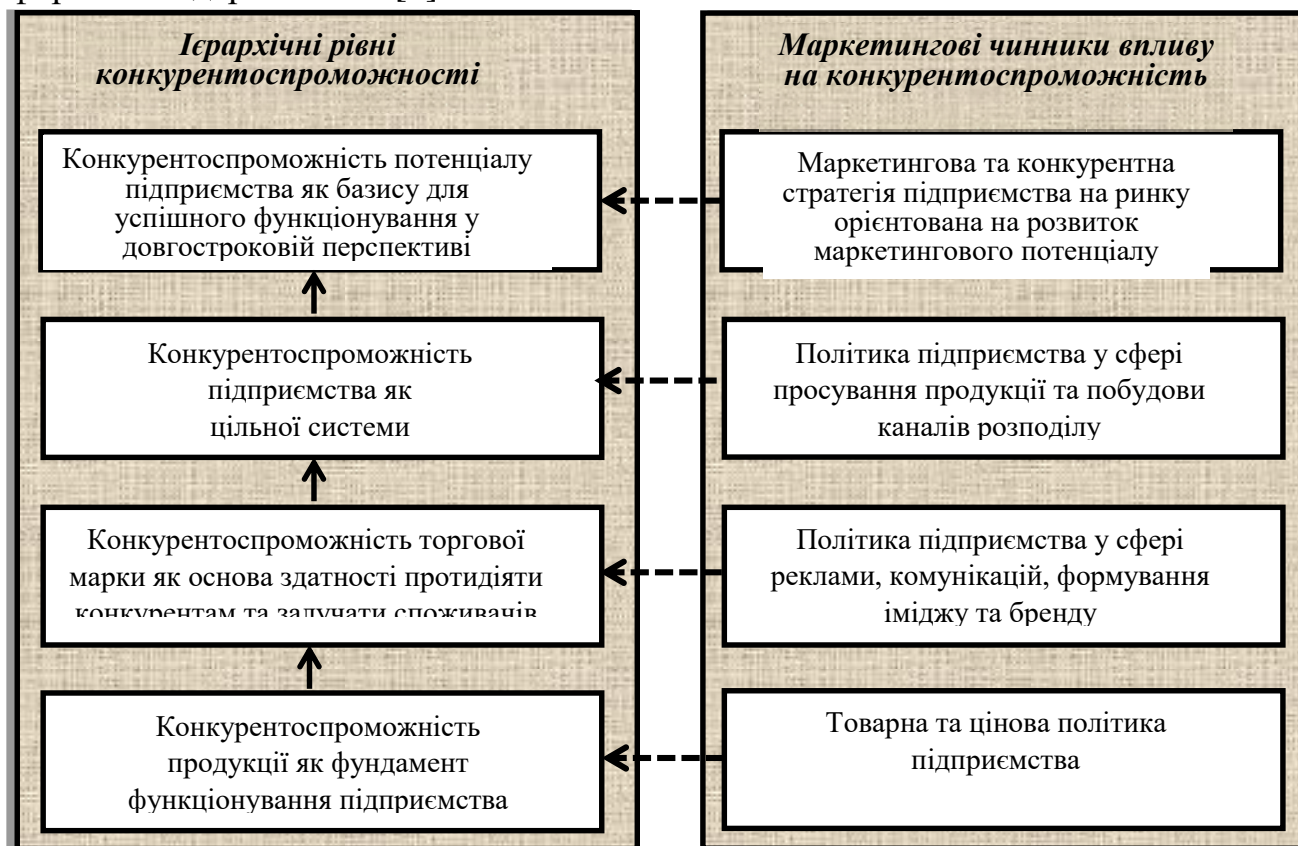

Рис. 1. Ієрархічна модель конкурентоспроможності підприємства та вплив на неї маркетингових чинників

*Джерело: розроблено автором

З позицій формування конкурентних переваг маркетингова діяльність сільськогосподарського підприємства включає такі механізми :

1) підтримку емерджентності та еквіпотенційності господарського процесу шляхом координації та субординації ресурсної, виробничої і збутової сфер і формування за рахунок цього конкурентоспроможності підприємства.

2) забезпечення взаємозв'язку із зовнішнім середовищем шляхом створення та утримання замкнутого інформаційного контуру між виробником та іншими учасниками ринку.

3) забезпечення синергізму господарської діяльності через системну інтеграцію функцій всіх сфер його діяльності.

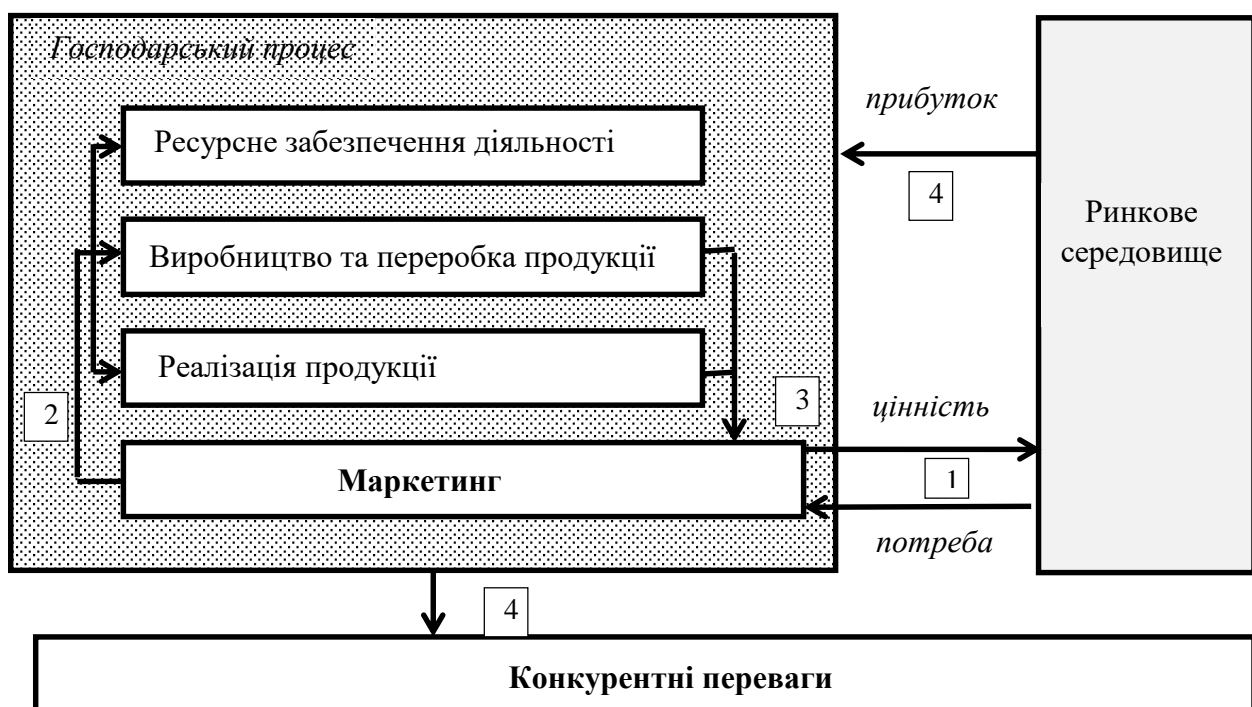
4) забезпечення цілеспрямованості господарської діяльності шляхом досягнення головної мети підприємства. [8].

Рис. 2. Класифікація основних особливостей та слабких сторін розвитку маркетингу в аграрній сфері економіки

*Джерело: розроблено автором

Ринок надав аграрним підприємствам широкі можливості для вибору форм господарювання, напрямів спеціалізації, диверсифікації, масштаби виробництва, каналів реалізації продукції джерел фінансування й інформації. Членство України у СОТ та асоціації з ЄС зумовили трансформації в господарській діяльності. Передумовою подальшого розвитку підприємств стала організація маркетингових служб на аграрних підприємствах як засобу пропозиції і продажу агропродовольчої продукції, розширення клієнтської бази та сприяння плануванню виробництва. Тому, багато вітчизняних аграрних підприємств вже відчули нагальну потребу створення спеціальних підрозділів для вивчення ринку, формування портфеля замовлень, стимулювання збуту і реалізації інших функцій маркетингу. Часто ці відділи створюються без належного економічного обґрунтування та врахування індивідуальних особливостей самого підприємства.

Ключові моменти маркетингової діяльності підприємства:

1. Забезпечення зв'язку із ринковим середовищем (підтримка гомеостатичності).
2. Забезпечення ємерджентності та еквіпотенційності господарського процесу.
3. Системна інтеграція функцій підсистем господарського процесу (забезпечення синергізму).
4. Забезпечення цілеспрямованості господарського процесу.

Рис. 3. Маркетинг у процесі формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств

*Джерело: розроблено автором

В одних випадках іде просте перейменування відділів збуту, комерційних відділів, в інших - копіювання маркетингових структур західних фірм і компаній без врахування особливостей вітчизняної економіки і національної культури. В результаті відсутнє поєднання окремих маркетингових рішень в єдину систему дій,

спрямовану на реалізацію маркетингової стратегії, а функціонування відділу маркетингу, що створюється, не координується з виробничою і фінансовою діяльністю підприємства (табл.1). [10].

Таблиця 1

Особливості концепцій управління маркетингом у сільськогосподарських підприємствах

Концепція	Зміст концепції	Ефект	Особливості застосування
1	2	3	4
Управління виробництвом	Збільшення ресурсовіддачі (зокрема за рахунок зниження якості)	Зниження сукупних витрат за рахунок ефекту масштабу	Не вигідні для малих підприємств, потребують значних інвестиційних ресурсів.
Управління продуктом	Підвищення якості продукції	Додатковий прибуток за рахунок націнки за якість, зниження еластичності попиту за ціною	Вигідні для малих підприємств. Передусім, стосуються екологічно чистої, безпечної та/або органічної продукції.
Інтенсифікація збуту	Просування товару, забезпечення його легкодоступності	Збільшення обсягів реалізації за рахунок ефективної мережі збуту, усунення географічних обмежень	Вигідні для застосування на ринках B2C із залученням дистриб'юторів та власної мережі збуту. Потребують значних обсягів виробництва.
Управління маркетингом	Накопичення знань про потреби сегменту споживачів та їх задоволення у кращий ніж конкуренти спосіб	Збільшення частки ринку за рахунок виготовлення продукції із характеристиками, потрібними споживачу; врахування активності покупців	Вигідні для застосування на ринках B2B. На ринках B2C вигідні для великих ефективних підприємств
Соціально-етичного маркетингу	Використання традиційних концепцій із врахуванням принципів зрівноваженого розвитку	Переваги інших концепцій; формування соціального ефекту; збереження довкілля	Мають доповнювати вище зазначені концепції незалежно від розміру підприємства та ринків, на яких воно функціонує.

*Джерело: розроблено автором

В основі організації господарської діяльності лежить ключова ціль маркетингу, яка формулюється, виходячи із корпоративної стратегії та стратегічної мети підприємства. Особливості маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств залежать від завдань, концепції та стратегічних напрямів маркетингу. Ціль виробника сільськогосподарської продукції пов'язана з отриманням прибутку шляхом забезпечення промислових підприємств якісною сільськогосподарською сировиною (ринок B2B) та/або населення – якісними продуктами харчування (ринок B2C) (табл.2). [12].

Маркетингові інструменти необхідно розглядати з позицій реалізації продукції сільськогосподарських підприємств за вигідною ціною. Основними напрямками забезпечення конкурентних переваг підприємства є збільшення доданої вартості продукції, максимально можливе усунення посередницьких структур із ланцюга поставок, а також оптимізація комплексу маркетингу із врахуванням видів продукції, обсягів виробництва та типу ринків.

Таблиця 2

Елементи комплексу маркетингу на ринках сільськогосподарської продукції

Компонент комплексу маркетингу	Ринок B2B	Ринок B2C
Товар	Якість, умови постачання (своєчасність, періодичність, безперебійність)	Якість, торгова марка, упаковка, маркування
Ціна	Стратегії ціноутворення: «забезпечення беззбитковості» (стратегія виживання), «витрати + прибуток» (стратегія стабілізації), мінімальна ціна за рахунок зниження собівартості (стратегія розвитку)	
	Період оплати, терміни й умови товарного кредиту	Застосування системи знижок
Комунікації (просування)	Прямий маркетинг та особистий продаж; непрямий (одно- або дворівневий) маркетинг; виставки, ярмарки, лобіювання. Позитивний імідж виробника, його фінансова стабільність; особистісні якості та кваліфікація спеціаліста, що реалізує продукцію	Стимулювання збуту, прямий і непрямий (одно- або дворівневий) маркетинг, реклама
Доступність (канали збуту)	Прямий продаж: переробним, підприємствам через інтернет-майданчики і платформи, продаж (у т. ч. експорт) із залученням дистриб'юторів. Непрямий продаж: трейдерам, на оптових і роздрібних продовольчих ринках, придорожна торгівля, держзакуплі	Прямий продаж: на роздрібних продовольчих ринках, через мережу <i>Internet</i> , власну торгову мережу. Непрямий продаж: через мережі супермаркетів, франчайзингові мережі, мінімаркети із залученням дистриб'юторів; експорт, у т. ч. із залученням дистриб'юторів

*Джерело: розроблено автором

У процесі побудови маркетингової системи формування конкурентоспроможності на прояв конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств впливають такі групи факторів:

- 1) агроекологічні (природно-географічна зона, екологічна якість аграрних біогеоценозів, тип ґрунтів, вміст гумусу, агро-ландшафтні особливості та ін.);
- 2) ресурсні (якість та вартість сировини, трудовий потенціал, фінансове забезпечення, основні засоби виробництва та ін.);
- 3) інноваційно-технологічні (сортова база, системи удобрення та захисту рослин, маркетингові, логістичні та збутові технології, застосовувані технології управління виробництвом та ін.);

4) організаційно-управлінські (управлінські маркетингові структури, системи моніторингу та аналізу ринкових ситуації, інформаційна, нормативна та статистична бази, контроль якості та екологічної безпеки продукції, маркетинг (у тому числі екологічний та соціальний), виробнича, ринкова інфраструктура управління знаннями);

5) фінансово-економічні (система оподаткування, механізми фінансування та кредитування, інвестиційно-інноваційна діяльність, економічна (матеріальна) відповідальність, ціноутворення з урахуванням соціальних та екологічних параметрів виробництва, системи страхування продукції, механізми стимулювання ефективного використання ресурсів підприємства та ін.) [1].

Висновки: Таким чином конкурентна перевага – це ексклюзивна цінність, якою володіє організація і яка дає їй перевагу перед конкурентами [18]. Існуючі методики оцінки конкурентних переваг спираються на сутність цінності, яка є джерелом одержання переваги (матеріальні, нематеріальні, грошові, соціальні та інші цінності), і залежить від її змісту, джерела походження, динамічності прояву, масштабу поширення й інших умов.

Отже, у загальному вигляді маркетингові технології формування конкурентних переваг аграрних підприємств діє в синергетичному поєднанні з виробничою, організаційно-управлінською, мотиваційною, фінансово-інвестиційною, інноваційно-технологічною, антикризовою та інформаційно-комунікаційною системами. Сільськогосподарське підприємство, яке орієнтоване на довгострокове утримання конкурентних переваг, надає маркетинговій системі функції управляючої системи.

Список використаних джерел

1. Анфіногорова Є. Б. Методи оцінки ефективності маркетингових заходів. Проблеми і перспективи економіки і управління : матеріали Міжнар. заоч. науч. конф. (Санкт-Петербург, квітень 2017 р.). – СПб. : Реноме, 2017. – С. 147-149.

2. Бутенко Н. В. Основи маркетингу : підручник [Електронний ресурс] / Н. В. Бутенко. – Режим доступу : <http://books.efaculty.kiev.ua/mrk/3/>

3. Григорчук Т.В. Маркетинг : [навч. посібник для дистанційного навчання] / Григорчук Т.В. – К.: Університет «Україна», 2012. – 350 с

4. Державне регулювання маркетингової діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://uastudent.com/>

5. Іляшенко А. Х. Теоретичні основи маркетингового менеджменту // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – № 5. – С. 106-111.

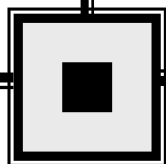
6. Калетнік Г.М. . Сучасні тенденції розвитку харчової Калетнік Г.М., Підвальна О.Г., Колесник Т.В. Діяльність університетів та інноваційних структур за їх участю як чинник сталого місцевого та регіонального розвитку в умовах проведення реформи децентралізації /Г.М. Калетнік, О.Г.Підвальна, Т.В. Колесник, // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2018 р. – № 6. – С.7-27

7. Келлер К. Л., Котлер Ф. Маркетинг менеджмент : [навч. посібник]. – 12-е изд. – СПб. : Питер, 2008. – 816 с.
8. Клімова І. Г. Розробка ефективної маркетингової стратегії підприємства та управління процесом її реалізації // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2014. – № 5. – С. 115-118.
9. Колесник Т. В., Мазур С. А. (2017). Механізм реструктуризації аграрних підприємств в умовах транзитивної економіки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». Вип. 12. Ч. 1. С. 159-163.
10. Ковінько О. М. Маркетингова оцінка стану ринку аграрної продукції України: передумови активізації міжнародної бізнес-діяльності вітчизняних аграрних підприємств. *Маркетинг в Україні*. 2017. № 4. С. 32-47.
11. Логоша Р. В., Польова О. Л. Особливості формування маркетингових стратегій сільськогосподарських підприємств. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2018. №11.
12. Луцьк В. В. Маркетингова діяльність підприємства / В. В. Луцьк, О. П. Красняк, М. В. Кондратова. – Вінниця: ВНАУ, 2019. – 352 с.
13. Маркетинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://library.if.ua/books/42.html>
14. Маркетинг як самосійне економічне явище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://5fan.info/jgebewpolqasmerjge.html>
15. Поняття маркетингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://library.if.ua/book/15/1321.html>
16. Пронько Л. М., Колесник Т. В. Вплив корпоративної культури управління на капіталізацію підприємств. Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». -2015. Вип. 3. С. 388-391. URL: <http://global-national.in.ua/vipusk-3-2015/399-pronko-l-m-kolesnik-t-v-vpliv-korporativnoji-kulturi-upravlinnya-na-kapitalizatsiyu-pidpriemstv>.
17. Пронько Л. М., Колесник Т. В. Ефективність використання власності в сільськогосподарських підприємствах. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. -2017. № 6. – С. 11-19.
18. Савіна С. С. Науково-методичні підходи до розробки маркетингової стратегії підприємства. Науковий вісник УжНУ. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. -2018. №19 Ужгород С. 15-20
19. Савіна С. С. Особливості стратегічного маркетингового планування на підприємстві. Стратегії та технології інноваційного розвитку корпорацій: колективна монографія. Луцьк. 2018. С. 138-187.

НАПРЯМ

6

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ
НАУКИ

Катерина БОГАЧУК,*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВОМУ ПРАВІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

***Анотація:** У статті розглядається поняття медіації в трудових правовідносинах. Особливості медіації в Україні. Роль медіатора у вирішенні конфліктів (спорів) між суб'єктами трудового права. Перспективи розвитку медіації в Україні.*

***Abstract.** The article discusses the concept of mediation in labor relations. Features of mediation in Ukraine. The role of a mediator in resolving conflicts (disputes) between subjects of labor law. Perspectives for the development of mediation in Ukraine.*

Вступ. Кожного дня працездатне населення України стикається з проблемами на роботі. Тому актуальними в наш час залишаються відносини між суб'єктами трудового права, передбачають можливість конфлікту через різницю їхніх інтересів, які часто є діаметрально протилежними. Це й зумовлює вирішення трудових спорів шляхом медіації. Питання медіації є предметом досліджень широкого кола вітчизняних науковців. Серед них М.І.Піпяк, Н.Загрія, Н.Безхлібна, Ю.Потьомкіна, Н.Крестовська та багато інших.

Наукова новизна дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні запровадження медіації як альтернативного державному судочинству підходу до врегулювання трудових спорів.

Перспективи розвитку медіації в Україні, особливості медіації в трудових правовідносинах, переваги вирішення конфлікту шляхом медіації.

---

* Науковий керівник: старший викладач кафедри права ВНАУ Бабой А.М.

За допомогою загальнонаукових методів дослідження, зокрема порівняння, аналогії, абстрагування й конкретизації, аналізу, логічного методу визначено поняття медіації та її значення в трудових правовідносинах. У процесі дослідження використано і спеціально-наукові методи, зокрема формально-юридичний, догматичний та юридико-технічний метод, а також методи герменевтики та правової семіотики.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день, нажаль, немає офіційно затвердженого закону про медіацію, він знаходиться в процесі розробки. Це зумовлюється тим, що цей спосіб вирішення конфліктів не є розповсюдженим та мало хто про це знає! Саме для того, щоб поширити інформацію про медіацію було здійснено це дослідження.

Проект закону про медіацію передбачає, що медіація — це добровільне позасудове врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів між його сторонами, за допомогою медіатора.

Сам спір, згідно проекту Закону України «Про медіацію», - це протиріччя між двома або більше суб'єктами правовідносин з приводу значущих для них суб'єктивних прав, юридичних обов'язків, інтересів або цінностей [1, с.1].

Сучасний досвід багатьох розвинутих країн показує, що медіація є ефективним, фінансово заощадливим і своєчасним способом досягнення консенсусу, вирішення конфлікту порівняно з вирішенням спору в судовому порядку. При чому компроміс і врегулювання можуть бути досягнуті не тільки у спірних питаннях, що виникають у сімейних, цивільних, господарських, корпоративних відносинах, але й навіть у певних кримінальних провадженнях. Очевидно, що й вирішення трудових конфліктів (як індивідуальних, так і колективних) за допомогою медіації цілком можливе [5, с.2].

Специфіка трудових відносин зумовлює певні особливості трудової медіації, що включають, зокрема, таке:

- медіація переважно ініціюється роботодавцем;
- часто зовнішній юрист радить роботодавцю вдатися до медіації для вирішення трудового спору;
- незважаючи на те, що роботодавець є сильною стороною трудових відносин, під час трудового спору (особливо пов'язаного зі звільненням працівника) баланс сил нерідко змінюється на користь працівника.
- конфіденційність, яку забезпечує медіація, часто є вирішальною для роботодавця.
- час, фінанси та інші ресурси є важливими факторами, що розглядаються роботодавцем. Будь-який конфлікт (спір) у трудовому колективі негативно впливає на робочу атмосферу, мікроклімат, відволікає ресурси роботодавця від виробничих та бізнес-процесів тощо. Враховуючи, що судовий розгляд трудових спорів на практиці досить часто триває 1–2 роки, його вирішення через суд може бути надто дорогим для роботодавця (оплата послуг юристів, виплата компенсації за час вимушеного прогулу у випадку вирішення спору на користь працівника тощо).

- на практиці може виникати потенційний або реальний конфлікт інтересів медіатора.

Зазначене вище спонукає роботодавця до пошуків мирного (дружнього) способу вирішення трудового спору – медіації [3, с.345].

Яка ж роль медіатора у вирішенні трудового конфлікту?! Медіатор – нейтральна й незалежна третя особа, яка не є представником жодної зі сторін і не має власного інтересу. Завдання медіатора – налагодити процес взаємодії сторін, допомогти їм проаналізувати ситуацію, побачити відмінності в поглядах, знайти інтереси, які насправді стоять за їхніми діями, позиціями та баченнями, зрозуміти, що важливо для кожної зі сторін, і знайти точки перетину, на яких можна побудувати спільне взаємовигідне рішення. Ще один важливий момент у ролі медіатора (у концепції фасилітативної медіації, яка зараз є найпоширенішою в Україні) – медіатор не виносить і навіть не пропонує сторонам рішення або варіанти розв'язання спору. Завдання медіатора полягає саме в тому, щоб налагодити процес комунікації між сторонами, побудувати довіру (зазвичай втрачену через конфліктну ситуацію), створити безпечну й креативну атмосферу. Медіатор приділяє окрему увагу роботі з емоціями сторін. Цей аспект залишається поза увагою суддів та арбітрів, які вважають, що він не має стосунку до справи й не може ніяк вплинути на її вирішення. Поки що в Україні статус медіатора консолідовано не визначено в жодному законі. Заради справедливості варто зауважити, що така сама ситуація й у Нідерландах, де медіація є дуже затребуваною послугою. Разом із тим українське законодавство містить норми, які є хорошим підґрунтям використання медіації на практиці [2]. Медіаторам, які проводять трудову медіацію (принаймні, на початку практики), рекомендується проводити саме квазі-медіацію, а не класичну медіацію. Це забезпечить медіатору більшу свободу, психологічний комфорт, маневреність, гнучкість процедури та швидкість реакції медіатора на неочікувану поведінку сторони, а також захистить від звинувачень у дискредитації медіації як послуги. Квазі-медіація – це вирішення спору шляхом переговорів за допомогою особи, яка володіє медіаційними компетенціями, шляхом застосування певних технік і навичок медіатора. [3, с.348]. Медіатором може бути фізична особа, яка досягла 30 років, має вищу освіту та пройшла спеціальну підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами. Спеціальна підготовка у сфері медіації має становити не менш як 90 академічних годин початкового навчання, у тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам. Спеціальну підготовку у сфері медіації здійснюють юридичні особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, у тому числі навчальні заклади, одним із видів діяльності яких є діяльність з професійного спеціального навчання медіаторів.

Наявність спеціальної підготовки медіатора засвідчується дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора, що має містити інформацію про обсяг (кількість годин) навчання у сфері медіації, період навчання, найменування юридичної особи, передбаченої абзацом другим цієї частини.

Медіатором не може бути особа:

- 1) визнана судом недієздатною або обмежено дієздатною;
- 2) яка має судимість не погашену або не зняту у встановленому законом порядку;
- 3) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, з державної служби або із служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення;
- 4) уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 5) яка є державним або приватним виконавцем [1, с.7].

Відповідно до статті 9 проекту ЗУ «Про медіацію» інформація, що стала відома під час медіації, є конфіденційною, крім випадків, передбачених законодавством України, а також коли сторони медіації домовилися у письмовій формі про інше. Конфіденційною є інформація, зокрема, про пропозицію та готовність учасників конфлікту (спору) до участі у медіації, факти та обставини, що стали відомі під час медіації, висловлені судження та пропозиції сторін медіації щодо врегулювання конфлікту (спору), зміст угоди за результатами медіації. Також жодна із сторін медіації, медіатор, а також особи, залучені до організації процесу медіації, не мають права розголошувати інформацію, що стала їм відома під час медіації, без письмової згоди сторін медіації. За розголошення без письмової згоди сторін медіації інформації, що стала їм відома під час медіації, особи, зазначені в частині другій цієї статті, несуть відповідальність, передбачену законом або договором [1, с.4].

В кожних правовідносинах є права та обов'язки сторін, медіація не виключення. Отже сторони медіації мають право:

- 1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів);
- 2) відмовитися від послуг медіатора та обрати іншого медіатора;
- 3) у будь-який момент відмовитися від участі в медіації;
- 4) брати участь у проведенні медіації;
- 5) користуватися допомогою перекладача, експерта та інших осіб, визначених за домовленістю сторін медіації;
- 6) у разі невиконання чи неналежного виконання угоди за результатами медіації звернутися до суду у встановленому законодавством порядку.

Сторони медіації зобов'язані:

- 1) дотримуватися вимог законодавства та договору про проведення медіації;
- 2) виконувати угоду за результатами медіації в порядку і строки, встановлені цією угодою [1, с.5-6].

Переймаючи зарубіжний досвід, зокрема, у питаннях вирішення трудових спорів і конфліктів шляхом медіації, слід звернути увагу, що незважаючи на досить поважний вік вітчизняного трудового законодавства, яке хоч і зазнало деяких змін, але прогресивним не стало, відбиток медіації як інструменту вирішення конфліктів прослідковується досить давно. Так, у гл. XV Кодексу законів про працю містяться положення про комісії з трудових спорів, які мають

створюватись і діяти на підприємствах, в установах, організаціях, де кількість працюючих не менше 15 чоловік.

Спори, які можуть розглядати такі комісії, зазвичай обмежені за характером чи суб'єктивним складом. До компетенції комісій не входить вирішення і розгляд спорів, пов'язаних з поновленням на роботі. Не може вона розглядати й спори за заявами працівників про оформлення трудових відносин у разі виконання ними роботи без укладення трудового договору, не розглядає спори за заявами власника або уповноваженого ним органу про відшкодування працівниками матеріальної шкоди, що заподіяна підприємству, установі чи організації; спори за заявами адміністрації чи керівного складу підприємства, службових осіб, керівних працівників, які обираються, затверджуються чи призначаються на посади, з питань звільнення, зміни дати і формулювання причин звільнення, переведення на іншу роботу, оплати за час вимушеного прогулу і накладення дисциплінарних стягнень.

Законом України «Про колективні договори і угоди» також передбачається діяльність примирної комісії або посередника у спірних питаннях, що виникають під час обговорення умов колективного договору, що укладається. Однак вказані особи не є медіаторами і не є сторонніми особами для сторін спору чи конфлікту, а обираються з числа працюючого колективу. Це може викликати сумніви в об'єктивності і неупередженості таких «арбітрів» та, як наслідок, у доцільності вирішення спірних питань за допомогою саме таких інструментів. Найчастіше саме з цих причин не відбувається врегулювання спорів мирним, несудовим способом.

Що стосується застосування медіації для вирішення конфліктів до моменту чіткого врегулювання цього питання на законодавчому рівні, можна говорити лише про квазі-медіацію та інші позасудові способи, зокрема досягнення домовленостей шляхом переговорів. Однак для пошуку сторонньої особи, яка може виступити медіатором і допомогти сторонам досягти консенсусу, потрібне, перш за все, бажання сторін конфлікту, що, відверто кажучи, не завжди існує одночасно у обох [5, с.2-3].

Також цікавим з огляду запровадження в Україні є позитивний зарубіжний досвід у сфері застосування медіації.

Цікавим є досвід Канади у сфері медіації. У цій країні суддя – посередник (медіатор) може відмовитись від застосування процедури досудового врегулювання у таких випадках: якщо він не бачить перспектив застосування процедури досудового врегулювання спорів, оскільки характер спору свідчить про неможливість узгодження позиції сторін; якщо він усвідомлює, що одна зі сторін затягує час або використовує процедуру досудового врегулювання спорів недобросовісно.

Варто зазначити, що процедура медіації в податкових спорах уже давно застосовується в багатьох країнах світу. Наприклад у Норвегії будь-які спори за участі держави повинні відбуватися відповідно до положень Закону щодо медіації. У Нідерландах основною перешкодою для проведення медіації є кримінальна карність діяння. За практикою голландських судів, медіацію можна

застосовувати в будь якій фазі конфлікту, тобто коли не буде ще ніяких вимог [4, с. 323].

Висновки. Отже можна дійти висновку, що медіація це альтернатива звичному для нас вирішенню конфліктів в судовому порядку. І хоча інститут медіації ще законодавчо не сформований, він знаходиться на початковій стадії розробки. Зараз практика йде таким шляхом, що самі судді пропонують сторонам застосування медіації для пришвидшення розгляду справ. Дуже розповсюдженим є застосування медіації в договірних спорах. Зокрема, часто медіацію передбачають у контрактах як досудовий спосіб вирішення спорів. Це спростить процес вирішення конфліктів, а також дозволить застосувати в Україні інший підхід вирішення спорів.

Для розвитку медіації і подолання скептичного ставлення до цього інституту слід організувати активне інформування громадськості, проведення інформативної роботи з роботодавцями, які, у свою чергу, мають доносити таку інформацію до своїх працівників. Час не стоїть на місці, і модель управління підприємствами, побудови відносин між роботодавцем і працівниками все більше віддаляється від ієрархічної, набуваючи ознак кооперації рівноправних елементів, де є місце переговорам, домовленостям і вирішенню конфліктів мирним шляхом.[5, с.6].

Список використаних джерел

1. Про медіацію: Проект Закону України від 17.12.2015 № 3665 URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH2TT00V.html (дата звернення 09.05.2021)
2. Надія Загрія. Медіація в трудових спорах: коли варто використовувати, а коли ні. Київ: Юридична газета online, 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/mediaciya-v-trudovih-sporah-koli-varto-vikoristovuvati-a-koli-ni.html> (дата звернення 09.05.2021).
3. Наталія Безхлібна, Юна Потьомкіна. ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2019. №.24 URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012840 (дата звернення 09.05.2021)
4. Наталя Крестовська, Луїза Романадзе. Медіація у професійній діяльності юриста: монографія. Одеса, 2019р. С.345-359.
5. Пипяк М.І. Медіація в адміністративному процесі в Україні: Сучасний стан і напрями розвитку. Ужгород: Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право», 2018. с.322.

Олексій ДЕРКАЧ*,
студент 4 курсу,
факультету менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ВТРАТИ І ВІДБУДОВА НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ ПО ЗАКІНЧЕНЮ ДРУГОЇ СВІТОЇ ВІЙНИ: НАУКОВА ПРОБЛЕМА І ЇЇ ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

***Анотація:** У статті проаналізовані основні економічні втрати України після визволення її території з – під фашистської окупації. Також відображено відбудову основних галузей народного господарства республіки, яка була розпочата одразу ж після визволення і активізувалася в повоєнний час. Наведені приклади окремих методів керівництва відбудовчими процесами в промисловості й інфраструктурній галузі.*

***Abstract.** The article analyzes the main economic losses of Ukraine after the liberation of its territory from Nazi occupation. The reconstruction of the main branches of the national economy of the republic, which was started immediately after the liberation and intensified in the postwar period, is also reflected. Examples of separate methods of management of reconstruction processes in the industry and infrastructure branch are resulted.*

Вступ. В червні 2021 року виповнюється 80 років як розпочалася німецько-радянська війна, яка принесла горе й страждання народу України. Окремі сторінки тих далеких подій мають право на нове осмислення з висоти ХХІ сторіччя.

До таких відноситься проблема – економічних втрат і використаних механізмів відбудови економічного потенціалу України 1943- 1950-х рр.

Виклад основного матеріалу. 18 грудня 1942 року фашистських загарбників було вибито з перших українських сіл Міловського району Ворошиловградської (нині Луганської області) де загинуло 1066 воїнів. Усього ж у боях на території області полягло 120 тис. радянських солдатів і офіцерів. Бої з фашистськими окупантами на території України продовжувалися до осені 1944 року. Коли ворог відступав перед воїнами Червоної Армії відкривалися приголомшливі «краєвиди» руїн міст, селищ, сіл, заводів, фабрик, шахт, електростанцій, спалених колгоспних та радгоспних будівель, землянок та окопів, у яких тулилися тисячі знедолених людей...Важко було визначити, що саме було зруйновано в 1941 році, під час відступу радянських військ..., а що в 1943 році – нацистами. Ясно одне: якби не гітлерівська агресія, український народ не втратив би того, в створення чого вклав неймовірні зусилля та кошти

---

* Науковий керівник: к. і. н., доцент кафедри історії України та філософії ВНАУ Мазило І.В.

[4, с.219]. Евакуювати вдалося лише обладнання 550 найбільших українських підприємств з сотнями тисяч висококваліфікованих спеціалістів і робітників. Частину промислових об'єктів зруйнували військові Червоної армії при відступі. Письменник О. Гончар, в книзі «Людина і зброя», описав яким чином приводили в неробочий стан Дніпрогес під час відступу: «Лавина евакуйованих уже перейшла, і кілька днів уже нишпорять по Дніпрогесу мінери на чолі з полковником, приглядаються, про деякі речі полковник розпитує робітників... – Принцип у нас такий, – говорив полковник, – якщо доведеться руйнувати, то руйнувати так, щоб це було лише на час війни. Вивести з ладу, а не знищувати навечно...Вибух, був чи ні? Це більше нагадувало землетрус...Інженери й робітники поскидали кашкети й напружено дивилися з берега, як поступово, немов на уповільненій кінострічці, розламується гребля [2, с.253, 268].

Крах «бліцкригу» і перехід військової кампанії літа – осені 1941 року в тривалу позиційну фазу привело до швидкого виснаження матеріальних і людських ресурсів III Райху. Тому ставилося завдання з мінімальними затратами і максимальною ефективністю використати сировинний та людський потенціал захоплених земель. Різко зменшувалися продовольчі ресурси. Загарбники прагнули перетворити територію України і Поволжя на свою зернову базу, щорічно вивозячи 10 – 12 млн. тонн зерна. Тому без транспортної інфраструктури не моли обійтися ні Вермахт, ні німецький тил, тому налагодженню роботи залізниці приділялася особлива увага. Окупаційній адміністрації вдалося відновити в Україні 15740 км з усіх 20 тис. км, що знаходилися в експлуатації до війни [6, с. 668]. Разом із союзниками вони демонтували обладнання підприємств в Україні, щоб створити в себе потужні промислові центри. Так уряд Румунії вивіз 173 промислових підприємства, переважно з України [6, с.667]. Як стверджують дослідники станом на першу половину 1943 р. на території України діяло 2,5 тис. важливих промислових підприємств (окрім військової та харчової галузі), зокрема 193 об'єкти енергопостачання, 113 – вуглевидобутку, 42 – гірничорудних, 421 – металургійних, 215 – хімічних та інші [1, с.12].

Під час відступу окупаційної армії, на території республіки підлягало руйнуванню все, що не можливо вивезти. Було перетворено на руїни 16150 підприємств [6, с.689]. При характеристиці масштабів руйнувань, слід мати на увазі, що і радянські органи, і окупаційна адміністрація в різний час відступаючи з України, видавали схожі директиви, які орієнтували на тотальне знищення всього, що могло дістатися ворогу [1, с.60]. Україна втратила енергетичну, металургійну, вугільну, хімічну, суднобудівну, верстатобудівну, літакобудівну, транспортну галузі [1,с.13]. Прямі матеріальні збитки, завдані окупантами господарству України становили 285 млрд крб. Сума збитків залізничному господарству України становила понад 10 млрд крб.

Відбудовчі процеси в економіці пройшли ряд періодів: перший – від звільнення регіонів республіки до завершення війни; другий – від 1946 року і до початку 50-х років [6, с.692].

З об'єктивних причин першою почали відбудовувати залізничну мережу республіки. Свого апогею битва за Україну досягла восени 1943 – на весні 1944 років. Тоді українська ділянка фронту становила 800 – 850 кілометрів. В її межах зосреджувалася майже половина радянських військ – 30 загальновійськових, 10 танкових, і 7 повітряних армій. Упродовж 1943 – 1944 років на території України відбулася 1 оборонна, 11 стратегічних і 23 фронтові операції в яких були задіяні війська шести фронтів – 1-го, 2-го, 3-го і 4-го Українських і 1-го та 2-го Білоруських. Чорноморський флот, три військові флотилії, кілька авіаційних армій. За свідченням колишнього наркома шляхів сполучення І.Ковальова, «... у складі 1,2,3 і 4 Українських фронтів перебувало до п'яти – шести і більше армій. Перебазування кожної потренибувало від 60 до 200 ешелонів по 50 вагонів в кожному [6, с.669]. Великий масштаб бойових дій, віддаленість фронту від тилу за відсутності розвиненої мережі шосейних доріг ставили залізничний транспорт у розряд важливих факторів успішного наступу Червоної армії і відбудовичих процесів.

Відбудова транспорту вимагала значних коштів, яких бракувало. Держава змогла надати на відновлення економіки 1943 – 1945 рр. 7 % від суми збитків, завданих Україні війною та окупацією. Для організації робіт з відновлення залізничного транспорту УРСР на 1945 р згідно з відповідним планом було видано капітовкладень на суму 1062 млн. крб.[6,с.670]. Через брак коштів, в організації робіт по відбудові переважали директивні методи, у поєднанні з економічними, до яких можна віднести й плановий метод. Останній сповна набув поширення в мирні роки. Це наглядно ілюструє «План відновлення Вінницької залізниці на 1946 – 1950-ті рр.» При детальному його розгляді з'ясувалося, що ним передбачалося не тільки відбудова залізниці, а й її подальший розвиток [5, с.148].

В Донецькому регіоні перебували у катастрофічному стані об'єкти вугільної галузі. Лише в тодішній Сталінській області зі 140 шахт цілими залишилося 12. Тому 22 лютого 1943 р. з'явилася постанова ДКО «Про відбудову вугільних шахт Донбасу» якою було передбачено відновити 120 основних шахт Донбасу. Іншою постановою ДКО від 26 жовтня 1943 року ставив завдання перед гірниками забезпечити вугіллям залізничний транспорт, електростанції, чорну металургію та об'єкти військової промисловості Півдня і центральних районів СРСР.с.693. Вже на початку березня 1944 р. стали до ладу 17 основних і 460 невеликих шахт [1, с.23], а 1945 року 34 основні шахти Донбасу досягли довоєнних показників видобутку вугілля [1, с.25].

У березні 1946 р. сесія Верховної Ради СРСР ухвалила «Закон про п'ятирічний план відновлення і розвитку народного господарства СРСР на 1946-1950 роки». Згідно з цим документом, завершити відновлення вугільної галузі передбачалося до 1949 року [1, с.26].

Ще одним із завдань вугільної галузі було забезпечити коксівним вугіллям металургійні підприємства. Узимку 1943 р. на цих підприємствах Донбасу почалися відбудовні роботи. За четвертим п'ятирічним планом було передбачено в 1950 р. перевищити довоєнний рівень виплавки чавуну, сталі й прокату на 35

%, відновити роботу 17 великих металургійних об'єктів, а також необхідні обсяги видобутку руди й виробництва коксу [1, с.49].

Великі обсяги робіт були передбачені на відбудові енергетичної інфраструктури. Були змонтовані турбіни на Зуївській, Штерівській ДРЕС. В березні 1944 року були розпочаті роботи по відбудові Дніпрогесу. До завершення війни було відбудовано 822 електростанції в сільській місцевості [6, с.697,698]. Відродження енергетичних потужностей сприяло відбудові металургії, машинобудування, інших галузей промисловості.

Було розпочато відновлення виробництва тракторів іншої сільськогосподарської техніки. Після відходу окупантів у 1943 р. діючий парк автомобільного транспорту, тракторів, комбайнів на території України був мізерним. Відбудова цієї галузі мала нагальну потребу. У ІІІ кварталі 1944 року було випущено 100 тракторів, а з 1 лютого 1945 р. відновилося серійне виробництво на Харківському тракторному заводі [6, с.704].

У 1944 – 1945 рр. стали до ладу всі найбільші об'єкти машинобудівної галузі республіки. До війни налічувалося 108 машинобудівних та оборонних заводів, то до 1 січня 1946 р. – 120 [1, с.73].

Відбудовувалося транспортне (залізничне) машинобудування. У 1944 році НКШС (Народний комісаріат шляхів сполучення розпочав відбудову 14 паровозоремонтних заводів, розташованих на території України. Для їхньої відбудови були створені сприятливі економічні передумови. Наказом Народного комісара шляхів сполучення від 15 березня 1943 р. усі організації та підприємства залізничного транспорту, які поновили свою діяльність на звільненій від німецької окупації території, позбавили від нарахувань заборгованостей. Які мали на день визволення території по усім платежам до бюджету [3, с.362].

У 1943 – 1945 рр. вдалося відбудувати заново 3000 великих промислових об'єктів [6, с.706]. Впродовж 1946 – 1950 рр. Україні відбудували і ввели в дію понад 6 тисяч промислових підприємств [6, с.729].

Такі досягнення стали можливі завдяки використанню директивних методів у поєднанні з окремими економічними і каторжною працею робітників. Треба врахувати, що на період відбудови в Україні бракувало всього, тому доводилося працівникам жити в скрутні.

Список використаних джерел

1. Ветров І.Г., Лисенко О.Є., Шилейко Т.В. Донбас 1943 – 1950 років: відновлення промисловості і транспортної інфраструктури. Київ: Інститут історії НАН, 2016. 324 С.
2. Гончар Олесь. Людина і зброя. Київ: Художня література, 1960. 334 С.
3. Гуржіївські історичні читання. *Науковий збірник. 2007. Черкаси. 532 С.*
4. Коваль М.В. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939 -1945 рр.). Київ: Альтернатива, 1999. 335 с.

5. Мазило І.В. Управління залізничним транспортом України в період відбудови. *Вісник Черкаського університету. Серія: історичні науки. 2009. Черкаси. Вип.160-161. С. 146-150.*

6. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ ст. Кн.2. Київ: Наукова думка, 2011. 936 С.

Вікторія ІЛЬЯШОВА,*
студентка 1 курсу магістратури,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет,
Вінниця, Україна

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ВИРІШЕННІ ЗАВДАНЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

***Анотація.** Стаття присвячена розумінню значення та правовому статусу судових експертів в рамках кримінального провадження. Акцентується увага на значенні судової експертизи в кримінальному процесі. Розкривається поняття судових експертиз.*

***Abstract.** The article is devoted to understanding the meaning and legal status of forensic experts in criminal proceedings. Emphasis is placed on the importance of forensic examination in criminal proceedings. The concept of forensic examinations is revealed.*

Вступ. Сьогодні майже неможливо уявити успішне становлення демократичних засад державного і суспільного життя без зміцнення гарантій прав і свобод громадян, задоволення зростаючих вимог до якості та ефективності забезпечення правосуддя. Так, розслідування злочинів неможливе без чіткої взаємодії науковців і практиків у сфері криміналістики та судової експертології. Складно переоцінити значимість якісного проведення об'єктивного експертного дослідження в ході розслідування різних злочинів.

Випадки запрошення в суд експертів були відомі ще в давньоримському судовому процесі, де в такій ролі виступали землеміри та спеціалісти з почерку, проте ці факти стосуються цивільного процесу. У кримінальному процесі перші згадування про судові експертизи пов'язані з медичною експертизою. Так, наприклад, в працях Гіппократа (400 р. до н.е.) розглядалися питання дослідження механічних пошкоджень на тілі тощо [1, с.144]. У зв'язку із розвитком науки, техніки та нових технологій, вирішення все більшої кількості кримінальних справ потребує застосування спеціальних знань, які відіграють значну роль в успішному розгляді та вирішенні і, таким чином, сприяють

---

* Науковий керівник к.ю.н. доцент кафедри права ВНАУ Правдюк А.Л.

ухваленню законних та обґрунтованих судових рішень. Судова експертиза покликана своїми спеціальними методами, прийомами та засобами сприяти встановленню обставин, що мають значення для справи. Тому не випадково судова експертиза є одним із правових інститутів.

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України, завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [2, с. 3].

Виклад основного матеріалу. Розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб [3].

Призначення судових експертиз та експертних досліджень судовим експертам, їх обов'язки, права та відповідальність, організація проведення експертиз та оформлення їх результатів здійснюються у порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України, Цивільним процесуальним кодексом України, Господарським процесуальним кодексом України, Кодексом адміністративного судочинства України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Митним кодексом України, Законами України «Про судову експертизу», «Про виконавче провадження», Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичними рекомендаціями з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 03 листопада 1998 року за № 705/3145 (із змінами), а також іншими нормативно-правовими актами з питань судової експертизи та цією Інструкцією [4, с. 49].

Одними із суб'єктів наукової та науково-технічної діяльності є судові експерти державних спеціалізованих установ – підрозділів експертної служби Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України), діяльність яких досить пов'язана із забезпеченням прав громадян та інших суб'єктів суспільних відносин, у зв'язку з чим важливо сприяти неухильному дотриманню законності

під час використання прав та виконання ними обов'язків, передбачених нормативно-правовими актами.

Діяльність експерта як учасника кримінального провадження повинна розглядатися у взаємозв'язку її процесуальних, гносеологічних та професійних елементів. З однієї сторони, порядок дій та сукупність заходів, які здійснюються експертом при проведенні експертизи та даванні висновку виступають структурним елементом кримінально-процесуальної та судово-експертної діяльності. З іншої сторони, проведення експертного дослідження та надання висновку виступають елементами пізнавальної діяльності, а по відношенню до працівників судово-експертних установ ще й професійною діяльністю експерта.

З юридичної точки зору визначення поняття «компетенція» укладачі виводять від латинського слова *competentia* у значенні «належність по праву» і тлумачать його як сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо [5, с.373].

Згідно із ст. 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право, відповідно до Закону України «Про судову експертизу», на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань [6, с. 43].

Сьогодні в Україні почастишали випадки залучення експертів як учасників в рамках кримінального провадження, тому виникла необхідність вдосконалення організації проведення судової експертизи.

У тлумачному словнику слово «експерт» (від лат. – «*expertus*» – досвідчений) означає «фахівець, що робить експертизу» [7]. В юридичних словниках «експертом» називають фахівця з тієї чи іншої галузі знань (у науці, техніці, мистецтві, ремеслі), який здійснює експертизу [8].

Підставою для проведення конкретної експертизи є експертне завдання, яке необхідно вирішити експерту в процесі та за результатами використання спеціальних знань із застосуванням наявних в нього засобів та методів. Експертиза спрямована на виявлення саме фактичних даних, які можуть підтвердити або спростувати факти, що мають юридичне значення. Самі по собі юридичні факти експертизою не встановлюються чи не виключаються, оскільки право на це в процесі належить лише суду.

Експертизу в кримінальному провадженні називають судовою незалежно від того, на якій стадії вона проводиться. До цього необхідно додати, що сама експертиза, тобто дослідження, здійснюване компетентним фахівцем, знаходиться за межами кримінально-процесуальних відносин; процес такого дослідження нормами КПК не може регламентуватися. Слідчою (розшуковою)

дією є лише призначення судової експертизи. Разом з тим і в ході дослідження, а особливо за його результатами, реалізується великий комплекс кримінально-процесуальних правовідносин, учасниками яких є, з одного боку, сторони обвинувачення та захисту, слідчий суддя, суд, а з іншого – експерт, а також багато інших врегульованих нормами КПК України відносин за участю підозрюваного (обвинуваченого) та захисника [9, с.423].

Відповідно до ст. 1 Закону «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [10].

Судова експертиза є основною процесуальною формою використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Від інших форм вона відрізняється такими ознаками: 1) за змістом дій експерта вона є самостійним дослідженням об'єктів і вихідних даних, отриманих від сторони кримінального провадження, слідчого судді, суду, що проводиться з метою вирішення певних питань, які вимагають застосування спеціальних знань; 2) призначення і проведення експертизи здійснюється за зверненням сторони кримінального провадження, слідчого судді чи суду; 3) результати дослідження оформляються висновком експерта, який складається з дотриманням вимог закону; 4) висновки експерта ґрунтуються на особисто ним проведених дослідженнях в межах спеціальних знань, якими він володіє.

Отже, мета експертизи полягає у проведенні експертом спеціального дослідження. Таке дослідження передбачає отримання таких нових фактичних даних, які досі ініціаторам проведення експертизи не були відомі та які іншим способом встановити неможливо. З огляду на те, що судді за загальним правилом не є особами, що володіють спеціальними знаннями, що впливають на правильний розгляд справи, вважаємо, що вирішити цю проблему можна в разі, якщо безпосередньо в судовому засіданні братиме участь відповідний фахівець. Участь судового експерта у кримінальному провадженні суттєво розширює можливості сторін захисту та обвинувачення з приводу збирання, перевірки та оцінки доказів, а також сприяє винесенню законного, обґрунтованого та справедливого рішення при розгляді кримінальних справ.

Висновки. Судовий експерт – це не зацікавлена у результатах провадження особа, яка на професійній основі володіє необхідними для вирішення судово-експертних завдань спеціальними знаннями, уміннями та практичними навиками, призначена експертом у порядку, встановленому законом, що прийняла об'єкти експертизи з метою проведення дослідження та надання висновку з питань, які виникають під час процесуального провадження і стосуються сфери її знань. Таким чином, на даний час судова експертиза – це найкваліфікованіша форма використання спеціальних знань в кримінальному судочинстві, яка постійно розвивається шляхом створення нових і вдосконалення наявних методик дослідження і знаходить все більше застосування в судово-слідчій практиці.

Список використаних джерел:

1. Євдокіменко С. В. Становлення науки про судову експертизу: історичний аспект. *Форум права*. 2009 № 2. С. 145-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
2. Паладійчук О. Ю. Значення судової експертизи у вирішенні завдань кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. 34(3). С. 87-89. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr>
3. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 13.12.1991 р. № 1977-ХІІ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 19.05.2021).
4. Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку: колективна монографія / Львівський науково-дослідний інститут судових експертиз. 2020. 406 с.
5. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького; ред. Ю.С. Шемшученко. К.: Юридична думка, 2007. 992 с.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс від 14 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 19.05.2021).
7. Словник української мови: в 11 т. Київ : Наукова думка, 1971. 1670 с. URL: http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh (дата звернення: 19.05.2021).
8. Юридична енциклопедія / гол. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ : Укр. енцикл., 1998. 1200 с. URL: <http://leksika.com.ua/12430706/ure/ekspert> (дата звернення: 19.05.2021).
9. Безлепкин Б.Т. Уголовный процесс России: учебник / Б.Т. Безлепкин. – М.: Юристъ, 2004. – 730 с.
10. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 19.05.2021).

Олександр ЛЯТУРИНСЬКИЙ,*
студент 1 курсу магістратури,
факультету менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРЕВЕНТИВНИЙ ВПЛИВ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ РЕЦИДИВНИХ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ.

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню проблем рецидивної злочинності серед неповнолітніх, та шляхам їх вирішення. Співпраця служби пробації з релігійними організаціями.*

***Abstract.** The article is devoted to the study of recidivism among juveniles, and ways to solve them. Cooperation of the probation service with religious organizations.*

Вступ. В умовах розбудови в Україні повноцінної системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх пробація має стати новим ефективним інструментом у боротьбі із дитячою злочинністю. Коли в нашій країні тільки реалізуються положення Закону України «Про пробацію» [2] щодо реорганізації кримінально-виконавчих інспекцій в органи пробації, то за кордоном такі служби апробації здійснюють діяльність по запобіганню злочинності неповнолітніх. Так, їхня діяльність спрямована на надання корекційних заходів та послуг з подолання соціальних проблем, соціально-педагогічної, виховної роботи, здійснення нагляду, психологічного супроводження та оцінки ризику вчинення повторного злочину неповнолітніми. У зарубіжних країнах завдяки співпраці служб пробації із волонтерами, громадськими та релігійними організаціями значну кількість неповнолітніх, до яких застосовувалася пробація, працевлаштовано, а рівень вчинення повторних злочинів серед цієї категорії осіб помітно знизився. Отже, розглянемо більш детально досвід співпраці служб пробації з релігійними організаціями у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх у країнах Європи та США.

Виклад основного матеріалу. Створення та функціонування служби пробації завдячують дослідженням таких вітчизняних учених: І.С. Яковець, О. Б. Янчука, О. М. Литвинова, О. О. Книженко, М. О. Колесник, І. Г. Богатирьової та інших[1].

Метою статті є дослідження досвіду співпраці органів пробації з релігійними організаціями у сфері запобігання рецидивним злочинам неповнолітніх для вдосконалення цієї роботи.

Досягнення тісної співпраці між органом пробації та релігійною організацією сприятиме вирішенню такого завдання, як роль та місце служби пробації в сфері запобігання рецидивним злочинам неповнолітніх. Заходи

---

* Науковий керівник: д.ю.н., доцент, завідувач кафедри права ВНАУ Опольська Н.М.

пробації, які застосовуються до неповнолітніх дають позитивні результати і кількість підлітків, які вчиняли повторні злочини значно зменшується. Працівники органу пробації проводять активну соціально-виховну роботу як із дорослими так і з неповнолітніми суб'єктами пробації. Порядок виконання покарання стосовно неповнолітнього звільненого від відбування регламентується нормами Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи із засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» №272/5 від 29.01.2019 року. У вищезгаданому Наказі зазначено порядок складення індивідуального плану із кожним засудженим який перебуває на обліку уповноваженого органу з питань пробації [3] план залежно від потреб засудженої особи може містити інформацію про: наглядові заходи, соціально-виховні заходи та консультативну і психологічно допомогу [3] Неповнолітня засуджена особа, її батьки або інші законні представники ознайомлюються з планом та змінами до нього під підпис. Під час роботи із неповнолітнім застосовуються різноманітні соціальні заходи виховного характеру які впливають із результатів оцінки ризиків повторного правопорушення. Служба пробації покликана запобігти вчиненню повторного злочину неповнолітньою особою. Серед соціальних заходів найменше застосовуються саме релігійний превентивний вплив, пов'язано це із низкою проблем таких як: відсутність мотивації у самого неповнолітнього суб'єкта пробації або ж зі зміною певних соціальних аспектів у житті засудженого. Мета превентивного впливу релігійних організацій полягає у досягненні сталої відповідальної поведінки, сформованості імунітету до негативних впливів соціального оточення. [2]

Превентивна робота проводиться з усіма засудженими неповнолітніми, починаючи від моменту постановки на облік в уповноваженому органі з питань пробації, з метою попередження відхилень у поведінці, особливо з тими, хто перебуває у несприятливих умовах виховання та у яких за результатами оцінки ризиків повторного кримінального правопорушення виявлено високий ризик схильності до злочину. Діяльність Церкви у нагляді за звільненими неповнолітніми та у перевихованні цієї категорії з метою убезпечення їх від подальшого злочинного шляху – це основна мета релігійної організації.

На сьогодні досвід уповноважених органів пробації свідчить, що у разі спільної діяльності органів пробації з різними організаціями (волонтерськими, релігійними), яка полягає у забезпеченні індивідуального підходу до неповнолітнього та встановлення з ним довірливих підтримуючих взаємовідносин у нього формується мотивація законослухняного життя та подолання власних проблем, збільшується прихильність до суспільства[4]. Перевагою такої співпраці є можливість роботи різних фахівців за єдиним планом. Крім того, основні заходи пробації визначаються рішенням суду, а отже, у неповнолітнього навіть за умов недостатньої мотивації не буде законних можливостей ухилитися від участі у реабілітаційних заходах

Висновки. Таким чином, система запобігання злочинності неповнолітніх в Україні потребує впровадження нових стратегій та напрямів протидії вчиненню повторних злочинів неповнолітніми, які вступили у конфлікт із законом. Проаналізувавши вітчизняний досвід, можемо стверджувати, що перебування під постійним контролем працівника служби пробації та насиченість реабілітаційних заходів зменшує ризик для вчинення засудженим підлітком повторних протиправних дій або інших асоціальних вчинків[5]. При цьому ефективність роботи служби пробації у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх пов'язана із взаємодією із різними благодійними, волонтерськими та релігійними організаціями. Результативною складовою такої співпраці є наявність пробаційних програм співпраці, зміст яких включає: виховний вплив, профілактику вчинення повторних злочинів, реінтеграцію неповнолітнього правопорушника у суспільство та сприяння соціальній адаптації[4]. Враховуючи викладене вище, вважаю, що в Україні необхідно використовувати допомогу волонтерських та релігійних організацій у роботі уповноважених органів пробації у запобіганні рецидивним злочинам неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Вільна енциклопедія – Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Про пробацію: Закон України від 04.02.2015 № 160-VIII : станом на 01 січня 2021 року. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>
3. Наказ Міністерства юстиції України №272/5 від 29.01.2019 року станом на 15 січня 2021 року. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-19>
4. Практика виконання альтернативних покарань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.xlibx.com/4pedagogika/1272779-6-biblioteka-pracivnika-kriminalno-vikonavchoi-inspekciinformaciyiny-byuletenspecialniy-vipusk-praktika-vikon.php>.
5. Характеристика служби пробації як виду покарання, альтернативного позбавлення волі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=8956&chapter=1>

Анастасія ПРОНЬКО,*
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Анотація. В статті досліджено питання особливостей господарювання фізичної особи, як суб'єкта підприємницької діяльності. Здійснено порівняння правового статусу фізичної особи із поняттям юридичної особи. Наведений перелік обов'язків фізичної особи-підприємця. Розглянуто порядок державної реєстрації фізичної особи-підприємця та проаналізовано діяльність фізичних осіб-підприємців від початку пандемії COVID-19. Вказано дії та законопроекти держави в рамках підтримки підприємницької діяльності. Вивчено закордонний досвід державної підтримки фізичних осіб-підприємців та протидії банкрутству.

Abstract. The article examines the peculiarities of the management of an individual as a business entity. A comparison of the legal status of a natural person with the concept of a legal entity is made. The list of responsibilities of a natural person-entrepreneur is given. The procedure of state registration of a natural person-entrepreneur is considered and the activity of natural persons-entrepreneurs since the beginning of the COVID-19 pandemic is analyzed. The actions and bills of the state in the framework of business support are indicated. The foreign experience of state support of individual entrepreneurs and counteraction to bankruptcy has been studied.

Вступ. Однією з найбільш розповсюджених форм суб'єктів підприємницької діяльності є фізична особа як суб'єкт господарювання. Фізичні особи-підприємці – основа нової української економіки, що побудована на приватній власності та особистій відповідальності.

Під час пандемії COVID-19 та запровадження певних карантинних обмежень, діяльність фізичних осіб-підприємців займає одне з головних проблемних питань в економіці держави, адже певні законопроекти обмежують їх функціонування, що призводить до банкрутства, а відповідно, і збільшення частки безробіття.

Виклад основного матеріалу. З 90-х років ХХ ст. до господарської діяльності в Україні було залучено значну групу нових учасників – громадян України, громадян іноземних держав, а також осіб без громадянства [1]. У червні 1996 р. право фізичних осіб на зайняття підприємницькою діяльністю отримало конституційне закріплення у ст.42 Конституції України:

---

* Науковий керівник: д.ю.н., доцент, завідувач кафедри права ВНАУ Опольська Н.М.

«Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом». Нині у ст.50 глави 5 Цивільного кодексу України «Право фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності» зазначено, що таке право може мати особа з повною цивільною дієздатністю. Обмеження права фізичної особи на здійснення підприємницької діяльності встановлюються Конституцією України та законом [3;4;13].

Також закон попереджає, що займатися підприємницькою діяльністю, може кожен громадянин, який досяг 16 років і має офіційно зареєстроване місце проживання.

Поширення коронавірусної хвороби COVID-19 в Україні було зафіксовано 3 березня 2020 року, а з 18 березня було введено карантинні заходи: надзвичайний стан і кількомісячний повний локдаун. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 березня 2020 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». [11]. Тоді зачинилися кав'ярні, магазини непродовольчих товарів, не працювали підприємці різних розважальних та обслуговуючих сфер. Тому, більша частина приватних підприємців все-таки прийняла рішення щодо припинення своєї діяльності. Варто зазначити, що пік закриття припав не на час першого жорсткого локдауну, а на кінець 2020 року – перед запровадженням другого локдауну.

Дещо зростала кількість підприємств улітку 2020 року, коли карантинні обмеження суттєво пом'якшили. Кількість людей, які вирішили відкрити ФОП під час карантину, становила 240900 що на 5000 менше, ніж в аналогічні місяці до карантину. Найбільше нових ФОПів відкрилося у сфері програмування, надання інформаційних та інших індивідуальних послуг, доставки та охорони здоров'я.

То ж, на перший погляд, можна сказати, що малий бізнес пережив кризу, оскільки, за даними Державної податкової служби, за 2020 рік обсяги сплаченого єдиного податку підприємцями, зросли на 2,6 млрд грн [12]. Хоча урядовці наввипередки повідомляли, що українська економіка виявилася стійкою до кризи, товари українського експорту майже не постраждали, а ВВП за рік скоротилося лише на 4 %. Однак за цими показниками стоять тисячі втрачених робочих місць та закритих підприємств. За даними Державної служби зайнятості [], рівень безробіття у 2020 році зріс з 8,1 % до 9,3 %, тобто безробітних стало на 182 тисяч осіб більше.

Найбільше підприємств закрилося у сферах складського господарства і транспорту – близько 11000, гуртової торгівлі – 5600, телерадіомовлення – 2690.

Однією із причин припинення підприємницької діяльності ФОПами стала сплата загальнообов'язкового державного соціального страхування (далі ЄСВ) у період карантинних обмежень. Важливим є і те, що фізичні особи-підприємці, здійснюють обов'язкову сплату ЄСВ за найманих працівників та за себе. Оголошення карантину на території України змінило життя і найманих

працівників, і роботодавців. Працівники були змушені піти у відпустки, а страхувальники мали все-одно подавати звіт з єдиного соціального внеску [7].

Проте у 2021 році правила такої сплати змінюються. Розмір мінімальної заробітної плати буде змінюватися двічі: з 1 січня (6000 грн), з 1 грудня (6500 грн). А отже, будуть змінюватися мінімальна і максимальна сума ЄСВ.

Мінімальний страховий внесок з ЄСВ з січня по листопад становитиме 1320 грн ($6000 * 22 \%$), а за грудень – 1430 грн. Та спостерігаючи за перманентною кризою, та усвідомлюючи що, фізичні-особи підприємці працюють на ласний ризик – ця сума вважається не підйомною.

З 1 січня 2021 року приватні підприємці, які здійснюють незалежну професійну діяльність, члени фермерського господарства, які перебувають на загальній системі оподаткування, зможуть не сплачувати за себе податок у разі відсутності прибутку. У січні 2021 року допомогу з безробіття отримували 481 тис. українців, а це на 38 % більше ніж у січні 2020 року [7;8].

Також варто зауважити що відбулося багато змін, що стосуються документальних перевірок ФОПів у період карантину.

Законом України від 17.03.2020 № 533-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19)», встановлено мораторій на проведення документальних перевірок, крім документальних позапланових перевірок, що проводяться на звернення платника податків та документальних позапланових перевірок з підстав, визначених підпунктами 78.1.7 та 78.1.8 пункту 78.1 статті 78 ПКУ [8].

Не менш актуальною проблемою щодо діяльності фізичних осіб-підприємців є і введення в дію Закону «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» [8]. Суб'єктам господарювання буде дозволено при здійсненні готівкових розрахунків із споживачами застосовувати програмні РРО, в якості яких можливо буде застосовувати будь-який пристрій (смартфон, планшет, комп'ютер тощо). Програмний РРО за допомогою спеціального програмного забезпечення може фіскалізувати розрахункові операції на сервері ДПС. Верховна Рада ухвалила за основу і в цілому закон, яким відтермінувала на рік обов'язкове застосування реєстраторів розрахункових операцій для деяких ФОПів.

З 1 січня 2021 року до 1 січня 2022 року реєстратори розрахункових операцій та/або програмні реєстратори розрахункових операцій не застосовуються платниками єдиного податку 2-4 груп (фізичними особами-підприємцями), обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує обсягу доходу, що не перевищує 220 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, незалежно від обраного виду діяльності, крім тих, які здійснюють: реалізацію технічно складних побутових товарів, що підлягають гарантійному ремонту; реалізацію лікарських засобів, виробів медичного призначення та надання платних послуг у

сфері охорони здоров'я; реалізацію ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння.

Проаналізувавши текст закону слід зазначити, що це є не справедливим для категорій деяких категорій ФОП 2-4 черги в умовах карантинної кризи. Адже, запровадження цього закону не є вирішенням проблеми. На жаль, це компроміс між депутатами та фракціями, а не між людьми та підприємцями.

Варто зауважити, що карантинні обмеження торкнулися усіх видів діяльності ФОПів. Як і торгівлі, виробництва, ремонту так, і фізичних осіб-підприємців у сферах мистецтва, розваг та відпочинку. Чи не мало представників музичної індустрії вимагали від уряду скасуувати часткову заборону на проведення концертів організаторами, у яких відповідні класифікатор видів економічної діяльності не є основним. Більшість назвали це дискримінацією організаторів концертів. Артисти вимагали розробки державної політики, яка б врятувала музичну індустрію та азберегла чи не малу кількість робочих місць. Проте ці заходи виявились неефективними.

На разі, одним зі шляхів допомоги ФОПам був законопроект внесений президентом України до Верховної ради України «Про надання допомоги застрахованим особам на період обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню COVID-19» [7]. Суму виплати допомоги було призначено у розмірі 8000 грн отримати таку компенсацію зможуть лише підприємці та наймані працівники з «червоної» зони, чий бізнес постраждав найбільше. При цьому їх вид діяльності має відповідати переліку КВЕД, який затвердив кабінет міністрів. Зокрема, в списку КВЕД: роздрібна торгівля різними групами непродовольчих товарів, послуги сфери громадського харчування, розваг, діяльності музеїв, спортклубів тощо.

Станом на 28 квітня 2021 року вже виплачено 200 млн грн. За даними прес-служби, усього було подано понад 300 заяв від фізичних осіб-підприємців. Таким чином, компенсаційні кошти отримали менш як 10 % від тих, хто подав заяви.

Та деякі шляхи підтримки з боку влади викликали обурення у підприємців малого й середнього бізнесу. До прикладу, карантин вихідного дня, який було скасовано через неефективність. Тож, на мою думку, при застосуванні таких малоефективних, сумнівних засобів боротьби із пандемією, варто досягти того, щоб ці рішення працювали, в першу чергу, без ризиків для української економіки.

Висновки. Отже, деякі дії Уряду є досить позитивною альтернативою, але мало ефективними, тому слід шукати варіанти та можливості аби пандемія йшла на спад з найменшими витратами для існування малого й середнього бізнесу. Держава має бути зацікавлена у тому, щоб підприємці працювали та розвивалися, а це означає – надати реальні кредитні канікули, а не змушувати підприємців щомісячно сплачувати не підйомні збори.

Список використаних джерел

1. Безверхий К.В. Порядок створення і функціонування суб'єктів підприємницької діяльності фізичних осіб-підприємців в Україні. *Фінанси, облік і аудит*. № 19. 2012. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/3371/1/Bezverhiy.pdf>.
2. Бутков І.М. Щодо визначення поняття «правовий статус фізичної особи-підприємця». *Форум права*. 2013. № 3. С. 70-76.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254 к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 №755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
6. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР*, 1991, № 14, ст. 168 (Ст. 4).
7. Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом – SARS-CoV-2: Закон України від 04.12.2020 № 1071-IX (Редакція станом на 09.04.2021). *Відомості Верховної Ради*, 2021, № 5, ст.39.
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо лібералізації застосування реєстраторів розрахункових операцій платниками єдиного податку та скасування механізму компенсації покупцям (споживачам) за скаргами щодо порушення встановленого порядку проведення розрахункових операцій частини суми застосованих штрафних санкцій: Закон України від 01.12.2020 № 1017-IX (Чинний). *Відомості Верховної Ради*, 2021, № 5, ст.36)
9. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. *Офіційний вісник України*, 2020 р.,
10. Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: постанова Кабінету Міністрів від 20 травня 2020 р. № 392. *Офіційний вісник України*, 2020 р
11. Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки в умовах спалаху гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: указ Президента України від 13.03.2020 р. № 87/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87/2020>
12. Степанов С.В. Особливості господарювання суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної. *Право*. 2013. Випуск 22, Частина I, Том 1. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua>.

13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України* 18.12.2016. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>

14. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* від 18.03.2004, редакція від 01.04.2016. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/16-18>.

Богдан САМОЙЛЕНКО,*
студент 2 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО УНОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА УМОВ ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ (90-і РОКИ ХХ СТ.)

Анотація: В статті розглянуто найважливіші законодавчі акти, які забезпечували розвиток громадських організацій за умов розбудови української держави впродовж перших років незалежності. Проаналізовано доцільність використання юридичної термінології та дефініцій стосовно об'єднань громадян, які діяли на той час в Україні. Зроблено висновок про те, що протягом 90-х років ХХ ст. в Україні так і не було ухвалено рамкового закону, який регулював діяльність усіх видів громадських організацій.

Abstract: The article considers the most important legislative acts that ensured the development of public organizations under the conditions of building the Ukrainian state during the first years of independence. The expediency of using legal terminology and definitions in relation to associations of citizens that operated in Ukraine at that time was analyzed. It is concluded that during the 90s of the twentieth century in Ukraine, a framework law regulating the activities of all types of public organizations has never been adopted.

Вступ. Громадські організації є важливим чинником самоорганізації громадян, основним структурним елементом громадянського суспільства. Зміни, які відбулися в суспільно-політичному житті України протягом другої половини 80-х початку 90-х років ХХ ст., призвели до проголошення незалежності нашої держави 24 серпня 1991 року та потребували відповідного юридичного унормування. Поява неформальних організацій та їх активна участь у боротьбі за незалежність України, участь у політичній боротьбі масових суспільно-політичних об'єднань (Народний Рух України), створення різнопланових

---

* Науковий керівник: д.іст.н., професор, завідувач кафедри історії України та філософії ВНАУ Левчук К.І.

політичних партій, заборона діяльності Компартії України 30 серпня 1991 року потребували активізації роботи над законодавчою базою функціонування новостворених громадських об'єднань. Наукова новизна нашої статті полягає у вивченні проблем, які стояли на заваді розвитку нормативно-правової бази громадських організацій України в перші роки незалежності.

К. Левчук, досліджуючи процеси становлення та розвитку громадських організацій протягом 1985-1991 років, відзначив значний вплив на законотворчу діяльність в Україні перших років незалежності напрацювань законодавчих актів, ухвалених після прийняття Декларації про державний суверенітет України. [1, с. 178]

О. Копиленко критично оцінював ухвалений у 1992 році Закон «Про об'єднання громадян». Дослідник наголошував на тому, що непродуманість ряду положень Закону визначена браком необхідного досвіду, невизначеністю основних понять, механічним запозиченням зарубіжних джерел, декларативністю багатьох нормативних положень. Чинником, який зумовив поспішність у прийнятті та зайву політизацію, було зосередження головної уваги депутатів, які ухвалювали Закон, на проблемах функціонування політичних партій, тоді як діяльність громадських організацій залишалась на другому плані. [2, с. 12]

На думку Н. Гайової в Конституції України закріплено як загальнолюдське право (право на свободу об'єднання у громадські організації) так і право, що властиве лише громадянам України (право на свободу об'єднання у політичні партії). [3, с. 60]

А. Ткачук аналізував витoki та юридичну природу термінології, яка використовувалася стосовно об'єднань громадян впродовж 90-х років ХХ ст. [4, с.31]

Мета нашої статті полягає у вивченні процесу формування нормативно-правової бази створення та діяльності громадських організацій України.

Виклад основного матеріалу. Критичне сприйняття терміну «громадська організація» представниками неформальних об'єднань, механічне запозичення іноземної термінології, викликало до життя ряд дефініцій, які отримали значне поширення в 90-х роках ХХ ст. Це «неурядові організації», «недержавні організації», «неприбуткові організації», «третій сектор».

Поняття «недержавні організації» підкреслює відсутність підпорядкування організації державним структурам. Тобто держава не втручається у порядок утворення і не приймає рішень, обов'язкових для виконання членами цих організацій, якщо останні діють без порушень законодавства. Синонімічним є поняття «неурядові організації», хоча у цьому випадку ситуація дещо складніша. В Статуті ООН чітко виділені міжнародні неурядові організації на противагу різноплановим міжурядовим організаціям.

Поняття «неприбуткова організація» передбачає, що діяльність організації не передбачає одержання прибутку згідно з нормами відповідних законів. При цьому слід розуміти що неприбутковими є установи та організації створені органами державної влади України та місцевого самоврядування, науково-

дослідні установи, ЗВО, релігійні організації. Тому цей термін слід використовувати разом із терміном «недержавні» або «неурядові організації».

Дефініція «третій сектор» опирається на концепцію умовного поділу суспільства на три структури (сектори) – I сектор – державний; II сектор – комерційний; III сектор – недержавні, некомерційні організації, в тому числі громадські організації.

Основи правового регулювання діяльності громадських організацій у 90-х роках ХХ ст. були закріплені Законом України «Про об'єднання громадян», який ухвалила Верховна Рада України 16.06.1992 року. Закон відобразив тогочасне розуміння ролі та значення об'єднань громадян в суспільно-політичному житті України. Так відповідно до Ст.1 Закону конститутивним поняттям правового унормування діяльності громадських формувань була визначена дефініція «об'єднання громадян». Об'єднання громадян визнавалось громадською організацією при умові створення для задоволення своїх законних соціальних, економічних, творчих, вікових, національно-культурних, спортивних та інших спільних інтересів.[5, с.58] Дія Закону не поширювалась на релігійні, кооперативні організації, об'єднання громадян, що мають основною метою одержання прибутку, комерційні фонди, органи місцевого та регіонального самоврядування, органи громадської самодіяльності, профспілки. В Законі було виділено принципи створення та діяльності об'єднань громадян та їх статус, визначено порядок створення та припинення їх діяльності, окреслено права легалізованих об'єднань в тому числі здійснення права власності.

Аналіз Закону дає можливість вказати на певні недоліки, які характерні для початкового періоду української законотворчості. Так, було винесено за межі дії Закону та регулювалось окремими правовими актами створення та діяльність релігійних громад та профспілкових організацій. Без сумніву ці об'єднання громадян мають свою специфіку та особливості, які потребують чіткого визначення їхнього статусу та ухвали окремих законів, але саме пошук того спільного що проявляється в усіх об'єднаннях громадян дозволив би створити правову базу для унормування загалом «третього сектора» України. На нашу думку активна участь ряду громадських організацій України у боротьбі за незалежність України у 1989-1991 роках, створення на базі деяких з них політичних партій (Республіканська партія – на базі правозахисної організації Українська Гельсінська спілка, партія Зелених України – на основі структур асоціації «Зелений світ») відсунули на другий план розуміння того, що головною метою діяльності громадських організацій є виконання статутних завдань. Участь громадських організацій у політичній діяльності можлива в «революційні» періоди історії, але в умовах політичного плюралізму виконувати певні політичні функції і при цьому зберігати статус громадської організації означає порушення духу та букви Закону, так як існують певні заборони в діяльності політичних партій, які легко обійти, маючи «свою» громадську організацію. Наприклад – політичним партіям, їх установам та організаціям заборонено прямо або опосередковано одержувати кошти та інше майно від

іноземних держав та організацій, міжнародних організацій, іноземних громадян [5, с. 63], тоді як громадським організаціям подібна практика не забороняється.

Значним недоліком Закону було визнання лише однієї організаційно-правової форми громадських організацій – асоціації (товариства) та повне ігнорування особливостей створення, діяльності та права власності для фондів.

Важливим кроком на шляху подальшої демократизації та розбудови української державності була ухвала 28 червня 1996 року Конституції України. Ст. 36 Конституції України гарантує громадянам України право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав та свобод і задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів.[6, с.21] Таким чином українська держава підтвердила свою вірність фундаментальним правам людини та громадянина, закріпленим міжнародно-правовими актами, – Ст. 20 Загальної декларації прав людини та Ст. 22 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.[7, с.22]

Водночас. Ст. 36 Конституції України визнає право на створення об'єднань громадян лише за громадянами України. Ст. 35 Конституції України гарантувала право громадянам України на участь у професійних спілках для захисту своїх трудових та соціально-економічних прав та інтересів. Було визначено, що професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Тоді як дія Закону України «Про об'єднання громадян» не поширюється на професійні спілки.

Ст. 37 Конституції України визначила перелік підстав, при наявності яких забороняється утворення та діяльність об'єднань громадян. Підґрунтям для заборони громадських організацій та політичних партій є їх програмні цілі або дії, які спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення.[6, с. 22] Таким чином діяльність громадських організацій мусить здійснюватись у межах правового простору Української держави. Вона має сприяти розбудові української державності, реалізації фундаментальних прав та свобод українських громадян. Важливим чинником, який свідчить про становлення в Україні верховенства права є конституційне положення яке визнає заборону діяльності об'єднань громадян лише у судовому порядку.

Потребою подальшого правового забезпечення діяльності різнопланових громадських організацій було ухвалення Верховною Радою України Закону «Про благодійництво та благодійні організації», підписаного Президентом України 16 вересня 1997 року. Поширеною є думка, що благодійництво полягає у допомозі нужденним, інвалідам, сиротам тощо. Згідно з Законом благодійництво є добровільною безкорисливою пожертвою фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої допомоги. Благодійна діяльність розглядається як безкорислива діяльність

благодійних організацій, що не передбачає одержання прибутків. Своєрідно трактується дефініція «благодійна організація», яка визначається як недержавна організація, головною метою якої є здійснення благодійної діяльності в інтересах суспільства, або окремих категорій осіб.[8, с.292]

Таким чином на законодавчому рівні було виділено особливу групу недержавних організацій, головним завданням яких є фінансова та інша підтримка осіб та організацій які потребують допомоги в інтересах всього суспільства або певної соціальної групи (ветерани, молодь). Фактично було визнано особливу роль фондів, благодійних установ, місій, фондаций у розбудові соціально орієнтованої та солідарної української держави.

Разом з тим законодавцям не вдалось уникнути певних неузгоджень з іншими законами, які регулюють діяльність «третього сектора» в Україні. Так, в Законі немає згадки про те що благодійна організація є об'єднанням громадян та однією з форм громадських організацій, тоді як Ст.1 Закону «Про об'єднання громадян» визначає будь-яке об'єднання громадян незалежно від назви (фонд, спілка, асоціація тощо) політичною партією або громадською організацією. Отже фактично було визнано, що Закон «Про об'єднання громадян» не може виконувати функції базового закону, необхідного для правового унормування створення та діяльності різнопланових об'єднань громадян.

В жовтні 1997 року набув чинності Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», який визначив правовий статус професійних творчих працівників, утвердив правові, соціальні, економічні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтва. Закон визначив творчу спілку як добровільне об'єднання професійних творчих працівників відповідного фахового напрямку в галузі культури та мистецтва. яке має фіксоване членство і діє на підставі статуту.[9, с. 312]

Закон гарантував щорічну державну підтримку творчим спілкам та збереження права власності на нерухоме майно, яке було у користуванні творчих спілок за часів Радянського Союзу. Критики цього Закону, називаючи творчі спілки «спадком радянської системи»,[10, с. 44] вважають творчі спілки неспроможними існувати без державної підтримки, а сам закон ініційованим бюрократичною верхівкою згаданих спілок, яка прагне зберегти свій особливий статус та привілеї.

Важливим кроком на шляху подальшого правового унормування діяльності громадських організацій була ухвала Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації», підписаного Президентом України 1 грудня 1998 року. В Законі були визначені терміни «молодіжні громадські організації» та «дитячі громадські організації», особливості членства та статусу. Молодіжні та дитячі ГО не тільки зберегли права, надані їм Законом України «Про об'єднання громадян» та іншими законодавчими актами, але отримали значні преференції від держави.[11, с. 130-131]

На нашу думку ухвала Закону за рік до виборів Президента України в 1999 році, значні державні гарантії та пільги для координатора молодіжного руху – Українського національного комітету молодіжних організацій України мали на

меті не тільки декларовані у Законі цілі та завдання але і спробу активізувати залучення молоді до участі у політиці.. Молодіжні організації отримали право вступу у виборчі коаліції. Так, якщо на президентські вибори 1994 року прийшло 25 відсотків молодих виборців , під час парламентських виборів 1998 року – понад 50 відсотків, то на президентські вибори 1999 року майже 70 відсотків.[12, с. 18]

У вересні 1999 року був ухвалений Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», який визначив особливості правового регулювання, засади створення, права та гарантії діяльності професійних спілок. На думку ряду дослідників теорія та практика юриспруденції свідчать, що організації такого типу за своїми ознаками мають розглядатися окремо.[13, с. 5]

Отже, протягом 90-х років ХХ століття в Україні було ухвалено низку законів, які визначили умови правового регулювання діяльності різнопланових об'єднань громадян. Важливим кроком на шляху подальшої розбудови української демократичної держави було закріплення в Конституції 1996 року права громадян України на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації. Разом з тим в Україні впродовж 90-х років ХХ ст. не було ухвалено рамкового закону, який би встановлював загальні правила щодо утворення, легалізації, та діяльності різних типів громадських об'єднань, діяльність яких не направлена на отримання прибутку, і є орієнтованою на вирішення суспільно значимих завдань. Не зважаючи на прийняття низки законів, про які велась мова вище, це не призвело до впорядкування правового поля діяльності різнопланових організацій.

Ухвала кожного нового закону призводила до чергової перереєстрації, створювала значні незручності для реально діючих організацій. Не зважаючи на ухвалу Закону «Про благодійність та благодійні організації», в Україні в 90-х роках ХХ ст. не можна було створити фонд в класичному значенні цього слова, так як усі об'єднання громадян могли бути організацією лише одної організаційно-правової форми – асоціації. Тоді як природа фонду і товариства принципово різні, що потребує різних вимог до реєстрації, структури керівництва та нагляду за діяльністю.

Висновки. На наш погляд назріла необхідність на законодавчому рівні визначити принципово новий статус громадських організацій, який має поділяти організації на суспільно-корисні та організації взаємної нематеріальної вигоди. Сфера діяльності суспільно-корисних організацій може бути окреслена екологією, освітою, мистецтвом, правами людини, допомогою нужденним, сиротам, інвалідам, ветеранам, захистом пам'яток культури та мистецтва, роботі з дітьми та молоддю, допомоги жертвам Чорнобиля, тощо. Саме цим організаціям потрібно надавати податкові пільги, державну підтримку, фінансувати соціально значимі проекти з бюджету. Тоді як організації взаємної вигоди які створюються для задоволення приватних, корпоративних інтересів, об'єднання та спілки для проведення вільного часу, «припартійні» молодіжні та жіночі організації слід позбавити податкових пільг та державної підтримки.

Необхідно розробити ефективний механізм громадського та державного контролю, який дозволить провести чітке визначення статусу організації. Підтримка громадською організацією, чи фондом певної політичної партії, виборчого блоку, чи окремого кандидата під час проведення виборів також може бути підставою для заборони податкових пільг, що до речі є звичною процедурою для країн Заходу.

Список використаних джерел

- 1 Левчук К.І. Громадські організації України : створення та діяльність (1985-1996 рр.): монографія. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2009. 320 с.
2. Копиленко О. Законодавство про громадські організації. Нинішній стан та шляхи удосконалення. *Правова база діяльності громадських організацій в Україні : Матеріали для дискусії та практичного використання*. Київ, 1997. С. 12.
3. Гайова Н. Науковий коментар до Статей 36 та 37 Конституції // *Програма сприяння громадським організаціям: матеріали семінарів*. Київ, 1997. С.35.
4. Ткачук А. Український «Третій сектор» : деякі думки з приводу юридичної природи та термінології. *Перехрестя*. 2000. №4. С.31.
5. Закон України «Про об'єднання громадян». *Нормативно-правова база діяльності громадських організацій*. Київ, 2001. С.58.
6. Конституція України. Київ, 1996. С.21.
7. Права людини в документах ООН. Кн.1. Амстердам-Київ, 1996. С.8-22.
8. Закон України «Про благодійництво та благодійні організації». *Відомості Верховної Ради*. 1997. №46. С.292.
9. Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» *Відомості Верховної Ради*. 1997. №52. С.312.
10. Сірик З. Правове регулювання діяльності третього сектору в Україні. *Правова база діяльності громадських організацій в Україні: Матеріали для дискусії та практичного використання*. Київ, 1997. С.44.
11. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» *Нормативно-правова база діяльності громадських молодіжних організацій*. Київ, 2001. С.130-131.
12. Послання Президента України до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2000 році. Київ, 2001. С.18.
13. Дімітров Ю. Правове регулювання легалізації (офіційного визнання) неприбуткових організацій в Україні. *Київ: громадські організації, благодійні фонди*. Київ, 2000. С.5;

Анна СОЛОМОН,^{*}
студентка 3 курсу,
факультет менеджменту та права,
Вінницький національний аграрний університет
Вінниця, Україна

ПРИНЦИП ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті проаналізовано принцип застосування альтернативного врегулювання спорів в умовах соціально-економічного розвитку в Україні. Застосування альтернативного врегулювання спорів являє собою широку систему способів, за допомогою яких сторони можуть вирішити правовий спір, не звертаючись до суду чи інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Цей вид вирішення правових спорів відомий здавна, однак у сучасних умовах суспільного розвитку він набуває все більшої актуальності й розглядається як дієва альтернатива судовому та адміністративному порядку вирішення правових спорів. Розглянуті види альтернативних способів ви рішення спорів та їх основні ознаки.*

***Abstract.** The articles analyze the principle of application of alternative dispute resolution in the context of socio-economic development in Ukraine. The use of alternative dispute resolution creates a broad system of possibilities by which opportunities can resolve a legal dispute without recourse to a court or other public authorities and local governments. This type of resolution of legal disputes of well-known construction, in comparison with modern conditions of social development, it prohibits increasing relevance and is seen as an effective alternative to judicial and administrative resolution of legal disputes. Considered sees alternative options for resolving disputes and their main features.*

Вступ. Україна має слідувати сучасним правовим тенденціям, зокрема щодо забезпечення захисту прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб, використовуючи альтернативне врегулювання спорів. У 2014 р. була підписана Угода про асоціацію. Згідно зі ст. 1 Україна і ЄС мають посилювати співпрацю у сфері правосуддя, свободи та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Країни ЄС погодилися, що забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя повинно включати доступ як до судових, так і до позасудових методів врегулювання спорів. В Україні вже накопичено певний досвід застосування альтернативних методів вирішення спорів різними

---

^{*} Науковий керівник: асистент кафедри права ВНАУ Тимошенко Є.А.

структурами, організаціями та спільнотами у різних сферах людської діяльності – це, зокрема, арбітраж, посередництво (медіація).

Виклад основного матеріалу. Застосування альтернативного врегулювання спорів являє собою широку систему способів, за допомогою яких сторони можуть вирішити правовий спір, не звертаючись до суду чи інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Цей вид вирішення правових спорів відомий здавна, однак у сучасних умовах суспільного розвитку він набуває все більшої актуальності й розглядається як дієва альтернатива судовому та адміністративному порядку вирішення правових спорів. У багатьох країнах доволі розвинута практика альтернативного вирішення правових спорів, що дає можливість зменшити навантаження на органи судової влади, знизити витрати сторін, спростити процедуру та скоротити строки розгляду справ.[1] Назва «альтернативні» традиційно використовується для того, щоб відмежувати такий вид вирішення спорів від судового та адміністративного.

Державне судочинство та альтернативне врегулювання спорів істотно відрізняються за своєю сутністю, ознаками, принципами функціонування. Альтернативне врегулювання спорів не може замінити судовий порядок розгляду правих спорів. Судочинство – це основний інституційний елемент системи вирішення спорів, тому кожна держава у своєму законодавстві самостійно визначає, які спори можуть бути вирішені виключно судами, а які – застосовуючи альтернативне врегулювання спорів. Суб'єкти правовідносин можуть скористатися альтернативним врегулюванням спорів як додатковим варіантом захисту своїх прав, відстоювання інтересів. Така можливість є особливо доречною у зв'язку з неефективністю функціонування судової влади, зростанням кількості справ у провадженні судів, чи наявності інших чинників об'єктивного або суб'єктивного характеру. Широке впровадження альтернативного врегулювання спорів в Україні, їх належне правове регулювання, розширення кола спорів, які можуть бути вирішені за їх допомогою – це крок у напрямку вдосконалення механізму забезпечення доступу до правосуддя, що є одним із пріоритетних завдань на сучасному етапі державотворення.[3]

Будучи елементами системи вирішення правових спорів, альтернативне врегулювання спорів та державне судочинство перебувають у взаємозалежності та своєрідній конкуренції. Взаємозалежність полягає у тому, що альтернативне врегулювання спорів може передувати судовому розгляду правового спору (наприклад, переговори сторін) чи доповнювати його (до прикладу, укладення медіаційної угоди на етапі виконання судового рішення). Проте практика вирішення правових спорів органами судової влади та із застосування альтернативного врегулювання спорів свідчить про наявність такої конкуренції. Вирішення правових спорів є своєрідною послугою, замовниками якої є учасники спору. Зазвичай, хто краще надає послугу, до того й звертаються. Альтернативне врегулювання спорів може застосовуватися у різних галузях права, це залежить від мети сторін. Інституції, які надають послуги у цій сфері,

зацікавлені у власному розвитку, турбуються про свій авторитет, а тому постійно удосконалюють правила ведення процесу (зокрема щодо прискореної процедури), рекомендації щодо конфлікту інтересів, збору доказів, застережень у договорі, забезпечувальних заходів[2]. Вони дбають про власну репутацію, підтвердженням цього є, наприклад, те, що за весь час діяльності Міжнародного арбітражного суду при Міжнародній торговій палаті не було жодного випадку звинувачення арбітрів у корупційних скандалах. Отже, альтернативне врегулювання спорів та державне судочинство в умовах своєрідної конкуренції мають постійно вдосконалюватися, від чого виграють суб'єкти права. Загалом це сприятиме покращенню системи вирішення правових спорів в Україні.

Для альтернативного врегулювання спорів притаманні такі ознаки: – недержавний характер; – договірний характер застосування, що базується на взаємоузгодженому визначенні процедур та виконанні прийнятих рішень; – універсальність (можуть вирішуватися спори між фізичними, юридичними особами, міжнародними організаціями, державами, союзами держав); – правовий характер (можна вирішити як вже існуючі, так і потенційно можливі спори, які базуються на правах або обов'язках визначених правом); – гнучкість (різноманіття прийомів, засобів, варіативність процедур, самостійне визначення сторонами умов та порядку їх здійснення); – конфіденційність (участь у вирішенні спору беруть виключно сторони процесу та запрошені особи. Інформація отримана в ході чи в результаті розгляду спору є конфіденційною, вона не може бути використана в судовому процесі, якщо інше не було погоджено сторонами.

У науковій літературі існують різні критерії класифікації альтернативних способів вирішення правових спорів, так науковці поділяють : за методами забезпечення досягнення результату примирення: змагальні (третейський розгляд), консенсуальні (переговори), змішані (посередництво, арбітраж); за можливістю застосування норм матеріального права: юрисдикційні (міжнародний комерційний арбітраж), неюрисдикційні (примирення, посередництво); за процесуальним результатом застосування: ухвалення рішення рекомендаційного характеру (експертний висновок), ухвалення рішення, яке набуває обов'язкового характеру зі згоди сторін (арбітраж, третейський суд), укладення угоди про врегулювання спору (переговори, посередництво), укладення мирової угоди, експертна оцінка (висновок); за способом формування компетентного органу: за згодою сторін (посередництво), призначення компетентним органом відповідно до локального акта організації (третейський розгляд), відповідно до міжнародного договору чи закону; залежно від цілей, які намагаються досягти сторони: захистити права (третейський розгляд), узгодити інтереси (переговори, посередництво), встановити обставини, які мають юридичне значення (експертний висновок)[4].

Проблематика становлення альтернативного врегулювання спорів в Україні обговорюється у наукових колах досить активно, проте об'єктивно змушені визнати, що національна система альтернативне врегулювання спорів перебуває на початковому етапі свого розвитку, усі інновації, навіть за очевидності їх переваг, сприймаються із недовірою. Зумовлюють цю ситуацію

як об'єктивні (традиційність юридичних механізмів, сформованих віковою практикою, відсутність ефективних механізмів виконання рішень, прийнятих у результаті застосування АВС, недостатня кількість спеціалістів, арбітрів, медіаторів, посередників), так і суб'єктивні фактори (учасники конфлікту бажають отримати рішення, в якому буде визначений правопорушник, встановлений спосіб та строки відновлення порушеного права, а за невиконання судового рішення наступить відповідальність).

В Україні відсутнє правове регулювання процесу медіації, попри те, що відповідні відносини вже існують давно, створюються центри медіації, в яких проходять навчання медіатори, вирішуються спори за допомогою цього виду альтернативного способу вирішення спорів. Сьогодні діє Національна асоціація медіаторів України при Києво-Могилянській бізнес-школі організований Український центр медіації з амбітними цілями стати рушійною силою для розвитку альтернативного способу вирішення спорів в Україні і надання послуг дійсно незалежних медіаторів. У Верховній Раді України було зареєстровано низку законопроектів про медіацію (№ 2480, № 2480-1, № 3665, № 3665-1), але жодного так і не було прийнято. В Україні бракує й експертів з альтернативних способів вирішення спорів. Очевидно, академічні програми для студентів-правників традиційно орієнтовані на вивчення правил судових процесів й не містять курсів з ведення переговорів, медіації, арбітражу та інших альтернативних способів. Лише в деяких вищих навчальних закладах існує курс щодо вивчення окремих видів альтернативних способів вирішення спорів, бракує підручників, посібників та методичних матеріалів. Актуальним є впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомили студентів із новими видами альтернативних способів вирішення спорів, особливостями їх застосування при вирішенні спорів у різних сферах суспільних відносин. Це, зокрема, може бути курс із мут-кортів, моделювання спорів в арбітражних і міжнародних судах, які зараз є затребуваними на ринку юридичних послуг та в діяльності Міністерства юстиції України. Передумовою розширення практики застосування альтернативних способів вирішення спорів в Україні також є широка інформаційна кампанія стосовно видів альтернативних способів вирішення, їх особливостей, інституцій (спеціалізованих, постійно діючих), які надають послуги щодо вирішення спорів, кваліфікації арбітрів, медіаторів, експертів, процедури, вартості, законодавчого регулювання тощо.

Висновки. Таким чином, у стримуванні розвитку альтернативних способів вирішення певну роль відіграють суб'єктивні чинники, зокрема, в юридичному товаристві й суспільстві загалом існує скепсис і недовіра щодо застосування. Значною мірою, це зумовлено досить поширеним уявленням, що сторона, яка пропонує переговори, або медіацію має слабку правову позицію, а тому пропонує вирішити спір в позасудовому порядку. Однак практика, особливо в зарубіжних країнах, свідчить про хибність такого уявлення. Сторона, яка пропонує альтернативний спосіб вирішення, таким чином може сподіватися уникнути публічності спору, адже це може вплинути на її репутацію, або сторона хоче у найкоротші строки вирішити правовий спір.

Список використаних джерел

1. Іщенко О.М. Медіація: зарубіжний досвід та значення. Право. Випуск 39. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.39/part_2/30.pdf (дата звернення: 18.05.2021).
2. Поліщук М. Медіація як спосіб вирішення цивільно-правових спорів : дис. канд. юрид. наук. К., 2017. 225 с.
3. Севастьянов Г. Концепция частного процессуального права (права альтернативного разрешения споров) Третейский суд. 2009. № 1. С. 25–32.
4. Сергеев К. Нормативные акты, регулирующие альтернативные Формы разрешения конфликтов. URL: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1129448> (дата звернення 15.05.2021)